UNIVERSITÄTS
BIBLIOTHEK
WUPPERTAL

BERGISCHE
UNIVERSITÄT
WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

Q. Horatii Flacci Satyrae Omnes Qvae Extant

Horatius Flaccus, Quintus

Coloniæ Mvnatianæ, 1615

Liber secundus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-1469

Visual Library

Q. HORATII FLACCI SATYRARVM LIBER SECVNDVS.

SATYRA PRIMA.

Quòd a ſcribenda Satyra Poeta non poſſit animum auertere, & ad virtutes Auguſti verſibus extendendum traducere, quicquid ipſi inde ſit euenturum.

SVnt, quibus in Satyra videar nimis a acer, & vltra
Legem b tendere c opus: ſine neruis altera, quicquid
Compoſui, pars eſſe putat, ſimileſq́; meorum
Mille die verſus d deduci poſſe: e Trebati.
Quid faciam, præſcribe. Quieſcas. Ne faciam, inquis,
Omnino verſus? Aio, 2. f Peream malè, ſi non
Optimum erat: verùm nequeo dormire. 3. Ter vncti
Transnanto Tiberim, ſomno quibus eſt opus alto:
Irriguumq́; mero ſub noctem corpus habento:
4. Aut, ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
g Cæſaris inuicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. 5. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neq; enim quiuis h horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat vulnera Parthi.
6. i Attamē & k iuſtum poteras, & ſcribere k fortem:
Scipiadam vt ſapiens Lucillius. 7. Haud mihi deero,
Quum res ipſa feret: niſi l dextro tempore, Flaccî
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem:
Cui malè ſi m palpere, recalcitrat vndiq; tutus.
8. Quantò rectius hoc, quàm triſti lædere verſu
n Pantolabum ſcurram, Nomentanumq́; nepotem:
Quū ſibi quiſq; timet, quanquā eſt intactus, & odit.
9. Quid faciam? ſaltat Milonius, vt ſemel icto
Acceſſit feruor capiti, numeruſq́; lucernis.
Caſtor gaudet equis, o ouo prognatus eodem
Pugnis: quot p capitum viuunt, totidem ſtudiorum
Millia: 10. me q pedibus delectat claudere verba
Lucillî ritu noſtrûm melioris vtroq;:
11. Ille velut fidis arcana ſodalibus olim
Credebat libris, neq; ſi malè ceſſerat, vnquam
Decurrens aliò, neq; ſi benè: quo fit, vt omnis
Votiuâ pateat veluti deſcripta tabellâ,
r Vita ſenis: 12. ſequor hunc Lucanus, an Appulus, anceps:
Nam Venuſinus arat finem ſub vtrumq́; colonus,
Miſſus ad hoc, pulſis (vetus eſt vt fama) Sabellis,
Quò ne per vacuum Romano ſ incurreret hoſtis:
Siue quod Appula gens, ſeu quòd t Lucania bellum
Incuteret violēta. 13. Sed hic u ſtylus haud petet vltrò
Quenquam animantem: & me veluti cuſtodiet enſis
Vaginâ tectus: quem cur diſtringere coner
Tutus ab infeſtis latronibus? x O pater & rex
Iuppiter, vt pereat poſitum rubigine telum:
Nec quiſquam noceat cupido mihi pacis! at ille,
Qui me commôrit (meliùs non y tangere clamo)
Flebit, & z inſignis totâ cantabitur aa Vrbe.
14. Seruius iratus bb leges minitatur & vrnam,
Canidia Albutî, quibus eſt inimica, venenum:
Grande malum Turius, ſi quis ſe iudice certet:
15. Vt, quo quiſq; valet, ſuſpectos terreat, vtq;
Imperet hoc natura potens, ſic cc collige mecum:
Dente lupus, cornu taurus petit. Vnde, niſi intus
Monſtratum? 16. Scæuæ viuacem dd crede ee nepoti
Matrem: nil faciet ſceleris ff pia dextera (gg mirum:
Vt neq; calce lupus quenquam: neq; dente petit bos)
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
16. Ne longum faciam, ſeu me tranquilla ſenectus
Exſpectat: ſeu mors atris circumuolat alis:
Diues, inops, Romæ, ſeu fors ita iuſſerit, exſul,
Quiſquis erit vitæ, ſcribā, ii color. 18. O kk puer, vt ſis
Vitalis metuo, & maiorum ne quis amicus
ll Frigore te feriat. 19. Quid, quū eſt Lucillius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morem;
mm Detrahere & pellē, nitidus quâ nn qſq; per ora
Cederet, introrſum turpis, num Lælius, aut oo qui
Duxit ab oppreſſa meritum Carthagine nomen
Ingenio offenſi? aut læſo doluêre Metello?
Famoſiſq; lupo pp cooperto verſibus? Atqui
Primores populi arripuit, populumq́; tributim:
Scilicet vni æquus virtuti, atq; eius amicis.
20. Quin vbi ſe à vulgo & ſcena in ſecreta remôrant
qq Virtus Scipiadæ & mitis ſapientia Lælî;
Nugari cum illo, & diſcincti ludere, donec
Decoqueretur olus, ſoliti: 21. Quicqd ſum ego, 22. quā-
Infra Lucillî cenſum ingeniumq́;, tamen me (uis
Cum magnis vixiſſe inuita fatebitur vſq;
rr Inuidia: & ſſ fragili quærens illidere dentem,
Offendet ſolido: tt niſi quid tu, docte Trebati,
Diſſentis. Equidem nihil hinc diffindere poſſum:
23. Sed tamen, vt monitus caueas: 24. ne fortè negotî

Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum.
25. Si mala condiderit in quem quis carmina, ius est,
Iudiciumque. uu *Esto, si quis mala: 26. sed bona si quis*
Iudice condiderit, laudatur Cæsare: si quis
Opprobrijs dignum xx *latrauerit, integer ipse;*
yy *Soluentur risu tabulæ: tu missus abibis.*

Analysis Dialectica.

HÆc Satyra est *συμβουλευτικὸς λόγος*, vbi Poeta consilium capit cum Trebatio Iurisconsulto, de vitanda maledicorum calumnia & de temperanda Satyræ scriptione, obliterandaq; asperitatis & nimiæ lenitatis fama, cuius nomine apud complures valdè laborabat, & fortassis apud hunc magis, quàm apud alium quenquam, quod callidè dissimulat, nec minùs tamen obiter eum notat Poeta. Est autem initiò propositio e quadam distributione accusationis, *quòd Poeta homines acriùs mordeat, quàm par sit, fundatque versus minimè neruosos & elaboratos*: quod similitudine illustrat apertè satis enunciatâ. Huic igitur morbo Trebatius facit medicinam ex efficiente sine qua non, quam statuit in cessatione talis scripturæ, *vt Horatius omnino ab hac vacet.*

2. Etsi remedium Trebatij, vt maximè omnium singulare, videtur Poeta probare; *eo tamen* ipse e diuersis respondet *se vti non posse: quia istiusmodi cessatio ipsi pareret insomniam.* Et certè non mihi satis hîc videtur Horatius *φυσικῶς* loqui, quum quies operis, maximeq; literarij animales spirit⁹ reficiat & recreet, & hi sic redintegrati suauiorem & altiorem somnum inducant: sensus vinciant & constringant ad tempus: contrà ijdẽ studio acriori dissipati & exstincti cor relinquant languidius ad vitales spiritus gignendum: qui debilitati nequeunt animales creare & alere: vnde tandem cerebrum redditur siccum: quia ex Hippocrate *ἐπὶ ἀγρυπνίῃ σπασμὸς καὶ παραφροσύνη· ob immoderatas vigilias contractio neruorum & mentis alienatio fiunt.* Quum enim cerebrum *ἀδιαλείπτως* intenditur, & cor varijs motibus afficitur, nisi reficiantur quiete, facilè arescunt. Huc adde: *Quod caret alternâ requie, durabile non est.* Hæc autem facile perspiciuntur e definitione somni ab Aristotele sumta lib. *περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως. Ὕπνος ἐστὶν ἡ τῆς αἰσθήσεως ἀκινησία, καὶ οἷον δεσμός· somnus est immobilis constitutio & quasi vinculum sensus: ἡ δὲ ἐγρήγορσις αὐτῆς λύσις καὶ ἄνεσις· Vigilia autem eiusdem sensus est solutio atque remissio*: in qua definitione obscurè latent eiusdem somni caussæ: efficiens in calore spiritus vitalis: materia in vaporibus inde in cerebrum sublatis, qui refrigerati delabuntur in partes subiectas & illas sopiunt: forma in situ corporis quieti & in membrorum alterna vel proiectione vel contractione, pro iacentis constitutione: finis, vt cerebrum benignè irrigetur ad cõseruationem & salutem animalis, vt Menander docet: *ὕπνος πέφυκε σώματος σωτηρία· somnus initur ad corpus cõseruandum & tuendum.* Idem, *ὕπνος δ' πᾶσιν ἐστὶν ὑγεία βίου, somnus est omnibus sanitas vitæ.* Non tamen ignoramus alibi somnum & vigiliam ab Aristotele definiri affectiones esse circa cor principis sensus sedem. Sed malo sequi medicos Philosophos. Ex quibus efficitur, vt somnus ex illa requie scripturæ existat: contrà e scribentis contentione insomnia, cuius certa comes est *ἀπεψία, ἡ τῶν πάσων νόσων μήτηρ, cruditas mater omnium morborum*: si vacatio per se & simpliciter consideretur: sed si idem Poetæ accidit, quod grauidis mulierib⁹, vt desideratis cibis magis crucientur, quàm appositis & comestis, licet hi sint insalubres; dicemus Poetam cessantem fieri insomnem ex vehementi illa voluntate scribendi de morum emendatione ob desiderium & cupiditatem virtutis actuosæ: quomodo Iuuenalis scribit se affici Satyr. 1. propter corruptæ ætatis suæ mores:

Difficile est Satyram non scribere: nam quis iniquæ
Tam patiens Vrbis, tam ferreus, vt teneat se?

Itaque talis Satyræ scriptio cuiuis Poetæ decori & ornamento futura est: atq; sic Horatius videbitur tale sui in Philosophiam amoris documentum constituere, quale Plutarchus scribit eleganti comparatione in libello, *πῶς ἄν τις αἴσθοιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ· quomodo quis nosse possit, vt in virtute profecerit: οὐ γὰρ δεῖ τοῖς λόγοις συνευφραίνεσθαι παρόντας, ὥσπερ τοῖς μύροις, ἀποστάντας δὲ μὴ ζητεῖν, μηδὲ ἀσχάλλειν, ἀλλὰ πείνῃ τινὶ καὶ δίψῃ πάθος ὅμοιον ἐν τοῖς ἀποσπάσμοις πάσχοντας· ἔχεσθαι τοῦ προκόπτοντος ἀληθῶς, αὖτε γάμος, αὖτε πλοῦτος, αὖτε φιλία τις, αὖτε στρατεία προσπεσοῦσα ποιήσῃ τὸν χωρισμόν· ὅσῳ γὰρ πλεόν ἐστι τὸ προσειλημμένον ἐκ φιλοσοφίας, τοσούτῳ μᾶλλον ἐνοχλεῖ τὸ ἀπολειπόμενον*: i. *Nõ est similis capienda nobis præsentibus e literis voluptas, atque ex vnguentis, vt quum inde nos recesserimus, illas non amplius requiramus, nec secessum ægrè feramus: sed vt a studio semoti teneamur tamẽ, velut fame quadã & siti, illarũ desiderio, ac in illis verè proficiamus, siue nuptijs, siue diuitijs, siue aliquâ amicitiâ, siue expeditione militari nos inde abstrahamur & auocemur: quantò enim vberiorem e literis Philosophicis perceperimus fructum, tantò grauiori cruciabimus desiderio relictarum.*

3. Affingitur sermo Iurisconsulto valdè accommodatus, qui remedia, tãquam leges sanciat aduersus insomniam, somnum, quæ sumuntur e calore exercitatione excitato, & humore potione aucto: vnde vapores tolluntur, & sopor ducitur. Hoc autem consilium oratione quidem est legislatoris Iurisconsulti, sed re ipsâ est Physici, qui iubet laborẽ cibis anteponendũ: quia calor natiuus, vbi exercitatione auct⁹ est, faciliùs cibos & pocula concoquit, & exhalãtes inde vapores in cerebrũ extollit. Sic Vlysses Odyss. ω. Laerti patri seni suadebat faciendum ad exemplum regis, qui

. . . ἐπεὶ λούσαιτο, φάγοι τε
Εὑδέμεναι μαλακῶς, ἡ γὰρ δίκη ἐστὶ γερόντων.
Postquam lauit se in balneis & comedit,
Dormit suauiter: est enim hic mos senum.

sed ex hoc versu Odyss. δ.

Ἀλλ' ὅτε δή μιν ἐγὼ λόεον καὶ χρῖον ἐλαίῳ,
Sed vbi ipsum laui, & vnxi oleo.

lotio præcedit vnctionẽ, vt huius leuitas corrigat asperitatẽ ab illa inductã cuti. Hęc concilient Physici e discrimine lotionis calidæ ac frigidæ: quod licet ita cõcludi & iudicari: *Quibus est opus alto somno, ij primùm benè corpus vngant, deinde exerceant: posteà sub noctem curent, vt is largioribus poculis humescat: Horatius illo eget, vt antè ipsemet dixit: exerceat igitur corpus, & posteà mero irriget, nec obruat tamen.* Prudenter hîc quidem præscriberetur, quantum cibi & potionis esset adhibendum, quibus vires hominis reficerentur, non opprimerentur: quia *ἐν παροινίᾳ, in ebrietate* nullus est ferè somnus, nisi tumultuosus. Et certè ebrio idem accidere solet, quod lucernis: quarum lumini si plus olei instilles, quàm opus sit, lumen exstinguas, non excites. Atque naturalis calor copiâ grauatus & ferè exstinctus non potest agere in esculenta & poculenta: ideoque nec benignos & placidos in caput transmittere vapores, qui somnum concilient: quòd si qui ex eo exhalant, crudi sunt, minimeque concocti: vnde turbulenti & furiales somni, & nocturna inquies oriuntur. Itaque salubrius fuisset consilium Plin. lib. 14. capite octauo, *papaueris candidi semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur ad somnum altiorem.*

4. Alte-

4. Alterum præſcribitur remedium Horatio e ſubiecto & adiuncta mercede, *vt ille ſe conferat ad illam ſcripturam, quæ res Auguſti carmine celebret, fructumq́; afferat prædicanti.*

5. Poeta modeſtè reſpondet, *ſe prœlijs quidem Cæſaris deſcribendis non defuturum animo libenti, ſed ſibi non adeſſe ſatis magnam & idoneam vim ingenij ad hoc munus dignè exſequendum:* Qui locus eſt e diuerſis diſſentaneis, quorum pars conſequens declaratur triplici difficultate belli ac deſcriptionis.

6. *Quanquam* (inquit Trebatius ex eodem genere argumenti) *non poßis dignis modis dicere Auguſti bella: illius tamen virtutes carmine potes prædicare.* Hæc pars conſequens illuſtratur ſimilibus, *vt Lucillius ad immortalitatem ſummas Scipionis maioris virtutes verſibus conſecrauit, & Ennius prœlia eiuſdem: ſic tu Cæſaris iuſtitiam, animiq́; magnitudinem potes monimentis tuis ad omnem memoriam cõmendare, & alter Poeta illius prœlia.*

7. Poeta videtur ita probare conſilium Trebatij de commemorandis Cæſaris virtutibus, *vt id & opportunitate huius & commodo ſuo facturus ſit, resq́; poſtulauerit:* vbi facetè & vrbanè quoſdam importunos illius temporis aſſentatores notat, & prudentiam iudiciumq́ue Auguſti ex effectis laudat: qui, dum venditores blanditiarum ad eum accedunt, illos aſpernatur & reſpuit. Vide praxin Horatiani huius conſilij Epiſt. 13. ad Vinnium Aſellam, & Epiſt. 1. lib. 2. ad verſ.

---quum tibi librum Sollicito damus aut feſſo.

Permagni enim referre videtur, quo quidq́ue fiat tempore: quum eandem effectionem temporis ratio poſſit vel illuſtrare, vel obſcurare.

8. Hoc inſtitutum Poetæ Trebatius commendat minorum collatione, *quòd hoc ſcribendi genus de virtutibus Auguſti gloriâ videatur anteire Satyricæ compoſitioni, quæ flagitioſos & ſceleratos homines non ſine inuidia reprehendit.* Iſta autem comparatio diuerſis confirmatur: *Quamuis vitioſum hominem ſcripto non tetigeris, is tamen, quia ſibi male conſcius eſt, quum alios ſimiles ſui videt a te notari, metuit te & odit.*

9. Non hîc petitur conſilium, vt anteà, *Quid faciam, præſcribe Trebati:* ſed difficultas immutandæ voluntatis, quæ rationibus Iuriſconſulti vrgebatur, collatione quatuor parium ſignificatur, vel potiùs excuſatur, tanquam diceret Poeta: *Ne tibi ſit mirum, o Trebati, quòd tuũ conſilium ſequi non poßim. Idem enim mihi vſu venit, quod primo cuiq́; homini contingere ſolet, vt ſuâ trahatur libidine, ſuo ſtudio teneatur: ſuâ deniq́; voluptate capiatur,* vt dicebat Vlyſſes Eumœo Odyſſ. ξ.

Ἄλλος γὰρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις,
Alius enim alijs delectatur ſtudijs.

Vt etiam Plin. Iunior Epiſt. 1. *Varia ſunt hominum iudicia, variæ voluntates:* vt præterea Perſius:

Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor vſus,
Velle ſuum cuiq́; eſt, nec voto viuitur vno.

10. Apodoſis eſt ſuperiorum parium: *Me æquè iuuat Satyræ ſcriptura, ac ſua quemq́; voluptas,* quæ rurſus approbatur ſimilibus: *vt Lucillius oblectabat ſe Satyris ſcribendis, ita me hoc ſcripturæ genere ſoleo delectare:* quorum protaſis confirmatur minoribus, *quòd Poeta & Trebatius cenſu & generis claritate multò ſint Lucillio inferiores.* Latet in hoc argumento abdita quædam ſimultas inter Trebatium & Horatium: quum hic cautè & Satyricè arrogantiam illius notet, nõ ſibi parcens, niſi malis hoc referre ad iocum, quali dicitur Cicero vſus in Trebatium lib. 7. Epiſt. 10. ad famil. Trebat. *Sed tu in re militari multò es cautior, quàm in aduocationibus, qui neq́; in Oceano natare volueris ſtudioſißimus homo natandi, neq́; ſpectare Eſſedarios:* vbi hic Iuriſconſultus videtur notari inſcitiâ ſuæ artis, qui conſultoribus ſuis non bene cauiſſet, quorum fuerat aduocatus: ac præterea timiditate, qui noluerit cum Cæſare traiectum maris Caletani nauigatione conficere contra Britannos, neque impetum Eſſedariorum ſpectare: *ſed iam ſatis iocati ſumus,* ſubiecit Cicero.

11. Lucillius iam deſcribitur ſimilibus, *quòd ille, vt homines fidelibus amicis arcana ſua credunt; ſic quicquid ipſi, ſiue benè, ſiue malè contigiſſet, libris ſuis olim committebat, & ad eos, tanquam ad amicos confugiebat:* quæ apodoſis augetur altero ſimili, *Non ſecus,* inquit, *vita Lucillij ſpectatur ex ipſius libris: atq́; naufragia & pericula hominum e tabula votiua templis affixa cognoſcuntur.*

12. Poeta viciſsim ſe ipſum deſcribit, primùm ex ſimili: *Volo,* inquit, *ad mores illius viri me effingere & cõformare:* deinde e ſubiectis, *dubito, Lucanúſne, an Apulus ſim: quia ego Venuſinus inter Lucanum & Apulum interiaceo:* qui locus publico teſtimonio, fine, & efficiẽte circumſcribitur. Non video ſatis cur Poeta huc patriam ſuam in dubitationem adducat: & certè id puto, vt nõnulli, alienum a propoſito. Inter omnes enim conſtabat, Venuſiam interiacere Lucaniæ & Apuliæ, niſi fortè per allegoriam dicas dubitationem ideò allatam, vt ſe facetè oſtenderet anxiè dubitare de conſilijs & remedijs Trebatij accipiendis, vel potiùs, vt ſe conferret cum illa Romana colonia Venuſiam miſſa, quæ Lucanos & Apulos incurrentes in Romanos reprimeret, ſed quieſcentes non peteret: talem ſe Horatius promittit in ſuos inimicos & maledicos futurum. In hanc equidem alteram cogitationem inductus ſum communicatione huius ſermonis cum D. Antonio Senetone præſide Metenſi, & Regi a priuato conſilio viro talis honoris gradu dignißimo, publico Metenſis ciuitatis teſtimonio: quam certè rationem longè veriſsimam cenſeo: eaque vi manifeſtæ comparationis nullum relinqui locum digreſsionis: a qua non abhorret nota & teſtata Lucanæ gentis crudelitas: de qua ſic Palinurus lib. 6. Aen. queritur apud Aeneam,

Niſi gens crudelis madida cum veſte grauatum,
Prenſantemq́; vncis manibus capita aſpera montis
Ferro inuaſiſſet.

13. Hîc apodoſis eſt enunciata per diuerſa, quibus oſtendit *ſe non omnino abijcere Trebatij conſilia, ſed ea certis conditionibus aſtringere, vt ſibi liceat illos ſuis ſcriptis lædere, & vitam illorum flagitioſam infamiæ maculis aſpergere, non, qui nihil ipſi nocuerint, ſed qui ipſum quietum ſuis vitijs irritârint, & contumelijs laceſſerint:* ſed te, o Horati, ne quid tale admitteres, Plato in Critia tibi diſſuaſit, *τὸ ἀδικούμενον οὐ δεῖν ἀνταδικεῖν, ἐπεὶ δεῖ οὐδαμῶς ἀδικεῖν, illatam iniuriam non eſſe vindicãdam, quum nemini quouis modo iniuria facienda ſit:* ſed contrà de inimicis benè merendum, vt Seneca poſt Socratem dixit rectè & pietati Chriſtianæ congruenter vterq́;: quanquam id tantùm amore quodam in ſalutem humanæ ſocietatis conſuluerunt & pręſtiterunt. Nam ſi conſtitutũ eſſet, vt peccata homines peccatis, & iniurias iniurijs vlciſcerentur, quantũ incõmodorũ conſequerentur? Hîc autem Poeta videtur alludere ad dictũ Diogenis, qui ſe gloriabatur apud Antiſthenem, *ἑαυτὸν εἶναι τὴν τῶν λοιδορειῶν σάλπιγγα, ſe tubam eſſe conuiciorũ,* aut potiùs imitari Sophiſtas, quorum erat proprium, ſi quis eos laceſsiſſet, vlciſci, hoc verſu Homeri vſurpato:

Ἐπαγγέλλομαι ἄνδρ' ἀμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ.

Profiteor me vlturum, quicunque prior mihi moleſtus erit.

14. Paribus id præcedentium minarum & vindictarum ſibi licere poſtulat Poeta, *quod Seruio inquiſitori li-*

ce: quod Canidiæ veneficæ, quod C. Turio iudici venali, in vlciscendis inimicis & maleuolis, quibuscunq; modis id præstare illi possint.

15. Approbatio est parium ex efficiente, *quòd illa propulsatio iniuriæ cuiq; animanti ingenerata sit naturâ, & ab eadem sit quoq; ad vim repellendam accommodatè armata.*

16. Existimo commemorationem huius parricidij hîc ideò adhiberi, vt Poeta demonstret eum planè omnem humanitatem exuisse, qui non commoueatur tam impij sceleris immanitate: & quum audit filium parricidio inquinatum, manum non admoueat ad inurendam infamiæ notam auctori tantæ impietatis: qua in re nemo vnquam videbitur cuiquam nimis acer & acerbus Satyricus. Hoc videtur confirmare superiore Plutarchi comparatione de signo amoris Horatiani in philosophiam. Huius autem venefici & parricidæ Scævæ pectus fingitur diuersis: *quòd ille non manus quidem suas sanguine matris cruentabit, sed illam tollet veneno*: idque amplificatur similibus: *vt lupus neminem lædit calce, neminem bos dente: ita hic Scæua manu non lædit matrem*: quæ ratio ad priorem diuersorum partem pertinet: hæc verò ad posteriorem: *vt lupus lacerat prædam dentibus, vt bos petit cornibus, sic Scæua veneno necat.* Porphyrio in hunc locum profert e Cicerone pro Scauro simile argumentum, *Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gulam oblisit.* Hoc ideò addidi, quòd legerim huiusmodi argumentum poni a Cicerone *ἐν τοῖς εὐτέχνοις*, id est, inter artificiosa & arguta, quæ dicuntur *παρὰ προσδοκίαν, præter exspectationem* risum mouere. Vide lib. 2. de Oratore, & Epist. 32. lib 7. de ridiculis.

17. Complures sunt nostri Poetæ persimiles, qui vbi obfirmârunt animum in re aliqua, vix illos, ac ne vix quidem, vllâ ratione inde dimoueas. Simulant quidem se consilia expetere & postulare: sed ea, quâuis non ingrato animo, tamen obstinatione quâdam opinionis præiudicatæ repudiant. Itaq; Poeta sic se obfirmat aduersus consilium Trebatij, *vt quicquid ipsi casurum sit, siue boni, siue mali, non tamen ob id Satyrarum compositionem remissurus sit.* Talis autem obstinatio enunciatur multiplici oppositorum disiunctione.

18. Animus Poetæ tam obfirmatus conijcit Trebatium in metum mortis Horatio mox futuræ ex hoc genere scripturæ, *ὡς ἐξ αἰτίας θανασίμου, tanquam e lethifera caussa.*

19. Poeta nunc e paribus conatur Trebatio metum adimere, in quo erat hic de ipsius animo tam obstinatè operam volenti dare scribendis Satyris: quorum protasis est ex aduersis & effectis: *Lucillius* ait, *quando turpitudinem & vitia intemperantium hominum, libidinosorum, sicariorum, veneficorum Satyris suis acerbè insectatus est, nullus vir bonus, nullus ex ciuitatis proceribus virtute præditus offensus est: imò verò plurimum oblectatus, nihilq; omnino huiusmodi accidit, sed pro iusta vitiorũ castigatione magna procerum beneuolentia est adiuncta & familiaritas: quamuis pariter æqualiterq; summos & imos tractauerit. Itaq; tales mihi infensos non reddam vitiorum reprehensione, nihilq; est, quod tu mihi propter iustam vitiorum animaduersionem metuas, o Trebati.*

20. Superiorem rationem maioribus confirmat: *Illorum*, ait, *summorum Imperatorum non modò non offendit animos suis scriptis Lucillius, sed etiam se cum illis in secessu delectauit (quum ipsi se a conspectu populi & luce forensi animi relaxandi caussâ remouissent) frugaliq; apparatu & cibis parabilibus vsus fuit.*

21, Apodosis est antecedentium parium, tribus verbis comprehensa, quorum protasin repeto, vt tota cõparatio clarior sit: *Lucillius placuit summis Imperatoribus, etiam vi acerrimâ scriptorum suorum, illorum familiaritate & conuictu frugali vsus est, & ita tutus fuit ab hostibus & insidijs: idem adhuc mihi contigit, & idem spero posthac futurum.*

22. Approbatio est *ἀποδόσεως* e diuersis, modestiæ caussâ: *Quanquam*, inquit, *inferior sum Lucillio & genere, & opibus, & ingenio: vixi tamen cum summis quibusq; ac primarijs viris ciuitatis: quod testimonio vel inuidorum potest probari*, qui videntur argui à Poeta alijs paribus: *vt si quã illi duram accusationem & obtrectationem ipsi instruxerint, non minùs durâ depulsione aciem intentionis Horatius retusurus sit.* Quæ tamen comminatio simulatè temperatur voluntate Trebatij, tanquam Horatianæ commotionis moderatrice.

23. Respondet Trebatius diuersis: *se licet non dissentiat a Poeta in ratione propulsandæ iniuriæ, tamen velle illum monere de cautione adhibenda in scribendis Satyris.*

24. Illa diuersa confirmantur fine: *ne quam Satyra ipsi molestiam exhibeat per inscitiam legum scripta.*

25. Vis legis videtur proponi ex aduersis: primùm *si quis mala carmina in aliquem scripserit, iure plectatur*: quam sibi legem malorum carminum indicit libenter Poeta: sed amphibolia vocis, *mala*, illum fallit. Putat enim hac significari carmina incondita & absurda, quum famosa & probrosa Trebatius intelligat: quibus alterius fama passim atteritur: ideoque in auctorem talium carminum actio instituitur, & pœna iure constituitur.

26. Pars deinde altera oppositionis subijcitur à Trebatio: *sed si quis vacuus ipse vitijs bona carmina fecerit, & flagitiosum sceleratumq; hominem dignis modis perstrinxerit, is laudabitur ab Augusto, & legum custodes ac ministri tali scripturâ delectabuntur.* Sic ferè leges nudè ac simpliciter proponuntur: vnde tamen facilè potest assumi: *Horatius fecit bona carmina, & vitijs caret: illum ergo decus manet*: contrà, *Idem fecit mala*, id est, famosa *carmina: manet igitur eum pœna.*

Enarratio Grammatica.

SVnt quibus.] De hoc genere loquendi vide Gramm. Od. 1. l. 1. Addam tamen illud Theocriti *εἰδ. 7. ἦς χρόνος ἁνίκ' ἐγώ τε καὶ Εὔκριτος εἰς πόλιν εἵρπομες*, id est, *tempus erat, quũ ego & Eucritus ibamus*, pro aliquando ibamus. Georg. i. tem 4. *Sunt, quibus cecidit custodia sorti*, pro quibusdam apibus cecidit custodia sorti: pro quo hîc dicitur: Quidam me iudicant nimis acrem animaduersorem, & diligentem vitiorum castigatorem. Alij contrà nimis remissum, & serum.

Vltra legem.] Id est vltra modum mordacem esse sine vllo personarum discrimine, non habitâ illarum ratione & delectu.

Trebati.] E proœmio Topicorum, & 7 Epistol. ad Famil. perspicitur, idque maximè Epistol. 5. ad C. Cæsarem in Gallijs Imperatorem, quàm familiaris fuerit C. Trebatius Iurisconsultus Ciceroni, & huic nostri Poetæ, non tamen sine simultate. Verba autem Ciceronis de eo sunt huiusmodi: *Mitto igitur ad te Trebatium, atque ita mitto, vt initio meâ sponte, post autem inuitatu tuo mittendum duxerim. Hunc, mi Cæsar, sic velim omni tuâ comitate complectare, vt omnia, quæ per me possis adduci, vt in meos conferre velis, in vnum hunc conferas.* In eodem libro leges Epistolas iocis Ciceronis in Trebatium confertas de ipsius timiditate in bello, & de aduocationibus eiusdem. Et illa Horatij quæ faciunt Trebatium eodem generis gradu Lucillio inferiorem, atque Poetam. Nam vt ille iurisprudentiâ, sic hic poetices scientiâ præstitit & clarus fuit.

Non

Nonnulli huic trinominem appellationem attribuűt, C. Trebatium Teſtam, ac ipſum inſerunt Epicis Poetis, inter quos eſt Alexander ab Alexandro l.6.c.22

Præſcribe.] Id eſt, modum mihi conſtitue ſcribendę Satyræ, vel quid ſit mihi faciendum in hac hominum querela, & qualis Satyricus eſſe debeam, indica & doce, vt ad tuum præſcriptum, tanquam ad normam & formulam iuris, agam omnia: de quo verbali repete notas Rhetoricas Od.15.l.2. ab eadem origine alterum eſt verbale, *præſcriptio*, quod præter vſum, quem iuriſconſulti ſequuntur, accipitur pro inſcriptione ac titulo in epiſt. 2. l. 5. ad famil. Q. Metel. *Iam illud ſenatusconſultum, quod eo die factum eſt, eâ præſcriptione eſt, vt, dum id extabit, officium meum in te obſcurum eſſe nō poſſit.* quomodo vſurpatur lib. 1. de officijs, *Ex quo fit, vt ager Arpinas Arpinatum dicatur, Tuſculanus Tuſculanorum*, ſimilisque eſt priuatarum poſſeſſionum præſcriptio, qualis eſt Græcis προγραφὴ καὶ πρόγραμμα.

Quieſcas.] Hoc verbum nō equidem exiſtimo accipiendum hic, vt alterum Terentij in And. Act. 3. Sc.4. v. 19. *corrigere mihi gnatum porrò enitere, & quieſcas*, Gall. *repoſez vous en ſur moi & me laiſſez faire*, Latinè, *ſinas me iſtud facere*: quomodo ſæpè vſurpatur abſolutè: & certè pro hoc *quieſcas*, quod eſt modi imperatiui Donato in locum citatum ꝓ *quieſce*, aut deeſt *volo*, aut *facito*, videtur ſumi τὸ *tace*, in Eun. Act. 5. Sc. 1. *Hera mea tace, obſecro, ſaluæ ſumus*: vbi interpres annotat, verbum non eſſe ſilentium indicentis, ſed ſecuram facientis, quod Ariſtoph. in νεφ. dicit ἀτρεμεῖ ἢ ἔχ' ἀτρέμα, ἢ ἔχε νυῦ ἥσυχος, ibidem. Σω. πῶς οὖν δυνήσῃ μανθάνειν. Στρεψ. ἀμέλει, καλῶς. id eſt, *quomodo igitur poteris diſcere? Strep. quietus ſis.* pulcrè diſcere poteris. In Plut. τοῦτ' ἔτι μένε ἥσυχος, *conſide, quieſce.* Sed videtur hîc ſumendum, tanquam eſſet conſtructum cum infinito, quieſcas ſcribere Satyras, vt Agel. loquitur l.2.c. 28. *Sed Dei nomen cui ſeruare ferias oporteret, ſtatuere & edicere quieſcebāt* quod Gręci dicerēt ἡσύχαζε ἢ περὶ τούτου ἡσυχίαν ἄγε, ἢ ἐκ τοιαύτης τῆς γραφῆς ἀνάπαυε, vt Plato epiſtol. 2. Νῦν οὖν ὥσπερ ἢ ἐξ ἀρχῆς καθηγοῦ, ἕψομαι δὲ ἐγώ, τιμώμενος μὲν γὰρ ὑπὸ σοῦ, τιμήσω σε. μὴ τιμώμενος δὲ, ἡσυχίαν ἕξω. id eſt, *num itaque velut initio res agatur, dux via mihi eſto, ego ſiquidem ſequar. Nam ſi abs te cultus & obſeruatus fuero, te quoque meritò colam & obſeruabo: ſpretus autem & contemptus, conquieſcam.* Ita verbum παύομαι per *quieſco* exponitur Latinè, vt hic locus ἰλιαδ. ψ. παύσατο δὲ φλόξ per hunc Æneidos G. *Poſtquam collapſi cineres, & flāma quieuit. i. deſijt ac ceſſauit.* Sic illud Cleanthis lib. 7. Diog. Laertij: παῦσαι, ἔφη, καὶ μὴ ψέγε. id eſt, *Quieſce, inquit, neque vituperes.* Explico igitur hîc, abſtineas prorſus à ſcribenda Satyra, vel illius compoſitione omnino ſuperſedeas: quomodo ipſe Poeta interpretari videtur, dum ſubiicit, *ne faciam verſus ſatyricos præſcribis?* Pro hoc enim Cicero ſępè vtitur verbo quieſcendi, vel vt Terentius loquitur, remitte iam deinceps omnino quenquam dente ſatyrico perſtringere: quod tibi multò fuerit vtilius ac tutius, quàm vllum hominem per ora aliorum traducere & fabulā facere. Sed quid tam diu immoror in explanatione huius verbi, quum Poetæ reſponſio ipſum interpretetur, *ne faciam omnino verſus?* Hæc autem breuitas reſpondendi, *quieſcas & aio*, non caret ſale dentato in ſeueritatem iureconſulti.

Si non optimum erat.] Exple, omnino abſtinere a vitiis hominum ſtylo Satyrico notandis.

Nequeo dormire.] Hoc equidem putarem ſic etiam intelligi poſſe, vt Poeta reſpondeat Iureconſulto, ſe non niſi ſubſeciuis horis, & quum eſt aliquantum otii a grauioribus ſtudijs & negotiis, ad fallendum tempus Satyras ſcribere: Sic Satyrâ 5. huius dicet,

Quam nequiêre proci recto depellere curſu.

aliter τὸ *nequeo* cum particula *quin* ſequente ſumitur. Terentius, in Hecy. Act. 3 Sc.3. *nequeo, quin lacrymem, miſer*, vbi Donatus ſupplet, *nequeo tenere me, quin, &c.* quale ſupplementū ſyntaxis cum infinito nō patitur.

Ter vncti.] Remedia inſomniæ proponuntur conuenienter perſonæ præſcribenti, ac ſi leges ferrentur. Ita Cic. 2. de leg. *Ad Diuos adeunto castè: pietatem adhibento: opes amouento*, è priſco veterum more leges pronunciat. Tales autem exercitationes, quæ in campo Martio fiebant olim, non ſolùm erant progymnaſmata & præludia virtutis bellicæ & gloriæ aliquando futuræ, ſed etiam cautiones & prouiſiones valetudinis conſeruandæ & tuendæ, vt conſtat ex Od. 8. l. 1. & 7. l. 3. & prima l. 4. Hîc *ter tranſnanto, non ter vncti*, videtur conſtruendum. Tranſnare autem eſt vltrà natatu flumen tranſire, vel traijcere ter Tiberim. Videtur Poetæ Trebatius cauere, atque ἰατρικῶς conſulere. Nam medici tradunt e natationibus, quę dulcib⁹ in aquis fiunt, fluuiales ſanis corporibus minùs nocere, & ad ſomnum inducendum valere: ſed eas, quæ in paludibus, ſtagnis & lacub⁹, valdè pernicioſas eſſe: atq; vnctio adhibebatur nataturis contra frigus aquæ & torporē membrorum: quo remigium crurum & brachiorum agilius eſſet, vt luctaturis aduerſus luxationes articulorum, fracturas membrorum antipalorumque apprehenſiones.

Somno quibus.] Quod Græcè dicitur, οἵτινες τοῦ βαθυτέρου ὕπνου τυγχάνουσι δεόμενοι, natent æſtate & fluminibus abluantur. Hoc imitatus eſt Iuuenalis Satyra prima, quum ſuaſit Syllæ, vt deponeret dictaturam, priuatus vt altum dormiret.

Irriguumq.] Quod Græcè etiam dicitur τὸ σῶμα ὑπὸ τὴν νύκτα τῷ ἀκράτῳ ὑποβρέχοιντο, vel, τὸ σῶμα ὑπὸ τὴν νύκτα βεβρεγμένον ἀκράτῳ ποιοῖντο: ſed ego exiſtimo hîc τὸ μὲν οἰνοῦσθαι, οὐ δὲ μεθύσκειν intelligendum. Nam e Solone apud Diogenem Laertium diſcimus οἰνωθήσεσθαι δὲ τὸν σοφὸν φασίν, οὐ μεθυσθήσεσθαι. *vt alterum valeat benè potum eſſe, & alterum omnino ebrium ac vino ſepultum eſſe.* Euſtathius tamen illud apud Homerum per hoc explicat, & Ariſtot. 7. Ethic.

Sub noctem.] Sic Cæſar lib. 1. de bello ciuili, *Pompeius ſub noctem naues ſoluit*: quem vtrumque locum malo interpretari circa noctem, vel paulò ante noctem, quàm noctu, pro Gallico, *Entre chien & loup, que de dire de nuict.* Sed de vſu huius præpoſitionis lege Grammat. Satyr. 1. l. 1. ad hæc verba, *Sub galli cantum.*

Si tantus amor,] Id eſt, ſi tantâ cupiditate & ſtudio tanto ſcribendi ardes: res ab Auguſto præclarè geſtas verſibus manda: quod tibi ſummæ laudi maximoque emolumento futurum eſt. Similem phraſin Virg. l. 2. Aen. per infinitum ἑλληνικῶς expreſſit,

Sed ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros.

Cupidum, &c.] Hinc apparet ſtudium Poetæ conſilio Trebatij repugnantis: nam etiamſi defuiſſent ipſi vires ingenij, reſpondere tamen debuiſſet more Auſonij ad Theodoſium:

Non habeo ingenium: Cæſar ſed iuſſit, habebo:
Cur me poſſe negem, poſſe quod ille putat?

Pater optime.] Hîc fortaſsis Poeta non tam reſpicit ad ætatem Trebatij, quàm ad Senatoriam dignitatem vt Od. 14. lib. 4.

Vires deficiunt.] Sic ἐνεργητικῶς vtitur Cic. 1. l. de Orat. *quum me deficere vires cœpiſſent.* Idē etiam οὐδετέρως in altera ſyntaxi 3. Verr, *Verebar, ne mihi vox vireſq; deficerent.* Eſt autem hic praxis eius conſilij, quod dat Piſonibus de re poetica, *Sumite materiam veſtris, &c.*

L 4.

Agmina.] Eadem est syntaxis verbi φρίσσειν, & significatio Iliados ν. sub initium, quæ est hic τὸ *horreres*,

———τῶν δὲ στίχες εἵατο πυκναί,
Ἀσπίσι, καὶ κορύθεσσι, καὶ ἔγχεσι πεφρικυῖαι.

Ordines autem horum sedebant densi, scutis & galeis & lanceis horrentes.

Hæc autem agmina Virg. Aen. 12. vocat pilata:

Procedit legio Ausonidum, pilataq; plenis
Agmina se fundunt portis.

De pilis vide Varronem & Vegetium libro secundo, quæ erant tela Romanis quinque pedum & semis, ferro triangulo acuta. Tu quoque rationē & etymon vocis, *agmen*, repete e Grammat. Od. 2. l. 3. ad hæc verba, *Rudis agminum.*

Neque enim.]Id est, tanta est difficultas rectè scribendi genus armaturæ, tanta etiã conflictus, stratagemata, prœlia, plagas & lapsus velut sub aspectum subijciendi, quantam non quiuis vnus e poetis, sed doctus, & intelligens historicus posset exsorbere.

Fracta cuspide.] C. Marius prædicatur primus auctor huiusmodi telorum & iaculorum aduersus Cimbros: alij scribunt aduersus Santonas, quæ in hostem intorta frangebantur, ita vt vel in scuto, vel in corpore pars altera figeretur, altera remaneret pendula maximo impedimēto repugnaturis, vel exitio, vel certè vt nulli essent posteà hostibus vsui. De quo lege Plutarchum in Mario. Quo autem tempore ac bello, & qui Galli fracta cuspide perierint, & Parthi ex quo confossi deciderint, coniecturâ non est facilè consequi. Trebellius Pollio narrat quidem C. Marium e triginta Tyrannis vnum fuisse a milite quodam interfectum, qui inter aggressionē iactauerit, *Hic est gladius, quem tu ipse fecisti:* vnde constat Marium ante ipsius imperium fabrum fuisse ferrarium, ac interfectoris militis operâ vsum in officina fabrili: a quo locus prouerbio datus fuit, *suo sibi hunc iugulo gladio.* Itaque non est mirum, si auctor fuerit huiusmodi iaculorum, quæ hîc memorantur.

Scipiadam.] Rationem vocis *Scipio* affert Macrobius libro primo, capite sexto, sub fine ad illam Papyrij Prætextati firmandam, *Non aliter, inquit, dicti Scipiones, nisi quòd Cornelius, qui patrem luminibus carentem pro baculo regebat, Scipio cognominatus nomen ex cognomine posteris dedit.* Latini autem *Scipionem*, Græcum vocabulum vsu fecerunt suum. σκίπων enim Græcè dicitur *baculus*, quo senes & imbecilli homines inter ambulationem innituntur, παρὰ τὸ σκίμπτειν, quod etiam σκήπτειν, *ab incumbendo & innitendo*, vnde ἀσκίπωνες, qui viridi senectâ sine baculo incedunt: Hæc certè patronymici finis rarior pro Scipiaden. De Scipione, qui à deuicta Africa cognominatus est Africanus, lege historiã Plut. & Liuij, & Virg. lib. 6. Aen. Sic de se scripsit modestè Ode 6. lib. 1.

Dum pudor, imbellisq; lyræ Musa potens vetat.

Item Od. 3. lib. 3. *Quò Musa tendis? desine peruicax magna modis tenuare paruis.*

Haud mihi deero.] Cur non potiùs respondit Poeta, non deerit Cæsari inuicto mea cura & studium in tanto officio? equidem credo, vt carissimam ingenij libertatem retineret, & suis commodis præcipuè seruiret.

Quum res ipsa feret.] Id est, quum materia & opportunitas meam industriam & scripturam requiret: quod tamen videtur exsequutus multis Odis & Epist. 1. l. 2. Ita ferè Latini vsurpant absolutè *ferre* cum his vocibus: natura, res, ætas, tempus & aliquot alijs, pro exigere, postulare, permittere, licere. Cic. pro Quinctio, *Vererer, ne grauioribus vtar verbis, quàm natura mea fert,* id est, quàm naturâ sum comparatus, vel quàm hæc postulat. Sic Terent. in And. Act. 5. Sc. 1. 13. *Incœpi, dum res tetulit: nunc autem non fert,* id est, dum licuit, nunc non licet per naturam.

Dextero tempore.]Id est, opportuno & commodo rebus agendis tempore, pro quo modò dixit, *quum res ipsa feret:* & Græci dicunt εὐκαιρίαν, & Cicero, tempus idoneum & opportunum ad aliquid tutò conficiendum.

Et attenta.] Hîc attentus valet ad res alias grauiores intentus. Alibi notat animi attentionem ad quid diligenter audiendum & iudicandum. Syntaxis autem verborum sic apertiùs resoluatur: Verba Flacci non ibunt per aurem Cæsariis attentam, nisi dextro, id est, opportuno tempore.

Cui si malè.] Id est, cui si malè palpum obtrudas, & supra modum blandiaris ineptis tuis versibus, adeò circūspecto & acri est iudicio, vt nunquam istâ viâ illius, magnâ prudentiâ stipati, beneuolentiã tibi colligas: imò verò in ipsius maleuolentiam incurras.

Palpere.] Palpari propriè est, quod Græci dicunt ψηλαφᾷν, *blande contrectare, & manu demulcere,* vt Xenophon accepit sub initium περὶ τῆς ἱππικῆς. καὶ ἅπτεσθαι δὲ χρὴ, ὧν ψηλαφώμενος ὁ ἵππος μάλιστα ἥδεται, id est, *contrectari oportet eas corporis partes, quarum contrectatione gaudet equus,* καὶ πόλλης θωπείας δεῖται καὶ ἥδεται, Id est, *equus etiam multis blandimentis eget & gaudet:* alioqui ἀντιλακτίζει τοῖς ποσὶ καὶ πτερνίζει, *pedibus recalcitrat & calce petit,* vel vno verbo, λακτιστὴς ἢ πτερνιστής, *est calcitro: vel calcitrosus.*

Pantolabum.] De vtroque lege Grammatica Sat. 8. lib. 1.

Saltat Milonius.] Hic scurra fuit vinolentiæ admodum deditus, cuius cerebrum simul atque potione meracioris vini perfusum erat, & oculi videbant lucernas geminari, accingebat se saltationi, quum neque pes, neque manus suum facerent satis officium, quod Gallicè sic exprimas: *depuis que le vin lui auoit dōné sur la corne, il ne demandoit qu' à danser & à baller.*

Icto capiti.] Tibullus Eleg. 2. l. 1. pro hoc dicit, *percussum tempora multo Baccho.* Ibi tamen legitur etiã *perfusum.* Illud Græci vno verbo efferunt οἰνοπλὴξ, ἢ οἰνόφλυξ, *vino ictum,* vel *eodem feruentem.* Hic ergo in *icto*, intelligo vaporibus vini, tanquam telis percusso capiti.

Numerus.] Cur obiecta, quum simplicia sint, ebriis multiplicari videantur, lege Aristotelē problem. sect. 3. & lib. 4. Lucretii, & Cæl. Rhodiginum lib. 8. cap. 20. & libro decimo quinto capite trigesimo quarto: Galenum quoq; libro decimo de functione particularum, & Auicennam.

Castor gaudet.]De hoc & ipsius fratre Polluce dictum est in Grammat. Od. 3. l. 1.

Me pedibus.] Id est, delector & præter cætera ducor compositione carminis Satyrici, more Lucilij. Hoc autem verbum *delectat*, Grammatici adscribunt impersonalibus: & e Salustio simile huic exemplum afferunt: *In primisque me delectauit tantum studium bonorum in me exstitisse:* quod mihi certè nullâ ratione nixi facere illi videntur: quòd, cùm infinitum cum sua rectione possit fungi vice nominatiui: tum non secùs, atque in hoc Ciceronis loco, Epist. 10. lib. 4. ad Familiar. *Subuereor, ne te delectet tarda decessio:* tum certè personaliter vsurpetur semper ἐνεργητικῶς καὶ παθητικῶς, vt exemplis passim occurrentibus comprobatur.

Melioris vtroque.] Genere & censu: quia fuisse auus vel auunculus Magni Pompeij existimatur: vnde

vnde constat τὸ *Melioris* epithetum ad claritatem generis & facultates Lucillij, non ad morum probitatem referendum, tametsi insectatur vitiosos: vnde fortassis fortior & acrior ad illorum castigationem videretur, vt, *Tydides melior patre* ad pugnas periculosas dictus fuit Od. 15. l. 1. ex Homero.

Velut fidis.] Quidam putant in hoc Lucilium imitatum fuisse Sapphonem, Alcæum & Anacreontem Lyricos, qui suis scriptis, tanquam amicis, vt consuessent. Alij huc referunt, vt Lucilius libris horũ Lyricorum vsus sit loco sodalium.

Decurrens aliò.] Aliò se conferens, id est, in adversis non aliunde solatium petebat, nisi a suis libris, nec alijs congratulationem rerum secundarum declarabat, nisi eisdem sodalibus libris.

Votiua.] De *tabula votiua* dictum est in Grammaticis Od. 5. l. 1. sicut de *Venusio* in Grãmatis Od. 28. eiusdem.

Vita senis.] Eusebius scribit, Lucilium obijsse annos quadraginta sex natum: quâ ætate senectus est viridis & matura: vnde Agel. lib. 10. cap. 28. scribit, homines infra 46. annos cognominari Iuniores, supra eosdem Seniores.

Anceps.] Hæc vox sonat, dubito, ac sum incertus, ἀμφιδοξέω: quod quidam putant sumtum ab armis vtrinque acutis, quæ dubitamus, vtrâ parte apprehendamus sine offensione, vt ratio illius præ se fert Festo.

Nam Venusinus, &c.] Satyricum poema nostri auctoris hinc cognominatum est, Satyrâ. 1. Iuuenalis, *Venusina Lucerna.*

Arat.] Verbum *arat*, absolutè ponitur: in quo tamen facilè intelligas, terram. Aliter 4. Epod. *Mena arat Falerni mille fundi iugera.*

Pulsis Sabellis.] Id est, expulsis Samnitibus sub dominatu Syllæ, vt diximus in Grammaticis Odes 6. l. 1.

Quò ne.] Valet hîc, *vt ne*: vt ne hostis incurreret Romano, pro quo Orator dicit incurrere in hostes, & in aciem, in loca, & in agros populi Romani.

Lucania.] Situm huius regionis sic Strabo lib. 6. describit: *Est verò Lucania inter Tyrrhenum, Siculúmque littus interiacens*: & paullò antè dicit, Lucanum duxisse genus a Samnitibus, & illorum Metropolin fuisse Petiliam: quæ tota plaga Italiæ infestissima olim fuit Romanis; eamque ob rem Poeta vocat illam violentam.

Bellum incuteret.] Pro quo etiam Cic. dicit, bellum faceret, concitaret, inferret.

Stylus.] Syntaxis verborum est huiusmodi: stylus, non nisi prouocatus, petet quenquam: sed me defendet, velut ensis tectus vaginâ, quum arma gestentur defensionis, non offensionis caussâ, πρὸς ἀμύναν τῶν ἀδικούντων, οὐ πρὸς φόνον ἀβλαβῶν ἢ βλαβὴν. Stylum autem malo per ypsilon scribere, quippe quod a Græco videatur ortum, στύλος, significante præter columnam γραφίδα *penicillum*, & γράφιον, quo vtitur Ouid. Amor. l. 1. Eleg. 11.

Quid digitis opus est graphium lassare tenendo?

pro instrumento acuto parte alterâ, qua in cera vel pugillaribus scribitur (quæ a pungendo dicuntur, non a pugno, quia stylo tabellæ punguntur ad imprimendam literæ figuram) alterâ parte obtuso, quâ malè scriptum deletur: *quelle deuoit estre la touche, de lequelle lon escrit aux tablettes.* Successit autem stylus æneus in locum ossei, quo in codicillis, id est libris & corticibus arborum exarabatur initiò. Donatus in prologum Andriæ ad verba, *Dissimili oratione sunt facta ac stylo*, discrimen orationis ac styli obseruauit, vt oratio ad res, id est, ad sententias, stylus ad verba propriè referatur. Quod autem addit, orationem esse & in cogitatione & in prolatu, & illam ἐνθυμηματικὸν hanc προφορικὸν λόγον dici. Adelph. Act. 1. Sc. 1 non possum probare. Nam & Diomedis notatio, quâ vocem, τὴν *oratio* bifariam affecit, opinioni Donati repugnat, siue ab etymo oris, siue ab ὀαρίζειν *a confabulando* dicatur, vt Ode 31. lib. 1. notatum fuit. Donatus deceptus fuit ambiguitate vocis τῆς λόγος, quæ modò est mentis, modò est oris. id est, sermonis & loquutionis, sicut distinximus in præfatione huius operis.

Cur distringere.] Sic Od. l. 3. *districtus ensis, cui super impia ceruice pendet.* Sic Orator, *Quid districtus tuus in acie Pharsalica gladius agebat?*

Vt pereat.] Exple ellipsin, O Iupiter precor te, vt ensis nigræ rubiginis morsu exedatur. Potest etiam explicari per optationem sine supplemento: Vtinam pereat telum! de qua voce vide Oden nonam libri quarti.

Qui me commôrit.] ὃς ἐμὲ παραζηλώσῃ καὶ παροργήσῃ

Tangere, &c.] Id est, clarâ voce illi denuncio, meliùs cum ipso actum iri, si me non vexet contumeliis, & probris figat.

Insignis cantabitur.] Quod Græci dicũt etiam absolutè, Aristophanes in Pluto, κλαύσει καὶ οἰμώξει, *flebit, nec impunè nocebit.* Feret cum lamentatione infortunium. Ita dignis modis ille celebrabitur Romæ, qui me prouocauerit, vt fabula futurus sit populo, & vehementer eum pœniteat facti. Gallicè, *il sera bien remarqué & noté par toute la ville.* Epodi sexti non minùs sunt pleni tumidarum minarum, quas iactauit in Cassium Seuerum Poetam maledicentissimum, quàm hic locus. Tales sunt minæ Chremetis Act. 5. Sc. 1. Heaut.

——*egóne? si viuo, adeò exornatum dabo,*
Adeò depexum, vsq; vt dũ viuat, meminerit semper mei. Gallicè, *Ie l'accoustrerai & le pignerai si bien, qu'il lui souuiendra de moi, tant qu'il viura.*

Seruius.] Hic fuit acer inquisitor vel accusator. Cruquius contendit scribendum esse Ceruius: & e 7. Verr. Ciceronis P. Ceruium dicit iudicem reiectum. Fiet quoque mentio eiusdem Ceruij Vicini Sat. 6. sequenti.

Vrnam.] De vrna dictum est Od. 3. l. 2.

Canidia.] De Canidia dictum est Epodis tertijs, & quintis, & decimis septimis.

Albuti.] Ellipsis est vocis communis *filia*, vt v, 35. l. 6. Aen. *Deiphobe Glauci, subaudi*, inquit Seruius, *filia: & est proprium nomen Sibyllæ.*

Vt quo quisq;.] Id est, quâ re, & quibus quisque artibus est instructus, ijs suos inimicos & simultatis nomine suspectos exanimat.

Vtq; imperet.] Hic *vt* posterius modum designat, sicut prius finem. Hæc autem videntur sumta ex poemate admonitionum Phocylidis:

Ὅπλον ἑκάστῳ νεῖμε Θεός· φύσιν ἠερόφοιτον
Ὄρνισι μὲν πολλὴν ταχύτητ', ἀλκὴν τε λέουσι,
Ταύροις δ' αὐτοχύτοις κεράεσσιν, κέντρα μελίσσαις
Ἔμφυτον ἀλκαρ ἔδωκε. λόγος δ' ἔρυμ' ἀνθρώποισι.
Armaturam cuiq; tribuit Deus: naturam aeriuagam
Auibus & quidem multam celeritatem: robur leonibus,
Tauris naturalia cornua: aculeos apibus pro tutamine
dedit.
Ratio autem est propugnaculum hominum.

Hic tamen Poeta non a natura, sed a Deo ipso huius auctoritatis præsidis dari hominibus sanctiùs & veriùs sensit. Noster autem Horatius ignarus corruptæ originis humanæ contrà sic loquitur, ea quidem licere, quæ instinctu & impulsu naturæ fiant:

qualis instinctus, & maximè, qui ad vindictam & vitia impellit, Christianis damnandus & fugiendus est. Quomodo autem, inquit, natura sollicitet & impellat homines ad peccata peccatis, iniurias iniuriis, offensas offensis vindicandum, mecum ex his exemplis perpende & iudica.

Cornu petit.] κεραΐζης ἐςιν ἢ κερατίζει. Sic Virg. loquitur in Palæmone de tauro:

Qui cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.

Item Plinius lib. 8. cap. 45. sic tauros describit: *Tauris*, inquit, *in aspectu generositas, toruâ fronte, auribus setosis, cornibus in procinctu dimicationem poscentibus, sed tota comminatio in prioribus pedibus stat. Irâ glíscente alternos replicant, sparguntq; in altum arenam, & soli animantium eo stimulo ardescunt*: quem locum, vt opus reliquũ auctoris, Antonius Pinetus operâ & sumtu pij viri Cl. Sennetonis Lugdunensis Gallicum fecit: cuius hæc est interpretatio: *Les toreaux ont le regard, fier & braue, car ils regardẽt tousiours de trauers on les aureilles fort chargees depoilt, & les cornes en deuant tousiours disposées a combattre: quand ils menacent, ils se donnent a entendre par les pieds de deuant. Mais s'ils s'en flandauantage, ils trepiginent maintenant d'vng pied de deuant & maintenant de l'autre, & font voller la poudre enlair. & sont seuls entre les animaux qui s'enflamme ten ceste sorte.* Ex hac tamen interpretatione perspicio vtrique correcta exemplaria defuisse: De lupo idem auctor eiusdem libri cap. 22. *in Italia creditur luporum visus esse noxius: vocemq; homini quem priores contemplentur, adimere ad præsens. Inertes hos paruosq; Africa & Aegyptus gignunt. asperos, trucesq; frigidior plaga.* Potest item huc proferri locus Plutarchi e libello περὶ τύχης, vbi ostendit ex Empedocle naturâ plus bestijs, quàm hominibus fauisse: ideoque homines illarum robore abvsos aduersus alios in bello, Lucret. l. 5.

Vnde, nisi intus.] Id est, ab instinctu interiori naturæ monstratam: quod Græcè dicitur: ἐὰν μὴ δύναμις φύσεως ἀμυντική, ἢ περὶ τὰς ὑποτὰς ταῦτα ζῶα παρορμᾷ, ὡς ἐπὶ τοὺς πολεμίους, *nisi vis naturalis & ad iniuriam suspectorum propulsandam instructa incitaret illa animalia tanquam aduersus hostes.*

Scæua.] Hic Scæua parricida videtur conuenienter sortitus suo sceleri cognomen. E definitione Festi, scæua res dicitur mala, quasi sinistra, iuxta Græcum σκαιὸν, sinistrum.

Cicuta.] Hæc herba Græcè dicitur κώνειον παρὰ τὸ κωνῆσαι, verbum priscum pro στρέψαι, διὰ τὸν γινόμενον εἰλιγμὸν καὶ σκότον τοῖς πιοῦσι, *quia bibentibus inducit vertiginem & caliginem*: ideoque fit ex eo τὸ πῶμα βλαβερὸν, θανάσιμον καὶ δηλητήριον, *potio noxia, lethalis, perniciosa*, quæ refrigerat, atque adeò exstinguit calorem animalis, & hoc ferit frigore, vt noster. Poeta loquitur, id est, enecat, & interficit: eam ob rem κατάψυξις etiam dicitur Dioscorid. lib. 4. cap. 77. præter alia eiusdem nomina ibidem commemorata: quæ quidem appellatio congruit cum descriptione huius auctoris: ἔςι δὲ τὸ κώνειον τῶν φθαρτικῶν κατὰ ψῦξιν ἀναιρῶν. i. *Cicuta est de numero venenorum lethalium frigore tollens e medio ipsius potorem*: de hac herba iam dictum fuit Epod. 3. Hic tamẽ addam problema κδ sectionis γ. ex Aristotele, quod ad intelligendam vim cicutæ plurimum valet, cuius est interpretatio, Cicuta quidẽ sensim frigiditate suâ exstinguit calorem, & indurat humorem: vinum autem caliditate suâ macerat vel marcidum & languescentem reddit naturalem calorem. Quemadmodum à nimio igne atq; sole ignis exiguus exstinguitur: sic intimus corporis calor à vini calore, *si nimius est, exstinguitur*: vnde credita est publica Atheniensium pœna. vt scribit Plin. l. 25. c. 13. *Cicuta quoq; venenum est, publicâ Atheniensium pœnâ inuisa: semen habet noxium, Semini & foliis refrigeratoria vis: qua si enecat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. In vino pota, irremediabilis existimatur. Semine trito expressus succus, & sole densatus in pastillos, necat sanguinem exspuissando. Et ideo sic necatorum maculæ in corporibus apparent*: Eâ Socrates interijsse dicitur: de quo vide extremum Phædonis & Satyram 4. Persij.

——Barbatum hoc crede magistrum

Dicere, sorbitio tollit quem dira cicuta.

de qua sic etiam Seneca in disputatione de prouidentia cap. 3. *Malè tractatum Socratem indicas, quòd illam potionem publicè mixtam non aliter, quam medicamentum immortalitatis obduxit, & de morte disputauit vsque ad ipsam. Malè cum illo actum est, quòd gelatus sanguis est, ac paulatim frigore inducto venarum vigor constitit*, id est, pulsus arteriarum exstincto calore finem fecit motus atque vitæ.

Vitalis.] Puto hîc *vitalis* sumendum esse, vt apud Plin. l. 7. c. 5. *nunquam vitalis est homo ante septimum mensem.* Explico igitur, metuo, ne diu fruaris istius vitæ vsurâ, vno verbo Græco dicitur ἀβίωτος, vel duobus, μὴ πολυχρόνιος, ἢ μακρόβιος ἦς. Grammatici autem obseruârunt τὸ *vt*, subiectum verbis metus, habere tacitam negationem, vt apud Terentium And. Act. 2. Sc. 4. ver. 22. *Dies mihi vt sit satis, vereor, ad agendum*, pro, vereor, vt dies non sit mihi satis ad agendum. Sic apud Cæsarem in Comment. *vt satis commodè supportari posset, timere dicebant*, pro, vt non satis: ita hoc loco, metuo, ne non diu in vita permaneas. Eiusce modi sunt Cic. phrases epist. 19. lib. 12. *non dubitabam, quin meas literas libenter lecturus esses: verebar, vt redderentur*: hic τὸ vereor, vt, præ se fert dubitationem. Suspicabatur enim fore, vt literæ non redderentur, quas reddi cupiebat. Item epist. 14. l. 14. *Sin homo amens diripiendam vrbem daturus est: vereor, vt Dolabella ipse satis nobis prodesse possit.* Cic. cupiebat suos Romæ tutò esse operâ Dolabellę sub aduentu Cęsaris post vrbem a Pompeio & consulibus relictam, sed incertus timebat, vtrũ eos, nec ne, Dolobella seruare posset: breuior est phrasis Tusc. 2. *veremur, vt natura patiatur*, pro, ne non possit, &c, ne non patiatur.

Maiorum amicus.] Intelligit aliquem, qui valeat gratiâ apud diuites & potentes ab Horatio carmine notatos. Τὸ *amicus* dicitur ab animi æqualitate quasi animæquus, quum duo pari se diligunt affectione, quam Gręcè dicas ὁμοθυμίαν. Hæc æqualitas animorũ iuxta etymologiã & syntesin vocis *amicus* potest firmari ex Aristotele l. 8. c. 5. ad finem de moribus ad Nicomachum, καὶ φιλοῦντες τὸν φίλον, τὸ αὑτοῖς ἀγαθὸν φιλοῦσιν· ὁ γὰρ ἀγαθὸς, φίλος γενόμενος, ἀγαθὸν γίνεται ᾧ φίλος. ἑκάτερος οὖν φιλεῖ τε τὸ αὑτῷ ἀγαθὸν, καὶ τὸ ἴσον ἀνταποδίδωσι τῇ βουλήσει, καὶ τῷ ἡδεῖ. λέγεται γὰρ φιλότης, ἡ ἰσότης. μάλιστα δὴ τῇ τῶν ἀγαθῶν ταῦτα ὑπάρχει. *Qui amicum amant, quod ipsis bonũ est, amant. Vir enim bonus factus amicus, illi est bono, cui amicus est. Vterque igitur & amat quod sibi bonum est, & par æqualeq; vicißim reddit iucundè ac libenter. Siquidẽ amicitia dicitur æqualitas. Itaq; hæc sunt amicorũ maximè.* Huc accedat, quod Plut. initio libel. περὶ πολυφιλίας scribit τὸ ἑταῖρος dici quasi τὸ ἕτερος, tanquam alter idem, vt Lælius interpretatur dialogo de amicitia: quod est explicandum, vt illud 7. in in Verrem. *alter Verres luxuriâ & nequitia.* i. similis Verri talibus vitiis, vt Seruius explicat illud Æneid. 6. de amore Sichæi & Didonis:

——coniux vbi pristinus illi

Respondet curis, æquatq; Sichæus amorem.

Cederet.] Pro incederet palàm ἀφαιρετικῶς, vt illud Virgilij Eclog. 9. *Omnia fert ætas animum quoque*, pro aufert.

Ducere nomen.] Sic Cicero in Acad. loquitur, nomen ducere

ducere ex aliqua re, verùm ſæpius deportare cognomen ſapientis Athenis, trahere & ſumere.

Ingenio offenſi.] Hîc ellipſis eſt ſic ſupplenda, num hi duo Lælius & Scipio fuerunt offenſi carmine Lucilli;

Lupo cooperto.] Id eſt, num illi duo doluerunt Metelli & Lupi Rutilii cauſſâ, quod eos viderent probroſis Lucillij verſibus & ignominioſis læſos. Cicero 11. lib. de Nat. Deorum ponit hunc Lupum inter ſacrilegos, impios & periuros. Hunc quoque Lupum & Mutium Albutium perſequutus eſt Lucillius ſuis Satyris, vt memorat Perſius Satyr. 1.

----Secuit Lucillius Vrbem,
Te Lupi, te Muti & genuinum fregit Iulis.

id eſt, Æneadis & Romulidis e caſtigatiõe Iani Douzæ: qua de re lege Cic, initiò l. 1. de finib. malorum & bonorum.

Primores] Id eſt, imò verò Lucillius ſuis ſcriptis, tam principes, quàm plebẽ vrbanam: tam ſummos, quàm infimos exagitauit & notauit. (Sicdicet Sat. 3. poſteà, *Nomentanum arripe mecum*) & virtuti & ipſius ſtudioſis ſolùm pepercit. Seruius in v. 309. Aeneidos 9. *Primorum man⁹ ad portam.* etymologiam *τõ primores* explicat, & Nonius ſic appellat ſummas quaſque res: Ideoque Plautus eoſdem dicit *ſummates*: Græci *τὺς ἀρίςυς*, vt Latini etiam *optimates.*

Arripuit.] Hîc valet maledictis vexauit & acerbè inſectatus eſt.

Populumq́, tributim.] Ex hoc quidem loco multi intelligũt tot Satyras a Lucillio ſcriptas fuiſſe, quot tribus fuerant Romæ. Triginta quinque autem fuiſſe hiſtorici Græci & Latini narrant: ſed quod Cariſi⁹ numerat tres & quadraginta Satyrarũ libros, mendoſo codici tribuendum eſt: quas tribus nominatim Alex. ab Alexãdro ſic recenſet: Romiliam ſeu Quirinalem, Titiam ſeu Titienſem, Suburranam, Palatinã, Eſquilinam, Collinã, Claudiã, Lemoniã, Pontiã, Cruſtuminiam, Scaptiã, Stellatinã, Sabatinã, Tormentinã, Armenſem ſeu Narnienſem, Polliam, Papyriam, Pupiniam, Pupillam, Metiam, Phalerinam, Ophentinam, Volſciniam, Terentinam, Fauciam, Mentinam, Galeriam, Pomtinam, Publiciam, Antheſin, Velinam, Anienſem, Æmyliam, Sergiam, Corneliam, Veturiam: ſed poſſunt eiuſdem tribus varia eſſe nomina, vnde plures, quam 35. putantur, ſicut præſens catalog⁹ eſt 36. De populo in tribus diuiſo lege 1. Liuii librũ. Hîc autem ſiue legas tributum, ſiue tributim, ſenſus manebit iam expreſſus, quem Galli rectè ſic reddunt, *Ils' eſt, attacquè auſsi bien aux grands, qu' aux petits, reſpectant ſeulement les vertueux.*

In ſecreta.] Id eſt in tecta, ſemotas domus partes & intra parietes.

Remôrant.] Syncope pro remouerant, & ſe ſubduxerant ab aſpectu populi.

Diſcincti.] Hæc dicuntur per anomaliam generis & numeri & caſus propter tropum, quem mox oſtendemus in Rhetoricis. *Diſcincti* autem accipiendum eſt propriè, pro, comparati ad animi relaxationem exercitationemque corporis: vbi eſt ellipſis, pro diſcincti & ſoliti erant ludere.

Olus.] Qui fuerat olim apparatus & frugalis victus hominum tenuiorum, vt dictum eſt in Gramm. Sat. 6. ſicut & de *lachano* voce Græca.

Fragili quærens.] Ellipſis eſt ſubſtantiui, *corpori*, id eſt, dum putant dente corpus fragile comminuere, incurrit in corpus ſolidum & durum.

Equidem poſſum.] Seruius *τὸ equidem* annotat ſemper valere, *ego quidem*, vt hîc & Sat. 5. ſequente: ſed *τὸ quidem* apud Perſium cum perſonis tantùm ſecundis iungi: ſed apud alios & Poetas & Oratores reperiri, *ille quidem, vt tu quidem.*

Negoti] Apocope eſt alterius i. Hîc *τὸ negotium* non ſimpliciter pro rebus, ſed pro re difficili & moleſta ſumitur, idque præcipuè cum verbis faceſſere ac exhibere, vt hîc excutere. Cicero. in Verrem; *Quum audiſſent ei negotium faceſsitum*, & lib. 10. Epiſt. 10. *Quum eſt ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium faceſsit*: & alia paſſim id genus: pro quo Græci dicunt *παρέχειν ἔργον, καὶ πράγματα*, vt *μή τις ἀπειρία νόμων σοι παρέχῃ πράγματα.*

Nil deffindere.] Videtur hoc verbum adſignificare alterum proximè antecedens, diſſentire a te & propoſitum velut diſpertire, vt tu partem vnam, ego alteram diutiùs tueamur, vt in Dialecticis interpretat⁹ ſum, licet alij dicant eſſe verbum iuris pro differre diſceptationem cauſſæ in alium diem, vel reijcere vel compendinare, aliquot dies prodere, vt Terentius loquitur And. Act. 2. Sc. 1. Idem *proferre dies.*

Sanctarum legum.] Dicuntur leges ſanctæ, quia hoc ſanciunt, hoc volunt, hoc ſpectant, vt incolumis ſit vita & coniunctio ciuium omnium, quod firmatur ſanguine victimæ: vnde *τὸ ſanctus* dicitur.

Condiderit.] Penthemimeris extendit hîc breuem ſyllabam.

Ius eſt.] Id eſt, licet in iudicium vocare talem maleficum. Meminit huius legis Suetonius in Octauio cap. 55. *Contra ſparſos in curia famoſos libellos. Cognoſcendum eſt*, inquit, *poſthac de iis, qui libellos & carmina ad infamiam cuiuſpiam ſuo alienóue nomine edant: etiamſi prodirent in publicum ἀδιαφόρως, dum tandem auctor agnoſceretur.* Idem 12. tabulæ vetabant, ne quod condere carmen liceret ad alterius iniuriam, Tuſcul. 4. Ideoque Terentius in prologis defenſoriis ſuarum Comœdiarũ nunquam Læuinum aut Lycium ſenem ſuos aduerſarios compellat nominatim, ſed periphraſticῶς tantùm.

Sed bona ſi quis.] Perturbata eſt ſyntaxis, quam ſic ordines: ſed ſi quis condiderit bona carmina, laudatur Cæſare iudice.

Latrauerit.] Videtur etiam *ἀφαιρετικῶς* dictum pro *allatrauerit.*

Integer ipſe.] Supple, vitæ integer, ſceleris purus ac vitiis incontaminatus.

Explicatio Rhetorica.

TOta hæc Satyra verſatur in dialogiſmo interrogantis Poetæ & reſpondentis Trebatij.

a Hoc ſumtum eſt a ſapore & guſtu mordaci, vt propriè dicet 3. Sat. ſequenti *acetum acre*, vt Græcũ *τὸ δριμὺ* pro aſpero & vehementi, vt Cic. in Hortenſio dicit, *aut Philippo breuius, aut Theopompo acrius.*

b Videtur allegoria e metaphoris a ſagittarijs, qua ſcopo ſemper aberrantes, modò citra hunc, modò vltra emittunt ſagittas, neruis prauè & nimium vel adductis vel remiſſis, aut vi lacertorũ nunc magis, nunc minùs ad rationem tractus intentâ. quos imitari a multis exiſtimatur Poeta, quum in vitijs hominum notandis nunquam poteſt modum criminationis tenere, interdum declinans, quorundam iudicio ad ellipſin, interdum, aliorum opinione, ad hyperbolen. Non ineptè tamen quadraret allegoria, ſi diceretur petita a citharœdis, malè fides pulſantibus, vt in Ep. ad Piſones ſcribitur:

——& citharœdus
Ridetur, chordâ qui ſemper oberrat eâdem.

c Videtur sumendum per synecdochen generis pro carmine Satyrico, modò nimis acri quibusdam, modò nimis leni aliis. Quid verò, si propriè quis velit hoc, *vltra legem tendere opus*, intelligere de poesi immodicè ac nimis ad criminationes extensa & producta, & Poetam in illis nimium & immoderatū esse? Malo equidem verba agnoscere modificata, vt *sine neruis* translationem vel ex eo notam Eunu. Act. 2. Sc. 3. *Siue adeò digna res est. vbi tu neruos intendas tuos*, pro, sine vi, energia, pondere & robore.

d Metaphora est a lanificis, qui dum tenuant lanam vel linum, in filum deducere dicūtur, quomodo sumsit propriè Ouid. 4. Metam.

E quibus vna leui deduces pollice filum.

sed Virgil. in Sileno tropicōs.

Cynthius admonuit deductum dicere carmen.

vbi Macrobius l. 6. scribit, *positum eleganter pro subtili & tenui carmine*: & Quintilianus lib. 8. cap. 6. dicit, *nihil posse inveniri significantius hoc*, pro, *nullo ferè negotio effundere & ex tempore dictare*. Ideoque malè factos & illaboratos esse. Epist. tamen. 1. l. 2. dicet, *tenui deducta poemata filo*, pro, accuratè, cogitatéque scriptis.

e Hæc Satyra hinc cognoscitur esse dialogismus interrogantis Poetæ, & Trebatii respondentis per alternos sermones, qualem Donatus in And. Act. 1. Sc. 1. vers. 1. annotauit: *Quid igitur faciam?* Est, ait, dialogismus perditæ mentis (sed hîc fictæ) post multam frustrà cogitationem διὰ τῆς ἀπορίας alterū interrogantis.

f Exclamatio est Poetæ sibi imprecantis & obtestantis: qualis fuit Epod. 12.

——Pereat malè, quæ te
Lesbia quærenti taurum monstrauit inertem.

g Synecdoche generis pro Augusto.

h Metonymia effecti, pro incutientia horrorem spectantibus.

i Epanorthosis est Trebatii.

k Metonymia subiecti ꝓ iustitia & fortitudine Augusti, quas virtutes facilè Horatius scribere poterat.

l Metaphora est ab auspicibus, qui prospera, commoda, læta & opportuna prædicebant fore e dextro auium volatu, & innoxium fulgur ex eadem parte vibratum, vt iam dictum est Sat. 9. lib. 1. Hic autem tropus videtur illud, quum res ipsa feret, explicare, de idoneo tempore scribendi laudes Cæsaris, vt Epist. 1. lib. 2. constat esse factum. Attamen augures quum auium volatum obseruarent, Meridiem spectabant, & tum ad sinistram habebant Orientem, quem versus volantes aues faciebant ratum: vnde videtur hoc aliunde sumtum. Audio tamen dextera omnia in bonis poni a Pythagoricis, vt læua pro malis.

m Allegoria est ab equisonibus, qui equis applaudunt & blandiuntur popismis, vel cum labiorū compressione sibilant acutè: vel leni manus tractatione illos demulcent, quò faciliùs illos vel ephippio sternāt: vel ori fræna inserant: vel pedibus soleas inducant: vel denique in eos insiliant: quod nisi dextrè fecerint, calcitrare solent sternaces, quales solent esse maximè ἵπποι θέρμοι καὶ δυσκάθεκτοι τὸν ἐπιβάτην ἀπορρίπτοντες, *equi feruentes & retentu difficiles & sessorem deiicientes*: adversus quales casus solet prudens equiso esse comparatus, quemadmodum August⁹ contra ineptias se laudantium. Hanc troporum continuationem malo inde sumere, quàm aut a bobus contra stimulum calcitrantibus, aut a pullis equarum lacte satiatis: quamvis Aelianus l. 4. Variæ hist. scripserit: Πῶλος ὅταν κορεσθῇ τοῦ μητρῴου γάλακτος λακτίζει τὴν μητέρα.

n Ego his duobus significari censeo quoslibet scurras, parasitos & homines perditos & dissolutos per synecdochen speciei pro genere: quod vt ita censeam adducor præcedentibus notis, quib. iam aspersus est vterque a Poeta,

o Quidam putant sumtum ab auibus, quæ ponunt oua & diuturno calefactu inde excludunt pullos, ad enixum & partum Ledæ indicandum: estque synecdochica periphrasis Pollucis: quem tamen Virg. fingit domitorem equorum, non pugilem l. 3. Georg.

Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus.

De vtroque vide Gramm. Odes. 3. l. 1.

p Synecdoche membri ꝓ integro, & vnâ ἐπιφώνημα, pro quo Terentius propriè dicit: *quod homines, tot sententiæ & studia: suus cuique mos*. Ita venter vsurpatur a Lucillio in secundo, vt Donatus citauit in Phorm. Act. 5. Sc. 8.

Viuite lurcones, comedones, viuite ventres.

q Synecdochica est periphrasis versuum Satyricorum: quia incisis, membris & periodis numerosis orationis solutæ sua & certa etiam est pedum dimensio & maximè in clausulis talium sententiarum.

r Similis tropus pro Lucillio sene.

s Synecdoche finiti, & generis pro Apuli & Lucani facerent incursionem in agros Romanorum.

t Metonymia est subiecti pro incolis Lucanis.

u Metaphora est, quâ datur sensus & motus rei inanimæ, quæ per se nec potest ferire, nec defendere, atque adeò metonymia instrumenti pro Satyra eo scripta, quæ nisi lacessita, neminem lædet.

x Exclamatio est precantis & optantis exitium volenti lædere cæteros: & simul apostrophe ad Iouem: auersus est enim sermo a Trebatio ad hunc.

y Translatum est a corpore ad famam & existimationem Poetæ inquinandam: qualis fuit tropus modò in *quanquam est intactus*: quo vsus est Terentius Act. 3. Sc. 1. v. 50. Eun. *Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio*: quem sic Donatus explicat: *luserim* (ꝓ quo legendum puto, *laserim*) *fatigauerim, commouerim: nam tangere cùm multa, tum etiam hoc significat.*

z Ironia quædam est pro infami & ignominioso: sed aliter sonat Od. 1. l. 3.

Aequâ lege necessitas
Sortitur insignes & imos,

id est, claros & deiectos & obscuros æqualiter, pariterque mors accipit.

aa Alia est synecdoche generis pro Roma.

bb In *leges & vrnam minitatur* est metonymia subiecti pro, Seruius minitatur maledicis scriptorib. pœnas legibus & sortibus constitutas.

cc Metaphora est a corpore ad animum: quomodo Cicero dicit 3. de finibus: *atq; ita cōditione & ratione collegit*, id est, iudicauit. Propriè enim Virg. *Collige virgo rosas & carpe*. Sed hîc verbum est Dialecticum pro, bene ponderatâ vi argumentorum iudica mecum: quomodo loquetur Epist. 1. l. 1.

Hic error tamen, & leuis hæc insania, quantas
Virtutes habeat, sic collige.

eodem vsus est verbo Cicero epistola 2. lib. 5. ad famil. Q. Metellum, *postea verò quam profectus es, velim, recordere, quæ ego de te in senatu egerim: quæ in concione dixerim: quas ad te literas miserim: quæ quum omnia collegeris, tu ipse velim, iudices, satisne videatur his omnibus rebus tuus aduentus, quum proximè Romam venisti, mutuò respondisse.* Hic videtur magis propriè sumtum ex additione arithmetica pro supputaueris. Est quoque alius cuiusdam modi hæc translatio epistolâ 10. lib. 3. ad famil. Appium pulc. *Etsi grauiter primo nuntio commotus sum, quòd nihil tam præter opinionem meam accidere potuit: tamen vt me collegi,*

collegi, cætera mihi facillima videbantur, &c. hic vides colligere & commoueri sibi aduersari & ad animum & rationem prius referri. Cicero Tuscul. 4. enucleat immutationem prioris: vnde cognoscitur illa posterioris. *Colligere se nihil aliud est, nisi dissipatas animi partes rursum in suum locum cogere.* Itaque colligere se, valet idem, quod animum colligere & confirmare. Gallicè, *reuenir a soy & se resoudre apres auoer disconru parci, par la auec emotion d'esprit.*

dd Permissio est quædam cum synecdoche, pro quiuis credat & committat Scæuæ matrem: quod Galli rectè enunciant: *quòn baille en garde pour voer à Scæua sa metre.*

ee Hunc tropum & eius rationem explicauimus Epod. 1. pro homine perdito & deplorato, quem Græci vocant ἄσωτον ἢ ἀκόλαστον, ἄχρειον, μιαρόν.

ff Ironia est, quâ significatur eius impietas, qui clandestino & insidioso mortis genere interfecit parentem. Sic dicimus ridiculè hominem non esse tauri dentibus laceratum, quem scimus cornibus vncis illius euisceratum.

gg Idem tropus, quem quidam nomine τῆς ἀντιφράσεως notauit, quum nemo miretur quenquam ferro non vti ad necem, qui potest illam aliis modis alteri maturare: sed fortasse respicit hac ioculari simulatione ad veriloquium τοῦ *Scæua* sic dicti, quòd læuâ manu vteretur, quum Græci dicunt σκαιὰν χεῖρα τὴν ἐπὶ μητέρα ἐκτείνεσθαι δυναμένην, cessante dexterâ.

hh Metaph. est ab auibus ad subitam & insperatam mortis festinationem indicandam: qualis est Od. 17. l. 2. *Volucris fati tardauit alas.*

ii A pictoribus nota est metaphora pro genere, conditione, forma & statu vitæ, quâ Tullius vtitur lib. 4. Epist. 85. ad Attic. *Amisimus colorem & speciem pristinam ciuitatis.* Sic *color imperii* dicitur Lucani lib. 9.

kk Synecdoche est generis pro Horatio adolescentulo.

ll Meton. est adiunctæ qualitatis perniciosæ pro subiecta cicuta vel lurido aconito: id est, necet & tollat frigido aliquo veneno: Qui hîc constituunt μείωσιν, non attenderunt ad hunc tropum. Sed de Meiosi vel Liptote dictum est Ode 1. lib. 1. Simili tropo Persius Sat. 1. vsus est: *ne maiorum tibi fortè lumina frigescant.* Hic tamen tropus non semper ad necem refertur, sed ad alios etiam casus hac leuiores, Terentius in Eunucho, *nimirum hîc homines frigent.* Gallicè, *Ils ne font pasne leur profit.* Seneca epist. 122. *Recitabat Montanus Iulius carmen, tolerabilis poeta, & amicitiâ Tiberii notus & frigore*, id est, qui prius erat charus Cæsari, sed pòst contemtus & inuisus. Cic. 4. in Verrem, *Quum omnia iudicia frigerent admonitu istius.* His opponitur illud Æneidos primæ, *feruet opus*, quod Seruius interpretatur, *quum celebratur, contrà friget, quum cessat, dicimus*, citans locum Terentii superiorem. Illud autem *celebratur*, sonat, quũ homines operi instant, vt *friget*, quum idem remittunt.

mm Alleg. est à laniis & exstispicibus, qui ex detractis pellibus, tanquam inuolucris ac velamentis, euisceratisque animalibus perspiciebant, quid boni, quidue mali inesset hominis. Sic Lucilius mores hominum notabat, vt, qui extrinsecus apparebant probi & sinceri, lectis ipsius Satyris, perspicerentur scelerati & impuri.

nn Metonymia est subiecti in *quisq;* pro fama cuiusque, nitidâ specie probitatis ornati, emanaret & incederet per Vrbem in oculis & conspectu omnium ciuium.

oo Synecdochica est periphrasis P. Cor. Scipionis Aemiliani.

pp Ab integumentis translatum est ad animi statum & habitum. Sic Tullius 3. Verr. *Qui istum tot, tantis, tam nefariis sceleribus coopertum sua sententiâ liberauit.* Sic cooperiri miseriis etiam dicitur.

qq Alleg. è continuata metonymia adiunctorum pro his subiectis, id est, vbi fortis Scipio & sapiens Lælius subduxerant se à vulgo & conuentu hominum intra parietes, soliti erant nugari & discincti ludere cum Lucilio. Sic Buchananus loquutus est in metrica paraphrasi Psal. 18.

His ego, ceu versat Boreæ violentia nubem.
Idē 1. *Non coràm impietas mœstis attollere vultus:*
Nec miseræ audebit stultè se adiungere turbæ.

pro impii non audebunt. Est autem peruulgatum & omnium linguarum commune hoc tropici sermonis genus: reperitur quidem prçcipuè apud poeticè scribẽtes, sed apud oratores paulò rarius: vulgus Grammaticorum illud vocat periphrasticum dicendi genus: quale dicunt etiam βίη ἡρακλῆος ἢ Πριάμοιο βίη pro *Hercules* & *Priamus*. Illic Dauid Rex & Propheta quum voluit nobis describere virum summè felicem, Hebraicè dixit. *Beatitudines illius viri sunt*: qui sese a uitiis purum & integrum seruat, præceptisq; legum diuinarum studiosè paret, & in earum meditatione dies noctesque consumit ad percipiendum, quid illis iubeatur faciendum, quid contrà ꝓhibeatur: qd' 70. interpretes Græcè reddiderunt & propriè, μακάριος ἀνήρ. In *scena* si quid est modificatum, puto synecdochen esse specialis nominis pro generali & quouis cœtu & loco frequenti.

rr Idem est tropus, sed simplex, pro, inuidi homines fatebuntur suis etiam ingratiis, cum summis viris mihi intercessisse familiaritatem & conuictum.

ss Alia est allegoria è continuatis metaphoris fortasse à canibus & aliis bestiis, quæ quum mollibus suris & aliis corporis partibus parant dentem illidere, durum ferrum vel lignum sæpiùs obiectum mordent. Ita inuidi, quum me maledictis lacerare & mordere student, grauiùs illos remordere soleo. Simili allegoriâ Græci talem casum efferunt: ξυρὸς εἰς ἀκόνην ἔπεσε, *nouacula in cotem decidit*, & retusa est, quæ si in quid molle decidisset, hoc dissecuisset: sic qui vult alium offendere, sæpiùs ab eo offenditur.

tt Posset hoc etiam εἰρωνικῶς intelligi, vt rectè sentit Cruquius. Alii tamen ad modestiam Poetæ malunt referri.

uu Concessio est, vbi lex ista, tanquam argumentum aliquod condonatur & admittitur.

xx Nota est metaphora, pro, conuiciis & contumeliis vexauerit & lacerauerit hominem flagitiosum.

yy Metonymia est adiuncti, pro nomophylaces & iudices te libenter absoluent & abire sinent impunè.

SATYRA SECVNDA.

Quòd, quum frugalitas sit moderatrix luxus & sordium; quum etiam ad infinita incommoda singulare remedium, vtiliter expeti & coli debeat.

QVæ virtus & quanta, a boni, sit viuere paruo,
(2. Nec meus hic sermo est: sed quem præcepit Ofellus
b *Rusticus*, c *abnormis, sapiens, crassáque* d *Minerua)*
3. Discite non inter lances mensásq; nitentes,
e *Quum stupet insanis acies fulgoribus, & quum*
f *Accliuis falsis animus meliora recusat:*
4. Verum hîc impransi mecum disquirite. Cur hoc?
Dicam, si potero. 5. Malè verum examinat omnis
Corruptus judex. 6. Leporem g *sectatus,* h *equóue*
Lassus ab indomito: vel si Romana fatigat
Militia assuetum i *Græcari: seu pila velox*
Molliter austerum studio fallente laborem:
k *Seu te discus agit; pete cædentem aera disco:*
Quum labor l *extuderit fastidia, siccus, inanis*
m *Sperne cibum vilem: nisi* n *Hymettia mella Falerno*
Ne biberis diluta: o *foris est promus, & atrum*
Defendens pisces p *hyemat mare. Cum sale panis*
q *Latrantem stomachum bene leniet: 7. vnde putas, aut*
Qui partum? non in caro nidore voluptas
Summa, sed in teipso est: tu pulmentaria quære
Sudando. 8. r *pinguem vitiis, albúmq; nec* s *ostrea,*
Nec scarus aut poterit peregrina iuuare Lagois.
9. Vix tamen eripiam, posito pauone, velis quin
Hoc potiùs, quàm gallinâ t *tergere palatum:*
Corruptus vanis rerum: quia væneat auro
Rara v *auis & pictâ pandat spectacula caudâ:*
Tanquam ad rem attineat quicquam: num vesceris istâ,
Quam laudas, x *plumâ: cocto num adest* y *honor idem?*
Carne tamen quamuis distat nihil, hac magis illâ,
Imparibus formis deceptum te patet: z *10. Esto.*
Vnde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontésne inter jactatus, an aa *amnis*
Ostia sub Tusci? 11. Laudas insane trilibrem
Mulum in singula quem minuas pulmenta necesse est.
Ducit te species, video. 12. quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos: quia scilicet illis
Maiorem natura modum dedit: his breue pondus.
13. bb *Ieiunus rarò stomachus vulgaria temnit.*
14. Porrectum in cc *magno magnum spectare catino*
Vellem, ait Harpyiis dd *gula digna rapacibus.* ee *At vos*
Præsentes Austri coquite horum opsonia. 15. ff *quamuis*
Putet aper, Rhombusq; recens, mala copia quando
Aegrum sollicitat stomachum: quum rapula plenus
Atque acidas mauult inulas. 16. Nec dum omnis gg *abacta*
hh *Pauperies epulis* ii *Regum: nam vilibus* kk *ouis,*
Nigrisque est oleis hodie locus: haud ita pridem
Galloni præconis erat acipensere mensa
Infamis. 17. Quid? tum rhombos minùs æquora alebant?
Tutus erat rhombus, tutóq; ciconia nido,
Donec vos auctor docuit ll *Prætorius. 18. Ergo*
Si quis nunc mergos suaues mm *edixerit assos,*
Parebit praui docilis Romana nn *iuuentus.*
19. Sordidus à tenui victu distabit, Ofello
Iudice: nam frustra oo *vitium vitaueris illud,*
Si te aliò prauum detorseris. 20. Auidienus,
Cui Canis ex verbo ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas est, & syluestria corna:
Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum: &
Cuius odorem olei nequeas perferre, (21. licebit
Ille repotia, natales, aliósq; dierum
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
pp *Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.*
22. Quali igitur victu sapiens vtetur? & horum
Vtrum imitabitur? 23. Hâc qq *vrget luxus, hâc canis, aiunt:*
Mundus erit, qui non offendet sordibus, atq;
In neutram partem cultus miser. 14. Hic neque seruis,
Albutî senis exemplo, dum munia didit,
Sæuus erit nec sic, vt simplex Næuius, vnctam
Conuiuis præbebit aquam rr *vitium hoc quoque magnum est*
25. Accipe nunc, victus tenuis quæ, quantaque secum
Afferat. Inprimis valeas bene. 26. Nam ss *variæ res*
Vt noceant homini, credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit. 27. at tt *simul assis*
Miscueris elixa, simul conchylia turdis,
Dulcia se in bilem vertent, stomachóq; tumultum
Lenta feret pituita: vides, vt pallidus omnis
Cœnâ desurgat uu *dubiâ: quin corpus onustum*
Hesternis xx *vitiis animum quoque* yy *prægrauat vnâ*
Atq; affligit humo zz *diuinæ particulam auræ:*
28. Alter, vbi dicto citiùs curata sopori
Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam?
Siue diem festum rediens aduexerit annus:
Seu recreare volet tenuatum corpus vbiq;
Accedent anni & tractari molliùs *a *ætas*
Imbecilla volet: 29. Tibi quidnam accedet ad istam,

Quam

Quam puer & validus præsumis mollitiem? seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
30. *Rancidum* *b *aprum antiqui laudabant; non quia* *c *nasus*
Illis nullus erat: sed, credo: hac mente, quod hospes
Tardiùs adueniens vitiatum commodiùs, quàm
Integrum edax dominus consumeret. 31, *Hos* *d *vtinam inter*
Heroas natum tellus me prima tulisset!
32. *Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem*
Occupat humanam? 33. *e *grandes rhombi, patinæque*
Grande ferunt vnà cum damno dedecus: adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustra mortis cupidum, quum deêrit egenti
Aes: laquei pretium. 34. *f *Iure, inquis, Trasius istis*
Iurgatur verbis: ego vectigalia magna,
Diuitiásque habeo tribus amplas Regibus. 35. *Ergo*
Quod superat non est melius, quo insumere possis?
36. *Cur eget indignus quicquam te diuite? quare*
Templa ruunt antiqua Deûm? cur improbe caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris aceruo?
Vni nimirum tibi rectæ semper erunt res?
*g *O magnus posthac inimicis risus.* 37. *vterne*
Ad casus *h *dubios fidet sibi certius? hic, qui*
Pluribus assuêrit mentem corpúsque superbum?
An, qui contentus paruo, metuensque futuri
In pace, vt sapiens, aptârit idonea bello?
38. *i *Quò magis his credas: puer hunc ego paruus Ofellum*
Integris opibus noui non latiùs vsum,
Quàm nunc accisis: videas metato in agello
Cum pecore & natis fortem mercede colonum,
39. *k *Non ego, narrantem, temere edi luce profestâ*
Quicquam præter olus fumosæ cum pede pernæ.
At, mihi seu longum post tempus venerat hospes,
Siue operum vacuo gratus conuiua per imbrem
Vicinus, benè erat, non piscibus Vrbe petitis,
Sed pullo atque hædo: tum pensilis vua secundas
Et nux ornabat mensas cum duplice ficu.
40. *Post hoc ludus erat cuppâ potare magistrâ:*
Ac venerata Ceres, vt culmo surgeret alto,
*l *Explicuit vino contractæ* *m *seria frontis.*
41. *Sæuiat, atque nouos moueat Fortuna tumultus:*
Quantum hinc imminuet? quàtò aut ego parciùs, aut vos
O pueri, nituistis, vt huc nouus incola venit?
42. *Nam propriè telluris herum natura neque* *n *illum,*
Nec me, nec quenquam statuit: nos expulit ille,
Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris,
Postremò expellet certè viuacior heres.
Nunc ager Vmbreni sub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit, nulli proprius: sed cedet in vsum
Nunc mihi, nunc alii: quocirca viuite *o *fortes,*
Fortiaque aduersis opponite pectora rebus.

Analysis Dialectica.

VIdetur mihi hæc Satyra sic bipartitò distribuenda, vt pars thetici prior ad hæc vsque verba:

Accipe nunc, victus tenuis quæ quantáque secum
Afferat,

producatur: vbi Poeta initiò partis prioris, quâ ostenditur frugalitas luxus & sordium moderatrix, totum hunc sermonem tribuit cuidam Ofello: sed quorsum hæc sermonis translatio spectet, non satis constat, nisi fortè eò, vt equidem credo, quòd nonnulli dicant maiorem ex hac persona orationi afferri auctoritatem, quæ Stoicæ sectæ studiosa fuerit, & se tam integris, quàm accisis rebus præstiterit semper frugalissimam & integerrimam: nihil tamen obstat, quòd illa describatur hîc ex adiunctis, rusticam quandam sapientiam atque impolitam præ se ferentibus: quum ex ipsius doctrina capi possit exemplum temperantiæ singularis. Differt autem hæc Satyra & argumenti genere & personarum conditione ab vltima huius libri. Hîc enim rusticus Ofellus luxuriosos studet ad vitam frugalem à luxu auocare: illic Nasidienus vrbanus sordidos & auaros sordibus abstrahere eódem: vnde facetiæ captantur & rusticæ & vrbanæ, seorsim tamen vtrinque.

2. Est hoc quidem argumentum ex efficiente, sed ad formam diuersorum tractatur: *Non sum*, inquit Poeta, *huius doctrinæ, quam nunc vobis tradere paro, auctor & magister: sed Ofellus est illius præceptor & doctor rusticus.*

3. Inuitat simulato bonitatis nomine ad hanc morum diciplinam homines luxu & mollitie diffluentes: quibus hoc datur initiò consilium, *vt si velint rectè vim & naturam rei examinare, sobriè frugaliter & honestè viuant.* Ratio autem inuitationis est ex adiuncta intemperantibus hominibus deprauatione mentis & iudicii petita, quæ sic potest concludi & iudicari:

Omnis corruptâ mente iudex verum à falso malè diiudicat & distinguit: homo luxuriosus & voluptarius est mente corruptâ: igitur luxui deditus & mollitiei, verum à falso malè diiudicat & distinguit.

4. Illustratio est complexionis è diuersis: *non qui delicatè, molliter, luxuriosè & intemperanter viuit: sed qui sobriè, temperanter & honestè vitam parvo sustentat, is bene de vero iudicat, frugalitatis laude & fructu ornatus.*

5. Sententia est superioris propositionis.

6. Pars proximæ dissensionis posterior singulari exemplo cuiusdam labore vehementer fatigati explicatur: quod amplificatur distributione exercitationis è subiectis in quattuor genera: bina Romanis vsitata: *venationem & equitationem*: totidem Græcis: *pilam & discum*: quorum aliquo qui fuerit probè exercitatus, de quolibet cibo & potione optimè iudicabit: atque victum, quamuis tenuem & vilem, quolibet sumtuoso, exquisito & delicato existimabit suauiorem. Puto hoc consilium de ratione vitæ salubriter traducendæ sumtum è sexto epidemicῶn Hippocratis, ἄσκησις ὑγιής, ἀκορίη τροφῆς, ἀοκνίη πόνων, *exercitatio proba & vitio carens, satietas ciborum vitanda, labores impigrè adeundi*, quo potest addi illud Plutarchi lib. 5. συμποσ. προβλ. cap. 10. vbi iudicat huiusmodi conuictores idoneos conciliandis hominum amicitiis, dum explicat hanc parœmiam, φίλος περὶ ἅλα καὶ κύμινον, *amicus*

sale & cymino tenus, τοῦτ' ἐστιν οὕτω συνηθεῖς, ὥστε καὶ πρὸς ἄλλα δειπνεῖν ἢ κύμινον, hoc est, *adeò familiares; vt etiam salem & cyminum cænent pro omni opsonio*: vbi tamen quum sal dicitur τῶν ἄλλων ὄψων ὄψον εἶναι καὶ ἥδυσμα. *reliquorum opsoniorum esse opsonium & condimentum*, intelligendus sal, ὥσπερ τὸ αἴτιον ἄνευ οὗ μὴ, *tanquam caussa, sine qua non, reliqua opsonia vllum haberent saporem*, οὐδ' ἁπλῶς: ὡς ἐν ταῦθα.

7. Scrutatur Poeta ratione talis iudicii veritatem, quam tandem inuenit in subiectione veræ caussæ falsâ remotâ: quæ tamen tractatur more diuersorum. *Suauitas*, inquit, *ista, quam à labore statuis, in primo quóque potu, & cibo fortè oblato, non quidem existit ex eorum lauta appositione, vel ex afflatu iucundi nidoris: sed ex teipso bene constituto & affecto ad suauiter vescendum. Itaque hinc illa petenda est, non è condimentis culinarum*: in quibus certè voluptariorum animus & mollium est totus.

8. Locut est ex aduersis: *Homo, qui bene, frugaliter, modestè & tenuiter viuit, semper est probè affectus ad primum quémq; cibum & potum: contrà, qui luxuriosè, intemperanter ac libidinosè vitam degit, cibos quantumlibet lautos & exquisitos, fastidit.* Depromta videtur hæc sententia è ca. 27. prouerb. vers. 7. *Anima satura calcat fauum: anima verò famelicæ omne amarum dulce est*, id est, quisquis satur est, suauissimum quémque cibum spernit: famelicus contrà, quem hîc appellat inanem: ὡς βουλιμιῶν, in quemlibet cibum vel amarum rapitur auidissimè. His similiter scribit Seneca de frugalitate veterum Epist. 95. contra luxuriam temporis sui, *Quid alios referam innumerabiles morbos, supplicia luxuriæ? Immunes erant ab istis malis, qui nondum se deliciis soluerent: qui sibi imperabant: sibi ministrabant: corpora opere ac vero labore durabant, aut cursu, defatigati, aut venatu, aut tellure versatâ: Excipiebat illos cibus, qui nisi esurientibus placere poterat. Itaq; nihil opus erat tam magnâ Medicorum supellectile, nec tot ferramentis atq; pyxidibus. Simplex erat è simplici caussa valetudo: multos morbos multa fercula fecerunt.* Vide reliquum paræneseως ibidem.

9. Quia Poeta præsentit sibi rem esse μετὰ τοῦ φιλόψου, cum homine cupediæ amantissimo, dicit se vix infirmaturum aliâ ratione argumentum illius è loco maiorum, quo mordicus tuetur *carnem pauoniam gallinariæ anteponendam*: efficientibus tamen id videtur tentare: *quòd ille istiusmodi iudicium faciat luxu ac deliciis solutus, magnitudineq; pretii, raritate cibi, pulcritudine plumæ, denique inæqualitate formæ maximè deceptus*: quæ quidem omnia, quæ stupet, ex adiunctis primùm, *quòd non sint edulia, neq; semper pulcra*, refutantur: deinde loco diuersorum: *quòd licet pauo & gallina nihil inter se carne differant; illum tamen, quàm hanc malit sibi apponi.* Iudicent, quibus non torpet, neq; ignauum est palatum, sed eruditum:

Ne gallina (malum) responset dura palato.

10. Διὰ τῆς ἀποπλανήσεως ἢ ἀποδιώξεως finit aduersarium asotum vagari Poeta, atque desistit ratione aliâ pugnare contra illius opinionem de præstantia carnis pauoniæ, quam illi concedit, quò faciliùs aliis argumentis persequendo posteà conuincat, *non tam subtile ipsius palatum esse, neque tam bene ipsi sapere, cuius subtilitate possit dignoscere, quâ Tiberis parte & loco lupus piscis captus sit.* Hoc tantùm in quæstione versatur sine vlla probatione.

11. Reprehenditur appetitus huius Asoti ex aduersis: *quòd ille res, quæ suapte sunt paruæ, desideret similiter insano, magnas: quæ contrà suapte naturâ sunt magnæ, exoptet paruas*: prior oppositionis pars leui adiuncto confirmatur: *quòd mulus trilibris laudabili sit aspectu: non enim studio rei magnæ ideò duci nos oportet, quia pòst in frustra sit illa secanda, vt eâ faciliùs fruamur: sed potiùs non est desideranda, quum natura ipsius minimè ferat, vt sit alia*: eadem declaratur adiunctâ delectatione formæ, quæ vitio ipsi asoto vertitur.

12. Eadem appetitio reprehenditur disparatis: *qui amat mulum bilibrem, nil est, quòd magnum lupum fastidiat.*

13. Arbitror superiorem illustrationem syllogisticæ complexionis ad hæc verba: *verùm hic impransi*: hîc repeti, & hunc esse sensum: *intemperans asotus rarò ieiunus fastidit vulgares cibos; nec bene cibi suauitatem examinat: sed homo sobrius & appetitum exspectans nunquam viles escas & plebeias fastidire solet, & de his optimè solet iudicare.*

14. Quia noster asotus videtur respondere ad obiectam magni muli sectionem, *sibi non tolli desiderium talis piscis labore etiam in infinitum secandi*: eam ob rem Poeta tali cupediæ diram Harpyiarum fœditatem, opsoniísque corruptionem, quæ aduersetur voluptati superiori, imprecatur.

15. Ille suam imprecationem, tanquam hîc minimè necessariam, hic reuocare iocosè videtur è loco diuersorum, vt impurissimum illum helluonem & spurcissimum vehementiùs perstringat: *Quamuis*, inquit, *Harpyiæ non contaminârint lautos asoti cibos, nec pestilentes Austri putefecerint, satis tamen stomacho ipsius cruditate laboranti putent iucundissimi quæque saporis carnes & pisces, qui adeò videntur illis inertes & insipidi, vt suauissimas iucundissimásque dapes posthabeat aliis cibis ingratissimi saporis: qualis est ceparum, alliorum & similium: quibus quidem extunditur, vt putat crudo stomacho fastidium, & appetentia excitatur: sed hanc præstaret arcessi vel inediâ, vel tenui ac moderatâ victus ratione.* Quamdiu enim cruditas & crapula ægrum stomachum sollicitant & malè habent; acria illa & calida magis homines incitant ad illum nouis cibis infarciendum, quàm ad vtrúmque morbum discutiendum & sanandum.

16. Inuidiam luxus exaggerat iocosè aduersis, quum ad ingluuiem tantam corrigendam viles pauperum cibi hodiè à diuitibus adhibeantur pinguibus mensis, *Fuit in priscis*, inquit, *regibus ac diuitib. singularis & admiranda frugalitas, cuius etiam nunc remanent vestigia in illorum mensis, quæ vilibus epulis instruuntur.*

Paucis autem antè diebus creata est in Vrbe luxuries, & in priuatorum Gallonii & Sempronii Rufi mensis, quas videmus pretiosis & conquisitis cibis exstructas.

17. Argumentatur ex veris efficientibus talis luxus per amotionem falsarum. *Ortum est enim*, ait, *illud malum è corruptis hominum moribus, non ex inopia parabilium & facilium ciborum.*

18. Illa corruptio morum paribus confirmatur, *quòd idem iuuenes ad prauum dociles putabunt sibi licere, quod luxuriosi homines Gallonius & Sempronius ausi sunt contra morem receptum & honestum inducere. Horum enim imitatione insulsâ luxuriosorum iuuenum gula non solùm cibos succiplenos; sed aridos etiam & exsuccos iam consectatur.*

19. Iam frugalitatis ratio præscribitur è disparatis, *vt auaritiâ & effusione vitatis mediocritatẽ sequamur*, quod Ofelli iudicio approbatur. *Hic quoq; tibi cautio adhibenda est, ne, dum luxuriosus noles videri, sordidus turpiter appareas, vel contrà. Itaque victu mediocri & mundo vtere inter præparcum & profusum, inter sordidum & immodicè lautum.*

20. Do-

20. Docuit antea singularibus exemplis Gallonii & Sempronii in hyperbole mediocritatis peccatum fuisse: nunc docet Auidienum ab eadem deflexisse ad ellipsin in maxima rerum abundantia, idque variis adiunctis & effectis: primùm, *quòd ex immunditia victus & sordibus cognomen Canis sortitus sit*: deinde *quòd oleis vetustate exsoletis & syluestribus cornis miserè vescatur*: posteà *quòd vappam & acidum vinum bibat: oleo teterrimi odoris caules vngat etiam celeberrimis quibúsque diebus: cætera vilium rerum largißimus*. Non dissimilis huic est, quem Syrus describit in Heau. Act. 3. Scen. 2. *Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atque aridum.*

21. Locus est è diuersis: *Etsi celebrat dies festos, vtitur tamen in illorum celebratione sordido victu.*

22. Propositis duobus viuendi generibus vno sordidorum, altero luxuriosorum: quærit, *vtros, qui volet nomen sapientis mereri, debeat imitari: profusósne illos Gallonium & Sempronium, an hunc sordidum Auidienum.*

23. Quamuis ostendat summam esse difficultatem dissoluendæ quæstionis, definit tamen, vel potiùs describit primùm ex effectis, *eum nomine sapientis dignum fore, qui neutrò declinabit, id est, neq; ad luxum neque ad sordes deflectet.*

24. Deinde ex dissimilibus, *quòd nõ, vt Albutius senex sæviturus in seruos, suas cuiq; ipsorum partes mandabit: nec vt Mæuius luxuriosus, ineptè & effusè subministraturus est aquam odoratam & vnguento perfusam suis conuiuis, in quo inest luxus minimè tolerandus.*

25. Altera est pars Satyræ de incommodis intemperantiæ & commodis frugalitatis, vbi mediocris & simplex victus dissimilibus factis cum luxurioso comparatur, *quòd ille quidem integritatem valetudinis sustentet: luxuriosus autem & multiplex eandem labefactet.*

26. Antapodosis enunciatur duplici experientiâ, quod est argumentum ab arte remotum: propriâ, *quæ est in recordatione voluptatis iam perceptæ è simplici victu*: alienâ: *quæ fit ex obseruatione alienæ turpitudinis & intemperantiæ*. Sic Anacharsis consulebat quærenti, *πῶς ἄν τις μὴ μεθύσκοιτο, quomodo quis non se poculis obrueret*. si obseruet, dicebat, quæ ebrii faciunt.

27. Eadem ex efficiente comprobatur, *quòd ex illo victu multiplici & vario dolores stomachi gignantur: exsanguis pallore ora inficiantur: corpus ad consueta munia reddatur ineptum: animus deniq; grauetur ad munus suum pessimè affectus.*

28. Ad Protasin hæc efficientia victus mediocris spectat: quo qui vtitur, *postridie somno excitatur expeditior & vegetior ad opus: conuiuiis sodalium potest iucundiùs interesse: dies festos hilariùs agere: corpus extenuatum, & iam ætate ingrauescens meliùs recreare: extremum denique vitæ actum faciliùs sustinere.*

29. Antapodosis superior item augetur dissimilitudine alterâ: *Longè, inquit, aliter eueniet luxurioso, atq; huic temperato. Quum enim ille valetudine confectabitur, aut graui senectute premetur; non experietur similia nostri moderati commoda, nec reperiet cultum vitæ præterito molliorem & delicatiorem.*

30. Hæc commemoratio priscæ frugalitatis & continentiæ videtur adhibita, tanquam testimonium, ad commendationem victus tenuis & vituperationem sumtuosi. Illa autem sic primùm tractatur è loco diuersorum: *Etsi veteres illi rancidam aprugnam laudabant; emunctißimæ tamen erant naris*: deinde ex fine: *vt illa aprugna seruaretur hospiti tardiùs aduenienti, ab eo comederetur vel rancida vtilius, quàm ab edaci & guloso domino recens & integra consumeretur*: quæ posterior enunciatio est è maiorum collatione.

31. Ad eiusdem commendationem spectat, *quòd* ex adiunctis *Poeta summè expetat & optet, ortum suum in ætatem primorum hominum & continentißimorum heroum incidisse: quæ potuisset illorum continentiam in omni victu, corporis cultu, voluptatúmq; fuga imitari.*

32 Hactenus docuit, quid luxus damni soleat dare rei & valetudini tam animi, quàm corporis: nunc ostendit, quantum idem famæ & existimationi noceat: quæ quanti sit, minorum collatione declaratur, *quòd bonum nomen suauißimis cuiúsque cantus modis, elegantique & concinno poemati longè antecellat.*

33. Exponit ex effectis, quæ detrimenta luxus importet asoto & luxurioso: *dedecus, iacturam, tutorum & vicinorum iram, odium sui, inanem mortis cupiditatem, summam denique & extremam, ad assem vsque, rerum inopiam.*

34. Asotus sibi in luxu miserè blandiens sic è suis factis colligit: *Qui victum suum ac vitæ cultum modulo ac pede suarum fortunarum metitur, pertimescenda sunt ei incommoda memorata: at, ut ego sumtum facio huiusmodi in victum & cultum vitæ, vt multum pòst mihi supersit. Non sunt igitur mihi istiusmodi detrimenta metuenda.*

35. Ex argumentatione asoti Ofellus conficit maiorum collatione, *id, quod ipsi superest è tantis opibus, in vsum meliorem & laudabiliorem esse insumendum, quàm in magnifica & sumtuosa conuiuia.*

36. Vsus iste amplificatur distributione è subiectis: *quòd illa facultas, quæ superat, honestè impendi possit: in homines indignâ & immeritâ paupertate pressos, in sacras ædes instaurandas, in patriam deniq; iuuandam & amplificandam*: quæ cohortatio illustratur adiunctis status præsentis ac diuitiarum inconstantiâ & mutabilitate: cuius comes erit posteà ingens risus inimicorum.

37. Quærit iam Poeta, *in illa Fortunæ insperata mutatione vter constantior & silentior futurus sit: contentúsne qui paruo vixit, & ad incertos casus maturè se comparauit, an asotus, qui in omni rerum abundantia & felicitate de rebus dubiis & honesta fama nihil cogitauit?* qui locus constat ex aduersis, quorum pars quidem posterior breui similitudine augetur.

38. Generalis quæstio & admonitio ad temperantiam & frugalitatem speciali exemplo Ofelli comprobatur, tanquam res à thesi ad hypothesin, vt dicitur, traduceretur: quod paribus tractatur: *siquidem ille nõ lautiùs, nec largiùs, nec sumtuosiùs in summa rerum copia vixit, quàm in maxima earum tenuitate, postquam omnibus fortunis est euersus.* Ad eandem hominis continentiam accedit *patientia paupertatis & tolerãtia rustici laboris, quem capit libenter in agro olim suo, sed nunc conducto ab Vmbreno Augusti milite.*

39. Poeta confirmat hanc frugalitatem testimonio ipsius Ofelli, quem facit sic de victu moderato prædicantem, quum res ipsius erant vel integræ vel accisæ. Narrat igitur è loco diuersorum materiam & formam victus familiaris, ac primùm dicit, *illum constare diebus profestis ex olere & fumosa perna: sed longo pòst reditu hospitis vel conuiuæ vicini per pluuiam opere intermisso, ex pullo & hœdo, non ex piscibus Vrbe petitis: mensas item secundas ex vua pensili, nuce & ficubus duplicibus.*

40. Forma compotationis describitur ex eodem genere rationis: *quòd conuiuæ bibituri sint, non quantum*

arbiter conuiuii & magister solet praescribere & imperare: sed quantum sibi quisque potionis ipsi liberè praescribet: itáque nullus ebrietati relinquitur locus. Quòd si quis fortè in conuiuio peccasset, exhaurire calicem cogebatur, dedecoris tantùm, non arbitralis iudicationis aut inuitationis causâ. Erat quoque paulò largior compotatio post factam Cereri libationem: cuius ratio è fine redditur, *quò segetes illâ precibus ac votis solicitatâ latiùs ac vberiùs nascerentur.*

41. Hac prouocatione ostendit, *mediocrem vitae statum & cultum ab omnibus Fortunae telis & ictibus tutissimum esse,* atq; paribus docet *se perinde illâ nocente & fauente aequabilitatem vniuersae vitae seruasse.*

42. *Quòd de fortunis amissis non sibi dolentiùs sit deplorandum,* è caussis diuersè tractatis probat: *Nihil cuiquam natura proprium & priuatum statuit: sed occupatio prima, vis belli, vitiorum pernicies, interitus hominum, constituunt vnumquemque alicuius rei dominum, de qua postea ille deturbatur ab iisdem caussis. Itaque,* inquit Ofellus, *armemus iam nos animis fortibus ac paruo contentis maturè aduersus tantam rerum inconstantiam, varietatem & commutationẽ,* de qua dicitur Agamemnon sic olim admonitus,

> Οὐκ ἐπὶ πᾶσι σ' ἐφύτευσ' ἀγαθοῖς
> Ἀγάμεμνον Ἀτρεύς;
> δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι.
> Θνητὸς γὰρ ἔφυς. κἂν μὴ σὺ θέλῃς,
> τῶν θεῶν οὕτω βουλομένων ἔσται.] (
> *Non ad omnia te genuit bona,*
> *O Agamemnon, Atreus.*
> *Oportet te gaudii & tristitiae consortem esse.*
> *Mortalis enim natus es, vtque id nolis,*
> *Diis tamen placitum, vt sic eueniat.*)

Quod fiet si tempestiuè, frugaliter ac modestè vitam studuerimus traducere, vt fuit initiò propositum.

Enarratio Grammatica.

Boni.] Compellat hîc asotos & ad temperantiam sic inuitat, vt discant, quid & quantum valeat vita frugaliter & honestè acta ad animi tranquillitatem & facilitatem. Sic Cicero 1. de diuinatione loquitur, *Xenophon Socraticus, qui vir & quantus?* quâ duplici categoriae coniunctione, θαυμαστὸν ὅσον δηλοῦται, οὐ ποιόν τι, τοῦτ' ἐστιν, οὐ τὸ τυχόν, *quid mirandum, non quidlibet, significatur, essentiáq; rei exornatur maximè,* quò etiam illud Odes 16. lib. 2. pertinet:

> *Viuitur paruo benè, cui paternum*
> *Splendet in mensa tenui salinum.*

Eôdem quoque Pythagoras nos inuitat:

> Εἰθίζου δὲ δίαιταν ἔχειν καθάρειον, ἄθρυπτον.

Insuesce eam victus rationem sequi, quae pura, nitida, minimèque delicata sit.

Viuere autem paruo est virtus, dicitur Graecè, ἀρετή ἐστι βιοτεύειν λιτῶς καὶ ἀφελῶς, vel, vt Theognis, ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων, quod Satyr. 4. lib. 1. dixit, *parcè & frugaliter viuere,* vel per nomen: ἀρετή ἐστιν ἡ ἀφέλεια, ἢ τὸ λιτόν, ἢ λιτότης ἢ εὐτέλεια, *moderatio & frugalitas,* ἡ ἀφελὴς ἡ δίαιτα καὶ λιτὴ νομίζεται ἀρετή, *ratio viuendi simplex ac tenuis existimatur virtus*: de qua Cicero libro tertio Tusculanarum.

Sermo est.] Hic sermo est ἐλεγκτικὸς καὶ δογματικός, partim compositus ad arguendum, partim ad praecipiendum & docendum: quod locutionis genus sumtum est è Platonis Sympos. οὐ γὰρ ἐμὸς ὁ μῦθος, ἀλλὰ Φαίδρου τοῦδε, ὃν μέλλω λέγειν, *non enim est meus sermo, sed huius Phaedri, quem ego habiturus sum.* Item à Plutarcho vsurpatum Symp. 8. καὶ οὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος, εἶπεν, ἀλλ' Αἰγύπτιοι τὸν δὲ Ἆπιν οὕτως λοχεύεσθαί φασιν, *neq; meus est sermo, inquit, sed Aegyptii aiunt hunc Apin tali partu in lucem editum.* Denique ab Horatio è priori sumtum & huc accommodatum.

Abnormis sapiens.] Qui non similiter aliis nec exactè sapit ad normam aliorum Stoicorum, quorum disciplina fuit contra opinionem vulgi instituta: in qua haeresi hunc Ofellum fuisse potiùs existimauerim: quam contrà: quod etiam mecum sentire vetus interpres videtur: quum scribit eum aliquot Stoica dogmata è Graecis transtulisse in versus Latinos. Abnormis autem Graecè dici potest, ὁ μὴ φρονῶν πρὸς τὸν ἄλλων κανόνα καὶ γνώμονα, vt crassa Mineruâ, ἀμαθὴς καὶ παχύς, ἢ παχεῖ μούσῃ, & significatur Ofellus magis moribus & vitae integritate egisse Stoicum quam doctrinâ, ingenii eruditione, arte ac ratione.

Inter lances.] Obseruandum est hoc genus loquendi, vt monui Ode 6. lib. 3. *Inter vina,* meliùs dici Latinè, & inter lances & mensas, quàm per gerundia, inter epulandum & lautè caenandum, quod dici etiam solet inter caenam & super caenam.

Quum stupet.] I. quum acies oculorum perstringitur nitore vasorum & ciborum lautiorum odore, totiùsque conuiuii splendore hebescit, & animus in falsa inclinatur, quae, neglectâ veritate, facilè approbat.

Acclinis.] Lectio recentiorum recta est, qualem interpres Plinii Gallicus sequutus est li. 8. c. 15. de Machli fera, *quam non cubantem, sed acclinem arbori in somno, eáq; incisa ad insidias capi scribit: elle ne se couche iamais elle s'endort appuyée contre ung arbre, lequel encoché parauant tombe auec la beste ainsi finement prise.* Idem narratur l. 6. Comment. Caesaris de bello Gallic. de Alcibus: *his sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant atq; ita paullùm acclinatae quietem capiunt:* sic legendus est hic versus. 855. l. 10. Aeneid.

> — *Corpúsq; leuabat*
> *Arboris acclinis trunco:*

Dicitur autem hîc acclinis falsis, quomodo Cicero loquitur libro primo Epistol. ad Quintum Fratrem Epistol. 2. niti veritate, vt libro primo de officiis, niti consilio, quod Graecè dicitur διάνοια παρακλινομένη ψεύδεσι.

Impransi mecum.] I. ἀνάριστοι ἢ ἄδειπνοι ὄντες, quum impransi vel incaenati fueritis, in hanc mecum disquisitionem incumbite ieiuni.

Cur hoc.] Exple, disquirendum est ieiuno stomacho?

Malè examinat.] I. cibis & immodicâ potione repletus non perspicit, quid in quaque re verum, sincerúmue sit. Hi recti *tu sectatus, lassus, siccus, & inanis* exspectatione suspendunt verbum *sperne*, longè remotum. Videtur autem Poeta respicere ad hunc versum trochaicum, quem Plutarchus ex aliquo Poeta profert in libello, *quomodo quis cognoscat suos in virtute profectus*:

> Πρὸς σταθμὴν πέτρον τίθεσθαι,
> οὐ μὴ πρὸς πέτρῳ σταθμήν.

Ad amussim oportet lapidem applicare, non autem ad lapidem ad amussim.

quo monemur, ne quid praeposterè faciamus: quod non vitant, qui ad vitam moresque suos volunt leges accommodare: non autem vitam ad rationem legum conformare: sic qui volet rectè de esculentis ac poculentis iudicare, ad his fruendum accedat post laborem famelicus & sitiens, & tum primum

primum quémque cibum & potum etiam vulgarem maximè probabit, hócque contentus luxurioſum ſpernet: contrà illi eueniet, ſi inexercitatus, minimé-que famelicus eodem acceſſerit.

Laſſus ab.] I. defeſſus ab equitatione dura ſuccuſſantis equi & indomiti: ſic Plautus loquitur, defeſſus à gerunda aqua. Sæpius tamen laſſus & feſſus pondere ſtudiorum, opere, curſu, viâ, ſtudio venãdi. Græcari eſt τὸ τοῖς γυμνασίοις ἑλληνίζειν, *more Græcorum exercitari.*

Aſſuetum Græcari.] Id eſt, qui ſolitus eſt exercitationibus & ludis Græcorum minùs laborioſis vti: ideóque quidam aſtruunt, *molliter*, verbo Græcari, & hîc ita ſumendum eſt. Præterea hoc verbale retinet ſyntaxin ſui verbi: quod à Poeta & Oratoribus con-ſtruitur cum infinito. Cicero 5. de Fin. *Demoſthenes aſſueſceret voce fremitum fluctus vincere*, & Virgil. 1. Georg.

— votis iam aſſueſce vocari.

Seu pila.] Hîc repetendum eſt verbum, *agit te*, id eſt ſiue tu flagras cupiditate ludendi pilâ, vel ſi te iuuat eâdem ludere vel diſco: deinde ellipſis τῶν *lude pilâ.* De ludo pilæ vide lib. 2. Galeni de ſanitate tuenda, vbi ſiunt quatuor genera: pila magna, parua, inanis & corycos: totidem apud Latinos, follis, trigomalus paganicus, harpaſtum: de quibus lege Hier. Mercurial. lib. 2. gymnaſticæ. Sic Plato Epiſt. 15. ad Dionyſium Tyrannum, iubet ipſius colluſores in ludo pilæ ſaluere: τοὺς συσφαιριστὰς ἀσπάζου ὑπὲρ ἐμοῦ. Quod autem dicitur hîc *pila velox*, videtur idem ſonare, quod *follis leuis*, qui conficitur ex aluta & flatu ſolo repletur: ſed à Propertio lib. 3. hæc velocitas pilæ refertur ad iactum:

Quum pila veloces fallit per brachia iactus.

Auſterum.] Hæc vox eſt originis Græcanicæ, vt docet Euſtathius ad finem Odyſſ. ε. illam declinans παρὰ τὸ αὔειν, ὅπερ κυρίως τὸ καίειν καὶ ξηραίνειν σημαίνει· quod ſignificat propriè *vrere & ſiccare*: vnde παράγωγον eſſet, αὐστὸς, & ex hoc τὸ αὐστηρὸν καὶ τὸ αὐσταλέον τὸ ξηρὸν ἢ αὐχμηρὸν, *aridum & ſqualidum*: atque dicitur propriè de liquidis, vt οἶνος καὶ χυλὸς αὐστηρὸς, *vinum & ſapor auſterus.* Hic locus Gallicè redditur, *l'affection & deſir oſtant doulcement la grande piene & trauail ſans le ſentir*: transfertur tamen & ad perſonas & ad res ſeueras, aſperas & moleſtas, vt ad Piſones, *auſtera poemata.* Syntaxis autem, quæ τὸ *molliter* coniungit ὑπερβατικῶς cum verbo *Græcari*, non mihi probatur.

Studio fallente.] Cuius ludi & vincendi cupiditate, à more & voluptate, grauis labor, qui ex eo percipitur, omnino nõ ſentitur & fallitur ſuauiter, vel certè admodum minuitur.

Pete aera.] Hoc reſpondet ſuperiori, *lude pilâ*, modò ſuppleto: quod valet, lude diſco, vel diſcum iace in ſublime, qui vi emiſſus ſecat & diſcutit aerem, & quia hic leuis eſt, facilè cedit grauiori.

Quum labor extuderit.] Hoc etiam videtur depromtum è reſponſo cuiuſdam coqui, qui, quum Dionyſius Syracuſanus acceptus à Lacedæmoniis cænâ fuiſſet, nec cibis appoſitis ſe delectari dixiſſet, hoc tibi contigit, inquit ille, quia nec venatu, nec curſu famem & ſitim opſonâſti, quibus Lacedæmoniorum epulæ condiri ſolent. Hic coquus fuit inſtructus diſciplinâ Cyri, quæ lib. 8. Cyropæ. ſub initium ſic memoratur: καὶ οὔτε αὐτὸς ποτὲ πρὶν ἱδρῶσαι δεῖπνον ᾑρεῖτο, οὔτ' ἵπποις ἀγυμνάστοις σῖτον ἐνέβαλε id eſt, *atque ipſe nunquam cænam ſumebat priùs, quam ſudaſſet: neq; equis nondum exercitatis pabulum porrigebat*, προνοῶν διὰ πόνων καὶ ἱδρῶτος τὰ σώματα στερεοῦσθαι, *prouidens laboribus & ſudore corpora reddi ſolidiora & firmiora. Itaq; quum laborioſa exercitatio deduxerit & excuſſerit ſibi faſtidia ciborum.* Gall. *Quand le grand exercice aura oſtè le degouſtement & fait venir l'appetit, dedaigne pour voer, aiant grand faim, la viande vulgaire, & ne bois auſſi du vin rude ſil ne' ſt addouci de miel exquis, ſi lon te dit, que le des pencier eſt aux champs, & que la mer eſt en tempeſte & tour mente empeſchant le peſchage.* Promus autem Græcè dicitur ταμίας.

Hymettia.] De monte Hymetto vide Od. 18. libro ſecundo.

Mare hyemat.] Id eſt, tempeſtate iactatur, & agitatur. Hæc verba per inuerſionem ſyntaxeως etiam efferuntur, quæ ſic rectè & clarè enuncianda ſunt: *Mare atris procellis turbatum & agitatum defendit piſces à captura & piſcatum impedit. Itaq; ne exſpectes cibos appoſitis meliores.*

Mare atrum.] Plinius ſcribit non eſſe maris certum colorem: ſed pro ventorum qualitate mutari, & aut flauum eſſe, aut luculentum, aut atrum: vnde Virgil. initio l. 5. Æneid.

— Fluctúſq; atros aquilone.

ſed cauſſas huiuſmodi colorum non expreſſit, quæ poſſunt cognoſci è libro de coloribus Ariſt. vel Theophraſti: ἢ γὰρ ὅλως τὸ μὴ ὁρώμενόν ἐστι τῇ φύσει μέλαν, ἢ ἀφ' ὧν μηδὲν ὅλως φέρεται φῶς πρὸς τὰς ὄψεις. τὸ γὰρ μὴ ὁρώμενον, ὅταν ὁ περιέχων τόπος ὁρᾶται, φαντασίαν ποιεῖ μέλανος. Φαίνεται δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα ἡμῖν ἅπαντα μέλανα ἀφ' ὅσων ἀραιὸν ἢ ὀλίγον ἀνακλᾶται τὸ φῶς. *Aut enim quod non cernitur, naturâ eſt nigrum. aut à quibus nullum prorſus ad oculos lumen refertur. Quod enim non videtur, quum locus ambiens videtur, præ ſe fert ſpeciem nigri. Apparent autem talia nobis omnia nigra, à quibus lumen rarum & exiguum reflectitur.* Ex his ſatis conſtat, Poetas non hîc loqui de verè atro colore, ſed apparente poſt ſublatum è ſuperficie aquę læuorem & planitiem vehementi ventorum agitatione: quæ conſequi ſolet aſperitas ſuperficiei perexigui luminis capax: de qua quidem aſperitate maris dictum eſt in Ode 5. l. 1.

Quod autem ſuprà legiſti, *fluctus atros* dici à Virgilio, id Cicero contrà per *fluctus canos* pronuntiat: hic legendum eſt cana flumina, ſicut Pindarus olymp. ειδ. α ἀντιστρ. 2. ἄγχι δ' ἐλθὼν πολιᾶς οἶος ἐν ὄρφνᾳ, id eſt, *veniens autem prope canum mare ſolus in nocte*: vbi Scholiaſtæ reddũt huius coloris rationes, ἢ ἀντὶ τοῦ γεραιᾶς νοεῖ, διὰ τὸ εἶναι προγενέστερον τὸ ὕδωρ τῶν ἄλλων στοιχείων, ὡς ἔφαμεν· ἢ ἀντὶ τοῦ λευκῆς. λευκαίνεται γὰρ τῇ τῶν κυμάτων περιφορᾷ ἢ δινήσει, id eſt, *aut pro ſenili & antiquo intelligi: propterea quòd aqua natu creditur maior, quàm reliqua elementa, vt diximus, aut pro albo. Albeſcit enim circumactu fluctuum & undarum volubilitate.* Denique color maris apparet hic aut ille pro ratione venti aquas mouentis.

Cum ſale.] Prandia & cænæ hominum tenuiorum ſolent conſtare è ſolis pane & ſale, quod genus cibi apparati benè placat famelicum & iratum ventriculum, ubi videtur Poeta deſignare Naſturtium Perſarum opſonium, præter quod illi nihil adhibebant ad panem, ait Cic. Tuſcula. 5. & ſignificare, homini exercitato & famelico non minorem fore voluptatem in naſturtio illo, quo veſci Perſas eſſe ſolitos ſcribit Xenophon, quàm in Syracuſanis menſis, vt eſt 2. de Finibus. Eſt autem naſturtium, cuius loco hîc ponit Horatius ſalem, herba in quarto gradu calida & ſicca, de qua Plin. primùm lib. 19. cap. 8. *Naſturtium*, ait, *nomen accepit à narium tormento, ac inde vigoris ſignificatio*

id vocabulum prouerbio vsurpauit, veluti torporem excitantis. Deinde l.20.c.13. *Nasturtium Venerem inhibet: animum exacuit.* Item Dioscorides l.2.cap.144. vbi contrà, atque modò Plinius, scribit, *Nasturtio, vt Erucâ, Venerem exstimulari.* vide prouerbium, ἔσθιε κάρδαμον, id est, *comede nasturtium*, in stupidos & socordes dici solitum: quam quidem herbam Varro etiam scribit sic nominatam, *quod nasum torqueat.* Paulò diuersa est ratio vocis Græcæ κάρδαμον sic dictæ, quia suo acri calore caput tentat & domat, quasi καρέδαμον: quod fit ex sympathia superioris orificii in stomacho cum cerebro: quod quidem orificium Græci vocant καρδίαν: vnde nonnulli malunt deflectere cardamum: proximam autem huic habent acrimoniæ facultatem σίνηπι καὶ νάπυ, ὡς λάχανα ὄντα δριμύτερα καὶ ὀργιλώτερα, *vt sunt hæc olera acriora & ad iram magis prouocantia*; atqui prius dicitur παρὰ τὸ σίνεσθαι τοὺς ὦπας, τοῦτ' ἐστι παρὰ τὸ βλάπτειν τοὺς ὀφθαλμούς, id est, *quòd oculos lædat*, de quo Columella fecit, *Séque lacessenti fletum factura sinapis*, sicut cæpam dixit lacrymosam, vt epist. 12. notabitur.

Vnde putas.] Qua ex re & quomodo vim istam leniendi stomachum salso pani accessisse putas?

Non in caro.] Videtur hæc sententia è dictis & apophthegmatis Socratis depromta: quam Stobæus sermone 5. de temperantia citauit. Σωκράτης ἔλεγε, δεῖν τὰς ἡδονὰς μὴ παρ' ἄλλων, ἀλλὰ παρ' ἡμῶν θηρᾶσθαι· προδιατίθεσθαι δὲ τὸ σῶμα ὃν χρὴ τρόπον. *Socrates dicebat, voluptates non ab aliis captandas esse, sed à nobis ipsis: corpus autem priùs, vt decet, rectè constituendum & præparandum*: ὅτι ἐκ πόνων τὰ μαλακὰ γίγνεται: *Quia è labore placida & mitia omnia gignuntur*, ait Xenophon.

Talem autem corporis constitutionem sic Annæus Seneca l.7.c.2. de beneficiis informat, *Illa est voluptas & homine & viro digna, non implere corpus, nec saginare, nec cupiditates irritare, quarum tutissima est quies: sed perturbatione carere, & eâ, quæ hominum inter se rixantium ambitus concutit, & eâ, quæ intolerabilis ex alto venit, vbi de Diis famæ creditum est, vitiisq́; illos nostris æstimauimus. Hanc voluptatem æqualem, intrepidam, nunquam sensuram sui tædium percipit hic, quem desormamus cum maximè: qui, vt ita dicam, diuini iuris atq; humani peritus, præsentibus gaudet, ex futuro non pendet.*

Tu pulmentaria.] Huc pertinent, quæ Tuscula.5. dicuntur cibos condire: *Darius in fuga, quum aquam turbidam & cadaueribus inquinatam bibisset; negauit vnquam se bibisse iucundiùs: nunquam videlicet sitiens biberat: nec esuriens etiam Ptolemæus ederat, cui quum peregrinanti, comitibus non consecutis, cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est ipsi eo pane iucundius.* Socratem quoque ferunt, quum ad vesperam vsque contentiùs ambularet, quæsitúmque esset ex eo, quare id faceret; respondisse, se, quò meliùs cœnaret, opsonare ambulando, non condiendo, famem, quam proponebat, vt optimum condimentum, contra luxum Atheniensium. Hæc certè depromta è capite vigesimo septimo Prouerbiorum versu septimo: *Anima saturata calcat fauum, & anima esuriens etiam amarum pro dulce sumet.* Sic certè Lacedæmonii epulas suas condiebant labore in venatu, sudore, cursu, & fame: Cuiusmodi institutum Plutarchus memorat in Laconicis institutis: *Quum, inquit, maximè commendaretur apud eos ius, quod diceba tur atrum, ita vt senio es carnem non requirerent, sed eam iunioribus concederent: eius gratiâ Dionysius Siciliæ tyrannus Laconicum emisse coquum fertur, atque vt nulli parcens sumtui ius illud pararet, imperasse: sed quum degustasset, ab eo ita abhorruisse, vt exspueret. Tum verò coquum ei dixisse, corpore priùs exercitato, Laconicum in morem, & abluto in Eurota flumine, ô rex, istius iuris opsonio vescendum est.* Hæc sententia legitur etiam in vita Lycurgi, atque illa in prouerbium cessit, ἅπαντ' ὁ λιμὸς γλυκέα πλὴν αὐτοῦ ποιεῖ, id est, *omnia fames suauia reddit præter se ipsam.* Vox autem *pulmentarium* deflectitur à pulte: quâ solâ nec alio cibo veteres Romani diutissimè vixerunt, & hanc ignorârunt Græci, sicut Romani polentam Græcorum: de quo Plinius lib.18.cap.8. *Pulte, non pane, longo tempore vixisse Romanos manifestum: quoniam inde & pulmentaria hodiéq; dicuntur. Et hodie sacra prisca atq; natalium pulte fritilla conficiuntur: videtúrque tam puls ignota Græciæ fuisse, quàm Italiæ pollenta.* Sed ex Celso damnabantur olim pulmentaria, quę egerent alio pulmentario: ideóque Persius Sat. 3. videtur vsurpare pulmentaria vncta pro pinguioribus & lautioribus opsoniis:

Vncta cadunt laxis hinc pulmentaria labris.

Et Iuuenalis Sat.7.

Veniet, qui pulmentaria condit.

Itaque puto hunc locum de huiusmodi pulmentariis, non de vilioribus intelligendum: quorum posteriorum helluo ille apud Plautum in Mostellaria iocosè appellatur pultiphagus voce semilatinâ.

Pinguem vitiis.] Ellipsis est coniunctionis æthiologicæ, *nam*, vel similis: vbi significatur homo otio, crapulâ & ingluuie languescens & pallescens & vt vno verbo dicam γαστρίμαργος ἢ μαλακός: quem optimus quisque cibus & potus nunquam solet iuuare.

Nec ostrea.] Hanc vocem per synæresin εἰς δυοσυλλαβίαν συστέλλειν δεῖ: cuius inclinamentum aperuimus Ode vigesimâ nonâ libri tertii, ac simul de hoc genere piscium testaceorum dictum est, sicut de Scaro, in Grammaticis secundorum Epodûn.

Lagois.] Est Lagois quibusdam piscis similitudinem leporis terrestris referens: qui etiam Græcè λαγὼς ἢ λαγῷος θαλάσσιος, *lepus marinus* dicitur. Aliis verò est auis peregrina: quod vero est similius: leporis enim marini esus lethalis est, tantum abest, vt in deliciis esse possit Plinius libro nono, capite quadragesimo octauo: *Nec venena in mari cessant dira, vt in lepore: qui in Indico mari etiam tactu pestilens: vomitum dissolutionémq́; stomachi protinus creat.*

Vix eripiam tamen.] Grammatici obseruant hoc verbum simpliciter & absolutè positum dici de periculis, qualia videntur subire dediti gulæ & crapulæ: sic Virg.3. Aeneid.

Hos Helenus scopulos, hæc saxa horrenda canebat.
Eripite, o socii, pariterq; insurgite remis,

Neque solum simpliciter & absolutè positum hoc verbum habet locum in periculis notandis, sed denotat etiam pericula in plena & integra syntaxi, vt Donatus tradit act.2.Sc.2.Phorm. *atque ex crimine hoc Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem.* Benè dixit, interpres ait, *eripiã ex crimine, quasi ex incendio: quo verbo vim significat doli pro eo, qui iam teneatur oppressus*: quæ significandi ratio firmatur ab eodem interprete testimonio Virgil. in fine lib. duodecimi Æneid.

— Tu ne hinc spoliis indute meorum
Eripiare mihi?

Quòd si non tibi probetur huiusmodi obseruatio, tu po-

tu potes ſic illud conſtruere: vix tamen eripiam te à conſectatione cupediorum & infamis intemperantiæ, vel: vix deducam te de hac ſententia & conſilio, quo perſuaſus indulges luxui pudendo: quomodo loquitur Cicero, eripere ſe à miſeria.

Tergere palatum.] Palatum tergere pauone, eſt ſuaui huius auis ſapore palatum alio ingrato imbutum, velut labem, eluere & demulcere.

Corruptus.] Id eſt, qui iudiciũ habet vanitate rerum corruptum, & falſitate contaminatum. Sic Virgil. ſubſtantiuè vſurpauit vana Aeneidos 11.

Vt vidit fulgentem armis, ac vana tumentem.

quod Seruius interpretatur plenum κενοδοξίας, plurimum vanæ & falſæ de ſe opinionis habentem: qualem hic aſotus habet de veris ſaporibus à vitioſa cupiditate, non naturali profectam. Τὸ *vanis autem rerum* oſtendit Poetam magis gaudere rectione nominum, quàm conuenientiâ, ſicut *fictis rerum*, *& amara curarum* Ode duodecimâ libri quarti & Satyrâ octauâ libri huius, vt ibi monuimus.

Rara auis.] Hoc eſt rerum omnium ſolemne, vt quicquid eſt rariſſimum, ita eſt cariſſimum & videtur optimum corruptis palatis.

Et picta pandat.] Pauo Græce dicitur ταὼς ω, καὶ ταὼν ταῶνος ταώνη, ης, παρὰ τὸ τὴν οὐρὰν τείνειν, ab extendenda cauda. Columella eandem auem etiam appellat pauũ & pauam pro maſculino & fœminino, vt Græcè & Hebraicè רננים *renanima* forti clamore & læto de pulcritudine plumarum, Iobi capite 39. 16. Præterea ſynecdochicῶs dicitur ὄρνις Μηδική, *auis Medica*: quam Agell. l. 7. c. 16. memorat è Varronis Satyr. περὶ ἐδεσμ. *Inter delicias cœnarum & ciborum ab ingluuie luxuriantis gulæ veſtigatam, præſtantiorem quidem in Samo inſula. Illam menſis appoſuit Romæ primus Hortenſius Orator in adipali cæna ſacerdotii ſui. Saginare primus inſtituit circa nouiſſimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, ex eóque quæſtu reditus ſeſtertiûm ſexagena millia habuit.* Gall. *M. Aufidius fut le premier, qui teint des pauons al' engres, ou il gaignoit par an ſoixante mille ſeſterces. Cela fut du temps de la derniere guerre contre les Corſaires.* Cic. 3. de finib. ſcribit, *caudam pauoni non propter eius vſum, ſed ad quendam ornatum à natura donatum, cuius caudæ conchatæ gemmantes expandit colores aduerſo maximè ſole, quia ſic fulgentiùs radiant*, vt Plin. refert l. 10. c. 20. De hoc etiam vide Athen. lib. 8. Ariſtot. Oppian. ἰξευτικῶν, de aucupiis, & Satyram ſecundam libri primi. Verbum autem, *pandere*, quod eſt aperire & patefacere, Gall. *ouurer, eſtendre, deploier*, Nonius tradit è Varrone dici, quaſi panem dare, qui famelicis & ad fanum Cereris, his ſemper apertum, tanquam ad aſylum, confugientibus, nunquam negabatur.

Ad rem.] Id eſt, ad carnis ſaporem, cibique gratiam.

Cocto num.] Nulla eſt hîc ἔκθλιψις per licentiam. Hæc autem interrogatio ſuſpendit anthypophoram negatam, non editur, neq; remanet in pauone cocto ille gemmantis plumæ ornatus.

Carne tamen.] Hæc oratio videtur mihi ſic apertiùs explicanda: *quamuis hæc pauonis caro nihilo præſtet carni gallinæ, perſpicuum tamen facis, te formâ illius & pulcritudine diſſimilis colorũ captum, quum illam malis, quàm hanc.* Itaque non eſt diſtinguendum poſt *nihil*, ſed tantum poſt *illa*. Scio tamen non deeſſe, qui contrà ſentiant & reiiciant hæc verba, *hæc magis illâ*, ad ſequens *deceptum*. Sed ex vi argumenti nota eſt ſententia, quamuis ſyntaxis verborum ſit aliquantò implicatior, vtramuis in partem reſoluas: ad meum autem ſenſum ſic illam ordino: *Quamuis illa gallinæ caro non alia ſit, atq; caro pauonis: manifeſtum eſt tamen te captum eſſe pulcritudine plumæ diſſimilis alteri*, id eſt, vt breuius dicatur: *non carne harum auium, ſed earundem variâ plumæ formâ moueris.* Quòd ſi conſtruxeris, *nihil hac magis illâ* cum ſequentibus, opus tibi erit his obſcurioribus ſupplementis, quàm ſunt noſtra, ſic: *Quamuis nihil diſtet carne inter has aues: patet tamen te magis deceptum eſſe imparibus formis, ſcilicet hac magis pauonis formâ, quàm illâ gallinæ*, tu tamen, Lector, vtram velis expoſitionem deliges, & ad vtramque, ſi potes, aggregabis meliorem. Ad hæc non diſſimulabo, nec improbabo hanc Xylandri Auguſtani lectionem διὰ τῆς μετατυπώσεως.

Carne tamen, quamuis, diſtat nihil hac magis illa.

vnâ voce in duas ſolutâ.

Eſto.] I. iſtud tibi do, vt ſapiat tuo palato caro pauonia ſuauius quàm gallinaria.

Vnde datum.] Certè illa palati ſubtilitas, in ſecernendo & internoſcendo lupo, qui captus eſt inter duos pontes Tiberis, ab eo, quem laneum vocant, qui circa eiuſdem oſtia, magis vitioſa eſt, quàm naturalis.

Pontéſne.] Hi duo pontes priùs dicebantur Inſula ſacra, de qua lege Plutarc. in vita Valerii Publicolæ initiò. Præterea hiatus huius piſcis, vt cæterorum, capti & extra ſuum elementum poſiti indicat, illum grauiter laborare & mox interiturum, præſertim quum Plin. l. 9. c. 11. ſcribat: *Quidam putant lupum eſſe piſcem, quem Ariſtoteles vocat* l. 5. c. 9. Hiſtor. anim. λάβρακα, deflexum παρὰ τὸ λάβρως καὶ ἀθρόως τὸ δέλεαρ καταπίνειν, διότι κέχηνεν αὐτοῦ τὸ στόμα, ſicut Suidas docet: *quòd auidè & vniuerſam eſcam deuoret, ideóque eſt ore hiulco, & patulo*: ſed hic hiatus in mari eſt voracis piſcis, & alter extra illud eſt laborantis & moribundi, vt Martialis libro decimo tertio de mulo fecit, quem viuum docet poſſe ſeruari, ſi in aqua marina aduehatur, vbi tandem langueſcit, niſi mari viuo reſtituatur:

Spirat in aduecto, ſed iam piger, æquore mulus:
Langueſcit, viuum da mare, fortis erit.

Alii lambracen genus lupi cenſent eſſe, qui eſt Columellæ varius. Cæterùm mulus piſcis Græcè dicitur τρίγλα ἢ τρίγλη, παρὰ τὸ τρὶς τίκτειν τοῦ ἔτους, quod etymon Ariſtoteles videtur confirmare libro modò citato, ὁ λάβραξ καὶ ὁ τριχίας δὲ, καὶ τὰ πετραῖα δὶς τίκτει, τρίγλα ἡ μόνη τρὶς quem locum Plin. l. 9. c. 51. ſic interpretatur, *Piſcium lupus & trichias bis anno parit, & ſaxatiles omnes, muli ter.* Huius item piſcis gratiam lege apud eundem lib. 9. capite 17. & magnitudinem, quæ non exſuperat pondere binas libras, vnde Martialis:

Nolo mihi ponas rhombum, mulúmq; bilibrem.

Feneſtella vult mulum dictum à colore molliorum calceorum, quos Feſtus vocat muleos è Catone. Præterea Plinius refert Aſinium celerem olim emiſſe mulum ſeſtertiis 8: quod pretium Macrobius tradit fuiſſe octo millium nummûm. Ac ne fabula putetur, Iuuenalis Saty. 4. ſimilem luxuriam Criſpini exagitat: qui ſeruilis ordinis adeò locupletatus fuerat, vt non dubitârit mulum ſex millibus nummûm mercari, noſtrâ æſtimatione circiter centum quinquaginta aureis coronatis:

—— Mulum ſex millibus emit
Aequantem ſanè paribus ſeſtertia libris.

Irridet hîc inſanum emtorem Iuuenalis, quomodo nos Galli ludimus, *l'argent peſe la marchandiſe*, non quòd mulus ſex libris penderet. Scribit tamen Seneca l. 15. Ep. ad Lucil. *Mulum pondo quatuor librarum*

Tiberio imperatori donatum, qui delatus in macellum emtus est à Pub. Octauio quinque sestertiis. Sed hæc magnitudo rarissima, maximéque suspecta, & illa octoginta librarum apud Plinium in mari rubro inuenta longè prodigiosissima videtur.

Ducit te.]Id est, excitat te, commouet, afficit species magni muli, quam tamen spernis in magno lupo. Potest etiam explicari, delectat te, vt loquitur ipse Sat. 7. huius libri, *me dixerit ille duci ventre*, id est, delicatis cibis delectari.

Ieiunus.]Id est, qui raro est jeiunus, sed ferè semper plenus, vulgaria contemnit: sed qui famem labore & inediâ solet opsonare, primum quémque cibum libentissimè arripit, nec vnquam vulgares cibos contemnit. Huius rei documento fuerunt Lysimachus rex Persarum & Darius sitibundi. Sunt quoque omni tempore plerique omnes cuiusuis ætatis & ordinis: qui raro sitiunt & esuriunt, vt ferè saturi ac pleni, fastidiant optimos quosque cibos.

Temnit, &c.]Donat. in And. Act. 3. Sc. 2. v. 14:

O Daue, itáne contemnor abs te?

annotat: temnor autem Græcum est, id est, cædor & reiicior, τὸ τέμνομαι: nam veteres *temno* dicebant sine præpositione.

Porrectum.] Arbitror hîc ellipsin esse discretiuæ, sed vellé, quod sic Gallicè redditur, *mais j' aurois grand enuie de voir vn beau grand poisson estendu dedans vn grand plat, dit vn grand friand, qui merite bien que l'on lui vienne gaster & rauir ce qu'il a deuant lui.*

Harpyiis.]De Harpyiis sic Hesiod. in Theogon.

— Ἡ δ' ὠκεῖαν τέκεν Ἶριν
Ἠϋκόμους θ' Ἁρπυίας, Ἀελλώτ', Ὠκυπέτην τε.
Electra celerem peperit Irin,
Pulcricomásque Harpyias, Aellóque, Ocypetênque.

His quidam addunt *Celeno*. Definiuntur autem ab Hesiodo Deæ quædam rapaces: sed ab Eustathio in hunc versum Odyss. α.

Νῦν δέ μιν ἀκλειῶς Ἅρπυιαι ἀνηρείψαντο,

Nunc, ait Telemachus de Vlysse patre, *illum turpiter deuorârunt Harpyiæ.*

Μυθικῶς δὲ Ἅρπυιαι δαιμόνιά τινα πτερόεντα, *Harpyiæ secundùm fabulas sunt dæmonia quædam alata*: deinde subiicit: οἷα καὶ ἀνθρώπους ἁρπάζειν βιαίως. ὅθεν εἴτις ἀφανὴς ἐγένετο, Ἅρπυιαι τὸν τοιοῦτον ἀνηρέψαν ἐλέγοντο. I. *& quæ possint etiam homines per vim abripere: vnde si quis obscurus esset, talem dicebantur Harpyiæ deuorare.* Quod Scholiastes paullò antè ἀλληγορικῶς interpretatus est: alatæ dicuntur propter illarum volatum, ventis & auibus parem, quem Hesiodus illis tribuit. Ratio autem vocis est παρὰ τὸ ἅρπειν, ἢ ἁρπάζειν. De quarum fœditate & ingluuie ita Virg. 3. Aeneid.

Tristius haud illis monstrum, nec sæuior vlla
Pestis, & ira Deum Stygiis sese extulit vndis.
Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
Proluuies, vncæque manus, & pallida semper
Ora fame.

Austri.] Hi venti ab humiditate vel putrefactione Græcis dicuntur νότοι, & hîc *præsentes* dicuntur, vt præsens remedium & venenum, pro, validi, & efficaces. De his notatum est in Gram. Od. 3. l. 3. quæ humiditas materia est corruptionis: vnde Od. 14. l. 2. dicit *Austrum nocentem per Autumnos.*

Mala copia, &c.]Δοκεῖ σημαίνειν τὴν πληθώραν, *abundantiam humorum & repletionem videtur significare*, vt Medici loquuntur.

Rapula.]Deflexum est rapulum ὑποκοριστικῶς, a *rapum*, quod est genus rapi, quod Plinius βουνιάδα vocat l. 20. c. 4. & l. 4. c. 12. de quo vide etiam Dioscoridem l. 2. c. 124. περὶ γογγύλης, qui tribuit vim rapo muriâ condito, τὸ τὰς ὀρέξεις ἀναλαμβάνειν; *excitandi appetentiam cruditate languidam.*

Acidas.] Innulas dicet posteà Sat. 8. amaras, qua de herba Plin. l. 19. c. 5. *breuior his est, sed torosior amarióque, innulâ*, quam quidam existimant esse Græcorum ἑλένιον, cuius radicem Dioscor. l. 1. c. 27. scribit præter cætera esse ὑποδηκτικόν, *subacrem.*

Abacta.]Id est, nondum tenuis ac durus pauperum victus è mensis diuitum exclusus erat.

Epulis Regum.]Pro his Virg. dicit l. 1. Aen. *Regales inter mensas.*

Acipensere.] De hoc pisce lege Plinium lib. 9. cap. 71. vnde intelliges acipenserem magno in pretio quondam fuisse, sed nullo in honore Plinii ætate: quod tamen Martialis ipsius æqualis, vt quidam volunt, falsum esse demonstrat hoc disticho, libro 13.

Ad Palatinas acipensera mittite mensas:
Ambrosias ornent munera rara dapes.

Vbi ab hoc Poeta vides luxum ætatis suæ obiurgari, & tacitè reprehendi, transferentis piscem tam pretiosum in priuatos vsus, quem mensæ Diuorum & Imperatorum requirerent: eámque ob rem dictus est ἱερὸς ἰχθύς, *sacer piscis*. Sed de acipensere paucorum hominum lege Cic. de fato in fragmentis. Ad hæc de Græca huius piscis appellatione dubitatur: quam quidem Athenæus lib. 8. putat τὸν γαλεόν, mustellam esse Romanum acipenserem: sed Appion Grammaticus apud Athenæum lib. 7. & Agell. lib. 7. cap. 16. videntur τὴν ἔλλοπα, Ῥόδιον, similem facere Romano acipenseri: quanquam τὸ ἔλλοψ est epithetum commune omnium piscium, vt constat ex Aspide Hesiodi:

— δοιοὶ δ' ἀναφυσιόωντες
Ἀργύρεοι δελφῖνες ἐθοίνων ἔλλοπας ἰχθῦς.
— *Duo sursum flantes*
Splendidi delphines vorabant mutos pisces.

Cuius vocis rationem Plutarchus Sympos. lib. 8. problem. 8. reddidit: ἔλεγε δὲ τὰς ἐχεμυθίας τοῦτο γέρας εἶναι, τοὺς ἰχθῦς καλεῖν ἔλλοπας, οἷον ἐλλομένην τὴν ὄπα καὶ κατειργομένην ἔχοντας, Id est, *dicebat taciturnitatis hoc præmium esse, pisces vocare mutos, quasi vinctam vocem & impeditam habentes.* Sed de acipensere, mulo, scaro & lupo piscibus lege caput 13. lib. 3. Saturnal. Macrobii, qui locus plurimùm valet ad cognitionem præsentis luxus.

Galloni.] Lege Cicer. l. de Orat. & pro Quintio de hoc Gallonio præcone, & maximè 2. de Finib. vbi ita describitur:

O Publi, ô gurges Galloni, es homo miser, inquit,
Cænasti in vita nunquam bene, quum omnia in ista
Consumis squilla, atque acipensere, cum Decumano.

Is hæc loquitur, qui in voluptate nihil ponens negat eum bene cænare, qui omnia ponat in voluptate, & tamen non negat, libenter vnquam cænasse Gallonium (mentiretur enim) sed bene.

Prætorius.] Intelligit & mordet Sempronium Rufum à petita Prætura turpiter exclusum ac repulsum: quòd primus ciconias per luxum mensis apposuisset: eámque ob rem in eum nobile hoc epigramma iactatum est:

Ciconiarum Rufus iste conditor,
Hic est duobus elegantior Plancis.
Suffragiorum puncta non tulit septem,
Ciconiarum populus vltus est mortem.

Sed de Ciconiarum carne Plin. li. 10. c. 23. sic scribit:

Cornelius Nepos, qui D. Augusti principatu obiit, quum scriberet turdos paulò antè cœptos saginari, addidit ciconias magis placere, quàm grues, quum hæc nunc ales inter primas expetatur: illam ciconiam nemo velit attigisse. Quod certè parùm consentit cum gula nostri Sempronii. Hanc quidem Græci vocant πελαργὸν παρὰ τὸ πελὸν καὶ τὸ ἀργὸν: quòd pĕnas habeat partim nigras, partim albas: de qua vide etiam plura apud Aristotelem lib. 8. cap. 3. histor. anim.

Mergos.] Plinius lib. 11. cap. 37. ponit has aues inter insatiabilia animalium: quibus à ventre protinus recto intestino transeunt cibi: vnde colligimus earum maciem, quâ illæ satis per se torridæ, si flammis admoueantur, aridæ & exsuccæ redduntur & insuaues. Itaque insipidum est iis palatum, qui per luxum tali cibo delectantur. Etymon autem mergis, licet ex sese satis notum sit, illud tamen è Varrone lib. 4. de ling. Latina addam, cum ipsius definitione coniunctum: *Auis est, quæ captans cibum assiduè immergitur in aquas*: ideóque cum hac Ino Leucothea comparatur, Odyss. ε.

Αὐτὴ δ' αὖ εἰς πόντον ἐδύσατο κυμαίνοντα,
Αἰθυίῃ εἰκυῖα.
Ipsa verò Ino rursus se immersit in pontũ fluctuantem,
Mergo similis.

Est præterea Arato & Virgilio 1. Georg. prænuncia venti, vt fulica, & anas, quum pennas rostro purgat.

Praui docilis.] Ita ferè Horatius construit, *docilis*, vt Od. 6. l. 4. *docilis modorum*: sed Cic. l. 7. ad Fam. Ep. 20. ad Trebatium. *O Medicum suauem, neque docilem ad hanc disciplinam!* & Plaut. in Bacchid. *nimis es tu ad istas res discipulus docilior.* Donat. in Andria, Act. 1. Sc. 1. vers. 48. *—— lanâ ac telâ victum quæritans.* Ita distinguit cibum à victu. *Cibus est qui etiam delicatus præbetur: victus in paruis aridisque alimoniis est constitutus.* Ideóque vt Poeta deterreret notionem cibi, addidit suprà, *sperne cibum vilem.*

Si prauum.] Videtur *prauum*, pro *prauè* positum per antimeriam, & affinitas vocum ab Horatio affectata; vt a Cic. l. 5. de Finib. *In motibus si peccetur distorsione & deprauatione quâdam, &c.* Tuscul. item 4. *Ex quo prauitas membrorum, distorsio, deformitas.* Non dissimilis est affectatio Senecæ li. 1. de ira, c. 5. vbi censet castigationem necessariam esse: *quemadmodum quædam hastilia detorta, vt corrigamus, adurimus, & adactis cuneis, non vt frangamus, sed vt explicemus elidimus, sic ingenia vitio praua dolore corporis animique corrigimus.* Donatus in Act. 3. Sena. 3. sic prauum distinguit à malo, vt prauum sit, quod & ipsum lædit facientem: malum, quod alios tantùm.

Auidienus.] Hic Auidienus satis apertè describitur, quum ex ipsius moribus, ingenio & vita Canis cognominatus sit, quod illud ex vero sibi præ se ferre videtur.

Cognomen.] Hæc vox, *cognomen*, non est, vt malè quidam iudicant, cognationis, sed accessionis: cuiusmodi est attributum T. Pomponio, *τὸ Atticum*, propter exquisitam linguæ Græcæ scientiam: eámque ob rem Suetonius in Caligula 22. capite illud sum sit pro epitheto compluribus cognominibus assumtis: *Nam & pius, & castrorum filius, & pater exercituum: prætereà optimus maximus Cæsar vocabatur.* Ita Cicero in præfatione Dialogi de Senectute. *Te Titum Pomponium Atticum, non hoc cognomen solùm Athenis deportasse; sed humanitatem & prudentiam intelligo.* Cæteri Grammatici tradiderunt huiusmodi ascititiam appellationem propriè dicendam *agnomen*: sed hoc contemto vsus sibi cognomen vindicauit, quod Galli interpretantur, *surnom*, & in iocis, *soubriquet*, Græci verò ἐπώνυμον ἢ φερώνυμον, quasi nomen ad proprium additum & allatum.

Quinquennes.] Sordes homini è quinquennibus oleis indicantur maximè: præsertim quum Dioscorides scribat libro primo, capite centesimo quadragesimo, *ἐλαῖαι δὲ μέλαιναι καὶ πέπειροι εὐδιάφθοροι, κακοστόμαχοι, olea nigra & matura facile corrumpitur, stomacho mala.* Non minores demonstrantur sordes ἐκ τοῦ τῆς κρανίας καρποῦ, *è fructu cornu arboris*, qui Latinis est cornum, pro fluuiis, non nutritioni solùm aptum, & ferè comedi solitum ab inediâ pressis, cuiusmodi legimus lib. 3. Aeneid sub finem fecisse Ithacensem Achæmenidem sic querentem:

Victum infelicem, baccas, lapidosáq; corna,
Dant rami, & vulsis pascunt radicibus herbæ.

Quod autem Horatius hic dicit *syluestria*, & Virgilius *lapidosa*, Seruius explicat dura,

Est.] Id est, comedit, à verbo *edo, edis*, sicut *esse* pro *edere* vsitata sunt.

Mutatum] Iam de hoc Auidieno dici potest, quod Demeas Terentianus dicit Actus quinti Scenâ quartâ de se,

Ego ille agrestis, tristis, parcus, sæuus, truculentus, tenax.

Vinum autem mutatum intellige vappam, καὶ τὸν οἶνον τὸν τετραμμένον καὶ ἐξεστηκότα τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, *quod degenerauerit a natiua ui*: & Græcè appellatur τροπίας ἢ ἐκτροπίας οἶνος, Gallicè, *uin tourné*, ut doctè Henricus Stephanus explicauit. Martialis l. 12. Epig. 84. Tropin appellauit:

Fumosa feret ipse tropin de fæce lagenæ,
Frontis & humorem colliget vsq; tuæ,

Licebit, celebret.] Grammatici hoc interpretantur, quasi, τὸ *licebit* esset discretiua coniunctio pro *quamuis.* Ego verò existimo esse potiùs signum concessionis, pro, per mores ac instituta patriæ licebit, pro liceat illi, vt albâ veste tectus celebret festum, quantumlibet solemne, vappam bibet, Id est, sordidè illud agitabit. Suetonius Tranquillus in vita Tiberii capite trigesimo quarto tales sodalitates tam celebres, vocat cænas solemnes: quæ vel publicè, vel priuatim pro loci instituto communi lætitiâ celebrarentur. Ita Virgil. Aeneid. 6. vsurpat hanc particulam:

—— licet ingens ianitor antro
Aeternùm latrans exsangues terreat vmbras
Nulla hic insidiæ tales.

Repotia.] Quidam putant festa Repotiorum consuesse celebrari postridie nuptiarum in ædibus noui mariti, atque illic compotationem iterari, quæ Græcè dicitur ἐπαυλία, & ab Hesychio definitur ἡ δευτέρα τῶν γάμων ἡμέρα, ἐν ᾗ κομίζουσι δῶρα οἱ οἰκεῖοι τῷ γεγαμηκότι καὶ τῇ νύμφῃ, *diem nuptiarum secundum, quo familiares sponso & sponsæ dona ferunt*: vnde quidem suspicantur pronunciandum *Reportia.* Alii definiunt τὴν ἐπαυλίαν, τὴν τρίτην τῶν γάμων ποδοστροφίαν ἢ ποδοστροφίαν, *tertiam ad nuptias reuersionem à cælibibus ac innuptis confectam.* Alii appellant ἐπίβδαν, τουτέστι, τὴν μεθέορτον ἡμέραν, id est, *diem quartum post festum*: quanquam Hesychius facit τὴν ἐπίβδαν, τὴν τετάρτην τῶν ἀπατουρίων ἡμέραν, quæ fuit apud Athenienses solennitas fallaciarum in quadriduum producta. Turnebus lib 3. capite. 6. aduers. coniectat in Acrone legendum παιδοτροφία, pro ποδοστροφία. & fusiùs quid sint repotia, explicat, cuius hæc sunt verba: *Repotia inter-*

pretantur Grammaticorum tribules, ſeptimũ à nuptiis diem, quo iterum epulabantur: alii ſecundum, quo virgo in muliebrem habitum componebatur. Sed crediderim etiam repotia celebrari ſolita liberis natis, & quum maritis noua quotannis propè ſuboles naſcatur, vt renouanda ſit epulatio, idcircò ea conuiuia repotia appellata. Ea, niſi me fallit augurium, dicere voluit Acro Grammaticus in ſecundam Satyram libri ſecundi Horatii παιδοτρόφια *Græcè, velut ſublatis liberis & ſuſceptis, & parentibus eos alere decernentibus. Nam in Græcorum poteſtate erat liberos exponere nec alere.* Huius coniecturæ rationem apud eundem & Lambinum vide. Huc videtur pertinere, quod Donatus in Phormione Actus primi, Scenâ primâ ad verba, — *Et, credo, munus hoc corraditur*, annotat, ac velut diem repotiorum definit, *mirè*, ait, *heri quidem fuerunt nuptiæ, ſed adhuc munus corraditur*, quia in nuptiis etiam ſeptimus dies inſtaurationem voti habet, vt in funere nonus dies, quo Parentalia concluduntur. Illo credendum eſt, ſcilicet ſeptimo die ſummam exſtitiſſe liberalitatem iſtius Auidieni in nubentes, qui tam ſordidè reliquos dies feſtos exigat & profanet, quos nonnulli volunt γενικῶς nomine Repotiorum intelligi. Hæc autem Auſonius Epiſtolâ decimâ tertiâ ad Paulum appellat *ſacra repotia patrum.*

Natales celeb.] Græci hoc efferunt per τὰ γενέσια ὅσοις ἐνιαυτοῖς ἄγειν ἢ ἑορτάζειν.

Alios dierum.] Hellenica eſt partitio, pro, alios dies.

Cornu ipſe.] Id eſt, è capſula olearia è cornu facta, & duas libras continente, vel, vt alii dicunt, ſextarium.

Caulibus.] Id eſt, braſſicis: vtrúmque enim Cicero affinitatis cauſsâ coniunxit libro ſecundo de natura Deorum: *vites à caulibus braſſicíſq;, ſi propè ſati ſunt, vt à peſtiferis & nocentibus refugere dicuntur.* Idem ſcribit Plinius l.20.c.24. *Odit & caulem vitis & omne olus.* Quid autem propriè ſit caulis, licet è Theophraſti libro primo, capite ſecundo de hiſtor. plant. diſcere, vbi plantæ partes ſic definit: ἐστὶ δὲ ῥίζα μὲν δι' οὗ τροφὴ ἐπάγεται. καῦλος δὲ εἰς ὃ φέρεται. καῦλον δὲ λέγω τὸ ὑπὲρ γῆς πεφυκὸς, ὑφ' ἓν ὃ ἐπὶ τῶν δένδρων καλεῖται στέλεχος. *Radix quidem eſt id, quo alimentum elicitur. caulis verò, in quod illud nutrimentum fertur. Caulem autem appello id, quod ſuper terram enaſcitur ſimplex, & alter dicitur Latinè ſcapus & thyrſus. In arboribus autem ſtelechus, truncus.* Itaq; caulis conuenit omnibus herbis, cui adnaſcuntur ramuſculi, folia, ſiliquæ, fructus. Braſſica autem dicitur Feſto à præſecando, ſed alii à Græco deriuant mutatione tenuis in mediam πρασική, *braſſica*, & à viriditate nomen habet. Hæc Græcis eſt κράμβη conciſè à κορύμβλη, παρὰ τὸ τὰς κόρας βλάπτειν ἢ ἀμβλύνειν, *ab acie pupillari oculorum lædenda & hebetanda:* cuius ſunt multa genera, partim à forma, partim è colore ſumta. De quibus vide Plinium lib.17.c.24.

Hac vrget.] Non admodum eſt diſſimilis huic παροιμία, ἔμπροσθεν κρημνὸς, ὄπισθεν λύκοι, *eſt à fronte præcipitium, à tergo Lupi*, dici ſolita in eos, quibus vtrinque aliquod immineret malum. Hîc autem Poeta videtur alludere ad Rutilium Lupum & Auidienum, vt in Rhetoricis dicetur.

Mundus erit.] Interpretes multùm variant in ſyntaxi huius periodi ſubducenda. Quidam enim ex antecedente repetunt: Victus erit mundus, qui non offendet ſordibus, & immodicâ parſimoniâ, neutrámque in partem cultus erit miſer, & ita cultus erit ſubſtantiuum gignendi caſus. Alii ſubintelligunt, homo eſt mundus, atque neutram in partem eſt miſerè cultus. Vbi per antimeriam ex adiectiuo fit aduerbium, & è ſubſtantiuo adiectiuum. Alii denique ſine repetitione talibúſque ſupplementis, & permutatione videntur juxta mecum interpretari: Cultus erit mundus, qui non offendet ſordibus, atque neutram in partem erit miſer: vel apertiùs: ratio viuendi erit recta & moderata, quæ non peccabit immoderatâ parſimoniâ, nec in alteram partem erit luxu miſera. Ita loquitur Cicero ſecundo de Officiis. *Vis fortunæ eſt magna in vtrámque partem.* Et ibidem, *Hæc tamen ſine hominum operis ac ſtudiis neutram in partem effici poſſunt.*

Hic neq; ſeruis.] I. hic ſapiens ita viuens non ſæuiet in ſeruos, dum ſuum cuiq; negotium dabit: qualem imperii ſæuitiem Albutius Canidiæ veneficæ pater ſordidiſſimus & tenaciſſimus ſolebat in ſuos exercere: neq; contrà, vt Mænius, de quo in Gram. Sat. 1. l. 1. dictum eſt, aquam vnguento mixtam abluendis conuiuarum manibus, & in balneis corporibus ineptè & luxuriosè ſubminiſtrabit, propter quas ineptias & luxum hîc ſimplex vocatur. De hoc genere luxus lege Plutarchum in vita Cæſaris, cui appoſitus eſt aſparagus vnguento vice olei imbutus: ſed hic luxus multò eſt intolerabilior, qui reprehenditur à Poeta.

Didit munia.] Eâdem coniunctionis formâ fit *dido*, pro diſtribuo, ab inſeparabili *di* & *do*, quâ *diduco*. Præterea dicuntur hîc munia de priuatis officiis, non de publicis tantùm muneribus.

Victus.] Donatus in Heaut. Act. 3. Scen. 1. ad verſum, *Poſt illa cœpit victum vulgò quærere*, ita diſtinguit cibum à victu, vt ille ſit, qui delicatis præbetur, qualem Gallonius & Sempronius ſunt conſectati: hic autem in paruis aridiſque alimoniis conſtituatur, qualem conqueſtus eſt Ithacenſis Archemenides libro tertio Aeneidos citatus paulò antè.

Quæ quántaq; &c.] Iteratur demonſtratio frugalis vitæ, vt initiò ſermonis.

In primis valeas.] Δυνητικῶς eſt hoc explicandum, pro poteris valere, vel eſt ellipſis coniunctionis, *vt*, omnibus vſitata.

Nam variæ.] Periodum ſic explica: Nam tu memor illius eſcæ, quæ ſimplex ſederit, credas, vt (id eſt, quomodo) res variæ & varii cibi noceant homini.

Tibi ſederit.] I. tibi grata fuerit, ὅπερ τῷ σῷ θυμῷ ἥνδανε, vt loquitur Homerus. τοῦτ' ἔστιν ἤρεσε τῷ σῷ στομάχῳ. Nõ mihi tamen diſplicet hæc interpretatio vetus: quam tu ſimplicem ſine condimentis facilè digeſſeris in ſingulas corporis partes: quod quidam putant ſumtum ab infantibus: ſed quàm rectè tu, Lector, videris. Hoc Galli ſic exprimunt, *laquelle ſimple viande s'eſt ſi bien raſſiſée en ton corps après la concoction.* Illud autem Aeneid 5. *Si pro ſedet Aeneæ*, poteſt explicari, vt illud Martialis, *Adeóne penitus ſedit hic tibi morbus*, id eſt, firmus & fixus eſt tibi.

Simul.] I. ſtatim, vbi, & poſtquam, quum primùm comederis immodicè aſſa & elixa, piſces & carnes vnà, viribus naturæ oppreſſis, quantitate & varietate incides in bilioſos & pituitoſos dolores & fœdum oris putorem & pallorem.

Elixa, &c.] Hæc vox deflectitur à lix, licis, fæm. quæ eſt Plinio l.26.c.27. e Varrone, *cinis foci, aut aqua cineri immiſta:* quod poſterius magis probârim propter τὸ *liquor inde flexum.*

In bilem.] Bilis eſt humor corporis calidus & ſiccus, vt

cus, vt pituita, frigidus & humidus, quorum genera disce e libro tertio de morbis acutis apud Galenum & Celsum, partim e calore & colore, partim e substantia sumta,

Pituita.] Aetius putat, pituitam dici quòd vitam petat: cuiquidem etymo consentit illud Platonis de natura, siue in Timæo, φλέγμα δὲ ὀξὺ καὶ ἁλμυρὸν πηγὴ πάντων νοσημάτων, ὅσα γίγνεται καταῤῥοϊκά. διὰ δὲ τοὺς τόπους, εἰς οὓς ῥεῖ παντοδαποὺς ὄντας, παντοῖα νοσήματα εἴληφεν. Id est, *cæterùm pituita acida & salsa omnium ægrotationum, quæ e distillatione nascuntur, est principium & fons: sed quum in plurima loca delabitur, omnis generis ægrotatiões adducit,* quarum declinatio sic a Scythis dicitur præcaueri & prouideri l. 4. Herod. *Libyum, qui pastorales sunt, plerique hoc faciunt, an omnes, non queo pro certo dicere: vbi filij ipsorum quadrimi effecti sunt, venas verticis illorum lanâ succidâ inurunt: nonnulli venas temporum, eam videlicet ob caussam, ne vllo vnquã tempore phlegma defluens e capite officiat: eaque de re se aiunt esse optima valetudine: & sunt reuerà Lybies inter omnes, quos nos nouimus, homines saluberrimo corpore. Incertum mihi an ob hãc caussam, certè optimâ valetudine sunt:* cuius firmitate idem historicus hos anteponit Aegyptiis l. 2. *Sunt alioqui Aegyptij omnium hominum secundum Libyas maximè salubri corpore, aeris, vt mihi videtur, beneficio, qui nunquam immutatur: ex cuius mutationibus præcipuè existunt in hominibus morbi.* Quintilianus tamen talem notationem irridet. Quidam prætereà Grammatici monent pituitam τετρασυλλάβως per synæresin pronunciandam, vt Epist. 1. l. 1.

Præcipuè sanus, nisi quum pituita molesta est.

Alij affirmant e Macri Poetæ libello de viribus herbarum, duas primas corripi, & penultimam extendi,

Cum mulso bibitum pituitæ noxia soluit.

Contrà, priores se tuentur auctoritate Catulli in Hendecasyllabo ad Curium, vbi prima producitur:

A te sudor abest, abest saliua,
Mucusque & mala pituita nasi.

Iidem Persij Sat. 2. trisyllabiam defendunt,

Somnia pituitâ, qui purgatissima mittunt.

Quorum sententia melior est, quia Macri versum possumus etiam dimetiri per synæresin. Quod attinet ad Græcum etymon φλέγμα, Grammatici tradunt flexum παρὰ τὸ φλέγειν κατὰ τὴν ἀντίφρασιν, ὅτι μὴ φλέγει καὶ ἐγκαίει, *quod minimè vrat & incendat.* Sed alijs vocatur nominibus Græcis, βλέννα, μύξα, κόρυζα, præsertim quum ἐκ ῥινῶν ῥέει, *e naribus fluit*: vnde μυκτὴρ pro naso & naribus. Ex priori flectitur βλεννὸς, idem sonans, quod βλεννώδης, pro homine non solùm mucoso & sordido, sed pro tardo etiam, ignauo, stulto: vis siquidem pituitæ reddit facultates cerebri stupidas & ingenium pingue & hebes. Grammatici ferunt Plautum vsurpasse τὸ *Blennius* pro tali homine, sed nondum inueni. De stomacho repete, quod est annotatum in Od. 6. l. 1.

Cæna dubia.] Quæ delicatis, lautis, & conquisitis dapibus est magnificè instructa: vnde omnis conuiua crapulâ grauatus desurgit pallidus. Huiusmodi cænam parasitus videtur interpretari Act. 2. Sc. 2. Phorm. Getæ roganti, quid esset istud verbi cænam dubiam apponi, *vbi,* inquit, *tu dubites, quid sumas potissimum in tanta ferculorum varietate*: qualis fuit Pontificialis cæna, vt dictum fuit Ode 14. lib. 2. Alij tamen referunt huiusmodi dubitationem ad pericula, quòd tam magnifici & sumtuosi apparatus minimè careant suspicione veneni. Alij rursus ad crapulam & ingluuiem, quæ sæpiùs adigunt conuiuas εἰς τὰς ἀφόδους καὶ εἰς τὴν ἐμεσιν, *ad secessus & vomitionem,* comite pallore.

Corpus onustum.] Quod Græcè dixeris, οἰνοβαρὲς σῶμα καὶ βεβαρημένον ὀψοφαγίᾳ: sed theorema est physicum ex temperantia corporis animum effici temperatum, & contrà. Si quidem ex intemperantia gignuntur salsæ & acidæ pituitæ, indidem amari & biliosi humores, ἐκ τῆς σήψεως, qui, quum inclusi tenentur, & intus errantes & obuoluti non leuantur exhalatione, varios & graues corpori morbos, mentis ægritudinem, varia difficultatis & tristitiæ genera varia quoque timiditatis & audaciæ, ac denique obliuionem, & ad discendum tarditatem inducunt: de quibus incommodis vide plura apud Platonem in Timæo.

Particulam auræ.] Horatius agit hîc Stoicum & Pythagoricum, & intelligit partem animi, quæ est Ciceroni 1. de Diuin. mens particeps rationis & intelligentiæ, *quem animũ,* vt idem dicit, *totum a natura Deorum haustum & delibatum habemus: & huius regnum menti a natura tributum est: quod luxu & intemperantiâ turpiter & miserè euertitur, & mens, quæ cælestis est, velut e cælo altaque contemplatione deturbata humi prosternitur:* vnde *nischmah haym, spiritum vitæ,* Genes. 2. versu 7 *a cælis* Moses dicit. Sed de etymo animæ tam Græco quàm Hebræo vide Gramm. in Oden. 12. l. 4. Eam ob rem Seneca philosophaturo hanc corporis curaturam præscribit Epist. 8. *Tantum indulgeas corpori, quantum bonæ valetudini satis sit. Duriùs tractandum est, ne animo malè pareat: cibus famem sedet: potio sitim exstinguat: vestis arceat frigus: domus munimentum sit aduersus infesta corporis.* Hanc autem simplicis auræ particulam Virgilius appellat ætherium sensum, atque auræ simplicis ignem, quem sic apibus tribuit l. 4. Georg.

Esse apibus partem diuinæ mentis & haustus
Aetherios dixere.

Idem 6. Aeneidos,

Donec longa dies perfecto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purumque relinquit
Aetherium sensum, atque aurai simplicis ignem.

Alter vbi.] Noster moderatus & sobrius vbi se tenuî cænâ citò refecit, ac somno recreauit, postridie surgit manè valentior & promtior ad opus, aliquandoque poterit, velut παρέργως, aliud agens, nó tanquam ad principem actionem, ad cænam lautiùs instructam redire, quum res & tempus anni ferent. Alia exemplaria legunt *soporem membra leuat*: sed malo *dedit* per præteritum, vt breuitas cænæ & somni, & ex ijs celeritas desurgẽdi magis appareat. Talis est prouerbialis sententia celeritatis Andr. Act. 2. Sc 3. sed in æqualitate festinationis,

———*dictum ac factum, inuenerit aliquam caussam quam ob rem, &c.* Græcè, ἅμα ἔπος, ἅμα ἔργον.

Accedet.] Accedendi verbo significatur, incrementum non posse afferri deliciis consuetis Asoti nostri, si qua aliquando necessitas & tempus flagitârit, quum ægroti & ingrauescentis ætatis homines, quicquid vsitati cibi appositum fuerit, fastidire soleant: nec alius cuiusquam nouitas potest excogitari, cuius nouâ dulcedine capiantur.

Præsumis.] Id est, tempestiuè sumis mollitiem, & robustus validusque dedis te delicationi vitæ ante occasionem & ætatem talis cultus egentem. Gallicè. *Tu prens deuant qu'il soit temps trop ton aise.* Grauis infamiæ loco habebatur Spartæ, si quis videretur corpore nimis obeso propter iactatum senarium, παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον *subtile pectus venter obesus non parit*: mentis enim acies luxu hebescere solet. Plutarchus in apophthegmatis regum & ducũ memorat quendam Memmium Tribunum militum tali mollitie a Scipione Iuniore notatum, quum huic occurrissent illius iumenta

gemmatis poculis ex opere Tericlis onusta: *Quamdiu*, inquit, *fueris adeò sumptuosus & delicatus? mihi, patriaq́, te ad triginta dies, tibi ipsi per totam vitam reddidisti inutilem.* Eadem vis est in verbo *præcipere*, Eclogâ tertiâ, *si lac præceperit æstus.* Quo etiam vtitur Cic. Philip 13. *Præcipio gaudia suppliciorum vestrorum*, Gall. *Ie me res iouis de vos peines & tourmens, deuant qu'ils vous soient aduenus.* Eadem vis est verbi Græci προσλαμβάνειν in hoc versu Menádri

Βουλὴν ἁπάντων πράγματος προσλάμβανε,

Consilium antepone cuiuis negotio.

Antiqui laudabant.] Ad hanc veterum frugalitatem pertinet locus Suetonij in Tiberio, capite trigesimo quarto: *Et vt parsimoniam publicam exemplo quoque iuuaret, solemnibus ipse cœnis pridiana sæpè ac semesa apposuit, dimidiatum aprũ affirmans omnia eadem habere, quæ totũ.* Huc spectat quod de teneris carnibus dicetur Satyrâ quartâ sequente. Plinius quoque libro octauo scribit Seruillium Rullum patrem illius Rulli, qui Cicerone Consule leges Agrarias promulgauit, primum apposuisse integrum aprum mensæ: contra quem luxum exclamat Iuuenalis Sat. 1.

-- sed quis feret istas
Luxuriæ sordes? quanta est gula, quæ sibi totos
Ponit apros!

Sed credo, &c.] Donatus Adelph. Act 1. Scen. 2. vers. 70 *Credo, iam omnium tædebat*, addimus, inquit, ad ea, quæ apud nos parùm certa sunt, aut *credo*, aut *puto*: vt hîc sumendum videtur: sed interdum εἰρωνικῶς, vt Eclogâ 3. Virg.

Tum credo, quum me arbustum videre Myconis.

Hac mente.] Ita loquitur Sat. 1. lib. 1.

-- hac mente laborem
Sese ferre ---

Ita quoque Cicero libro primo de Orat. *Ego autem hac eum mente fuisse defenderem*, pro voluntate & studio, quod Gallicè redditur, *Mais ie croi qu'il c'estoit a ceste intention & fin*: & illud Ciceronis, *Quand a moi i'oserai bien maintenir qu'il auoit ceste intention.*

Vitiatum.] Hoc verbum est διασαφητικὸν illius superioris, *rancidum*. Vitium enim communiter attinet ad quamlibet corruptionem siue animi, siue corporis, siue alius rei: ideoque hæc geminantur in oratione pro Sestio: *Comitiorum & concionum significationes nonnunquam vitiatæ & corruptæ dicuntur.* Rancor igitur est Græcis ὁ σύρφος, qui definitur ὑγρότης σεσηπυῖα, ἢ τῆξις σαρκὸς, id est, *situs & putris humor, vel tabifica carnis corruptio.* Sed hic rancor etiam σῆψις potest dici: quamuis hæc vox Græca, vt & Latina putredo, ad aliud, atque ad carnem transferatur: vt ad rubiginem, æruginem in metallis, ad cariem in lignis.

Heroas.] De his lege Od. 12. l. 1.

Tellus prima.] Hoc videtur intelligendum de primatu originis, quem Hesiodi Theogonia sic docet:

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος. i.

Primò quidem omnium Chaos fuit: at deinde tellus lato pectore prædita.

Das aliquid famæ.] Dare aliquid famæ, est habere aliquam boni nominis rationem, & integræ existimationi aliquantum consulere, quam sapiens Salomon docet omnibus diuitijs anteferendam, capite vigesimo secundo Prouerbiorum, ac similiter enunciat nostro Poetæ, *Nomen bonum magis est eligendum, quàm diuitiæ multæ, & quàm argentum, & quàm aurum, magis est eligenda gratia bona*, id est, fauor ac beneuolentia hominũ, quæ perpetuò comes est boni nominis ac famæ: vnde hic senarius Græcus emanauit.

Καλῶς ἀκούειν μᾶλλον, ἢ πλουτεῖν θέλε,

Malis honestè audire, quàm ditescere.

Grandes rhombi.] De hoc genere piscis dictum est in Gramm. 2 Epod.

Patinaq́.] Patina dicitur, quia patula est, ampla, & lata: vnde Persius, vt hic, grandes patinas vocauit, quomodo anteà dicit magno catino porrectum: sic Græci definiunt λεκάνην, ἀγγεῖον παροψοφόρον, πλατὺ, ἐκπέταλον, id est, *vas escarium latum & extentum.* Ad Latinam huius vocis, *patinæ*, rationem potest accedere Græca, tanquam verior, vt cadat a πατάνη, quæ ponitur inter culinaria vasa, sicut *patella* respondet Græco πατάνιον.

Iratum patruum.] In cuius tutelam traditus es, cui nõ minùs quàm patri est obsequendum: quia est πατράδελφος *frater patris*, dictus, vt placet Festo, a Græco φράτωρ, ἢ φρήτωρ, quòd sit ferè alter.

Quum deerit.] Hoc Gallicè redditur, *quand tu n'auras pas seulement vaillant vne corde pour te pendre*: quod dici potest aliter Latinè, quum res ad vilem assem, vel, vt loquitur Terentius Phormionis 4.4.5. *quum res ad restim redibit planissimè.* Sed de asse vide Grammat. Satyr. 1. lib. 1.

Thrasius.] Hic Thrasius fuit quidam decoctor & profusus nepos: quem equidem conijcio ab effrænata & impudenti audacia ad pecuniam dilapidandam nominatum, & tam acri obiurgatione dignum maximè: cui census multò est maior quotidianis sumptibus, atque adeò tantus, qui sufficiat trium regum impensis in res ipsorum agendis.

Iurgatur, &c.] Rectè dixit *iure iurgatur*. Nam Varroni *iurgare* ab iure dictum videtur, *quum quis iure litigaret, a quo obiurgatus is, qui facit id iniustè*: alij Grammatici e coniunctione vocum *iure* & *agere* declinant, tanquam diceret *iuragium*, vt alibi notaui: sed Asotus ait non ita castigandum, vt *iurgare* sit agere de iure & cõtendere. Sed Nonius Marcell. e lib. 4. de Rep. distinguere videtur iurgium a lite, *si iurgant*, inquit, *beneuolorum concertatio, non lis inimicorum, iurgium dicitur*, ex eodem libro, *iurgare igitur lex putat inter se vicinos, non litigare.* Varro ibidem existimat, rem in controuersia positam propriè dici litem: qui quamuis præcipiat, *obiurgare* dici de iurgio iniusto, hîc tamen *iurgatur* passiuum pro *obiurgatur*, accipiendum est. Pro *iurgare* Donatus docet Terentium dicere in Andr. Act. Sc. 4. *commutare verba cum aliquo*: & in Phorm. *commutare verba inter aliquos*, & interpretatur altercari, habere iurgium, & iurgare: de quo vide Agellium, libro decimo septimo, capite secundo.

Vectigalia.] Vectigal notæ est originis iam inde vsque pendi solitum, quum rustici fructus primùm, merces deinde & res aliæ externis e regionibus conueherentur in vrbes: sed hic intelligitur priuatus census atque prouentus, quem priuati e suis fundis ac prædijs important in suas ædes rusticas vel vrbanas. Eadem ratio est vocum Græcarum φόρος ἢ ἐκφόριον.

Quod superat.] Eleganter hoc verbum absolutè vsurpatur pro superabundat & superest, & ita Cicero loquitur de Finibus. *De eo quod ipsi superat, alijs gratificari volunt.*

Non est melius.] Id est, non est res vtilior, in quam tu insumas melius tantùm opulentiæ reliquæ, quàm in sumptuosas cœnas & conuiuia minimè necessaria?

Eget indignus.] Qui indignè & immeritò incidit in paupertatem, immeritaque premitur egestate. Hunc versum Seruius citat & interpretatur in hunc locum Aeneidos 6. *nec partem posuere suis, &c.* Indignus

gnus scilicet paupertate. Vbi docet dignis esse largiendum e lib. Cic. de legibus.

Quare templa.] De neglecta templorum instauratione & contemto Deorum cultu grauiter Romanos iam punitos, ac rursus punitum iri monet Od. 6. lib. 3. donec templa refecerint, e quorum ornamentis Ptolemæus Philadelphus a Theocrito mirificè celebratur Idyl. 13.

Vni nimirum.] Tu solus inter homines constanti & immutabili fortunâ fruêris? tibine soli omnia semper benè & commodè cedent?

Assuêrit.] Hîc συγκοπικῶς sumitur, quod rarissimum est, pro assuefecerit, & contractè pro assueuerit.

Aptârit.] Id est, qui ad omnes dubios vitæ casus res necessarias præparârit, quum sibi rectè videbatur esse. Vt sapiens hæc sententia Sophoclis in Philoct. valdè est a Latinis celebrata.

Χρὴ δ' ἐκτὸς ὄντα πημάτων, τὰ δεῖν' ὁρᾶν
Χ' ὅταν τις εὖ ζῇ, τηνικαῦτα τὸν βίον
Σκοπεῖν μάλιστα μὴ διαφθαρεὶς λάθῃ.

Ei, qui nullis in malis versatur, prospicienda
mala sunt futura: & quum aliquis vitâ fruitur
quietâ, tũ ipsi est prouidendũ, ne incautè opprimatur.

quod Terent. in Phorm. Act. 2. Scen. 1. sic expressit, *Quamobrem omnes, quum secundæ res sunt maximè, tùm maximè meditari secum oportet, quo pacto aduersam ærumnam ferant:* quem quidem locum Cicer. 3. Tuscul. scribit a Terentio commodè de philosophia sumptum, & nos indidem a nostro Poeta. Sic Seneca Epist. 71. ad Lucil. *vis aduersus hoc corpus liber esse? tanquam migraturus habita: propone tibi quandoq; hoc contubernio carendum, fortior eris ad necessitatem exeundi.*

Accisis.] Id est, vehementer imminutis & afflictis rebus, vel vocabulo magis opposito, integris rebus omnino consumtis & perditis. Seruius in hunc vers. Aeneid. 7. *accisis coget dapibus cõsumere mensas.* interpretatur, vndiq; consumtis, additq;, & hoc est apud nos *τὸ ac*, quod apud Græcos *τὸ ἀμφι*: hinc est, *An sancti valles*, vndique sancti. Sic Suet. in Tib. c. 34. *mercedes Scenicorũ recidere*, & in Calig. 44. *Commoda emeritæ militiæ recidere.* Gall. *retrancher les profitz.*

Fortem mercede.] Ofellus ab Augusto proscriptus fuerat: quia partes Bruti & Cassij secutus esset. Sed posteà partem pristinæ possessionis aliquam mercede conduxit ab Vmbreno Augusti milite, donatione ipsius & assignatione herede: quam partem sic fortiter tum colebat Ofellus, vt perpetuam vitæ, tenuiter priùs actæ rebus integris, rationem videres nihil immutatam in ijsdem perditis. Agri diuisi & assignati centuriæ & formæ solebant metis ac limitibus circumscribi & concludi, quod metari dicebatur: sicut Turnebus doctè annotauit: vnde metato videtur opponi immenso agro: atque melior lectio, *lautiùs*, quàm *latiùs*.

Non ego.] Repete ex antecedente *noui*, vel, videas Ofellum narrantem hæc, *non ego edi tempore, &c.*

Cum pede pernæ.] Perna deflectitur à voce Græca *πτέρνα*, quæ sonat externum ossis tibialis, & hîc, *cum pede pernæ* valet coxam suillam, quæ communi Græcis & Latinis vocabulo dicitur *πετασὼν, ὤνος.* petasum & petasunculum apud Mart. & Iuuenal.

Operum vacuo.] Id est, quum hospes longo pòst tempore inuisit me, quo solent gratiores venire, vel vicinus aliquis cõuiua etiam me adit immunem & vacuũ ab opere, propter impedimenta vel pluuiæ, vel propter aliam cæli inclementiam. Notanda est hæc Poetica syntaxis, hospes venerat mihi, pro oratoria, ad me: deinde vacuo operum est altera syntaxis rarissima, pro vacuo ab operibus, vel sine præpositione, quæ posterior est longè vsitatissima.

Benè erat.] Sic loquutus est Ode 16. libr. 3. *benè est, cui Deus obtulit parcâ, quod satis est, manu*, id est, benè viuit & optimè cum eo agitur: vt hîc: satis mihi videbatur magnificum conuiuium facili & parabili cibo tenuiter instructum.

Nux.] Nux arbor dicitur a nocendo, quòd ipsius vmbra vel stillicidium vicinis plãtis officiat, vt Græcum *κάρυον ἐστὶ καρηβαρές*, *caput grauet*, vt scribit Plin. l. 15. c. 22 Pinus contrà prosit.

Ornabat mensas.] Quod quidam annotant in hunc locum, in mensis secundis non cibis, sed poculis tantùm indulgeri, Athenæus refutat lib. 14. vt dictum est in Gram. Od. 5. l. 4.

Duplice ficu.] Quum ficus multiplex sit, *σύκη γὰρ ἡ μὲν μέλαινα* Theophrasto lib. 1 de hist. planta. *ἡ δὲ πέπειρα, ἡ δὲ ἀγρία*, ficus est alia nigra, alia matura, alia syluestris: Dioscorides lib. 1. cap. 184 alia est marisca, de qua Plinius l. 15. c. 18. vbi numerantur viginti nouem genera ficuum: cuius varia etiam genera vide apud Macrobiũ lib. 3. cap. 20. vbi biferæ meminit: sicut Columella biferæ & triferæ l. 5. c. 15. Dio narrat Liuiam in suspicionem venisse, quasi infecisset ficus, quibus Augustus oblectabatur, quum videret reconciliatum ei Agrippam nepotem. De hoc genere puto hîc intelligendum: quum, inquam, hæc planta videatur tam multiplex & varia, vix potest quisquam statuere de quibus hîc agatur: tantùm admonere possum edulia & escaria intelligenda esse hæc duo genera ex vilioribus bellarijs, nisi malis locum intelligere de ficubus conditis amplioris formæ, quemadmodum Seruius interpretatur vers. 3. Georg.

At duplex agitur per lũbos spina, i. *lata.* & alterũ. 1 Georg.
Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorso, id est, *lato.*

aut re verâ vtrumq; duplex, ait Interpres, vt Gallicè dicitur de obesis & crassis, *qui ont double menton, au lieu de dire, ils sont rebondu, Gras & en bon poinct.*

Post hoc.] Sensus duplex elicitur e duplici lectione: e communi, *culpâ* significatur, si quis e conuiuis inter epulas quid peccasset, in eum inquiri solitum iocosè post cibos & animaduersâ & notatâ ipsius culpâ, eum cogi ad exhauriendum calicem arbitrio sodalitatis, & hac solâ lege & conditione compotatio erat coacta. Quidam tamen explicant hîc *culpâ magistrâ*, ebrietate præside, quæ initiò proponebatur vitanda: in quam si quis fortè pòst incidisset, a sodalitate puniebatur. Quòd si legeris *cuppâ*, sensus erit nullum fuisse arbitrum & magistrum conuiuij, qui præscriberet bibendi modum, nec cogeret præter ipsam cuppam & calicem, in quo nulla erat vis cogendi, nisi ludus ille obseruati peccati interueniret: quæ lectio videtur melior, vt nixa veterum consuetudine, qui, sicut refert è Seneca Turnebus, post prandium aut cænam bibere vulgò solebant.

Venerata.] Παθητικῶς sumendum est pro culta: sic venerandus apud Ciceron. 2. Oratione pro lege Agr. *Non eos in Deorum immortalium numero venerandos a nobis & colendos putatis?* ita Sibylla venerata dicitur cursus dare secundos lib. 3. Aeneid. vers. 46. veteres enim venero, as, & aduenero, quasi veniam oro dixerunt. Huiusmodi autem veneratio post epulas fiebat libatione in honorem alicuius Deastri & cum imitatione sodalium, paterâ manu acceptâ

Explicuit.] Id est, festa Cerealia inuitârunt nos ad Genium exhilarandum, ad frontem exporrigendam & explicandam, quæ contracta fuerat grauium & seriarum rerum curatione. Pro *explicare frontem* sic ipse

dicit Epiſt. 18. lib 1. *deme ſupercilio nubĕ.* & Terent. in Adelph. Act. 5. Sc. 4. *exporrigere frontem*: ſic vſurpauit Sat. 1. l. 1. *feria* ſubſtantiuè:

Sed tamen amoto quæramus ſeria ludo.

Parciùs nituiſtis.] Id eſt, minùs honeſtè & mundè tractati eſtis, poſtquam Vmbrenꝰ factus eſt ſucceſſor meus ab Auguſto & dominus meorum bonorum.

Aut nequities.] Inertia & luxus & intemperantia & & ignoratio callidi iuris, quam poſſemus iuris imprudentiam, vt iuris prudentiam, dicere.

Vafer.] Vt Grammatici tradunt, dicitur quaſi valde Afer, propter inſitam genti Africanæ calliditatem, igitur dicitur ſolùm de perſonis.

Nam propria.] Hanc quidem Stoicorum ſententiam Cicero paradoxo 4. vſurpauit in P. Clodium: *nihil neque meum eſt, neque cuiuſquã, quod auferri, quod eripi, quod amitti poteſt.* Eandem quoque Valerius Maximus ſcribit Biantem re ac verbis confirmaſſe: *Bias*, ait, *quum patriam eius Priennem hoſtes invaſiſſent, omnibus, quos modò ſæuitia belli incolumes abire paſſa fuerat, pretioſarum rerum pondere onuſtis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil ex bonis ſuis ſecum ferret? ego, inquit, verò bona mecum porto. Pectore enim illa geſtabat, non humeris, non oculis viſenda, ſed æſtimanda animo: quæ domicilio mentis incluſa, nec mortalium, nec Deorum manibus labefactari queunt: & vt manentibus præſtò ſunt: ita fugientes non deſerunt.* De vi autem vocis *proprius* dicetur Satyrâ 6. ſequente, ſi Deus voluerit. Ad hanc autem inconſtantiam & temeritatem Fortunæ poſſum è Dyſcolo Menandri proferre hanc medicam cohortationem.

Τί ἂν φθονοίης, ὦ πάτερ, τούτων τινί;
Αὐτὴ γὰρ ἄλλῳ τυχὸν ἀναξίῳ τινὶ
Παρελομένη σου πάντα προσθήσει πάλιν,
Διόπερ ἐγώ σέ φημι δεῖν ὅσον χρόνον
Εἶ κύριος, χρῆσθαί σε γενναίως, πάτερ,
Αὐτὸν ἐπικουρεῖν πᾶσιν, εὐπόρους ποιεῖν,
Ὡς ἂν δύνῃ πλείστους διὰ σαυτοῦ.
Τοῦτο γὰρ ἀθάνατον, κἂν ποτε πταίσας τύχῃς,
Ἐκεῖθεν ἔσται ταυτὸ τοῦτ᾽ ὅσοι πάλιν.

Cur hæc, pater, bona cuiquam inuides?
Ipſa enim Fortuna indigniſſimo cuiq; fortè oblato
Tibi detracta omnia rurſus addicet.
Quare tibi ſuadeo, vt tu tantiſper, dũ horũ es dominus,
Hu varis ingenuè ad omnes iuuandos & locupletandos
Quàm plurimos, quoad fieri per te poterit.
Hoc.n eſt bonũ æternum & ſempiternũ: quòd ſi quando
In calamitates incideris, ab illis tibi par referetur.

Nunc alij.] Hæc ſyſtole pugnat cum regulis Grammaticorum, qui docent caſum dandi vocis *alius* producere mediam, ait Xylander: ſed qui ſint iſti Grammatici nondum noui: qui autem dixerunt alius in caſu gignendi, noui plurimos.

Explicatio Rhetorica.

a LVxurioſos, vt iam dixi, aggreditur alieno nomine per ironiam, ex qua intelligendi ſunt omnes alioti, id eſt, homines luxurioſi ac diſſoluti, quos hîc ſtudet ad temperantiam & frugalitatem reuocare, qui ſenſus mihi probatur magis, quàm ſi ad homines iam moderatos referatur, aut *bonis* legatur.

b Translatum eſt ab ingenijs ruſticorum nullâ eruditione, nec humanitate cultis & politis. Propriè enim ruſticus eſt, qui rure viuit: vnde Virg. 2. Georg. *acrem ruſticum* appellat, & hic ipſe Epiſt. 13. lib. 1.

Faſciculum portes librorum, vt ruſticus agnum.

Simili tropo Stoici dicuntur ruſtici Epiſt. 19. lib. 15. ad Fam.

c Idem tropus ab imperitis fabris, qui non rectè nôrunt opus ſuum ad normam & regulam dirigere, nec ad artis præſcriptionem lineam ducere.

d Metonymia eſt cauſſæ pro eruditione & literis, quarum auctor creditur Pallas. Vides, Lector, vt ſæpè monui, e tropis ferè omnia depromi adagia, nec horum artem eſſe ſeparatam.

e Allegoria eſt è continuatis metaphoris a corpore ad animum, cuius mens & iudicium luxuriâ ſplendidarum epularum vitiatur & corrumpitur, & acies illius perſtringitur, ne poſſit rectè vti ratione: ideoque dicit inſanos fulgores per metonymiam effecti pro efficiente conuiuas inſanire: quod ita malo explicare, quàm *magnis*, quanquam ſcio Ciceronem dicere *inſanas ſubſtructiones* & Virg. *fluctus inſanos*.

f Alia eſt metaphora ab aurificum ſtatera, quâ cuiuſque ponderis momentum æſtimatur & ponderatur, iuſtúmne ſit an iniquum.

g Metaphora ſatis nota pro venatione.

h Metonymia pro equitatione.

i Modificatum eſt hoc verbum per ſimilitudinem, ſiue illud accipias de leuioribus Græcorum ludis, ſiue de largioribus eorũdem poculis: attamen hîc de prioribus ſatis conſtat intelligendum.

k Apoſtrophe quædam eſt ab omnibus luxurioſis ad vnum ſingularem: ac præterea datur hîc motus & ſenſus rei inanimatæ per metaphoram, pro, ſi ſtudio diſci & illius iactu duceris & delectaris. Eſt inſuper in *ſeu* anaphora.

l Non hoc etiam caret ſuâ translatione a fabris ferrariis, qui multis tuditum & incudis ictibus duritiem, craſſitiemq; metallorum ducunt in laminas & quaslibet formas: vnde difficultas faſtidij diſcutiendi perſpicitur.

m Ironia, eaq; iocoſa ad demõſtrandum auidiſſimè primum quemq; cibum, etiam viliſſimum, arripi ab homine fameſico & fatigato.

n In, *mella dilutu Falerno*, nónulli putant hypallagen eſſe pro Falernum Hymettio melle dilutum: ego verò nihil in notione verborum immutatum, neque conformatum in ſententia, vt monui in Gram. Od. 1. l. 1. video: ſed eſt inuerſa tantùm ſyntaxis vocum, pro ne biberis Falernum (vinum auſterum) niſi dulceſcat dilutum melle Hymettio.

o In *foris eſt* obliqua eſt proſopopœia cuiuſdem ancillæ vel ſerui ſic loquentis.

p Metaphora etiam eſt ab ea parte anni, quâ mare magis eſt procelloſum & vehementioribus vndis ac fluctibus agitatur: cuius quidem vocis tropo Auſonius vtitur in ſuo carmine ad Theodoſium, *inſanũ quamvis hyemet mare*, pro, grauiter iraſcatur, ventis agitetur & turbetur, cœloq; miſceatur: quod Græcè dicitur πόντος κυμαίνει, ἢ μεγάλῳ πνεύματι κυμαίνεται τὸ πέλαγος ἢ χειμάζεται. Hyems quoque ſic τροπικῶς accipi debet in hoc 2. Aeneid loco:

Sæpè illos aſpera ponti
Intercludit hyems.

id eſt, tempeſtas & vis ventorum intercludit iter: Quem quidem locum, ne de tempore hyberno interpretemur, facit annotatio Donati ibidem, *Non conſilium facto, ſed euentus voluntati defuit*: temporis enim hyberni inclementiæ longè proſpicere potuiſſent, ſed oriturae tempeſtati conſulere nequiſſent. Alioqui propriè eſt Hybernare, in ſtatione rigidum illud tempus conſumere, vt loquutus eſt Epiſt. decima ſeptima libri primi. *Mercator hyemat in vndis medijs*, & Cic. pro Fonteio, *Pompeius hyemauit in Gallia*: quod eſt Græcis διαχειμάζειν.

q Sumtum

q Sumtum est a canibus, quorum latratibus similiter intestina murmurant ieiunitate & inediâ.

r Synecdochica est Periphrasis hominis crudi, qui se cibis & poculentis ingurgitare solet, vnde Nonius pinguem interpretatur impeditum atque ineptum.

s In *ostrea, Scarus & lagois*, quædam est allegoria ex synecdochis continuatis pro piscibus exquisitis, auibusque delicatis.

t Sumtum est ab eluentibus sordes corporum, quibus similes sunt interdum humores, dentibus, gingiuis, linguæ & palato, tanquam diceres, infarti, quos suauis alicuius cibi succus & sapor eluere solet.

u Synecdoche est periphrastica generis pro pauone.

x Similis est tropus pro, ad saporem cibi & ad gustum valeat pluma picta.

y Video hoc ductum ab hominibus ad bestias & res inanimas, vt hîc ad pulcritudinem & decus versicolorum plumarum in pauone.

z Concessio est, quâ remittit & concedit asoto præstantiam carnis pauoniæ.

aa Synecdoche est periphrastica Tiberis fluminis.

bb Est hîc quædam epiphonematica repetitio illius, *Verùm hic impransi &c:*

cc In *Magro, Magnum*, manifestum est polyptoton.

dd Synecdoche est membri pro helluone, qui meretur direptionē aut certè inquinamentum cænę suæ.

ee Apostrophe est ad pestilentes ventos & nocentes, vt dapes huius helluonis putrefaciant cui adiuncta est ironia in *coquite* pro corrumpite & putrefacite: quum nulla μαγειρικὴ ἀ-διακονία, ars culinaria possit ei satisfacere, nisi malis explicare, vt paruus Scholiastes Homeri versum Calchantis ἰλιάδ α.

Εἴπερ γὰρ τε χόλον γε ἐφ' αὐτῆμαρ καταπέψη. *quamuis enim iram etiam eodem die decoxerit*, id est, κατάσχῃ ἐφ' ἑαυτῷ διαπανήσῃ, *detinuerit & absumserit*: vbi etiam ille annotat esse metaphoram a cibis, qui diu detinentur in ventre, propter concoctionem, quæ illic fit.

ff Epanorthosis est superioris precationis correctio.

gg Metaphora ab animatis, vt canibus, furibus, auibus ad inanima: vt Plaut⁹ dicit abigere lassitudinem. pro, reges & diuites nondum deliérant frugali & moderatâ vti mensâ.

hh Metonymia est subiecti pro rebus vilis pretij: quia paupertatis perpetuò est comes tenuissimus & vilissimus victus.

ii Synecdoche speciei pro quibusque splendidissimè & regio more viuentibus.

kk In *ouu* & *oleu* synecdoche est pro vilissimo cibo, qualis anteà fuit in *ostrea*.

ll Synecdoche est generis pro Sempronio Rufo.

mm Sumtum a formis Rerump. vbi sunt magistratus, qui decretis & edictis aliquid sanciunt, quod fit vel faciendum vel vitandum: quasi in Opsonophagia sint Præturæ ac præfecturæ cibariæ.

nn Metonymia est adiuncti pro iuuenibus.

oo Polyptoton est, quia cadit vtrumque ex eadem origine, vt citauimus in Gramm. Sat. 3. l. 1. e Cicerone: *In quo non magna laus est vitare vitium.* Non ignoro tamen præter hanc dictionis figuram posse agnosci etiam tropum, quem Donatus in prologum Hecyræ initio sic annotauit: *Nouum interuenit vitium & calamitas. Translatio est ab augurio: vitium est, si tonet tantùm: vitium & calamitas, si tonet & grandinet simul & etiam fulminet:* quo modo dicit vitio creari Consules, quū malum editur omen, & fabulam vitio agi, quum non spectata est: calamitate, quum non est cognita.

pp Synecdoche generis pro brassica, vt constat è definitione caulis in postremis Grammaticis adhibita.

qq Allegoria est ex omnibus translatis, quâ via lubrica & periculosi modi tenendi significatur, ne vel ad luxum, vel ad sordes relabaris.

rr Synecdoche generis pro luxu.

ss Idem tropus pro magna ciborum varietate & condimentorum: quam priùs malam copiam vocauit.

tt Anaphora est.

uu Metonymia est effecti pro efficiente conuiuas dubios & incertos, quid primum vel sumant vel expetant.

xx Synecdoche est generis pro helluatione, crapula & ingluuie hesterna.

yy In *prægrauat* & *affligit humo* metaphorica & simul synecdochica periphrasis est morbi ἐξ οἰνοφλυγίας ἐφ' τῆς ἄλλης ἀκολασίας, quâ corpus & animus grauatur.

zz Periphrasis itidem est synecdochica τῆς διανοίας, mentis & iudicij & reliquarum animi facultatum.

**a* Eadem periphrasis senectutis.

**b* Synecdoche integri pro aprugna, id est, syluestri carne suilla, de qua fuit Od. 13. l. 3.

**c* Metonymia est subiecti pro adiuncta facultate odorandi & sagacitate, quâ valebant antiqui: qualis fuit tropus in *suspendis naso* Sat. 6. lib. 1. sed aliud adiunctum.

**d* Exclamatio est optantis auream primorum hominum ætatem vitæ suæ restitutam.

**e* Polyptoton est.

**f* Procatalepsis est obiecti, cum breui cuiusdam asoti prosopopœia, quæ statim deponitur ad hæc verba: *Ergo quod superat &c:*

**g* Exclamatio est prospicientis miserum huius luxuriosi statum futurum.

**h* Hæc dicuntur συνεκδοχικῶς pro rebus aduersis & secundis, quæ vtroque tempore hominibus accidunt.

*i** Accessus est ad prosopopœiam alteram.

**k* Iam Ofellus reliquum habet Satyræ sermonem, vbi ad hæc verba, *O pueri*, auertit sermonem ad ministros, ac dialogismum cum illis instituit, quem antecedit permissio ad illudendam Fortunæ temeritatem. Ne quis tamen hic putaret propter hæc verba initiò posita:

Nec meus hic sermo est, sed quem præcepit Ofellus:

nullam hîc esse nouam prosopopœiam, placuit admonere, hanc de temperantia & mediocritate doctrinam vitâ quidem & moribus Ofelli expressam: sed scripto a Poeta mandatam: qui hunc sub finem sermonis facit sic loquentem.

**l* Metaphora est, qualis fuit Od. 29. l. 3 *sollicitam explicuêre frontem*: quomodo sumitur interdum τὸ διαπτύσσειν eiusdem notionis apud Græcos, quod propriè sonat dissolutionem & apertionem eius, quod erat priùs complicatum & clausum.

**m* Synecdoche generis pro abegit omnes curas & molestias, & pristinas calamitates nobis obliuione deleuit Ceres rogata.

**n* Synecdoche est altera generis pro Vmbreno successore Ofelli, qui mox nominatim appellabitur.

**o* Polyptoton ex eadem origine cadens dictio.

SATYRA TERTIA.

Theticum Stoicum, *omnes stultos insanire*, agitatur hîc a Iunio Damasippo, qui è mercatore factus fuerat Stoicus, operâ Stertinii Philosophi, cuius personâ videtur Horatius vti & ad facetè illudendam Stoicorum sui temporis arrogantem de sapientia persuasionem, & ad omnes omnino homines insaniæ conuincendos & condemnandos.

Sic raro scribis, vt toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quæq; retexẽs,
Iratus tibi, quòd vini, somniq; benignus,
Nil dignum b *sermone canas. Quid fiet? 2. ab ipsis*
Saturnalibus huc fugisti. 3. Sobrius ergo
Dic aliquid dignum promissis: incipe: nil est:
4. Culpantur frustra calami: immeritusq; c *laborat*
Iratis natus paries Dîs atq; Poetis.
Atqui vultus erat multa & præclara minantis,
5. Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
6. Quorsum d *pertinuit* e *stipare Platona Menandro?*
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
7. f *Inuidiam placare paras, virtute relictâ?*
Contemnêre miser: vitanda est improba g *Siren*
Desidia: aut quicquid vitâ meliore parâsti,
Ponendum æquo animo. 8. h *Dî te, Damasippe, Deæq;*
Verum ob consilium donent tonsore! Sed vnde
Tam benè me nôsti? Postquam omnis res mea i *Ianum*
Ad medium k *fracta est, aliena negotia curo,*
Excussus proprijs: 9. olim nam quærere amabam,
Quo vafer ille pedes lauisset Sisyphus l *ære:*
Quid sculptum infabrè: quid fusum duriùs esset.
Callidus huic signo ponebam m *millia centum:*
Hortos, egregiasq; domos, mercarier vnus
Cum lucro nôram: vnde frequentia Mercuriale
Imposuêre mihi cognomen n *compita. 10. Noui,*
Et o *morbi miror purgatum te illius. 11. Atqui*
Emouit veterem mirè nouus, vt solet, in cor
Traiecto lateris miseri capitisq; dolore:
Vt lethargicus hic quum fit p *pugil, & Medicũ urget.*
12. Dũ ne quid simile huic; esto, vt libet. O bone, ne te
Frustrere: 13. Insanis & tu, stultiq; propè omnes,
q *Si quid Stertinius veri crepat: vnde ego mira*
Descripsi docilis præcepta hæc, tempore, quo me
Solatus iussit r *sapientem* s *pascere barbam:*
Atq; a Fabricio non tristem ponte reuerti.
Nam malè re gestâ quum vellem mittere operto
Me capite in t *flumen,* u *dexter stetit, & caue, faxis*
Te quicquam indignũ: pudor, inquit, te malus urget
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primùm nam inquirã, quid sit furere: hoc si erit in te
Solo; nil verbi: pereas quin fortiter, addam.
14. Quem x *mala stultitia, & quæcunq; inscitia veri*
Cæcum agit; insanum Chrysippi y *porticus &* z *grex*
Autumat: 15. aa *hæc populos, hæc magnos* bb *formula*
Reges,
Excepto sapiente, tenet. 16. Nunc accipe, quare
Desipiant omnes, æquè ac tu: qui tibi nomen
Insani posuêre. 17. Velut syluis, vbi passim
cc *Palantes error certo de tramite pellit;*
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit: vnus vtriq;
Error: sed varijs illudit partibus: hoc te
Crede modo insanum: nihilo vt sapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. 18. Est genus vnum
Stultitiæ nihilum metuenda timentis: dd *vt ignes,*
Vt rupes, fluuiosq; in campo obstare queratur.
Alterum & huic varium & nihilo sapientius, ignes
Per medios, fluuiosq; ruentis. Clamet amica,
Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, vxor:
ee *Hîc fossa est ingens: hîc rupes maxima: serua:*
Non magis audierit, quàm Fusius ebrius olim,
Quum ff *Ilionam edormit Catienis* gg *mille ducẽtis,*
Mater te appello, clamantibus. 19. Huic ego vulgum
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? hh *Esto:*
Accipe, quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam:
Tune insanus eris, si acceperis: an magis excors
Reiectâ prædâ, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem a Nerio: non est satis: adde Cicutæ
ii *Nodosi tabulas* kk *centum: mille adde catenas:*
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula ll *Proteus.*
Quum rapies mm *in ius malis ridentem alienis;*
Fiet aper: modò auis: modò saxũ, &, quũ volet, arbor.
20. Si malè rem gerere insani est: contrà, benè, sani.
Putidius multò nn *cerebrum est, mihi crede, Perillî,*
Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis.
21. oo *Audire atq; togam iubeo componere,* pp *quis-*
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore: (quis
Quisquis luxuriâ, tristiue superstitione,
Aut alio mentis morbo calet: huc propius me,
Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
Danda est hellebori multò pars maxima auaris:
Nescio, an qq *Anticyram ratio illis destinet omnem.*
Heredes Staberî summam incidêre sepulcro.
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atq; epulum arbitrio Arrî:
Frumenti, quantum metit rr *Africa: siue ego prauè,*
Seu rectè, hoc volui: ne sis ss *patruus mihi. Credo,*
Hoc Staberî prudentem animum voluisse. Quid ergo
tt *Sensit, quum summam patrimonî insculpere saxo*
Heredes voluit? Quoad vixit; credidit ingens
Pauperiem vitium, & cauit nihil acriùs: vt si
Fortè minùs locuples vno quadrante periret,
Ipse videretur sibi nequior. Omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuinaq; humanaq; pulcris
Diuitijs parent: quas qui uu *construxerit, ille*
Clarus erit, fortis, iustus, sapiens etiam & rex,
Et quicquid volet. Hoc veluti virtute paratum,
Sperauit magna laudi fore. 22. Quid simile isti
Græcus Aristippus? qui seruos proijcere xx *aurum*
In media iussit Libya, quia tardius irent

Propter onus segnes. Vter est insanior horum?
Nil agit exemplum litem quod lite resoluit.
23. Si quis emat citharas: emtas comportet in vnum,
Nec studio citharæ, nec Musæ deditus vlli:
Si scalpra & formas non-sutor: nautica vela
Auersus mercaturis, delirus & amens
Vndique dicatur meritò. Quid discrepat istis,
Qui nummos aurumq; recondit, nescius vti
Compositis, metuensq; velut contingere sacrum?
24. yy Si quis ad ingentē frumenti semper aceruum
Porrectus vigilet cum longo fuste: neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum:
Ac potiùs foliis parcus vescatur amaris:
Si positis intus Chij veterisq; Falerni
Mille cadis; zz nihil est, ter centum millibus; acre
Potet acetum: age, si & stramentis incubet, vnde
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum ac tinearum epulæ, putrescat in arca:
Nimirum insanus paucis videatur, eò quòd
Maxima pars hominum *a morbo iactatur eodem.
25. Filius, aut etiam libertus vt ebibat heres,
*b Dîs inimice senex custodis, ne tibi desit?
Quantulum enim summæ curtabit quisq; dierum,
Vngere si *c caules oleo meliore, caputque
Cœperis impexâ fœdum porrigine? 26 Quare,
Si quiduis satis est, periuras, surripis, aufers
Vndique? tún' sanus? 27. Populum si cædere saxis
Incipias seruósue tuos, quos ære paràris,
Insanum te omnes pueri clamentq; puellæ.
Quum laqueo vxorem interimis, matremq; veneno,
Incolumi *d capite es? quid enim? 28. neque tu hoc
*e facis Argis,
Nec *f ferro, vt demens genetricem occidit Orestes.
29. An tu reris eum occisâ insanisse parente?
Ac non antè malis dementem actum Furiis, quàm
In matris iugulo *f ferrum tepefecit acutum?
Quin, ex quo est habitus male-tutæ mentis Orestes,
Nil sanè fecit, quod tu reprendere possis.
Non Pyladem ferro violare, ausúsue sororem
Electram: tantùm maledicit vtriq;, vocando
Hanc Furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.
30. Pauper Opimius argenti positi intus & auri,
Qui Veientanum festis potare diebus
Campanâ solitus trullâ, vappamq; profestis:
Quondam lethargo grandi est oppressus; vt heres
Iam circum loculos & claues lætus, *g ouánsque
Curreret: hunc Medicus multùm celer, atq; fidelis
Excitat hoc pacto: mensam poni iubet, atque
*h Effundi saccos nummorum: accedere plures
Ad numerandū hominem sic erigit: *i addit & illud:
Ni tua custodis, auidus iam hoc auferet heres.
Mén' viuo? Vt viuas igitur, vigila: hoc age, qd vis?
Deficient inopem *k venæ te, ni cibus, atque
Ingens accedat stomacho *l fultura ruenti.
Quid cessas? agedum, sume hoc ptisanarium oryzæ.
Quanti emtæ? paruo. Quanti ergo? octo assibus.
*m Eheu!
Quid refert, morbo, an furtis, peréamne rapinis?
31. n Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. 32. Quid
auarus?
Stultus & insanus. 33. Quid si quis non sit auarus,
Continuò sanus? Minimè. Cur Stoice? Dicam.
34. Non est cardiacus (*o Craterum dixisse putato)
Hic æger: rectè est igitur? surgétq;? negabit:
Quòd latus aut renes *p morbo tententur acuto.
35. Non est periurus, neq; sordidus: *q immolet æquis
Hic porcum Laribus: verùm ambitiosus & audax;
Nauiget *r Anticyram. Quid enim differt barathróne
Dones, quicquid habes, an nunquam vtare paratis?
36. *s Ceruius Oppidius Canusî duo prædia diues,
Antiquo censu, natis dixisse duobus
Fertur: & hæc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: Postquam *t te talos, Aule, nucesq;
Ferre sinu laxo, donare & ludere vidi:
Te, Tiberi, numerare, cauis abscondere tristem:
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per diuos oratus vterq; Penates,
Tu caue, ne minuas: tu ne maius facias id,
Quod satis esse putat pater & natura coercet.
Præterea ne vos *u titillet gloria, iureiurando obstringam ambo: vter Aedilis, fueritue
Vestrûm Prætor: is intestabilis & *x sacer esto,
In cicere atque *y faba, bona tu, perdasq; lupinis,
37. Latus vt in Circo spatiere, aut æneus vt *z stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?
Scilicet vt plausus, quos fert Agrippa, feras tu
Astuta ingenuum vulpes imitate leonem?
38. a* Ne quis humasse velit Aiacē Atrida vetas cur?
Rex sum. Nil vltra quæro Plebeius. Aequam
Rem imperito, ac si cui videor non-iustus inulto
Dicere, quæ sentit, permitto. Maxime Regum
b* Dî tibi dent capta classem deducere Troiâ!
Ergo consulere & mox respondere licebit?
Consule. 38. Cur Aiax heros ab Achille secundus
Putrescit, toties seruatis clarus Achiuis?
Gaudeat vt populus c* Priami Priamusq; inhŭato,
Per quem tot iuuenes patrio caruêre sepulcro?
40. Mille ouium insanus morti dedit, inclytum Vlyssem
Et Menelaum vna mecum se occidere clamans.
41. Tu quū pro vitula statuis dulcē Aulide d* natam
Ante aras, spargisq; molâ caput, improbe, salsâ,
Rectū animi seruas? 42. Quorsum? 43. Insanus quid enim Aiax
Fecit, quum strauit e* ferro pecus? abstinuit vim
f* Vxore & nato, mala multa precatus Atridis:
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violauit Vlyssem.
44. Verùm ego, vt hærentes aduerso littore naues
Eriperem, prudens placaui g* sanguine Diuos.
Nempe tuo, furiose. Meo, sed non furiosus.
45. Qui species alias veris, scelerisq; tumultu
Permistas capiet, commotus habebitur: atque
Stultitiâ ne erret, nihilum distabit, an irâ.
46. Aiax immeritos dum occidit desipit, agnos?
Quum prudens scelus ob titulos admittis inanes
Stas animo: & purum est vitio tibi, quum h* tumidum est cor?
47, Si quis lecticâ nitidam gestare amet agnam:

Huic vestem, vt i natæ paret ancillas, paret aurum:*
Puppam aut pupillam appellet, fortiq; marito
Destinet vxorem: interdicto huic omne adimat ius
Prætor: & ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid? si quis natam pro muta deuouet agna,
Integer est animi? 48. Ne dixeris. 49. Ergo vbi praua
Stultitia; hîc est summa insania: qui sceleratus;
Et furiosus erit: quem cepit k vitrea fama;*
Hunc l circumtonuit gaudens Bellona cruentis.*
50. Nunc age, m luxuriam & Nomentanum arripe mecum.*
Vincit enim stultos ratio insanire n nepotes.*
Hic, simul accepit patrimonî o mille talenta,*
Edicit, piscator vti, pomarius, auceps,
Vnguentarius, ac Tusci p turba impia vici,*
Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum,
Manè domum veniant. Quid tum? venêre frequentes.
Verba facit leno: q quicquid mihi, quicquid & horum*
Cuiq; domi est, id crede tuum: vel nunc pete, vel cras.
Accipe, quid contrà iuuenis responderit æquus.
In niue Lucana dormis ocreatus: vt aprum
Cænem ego tu pisces hyberno ex æquore verris:
Segnis ego indignus qui tantum possideam: aufer:
Sume q tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,*
Vnde vxor media currit de nocte vocata.
51. Filius Aesopi detractam ex aure Metellæ
(Scilicet vt decies solidum exsorberet) aceto
Diluit insignem baccam: quî sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen iacerétue cloacam?
52. Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum
Nequitiâ & nugis, prauorum & amore gemellum,
Luscinias soliti impenso prandere coemtas.
Quorsum abeant sani? r cretâ an carbone notandi?*
53. Aedificare casas, plostello adiungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa,
Si quem delectet barbatum; insania vexet.
Si puerilius his, ratio esse euincet, amare:
Nec quicquã differre, vtrúmne in puluere trimus
Quale prius ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores; 54. quæro, faciásne, quod olim
Mutatus s Polemon; ponas insignia morbi,*
Fasciolas, cubital, focalia: potus vt ille
Dicitur ex collo furtim t carpsisse coronas:*
Postquam est impransi correptus voce u magistri?*
55. Porrigis irato puero quum poma; recusat:
Sume, x Catelle: negat: si non des; optat: amator*
Exclusus qui distat, agit vbi secum, eat an non,
Quò rediturus erat non arcessitus: & hæret
Inuisis foribus, nec nunc y quum me vocet vltrò,*
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Exclusit: reuocat: redeam? non, si obsecret 56. Ecce
Seruus non paulò sapientior: y ô here, quæ res*
Nec modum habet, neq; consilium, ratione modoq;
Tractari non vult: in amore hæc sunt mala: bellum,
Pax rursum: hæc si quis tempestatis propè ritu
Mobilia & z cæcâ fluitantia sorte, laboret*
Reddere certa sibi nihilo plus †a explicet: ac si
Insanire paret certâ ratione modoq;
Quid? 57. quum Picenis excerpens semina pomis,
Gaudes, si cameram percússi fortè, penes †b te es?
Quid? quum balba feris annoso verba palato;
Aedificante casas, quî sanior? †c adde cruorem
Stultitiæ, atq; ignem gladio scrutare. Modò, inquam,
Hellade percussâ Marius quum præcipitat se,
†d Cerritus fuit: †e an commotæ crimine mentis
Absolues hominem, & sceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
58. Libertinus erat, qui circum compita siccus
Lautis manè senex manibus currebat, & vnum
Quiddam magnum addens, †f vnum me surpite morti:
Dîs etenim facilè est, orabat: sanus vtrisq;
Auribus atq; oculis: mentem, nisi litigiosus
Exciperet dominus, quũ venderet. Hoc quoq; †g vulgus
Chrysippus ponit fœcunda in †g gente Meneni.
59. †h Iuppiter, ingentes qui das adimisq; dolores,
(Mater ait pueri menses iam quinq; cubantis)
Frigida si puerum quartana reliquerit; illo
Manè †i die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberî stabit. Casus Medicusúe leuârit
Aegrum ex præcipiti; mater delira necabit
In gelida fixum ripa, febrimq; reducet.
Quóne malo mentem concussa? timore Deorum.
60. †k Hæc mihi Stertinius sapientum octauus amico
†l Arma dedit, post hac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me, totidem audiet: atq;
Respicere ignoto discet pendentia tergo.
61. †m Stoice post damnum, sic vendas omnia pluris:
Quam me stultitiam (quoniam non est genus vnum)
Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.
Quid? caput abscissum demens quum portat Agaue
Nati infelicis; sibi tum furiosa videtur?
62. Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atq; etiam insanum: tantùm hoc edissere, quo me
Aegrotare putes animi vitio. 63. Accipe, †n primùm
Aedificas, hoc est, longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis: & idem
Corpore maiorem rides Turbonis in armis
Spiritum & incessum: quî ridiculus minùs illo?
An quodcunq; facit Mæcenas, te quoq; verum est,
Tantò dissimilem, & tantò certare minorem?
Absentis ranæ pullis vituli pede pressis
Vnus, vbi effugit, matri denarrat, vt ingens
†o Bellua cognatos eliserit: illa rogare,
Quantáne? num tantùm, se inflans, sic magna fuisset?
Maior dimidio. Num tantò? quàm magis atq;
Se magis inflaret; non, si te ruperis, inquit,
Par eris. 64. Hæc a te non multùm abludit imago.
65. Adde poemata nunc (hoc est †p oleum adde camino)
Quæ si quis sanus fecit, sanus facis & tu?
†q Non dico horrendam rabiem: iam desino cultum
Maiorum censu. (teneas, Damasippe, tuis te)
†r Mille puellarum, puerorum mille †s furores.
66. †t O maior tandem parcas insane minori.

Analysis Dialectica.

Quò minùs amari sales Poetæ quibusdam e Stoicis æqualibus viderentur, ipse summâ quidem, vt solet, arte, sed non sine maxima impudentia sibi non indulsit, quum statim initiò sermonis sic consultò fingit a Damasippo Cóceione facetijs linguæ turpiter aspergi. Imò verò quum inducit ipsum in fine seueriùs ac liberiùs, quàm verecundum hominem deceret, perstringentem ipsius vinolentiam, ignauiam, impudicitiam, ac libidinem. Quid autem est hoc aliud, nisi se tali vitiorum commemoratione turpiter ac miserè magis ac magis contaminare? quid, nisi vitam hominis turpissimi ac fœdissimi omnibus posteris testatam peruulgatamque relinquere? Neque potest hæc turpis commemoratio habere satis iustam excusationem liberalium iocorũ in seueritatem Stoicorum, aliorumque vitia cum proprio dedecore notanda, nisi exemplo Demosthenis velimus Poetam tueri, qui in reprehensionibus plerumque se quoque complectebatur, vt interpres ipsius in primam Olynthiacam annotauit: *τὸ ἐπαχθὲς βουλόμενος φεύγειν καὶ ἑαυτὸν ἔμιξε τῷ ἐγκλήματι* &c. *inuidiam volens vitare, seipsum accusauit.* Sunt autem huius sermonis duo capita: *vituperatio desidiæ Horatianæ, multaq́; sordium & innumerabilium vitiorum, & luxus accusatio*: vnde tandem tu concludas in vtroque summam esse insaniam. Vituperationis summa sic *ὑποθετικῶς* iudicatur: *Vbi Horatius se receperit in suam villam sub tepidum tectum, vacuus ab interpellatoribus, Vrbisq́; incommodis solutus; multa præclarè ac libenter scribet: illic totum iam annum his rebus vacuus commoratur: cur igitur tandẽ aliquando non aliquid iactatu promissu dignum scribat?* Huius argumentationis ratio, vt facilè perspicis, est e subiecto & adiuncta impedimentorum vacuitate.

2\. Assumptio est in quatuor primis versibus confirmata efficientibus intermissę scriptionis, *vino & somno immodicis in villa*: vtriusque enim intemperantia est mater indiligentiæ, ac prætereà innumerabilium vitiorum, sicut Xenophon docet in Oeconomico.

3\. Complexio est e priuantibus approbata: *vinolentus nihil potes scribere: tu igitur ἄοινος sobrius & vigil aliquid scribe.*

4\. Eadem illustratur amotione efficientium, quæ videbantur impedimento fuisse iam institutæ scriptioni.

5\. Propositio est superioris syllogismi: qui videtur postulare aliam enunciatorum interpunctionem, atq; illa est nostrorum exemplarium.

6\. Hæc eòdem spectant, vbi Damasippus vrget ridiculè desidiam hominis ex neglecto instituti fine: *quòd summæ fuerit imprudentiæ tantos eum adiutores studiorum secum tus asportasse, neq; vllam in illis operam posuisse.* Similis incóstantia notatur in Iccio Od.29.l.1 ad hæc verba, *Quis neget arduis &c.* ad finem vsque producta.

7\. Adhibentur quoque ex aduersis similibus & adiunctis argumenta ad euellendam Poetæ opinionem, qui putaret omnem inuidiam, quâ maximâ ꝑpter Satyras flagrabat, facilè exstinctum iri, si studio virtutis posito, se dederet inutilissimo ac desidiosissimo otio: *Quia*, inquit, *hoc summa consequetur Poetæ contemtio, maximaq́; boni nominis iactura*: ex quo & breui similitudine efficit, *desidiam fugiendam, velut improbam Sirenem*, quæ semper magna fuit vitiorum illecebra, magnum cupiditatum lenocinium, atque tandem pernicies semper comes meretriciæ delectationis, vt damnum segnitiei. Itaque vsurpetur illud Ciceronis contra tam perniciosam Poetæ opinionem e prima Catilinaria, *verendum certè mihi non erat, nequid, hoc parricidâ ciuium interfecto, inuidiæ mihi in posteritatem redundaret. Quod si ea maximè impenderet, tamen hoc animo semper fui, ut inuidiam virtute partam, gloriam, non inuidiam putarem.*

8\. Gratia recti consilij a Poeta facetè refertur barbato magistro & caussa quæritur primæ inter ipsos notitiæ. *Ex eo*, ait Damasippus, *studui te nosse, quum ego omnibus fortunis euersus tantum otij nactus sum, vt iam inde in vitam & mores aliorum inquirere cœperim.*

9\. Hæc alienæ vitæ inquisitio declaratur primùm distributione subiectarum mercium, in quarum æstimatione, emtione & venditione & fœnoratione olim versatus fuerat Damasippus: vnde sibi cognomen inuenit Mercuriale: quæ quidem appellatio aduentitia est e loco adiunctorum.

10\. Poeta è diuersis affirmat vrbanè, *sibi perspectam & cognitam pristinam illius negotiationem, tanquam morbum grauissimum: sed se mirari, quemadmodum huius maculas eluere potuerit.*

11\. Ratio sanatæ deprauationis pristinæ similibus declaratur: *vt nouus morbus succedit veteri, eumq́; sæpius expellere solet: sic hæc inquisitio vitæ alienæ successit sordidæ negotiationi, & eam expulit.*

12\. Refellitur prior similitudo Damasippi dissimilitudine: *liceat*, inquit Poeta, *tibi per me, vt e lethargico fias phreneticus, modò ne tu mihi, vt solet phreneticus Medico, infligas vulnera, pugnisq́; me cædas pellásue*: vnde Poeta facetè irridet Stoicam inquisitionem, dum illam facit morbum molestijs mercaturæ & arte fœnoratoriâ grauiorem, vt Damasippus, quum hanc artem exerceret, lethargo, morbo tolerabili & innoxio, laborârit: quum autem philosophiam Stoicam coleret, phrenitide, furiosâ & perniciosâ ægrotatione, correptus fuerit.

13\. Quia visus est Poeta discrimen statuere inter lethargicum & phreneticum, Stoicus inde arripuit occasionem docendi paradoxum sectæ suæ, *omnes stultos insanire*, vt ex eo peccatorum æqualitatem induceret, quod testimonio & doctrinâ Stertinij Stoici diu deinceps loquuturi explicatur: atque hic philosophus effectis describitur: primùm *quòd Damasippum ad philosophiam cohortatus sit: eundem a præcipitio & conscitenda morte auocârit: pudore vitioso leuârit, appositu multorum exemplu*, quæ sic possunt iudicari: *si solus factâ fortunarum tuarum iacturâ fureres; non tibi præcipitium, vel aliud mortis genus dissuaderem: Atqui omnes in hanc insaniæ societatẽ sese offerunt, nec se pudore, vt tu, conficiunt, propter iacturam suorum bonorum: Dissuadeo igitur tibi vitæ desperationem ob amißionem illorum.* Enimuero, dure Stertini, saluâ tuis supercilijs seueritate, non est cuiquam misero & afflicto consulenda ista vitæ desperatio vel in ista solitudine versanti. Est enim animi perpusilli, non posse res aduersas fortiter & constanter ferre, atque est multò animi minoris illarum caussâ manus sibi afferre cruentas.

14\. Hæc via & ratio docendi methodica, est vnica ac perspicua, quæ a definitione rei proficiscitur & per ipsius partes progreditur: sed philosophus paullò id secus facere hic videtur, atque proposuerat. Nam inquirere instituerat, *quid esset furere*, id est, quid esset furor & animi perturbatio: atqui definit nunc non affectionem ipsam, sed hominem ita

affectum : *cuius mens ratione, tranquillitate & conſtantiâ vacua eſt*: ac præterea confundit hæc verba, *ſtultitia, inſania, furor*, more ſuæ diſciplinæ, quæ docet *æquè in vitio eſſe ſtultum atq; inſanum: æquè hunc ac furioſum* : verum Tullius ſic melius 3. Tuſc. hæc alia ab alijs diſtinguit: quia, inquit, *inſania, cui acceſſit ſtultitia, latiùs patet, & hæc furor*: itaque videtur ille definitione ſtultitiam declarare, *quæ ſit inconſtantia ſanitate mentis aliquantùm vacans: & inſaniam, quæ ſit inconſtantia maior, & ab illius ſanitate paullò remotior: vtraq; tamen poßit officia media præſtare, communemq; vitæ cultũ & vſitatum tueri: furor autem eſt cæcitas mentis ad omnia : vnde duodecim tabulæ vetârunt furioſum eſſe dominum rerũ ſuarum: non autem inſanum.* Ex his certè tam definitione, quàm diſtinctione ſatis conſtat nobis, inſanum eſſe, atque ſtultum, differre inter ſe : aliud quoque eſſe τὸ furere, atque inſanire, ſicut Græca τὰ παρανοεῖν, παραφρονεῖν, λυττᾷν, παραπαίειν, ληρεῖν, παραπλῆγα εἶναι, μαίνεσθαι, τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον ἔχεται, *deſipere, delirare, rabie ferri, aberrare, mente captum eſſe, furere vehementius ac remißius* adſignificant : aliud deinde furioſum, atq; inſanum: quod duo genera τῆς ἀνοίας confirmant in Timæo Platonis: quorum alterũ μανία vocatur, quæ παρὰ τὸ μανὸν ἐτυμολογεῖται, *quòd partes animi adeò ſolutas & fluxas efficiat, vt illæ colligi nequeant ad rectè iudicandum*: alterum ἀμαθία, inepta ſtultitia: Sed de varijs ſtultitiæ generibus lege Ariſtotelem in Probl. Encyclijs & Cor. Celſum l. 3. de medicina : quæ tamen omnia ſeueritas Stoicæ ſcholæ nõ vult admittere contra legum ſanctitatem & Medicorum placita & aliorum Philoſophorum ſententias. Admittet quidẽ poſteà, & hæc inſaniæ genera agnoſcet : ſed ad vnum & eundem errorem illa revocabit. Hæ autem verborum rationes & notationes, aptiùs mihi viſæ ſunt Dialecticis adſcribendæ ad conſtituendam ipſorum definitionem & diſtinctionem.

15. Locus eſt è diuerſis : *ſolus ſapiens eſt iudicio huius paradoxi abſolutus : ſed omnes omnino reliqui homines ſtultitiâ inſaniunt & illius iudicio conſtricti tenentur.*

16. Iam aggreditur theticũ, *omnes ſtultos inſanire*, argumẽtis explicare : ac primùm id efficit paribus : *iuxta inſaniunt, qui te dicunt inſanum : atq; tu, qui rebus planè afflictis te perditum præcipitio ibas, niſi obſtetiſſem*: protaſis παραδόξως etiam hîc enũciatur: quia ſpectatores huiusmodi deſperationis, qui illam damnabant, videbãtur quidem ſanæ mentis eſſe, & tales habebãtur: verùm quia caſum Damaſippi, quem miſerari oportebat, ludibrio habebant, eo illi erant riſu digniſſimi. Quid autem hîc ego dixi, caſum alterius commiſeratione dignum apud Stoicos? præſertim quum miſericordiam hi ſic definiant, *vt ea ſit ægritudo animi ob alienarum miſeriarum ſpeciem : aut triſtia ex alienis malis concepta, quæ accidere immerentibus credit : atque hunc affectum in virum ſapientem minimè cadere putant, ne in ſuis quidem calamitatibus.* Itaque Seneca lib. 2. cap 5. de clementia ſcribit ſectam Stoicorum malè audiiſſe apud imperitos iam inde vſque ab ipſius ætate, tanquam nimis duram & immiſericordem. *Obijciebatur enim illi, quòd negaret ignoſcere*: quod obiectum idem auctor diluit ſexto pòſt capite ibidem, *nõ miſerebitur quidem ſapiens Stoicus, ſed ſuccurret alienis lacrymis, non accedet : dabit manum naufrago, exſuli hoſpitium, egenti ſtipem, non hanc contumelioſam : quâ pars maior horum, qui ſe miſericordes videri volunt, abijcit & faſtidit, quos adiuuat, contingique ab his timet : ſed vt homo homini ex communi dabit : donabit lacrymis maternis filium & cathenas ſolui iubebit, & ludo eximet, & cadauer noxium ſepeliet. At iſta faciet tranquillâ mente, vultu ſuo.* Ita perbellè hic Stoicus videtur eleuare duritiem ſectæ ſuæ, vt præſentem affectum auſit appellare, *vitium animorum nimis miſeriæ fauentium*, quod D. Auguſtinus lib. 9. de ciuitate obſeruauit, *Stoicorum*, ait, *eſt miſericordiam ſolere culpare* : qua in hæreſi Ciceronem fuiſſe teſtatur Tuſculana tertia, *Si ſapiens in ægritudinem cadere poſſet, poſſet & in miſericordiam, poſſet & in inuidentiam* : a qua tamen animaduertimus eundem deſciuiſſe ad Peripateticos in orat. pro Ligario, vt de hoc affectu Cæſarem in primis laudaret, *nulla de tuis virtutibus plurimis nec gratior, nec admirabilior miſericordiâ eſt.* & in orat. pro Roſc. Am. *Prædia mea tu poßides : ego alienâ miſericordiâ viuo.* Hîc autem, dico, in Seneca poteſt obſeruari diſcrimẽ miſerationis & miſericordiæ, vt illa in eo verſetur, quum quis tangitur & angitur damno & ſorte alterius miſerâ, quod eſt animi puſilli ac minuti : Hæc verò, quum animus alicuius inclinatur ad alterum inopiâ doloreque leuandum.

17. Confirmantur illa paria ſimilibus: *quòd vt duo viatores, quorum vnus in ſyluis ad ſiniſtram, alter ad dextram deflexit, æquè aberrant a rectâ via : ſic tu notus homo mentis inſanæ : & is, qui te talem nominauit & irriſit, æquè inſanitis*: In vtrâque huius ſimilitudinis parte paria ſunt etiam incluſa : qualia ſubijciuntur ad hæc verba : *Nihilo vt ſapientior.*

18. Quædam eſt hîc diſtributio inſaniæ poſt eius definitionem, cuius duo genera proponuntur e ſubiectis, quanquam ex adiunctis propoſita eſſent, eſtque primum inſani genus, *quod ibi timet, vbi non eſt opus, & in loco tuto & aperto putat eſſe pericula, quæ ibi nulla ſunt*: alterum contrà *inſanè ruit in vitæ diſcrimina, quæ præſentiſſima ſunt, neque tamen commonefacientes parentes vel amicos, vel omnes propinquos ad rauim vſque conclamantes, vt ab illis citò declinet, audit*: quod poſterius illuſtratur parium collatione : *iuxtà hic inſanus obſurduit ad clamores præmonentium, ac Fufius ille tragicus actor, dum perſonam Hecubæ ſuſtinet, vino & ſomno ſepultus obſurduit ad inclamationem Catieni agentis partes Polydori ſepulturam a matre poſtulantis, idemq; mater te appello, vniuerſo acclamãte theatro*, vbi facetè notatur Fufius, qui, quum inter ſcenam ſimulare tantùm debuiſſet ſomnum, oppreſſus eſt ſopore arctiſſimo maximeque temulento.

19. Docet ſimilitudine, omnes cõprehendi & concludi hoc inſaniæ genere, quod ſingularibus exemplis illuſtrat, & ad Stoicam illius dementiæ æqualitatem ſemper reuocat omnia : quorum enunciata è categoria relatorum petita ſunt, pariter tamen tractata : *iuxtà ſtatuarum emtor vano ſtudio motus inſanit, atque venditor lucro ductus, quum mercator non ſit ſoluendo : æquè præterea debitor atque creditor : tam denique obæratus inſanit, quàm fœnerator : neque verò hi, venditor, creditor & fœnorator eâ dementiâ ſoluũtur, quòd emtores, debitores, & obæratos, multis ſyngraphis, cautionibus multis, ac iuris laqueis conſtrictos teneant* : vt è diuerſis comprobatur : *etſi tu omnes tabulas, cautiones, formulas, præſcriptiones & nexus habueris, quibus putas, ô creditor, tibi prudenter caviſſe : debitor tamen tuus fugax debitum non diſſoluet, neque mutuum reddet*, quod ſimili demõſtratur: *quia variis ille modis tergiverſabitur, & more Protei, ſeſe in varios transformabit habitus, & ita eludet omnes tuas tabulas & cautiones.* Huiuſmodi τὸν καταχρέων *ære alieno preſſum* Greci vocant χρεμύλον τὸν τοὺς αὐτοῦ δανειστὰς καὶ χρήστας ἐξαπατῶντα. *qui ſuos creditores blandè fraudat.*

20. Hoc fœnoratoris damnum, tam prudenter pecuniæ ſuæ cauentis, declaratur minorum collatione: *Si Damaſippus habitus eſt inſanus, quòd rem malè geſſerit poſt ſtatuas benè emtas : quantò Nerius fœnerator habendus eſt amentior,*

amentior, qui suos nummos crediderit homini acolasto & prodigo nunquã illos dissoluturo? Hîc maioris insaniæ docet esse creditores, quàm debitores. Malo autem hîc agnoscere minora : quia Nerius est in quæstione, ad quam firmandam minor Damasippi insania profertur.

21. Stertinius omnes mentis morbo laborantes præparat, & maximè ambitiosos, auaros, luxuriosos, superstitiosos ad remedium ægritudinis accipiendum: vbi non eo explicat ordine res, quo propositæ fuerãt. Nam ab auaris initium ducit, qui fuerant loco secundo nominati & his e loco maiorum præscribit fortius medicamentum : quia visa est ipsi auaritia cæteris vitiis difficilior sanatu, vt e Catilina Sallustij cognosci potest: *auaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens concupiuit : ea quasi venenis, malis imbuta, corpus, animumq́; virilem effœminat: semper infinita & insatiabilis est, neq; copiâ, neq; inopiâ minuitur:* quem qusdem locum vide lib. 3. cap. 1. apud Agellium explicatum. Quod autem auaritia sit pathos ἀνιάτως ἔχον, ex his apparet, quia primum variis semper implicata sit criminibus: deinde quum Homerus & Euripides dixerint, ille Ἰλιάδ. ν. sub finem,

> Πάντων μὲν κόρος ἐστὶ καὶ ὕπνου, καὶ φιλότητος,
> Μολπῆς τε γλυκερῆς, καὶ ἀμύμονος ὀρχηθμοῖο. i,
> *Omnium rerum esse satietatem, & somni & amoris,*
> *Et cantus suauis, inculpatæq; saltationis.*

Euripides idem, κόρος δὲ πάντων:
quò illud Theognidis accedit per quandam exceptionem & correctionẽ ad insatiabilem auarorum cupiditatem notandam & vituperandam, cuius sitis nunquam expletur, nec exstinguitur, tale ipsius est pentametrum Elegiaci,

> Πλὴν πλούτου, παντὸς χρήματός ἐστι κόρος. i.
> *Præterquam diuitiarum, cuiusq; rei est satietas.*

Itaque difficultas sanationis declaratur exemplo Staberij descripti multis factis, quæ tamen possunt partim ad luxum intempestiuum, partim ad sordes, partim ad ambitionem, partim denique ad superstitionem referri. Hinc delabitur ad laudationem diuitiarum, quam tractat sub persona Staberij, ex efficientibus, *quòd illæ sint caussæ solæ & absolutæ quiduis consequendi : virtutem, famam, decus, sapientiam, summam deniq; dominationem:* vnde Aristoteles scribit in his summum bonum & felicitatem a plerisque collocari lib. 1. Ethic.

22. Dissimilibus factis priorum Aristippus Philosophus describitur : *quia Staberius ille nihil non posthabebat pecuniæ & diuitijs, nec aceruum illarum misero metu imminuendi attingebat vel famelicus: hic verò illas aspernabatur, & in mare velut impedimenta proyciebat.* vnde quidem conficit, *vtrúmque in vitio fuisse, & valdè desipuisse* : sed hoc posterius exemplum οὐχ ἱκανῶς τοῦ προτέρου ἀποδεικτικόν ἐστι, *non satis prius arguere videtur,* vter horum insanior fuerit,

23. Reponit alia exempla βεβαιοτέρας πιθανότητος, *probationis firmioris*, quæ similiter enunciantur, quorum protasis est triplex: *vt emtor organorum Musicorum, sutoriorum & nauticorum instrumentorum, nullius Musicæ, nec sutrinæ, nec nauticæ artis peritus, nec studiosus, iure dicitur delirus & amens* : apodosis sequitur simplex: *sic auarus ingenti auri & argenti copiâ nescius vti, desipit ac insanit:* Hæc redditio illustratur alterâ breui similitudine auri cum re sacra: quam vt superstitiosi metuunt contingere: sic auari aurum suum intactum seruant & illud diminuere verentur.

24. Pergit in medicina eidem ægroto facienda ex diuersis, sic συνθηματικῶς iudicandis : *Auarus ferè octogenarius non audet quicquam de ingenti frumenti aceruo: neque de multis doliis optimi vini, neque de villosis & mollibus stragulis sumere in fame, in siti, in frigore: se mauult vesci sylvestribus herbis, acetum potare, & stramentis miserè incubare, & illa omnia relinquere curculionibus infestanda, acore vitianda, & blattis ac tineis corrodenda: ille ergo sanorum iudicio insanire videtur maximè.*

25. Vrgetur ægrotus duplici fine tam molestæ custodiæ, quâ studet illum liberare, adhibito victu paullò meliori, & cultu mundiori: quo nulla fiat de tanto bonorum aceruo diminutio.

26. Arguitur insania hominis e disparatis : *qui quouis victu & cultu viuit contentus, & rem suam facit maiorem periurio, furto & alijs artibus iniquis, profectò est insanæ mentis.*

27. Idem morbus declaratur collatione minorum: *si quis populum aut seruos carè emtos cædit palàm lapidibus, ab omnibus inclamatur insanus : Ergò tu multo magis diceris insanire, qui dotis nomine vxori clàm laqueo animam intercluseris : matrem veneno pecuniæ perfruendæ caussâ sustuleris.*

28. Parricidæ excusatio est ex dissimilitudine: *Nõ, vt Orestes Clytemnestram matrem suam Argis ferro necauit : sic ego meam occidi matrem* : vnde vult ille conficere, *se minùs insanire, quàm Orestem.*

29. Excusationis argumentum refellitur comparatione dissimilium caussarum : *Orestes iustâ & naturali caussâ doloris de morte patris commotus, ac Furiis agitatus apertè matrem necauit, nec quenquam post notum ipsius furorem ferro violauit : Electram sororem, & amicum Pyladem grauioribus tantũ verbis affecit : tu verò non ab alio quoquam, nisi a te ipso, concitatus, ex insidiis doloq; malo primùm te materno parricidio turpiter siti explendæ cupiditatis obstrinxisti : deinde periurio, furto, aliisque nefariis sceleribus præcedens scelus cumulasti : vnde quis te non iuxtà, imo verò magis, quàm Orestem insanire iudicet?* Huc adde, quod cum Orestes sibi adiunxerit socios ad mortem Patris vindicandam, non fuerit alienatus mente. Ita enim inducitur alloquens suum Pædagogum in Electra Sophoclis.

> ὥσπερ γὰρ ἵππος εὐγενής, κἂν ᾖ γέρων
> ἐν τοῖς δεινοῖς θυμὸν οὐκ ἀπώλεσεν.
> Ἀλλ᾽ ὀρθὸν οὖς ἵστησιν. ὡσαύτως σὺ πρώτοις ἔπῃ.
> *Generosus vt equus, consenuerit iam licet,*
> *Animum tamen nunquam in periculis abijcit,*
> *Sed auribus rectis stat : itidem tu quoque*
> *Et incitas me, & cum primis ades.*

Hic tamen Stoicus occultat, quoad fieri potest, hanc peccatorum inæqualitatem.

30. Insania auari, in omni rerum abundantia inopis, demonstratur exemplo cuiusdã Opimij, qui primùm ex adiunctis describitur, *sordido victu, graui veterno, facetâ sanatione, Medici fidelitate* : deinde insanâ parium collatione, qui tanti faceret paulum pecuniæ insumi in ptisanarium oryzæ sanitatis recuperandæ gratiâ, quanti morbo se oppressum exstingui.

31. Quidam faciunt Poetam hîc loquẽtem cum Damasippo : quod dum fit, prosopopœia Damasippi & Stertinij iam inde vsq; instituta. *Caue faxis &c:* malè interciditur, quæ melius cõtinuanda videtur. Itaque Damasippus iam satis edoctus de sordidorum insania quærit, *in quo sanitas mentis reperiatur* : cui Stertinius satisfacit illius descriptione ex aduersis: *sanus est*, inquit, *qui non est stultus*, vel, *sanitas est, quæ non est stultitia.* Huic simile est illud Epist. 1. lib 1. Sapientia, quæ est mentis sanitas, est stultitiâ caruisse. Quanquam autem Aristoteles docet. 3. Rhet. cap. secundo & decimo sept.

παράλληλα τὰ ἐναντία μάλιστα φαίνεσθαι, illa tamen περιγραφὴ ἐκ τῆς τῶν ἐναντίων ἀφαιρήσεως, non ſatis illuſtrat vim & naturam rei dubiæ, dum non quid illa ſit, ſed quid nõ ſit, demonſtrat. Ideoque Lactantius hanc deſcriptionem, *bonum eſt, quod non eſt malum*: ineptam iudicauit: vt dicetur, Deo huic inſtituto fauente, in Epiſt.1.lib.1. Illuſtrior autem erit hac acceſsione deſcriptio: *ſanus eſt, qui non eſt ſtultus auari more*, id eſt, *qui non ſe, vt hic, in ſumma cibi & potionis copia, inediâ & ſiti ſinit perire.*

32. Rurſus quærit Damaſippus e doctore ſuo Stertinio, *quid auarus ſit: hic*, inquit, *eſt ſtultus & inſanus*: vnde conſtituitur hæc ſyllogiſmi propoſitio: *omnes auari ſunt ſtulti & inſani.*

33. Quia diſcipulus dubitabat, *an quis poſſet ex auaritiæ fuga protinus fieri ſanus*: vnde etiam aſſumi poteſt, *atqui ego non ſum auarus*, & concludi: *non ſum igitur inſanus*; Doctor ἐν τούτῳ ἑπομένῳ fallaciam ſubeſſe monet, & *inſaniam ex alijs cauſſis, atq; ex auaritia, ſæpè naſci*, ac præterea nihil concludi ex aſſumptione negata in prima figura Ariſtotelis.

34. Hic Stoicus oſtendit inconſequentiam aſſumtionis ſimilium comparatione, ex auctoritate Crateri Medici: *vt is, qui non laborat imbecillitate ſtomachi, non cõtinuò rectè valet: ita qui non eſt auarus, non idcircò ſtatim ſanus erit*: quod ex alijs cauſsis confirmat, *quia ille poteſt, ſicut Craterus cenſet, vel pleu itide, vel nephritide morbis extioſis iactari, quemadmodum hic ex alijs vitijs inſanire.*

35. Tollit diſcipulus aliquot vitia, vt inde conficiat, *non omnes inſanire*: ſed doctor ex efficientibus tanti boni reſpondet, *eſſe homini tam benè affecto, vnde Laribus Dijs gratias agat, & ab ijſdem victimâ ſimul petat, vt, ſi ab hoc inſaniæ genere liber eſt, a reliquis ipſum conſeruet*: ambitioſis autem & temerarijs Medicinam phreneticis ſimilem præſcribit: quod paribus illuſtratur: quia *æquali vitio laborat & æquè inſanit, qui ſummâ ambitione & pecuniarũ effuſione contendit honores & magiſtratus a populo: atq; auarus, qui nunquam rebus partis vtitur.*

36. Quod anteà definire non poterat ex veris cauſſis, nunc exemplo ſingulari demonſtrat: quæſitum enim fuerat, *Quiſnam igitur ſanus?* ad quod reſpondet Stoicus Stertinius: *Ser. Oppidius fuit talis, qualem quæris*: cuius ſapientiam & mentis ſanitatem proponit ex efficientibus teſtamenti, partim præuisâ effuſione filij Auli: partim Tiberij cupiditate: item ex varijs ipſius adiunctis factiſque inſignibus & conſilijs ad liberos, quæ, quum ex litera ſatis facilè perſpiciantur, nõ aliâ ratione videntur enuncianda.

37. Triplici fine ac ſimili reprehendit *effuſionem pecuniarum patrimonijq; venditionem futuram, quam illi liberi parabant, vt lictores præirent aperientes ipſis viam per turbam: vt etiam ſtatua iiſdem erigeretur: vt deniq; ad eundem dignitatis & auctoritatis gradum, ad quem M. Agrippa Vipſanius gener Cæſaris, & ab eo ſecundus, peruenirent, imitati calliditatem vulpis.*

38. Inſania Aiacis a Stoico comparatur appoſitiſsimè ad vanitatem popularis auræ arguendam cum illa Agamemnonis ſub nominibus cuiuſdam Plebeij & eiuſdem Agamemnonis, & 37. verſibus continetur ad hæc verba, *Nunc age luxuriam.* Ac primùm percontanti Plebeio, *cur cadauer Aiacis ſit ἄθαπτον inhumatum*, καὶ ὡς ἀνήλωτον σῶμα προβάλλοιτο, & vt corpus neglectũ & inſepultum proijciatur: Rex ex efficientibus ſpeciem teſtimonij publici referentibus reſpondet, *id eſſe prohibitum auctoritate regiâ & iure: quòd ſiquis aliter ſentiat, id liberè & impune palam dicat.* Hac permiſsione exprimitur imago boni regis & principis non tyranni: quò magis exemplum perueniat ad aures & oculos Auguſti. Cui non eſt diſsimile, cuius meminerũt hiſtoriæ, narrantes Philippum, varia multiplicique variarum litium auditione defatigatum atque è tribunali foras iam egreſſum, reſpondiſſe paupertinæ vetulæ, quæ ab ipſe efflagitarat, expediram ſuę cauſſæ tractationem, nullum mihi eſt otium tuam dirimendi controuerſiam, tum illa liberè collegit, ne velis igitur Rex eſſe; Philippus tali libertate anus, ac probri pudore commotus, rediit ad tribunal, vbi reſedit, donec cauſſam mulieris, atque lites alias ſeciſſet.

39. Plebeius datâ ſibi veniâ conſulendi, ex adiunctis & efficientibus tentat conficere, *Aiacem honore ſepulturæ decorandum eſſe: quòd partes virtutis bellicæ in caſtris Græcorum habuerit ſecundas: quòd multorum ſeruator ſæpè in prœlijs fuerit: quòd deniq; teſtimonio Troianorum, negatâ ipſi ſepulturâ fortitudo ipſius, cæde infinitorum iuuenum Troianorum, prædicanda ſit.*

40. Cauſſam inſepulti Aiacis Rex ſubijcit ex ipſius factis: *quia*, inquit, *per inſaniam infinitas oues perdidit: palàm mihi, Menelao & Vlyſſi ſæpè mortem eſt minatus, eamq; ſi potuiſſet, procul dubio nobis intuliſſet.*

41. Minoribus demonſtrat Plebeius, *Aiacem minùs Rege inſaniſſe, quum hic immolare Iphigeniam filiam ſuam Dianæ pararet.*

42. Percontatur Rex, *quorſum ſpectet illa ratio*, id eſt, *ad quod inſaniæ genus indicandum: vtrùm ad luxurioſum, an ad auarum, an ad ambitioſum, ãn denique ad ſuperſtitioſum.*

43. Hîc non ſatis fit quæſtioni, ſed Plebeius eleuat diuerſis, quod fuerat a Rege obiectum Aiaci: *hic*, inquit, *quem tu inſanum vocas, nihil admiſit tantùm cæde ouiũ, vt ſepulturâ debeat carere. Eſt enim ab omni impio ſcelere & alia re nefaria vacuus & purus: vobis Atridis dira tantùm precatus eſt, iuſtâ commotus irâ propter iniquitatem veſtri iudicij de armis Achillis: ſed nec vxorem, nec filium, nec fratrem vllo malo affecit.*

44. Rex auertit ex fine a ſe obiectam ſibi inſaniam: *quòd non alienatâ mente, ſed religionis ergò prudens voluerit immolare filiam vt tali victimâ Diana placaretur, liberaq; & tuta omnibus Græcis poſteà eſſet nauigatio*: quod argumentum a fine ſic Lucretius enunciat initio lib.1.

Exitus vt claſsi felix fauſtuſq; daretur.

Eheu! ecquid ſcelerum omni tempore & vbiq; ſpecie & inuolucro iuſtitiæ & religionis, id eſt, ſpecie bonæ intentionis non editum eſt!

45. Conuincit Plebeius Regem inhumanitatis & amentiæ ex definitione furioſi, vel potiùs ex ipſius deſcriptione: *cuius animus ſpecie religionis & iuſtitiæ mendacio capitur pro veritate, is eſt inſanus. Rex falsâ religionis & iuſtitiæ ſpecie captus, ſcelus cum hac perturbatione coniunxit: Ille igitur eſt inſanus.* Hæc complexio habet proſyllogiſmum e paribus: *quòd iuxta per ſtultitiam, atq; per iram peccetur: atqui per hanc Aiax, Rex per illam peccauit: æqualiter igitur peccatum eſt vtrinq;.*

46. Alter eſt proſyllogiſmus poſterioris complexionis e maioribus & fine: *Aiax quidem ſæpiùs vi coactus*, id eſt, *iniquo iudicio circumuentus deſipuit, dum oues iugulauit innocentes pro Græcis principibus: at tu longè inſanior fuiſti, qui prudens manus ſanguine tuæ filiæ contaminâris, vt tibi inde vanam gloriam colligeres, ac de hoſtibus poſteà triumphum ageres.* Hîc autem agnoſco potiùs maiorum cõparationem, quàm minorum: quia Aiax eſt in quæſtione, tanquam minoris inſaniæ: ad quam comprobandam Regis furor adhibetur, vt res maior.

47. Hîc contrà furor Regis verſatur in quæſtione, quæ minoribus approbatur: *ſi quis tam veſano amore in ouem teneram capitur, vt illam, velut filiam, quocunq; terit, ſecum lecticâ geſtet: veſtibus, torque & armillis aureis exornet: ancillas ei paret, ſuas delicias faciat: deſtinet genero: ius adminiſtrandi res ſuas illi adimitur, & ad propinquos ſana mentis ho-*

tis homines transfertur, vt illas rectè procurent: tantò magis insanit, qui filiam loco victimæ ἄλογα, muta, destinat aræ.

48. Videtur Rex negare Plebeij rationem, vel certè illum monere, *ne quid prætereà grauius in se dicat.*

49. Ex antecedentibus efficit Plebeius, per incrementa insaniæ, *eum insanire, qui prauè stultus fuerit: furere autem, qui sceleratus: de statu deniq; mentis deturbari, qui ambitiosus.* Ambitio tamen videtur vitium accedere propiùs ad virtutem, quàm auaritia, vt facilè cognoscas e bello Iugurthino Sallustij de Sulla, *neq; interim, quod praua ambitio solet, Consulis, aut cuiusq; boni famam lædere: tantummodò neq; consilio, neq; manu alium priorem pati, plerosq; anteuenire: quibus rebus & artibus breui Mario militibusq; carißimus factus.*

50. Ad insaniam luxuriosorum transitio est, qui fuerant tertio loco propositi. Inter primos autem Romæ auctores luxus Liuius scribit libro vigesimo septimo, Marcellum fuisse & libro trigesimo nono, exercitum Asiaticum, qui Antiocho deuicto inuexit in Vrbem luxuriam peregrinam: cuius tamen semina, quæ tum conspiciebantur, vix putabantur in tantum processura modum: Sed Lucullus tandem illa perduxit ad summum: vnde ab illo Nicolao apud Athen. lib. 6. *πρῶτος τῆς τρυφῆς εἰσηγητὴς Ῥωμαίοις, vocatur primus auctor deliciarum apud Romanos.* Sallustius tamen originē talis luxus tribuit exercitui Sullæ, qui in Asia primum insueuit amare, potare, signa, tabulas pictas, vasa cælata mirari, ea priuatim ac publicè rapere: qua de caussa Valerio valdè commendatur Lycurgus, qui suos prohibuerit ingressu Asiæ. Insaniam igitur luxuriosorum exemplis, ac primùm Nomentani decoctoris, demonstrat, factisque describit, quorum pondere certò sperat effectum iri, *vt omnes stulti habeantur insani.* Hic igitur Nomentanus nepos domum statim conuocat omnes cuiuscunque generis cupediarios, deliciarumq; ac libidinum ministros, vbi amplissimam adijsset hereditatem: tum illi mandato protinus obsequuti ad horam constitutam adsunt: Leno, vt disertissimus, nomine aliorum verba facit: nihil non officij & bonorum, quę ipsis suppeterent, quisque pollicetur: iuuenis contrà luxuriosus illis largè & effusè pecuniam dilargitur: Lenoni quidē triplo plus alijs: *ὅτι προθύμως προαγωγεύει τὴν αὐτοῦ ἄλοχον, quod promtus esset perductor & prostitutor vxoris,* vel de media nocte vocatę, & pro ratione gratioris maiorisque officij inter eos partitur.

51. Hoc alterum huius insaniæ exemplum collatione parium declaratur: *quòd Aesopus histrio iuxtà insanierit in exsorbenda aceto liquefacta multi pretij margarita: ac si in rapidum flumen vel cloacam illam proiecisset.*

52. Eodem luxus genere bini liberi L. Arrij notandi sunt, *qui luscinias aues suauißimi cantus carißimè coemptas solent prandere.*

53. Ad insanos quoq; aggregandi sunt, qui iam ætate graues dant operam puerilibus ludis & amoribus: in hoc tamen maior est amentia, quàm in illis: sed barbati cuiusdam ploratus de meretricis amore, collatus cum operis pueri trimi, habet æqualem amentiam.

54. Stertinius Stoicus per similitudinem quærit e Damasippo discipulo, vel ex alio luxurioso, *vtrùm intemperantem vitam & libidinosam ita hoc sermone mutaturus sit in contrariam, vt ille Polemo adolescens Atheniensis, antè omni luxui ac delicijs deditus, fertur mutasse oratione Xenocratis habita de continentia & temperantia, cuius vi ex asoto factus est sobrius & modestus Philosophus.*

55. Paribus declaratur amentia amatorum: *iratus puer porrecta poma recusat, idem negata optat: id pariter æqualiterq; facit amator: Nam quum arceßitur ab amica, non ad eam solet adire: quum verò excluditur, eò cupit redire.*

56. Parmenonis serui qui fit sapientiâ superior suo dominò, est consilium Phædriæ datum, atque venustè hîc expressum ex Act. 1. Sc. 1. Eun. *vt herus sese, quanti possit, redimat a molestijs amoris.* Hæc autem suasio sic concluditur & iudicatur: *Quod est consilij expers, non potest consilio regi: amor est consilij expers: consilio igitur regi non potest.* Propositio est ad hæc verba *Quæ res nec modū &c. αὐτόπιστος.* Assumptio quoque ad hæc, *in amore hæc &c.* adiunctis illustrata. Complexio denique continetur hîc, *Si quis tempestatis &c.* similibus & paribus per prosyllogismos amplificata: *vt in tempestate res sunt fluitantes & incerta, sic in amore omnia sunt incerta. Item si coneris prudenter casus amoris administrare, nihilò plus agas, quàm si cum tua prudentia insanire videaris.* Quia, vt Senarius hic falsò tributus Senecæ alioqui verissimus, habet,

Amare & sapere vix Deo conceditur.

Ideoque Plautus in Persa,

Nam cum leone, & cum excetra, cum ceruo, cum apro
Aetolico, cum auibus Stymphalicis, cum Antæo
Deluctari maluerim, quàm cum amore.

Idem de affectu eodem,

Qui in amorē præcipitauit, peius perit, quam si saxo saliat.

57. Dementia item amatoris declaratur ex insanis ipsius factis ac paribus: *quòd iuxtà insaniat, atq; puer, qui domunculas ex frustulis lignorum & testarum construere solet.* Eadem amplificatur accessione cædis quam exemplo Marij exaggerat, *qui stultitiam amoris cumulauit scelere & cruore suæ amicæ, præcipitioq; sui:* quæ crimina Stertinius Stoicus indignatur affinitate verborum eleuari, nec æqualiter castigari.

58. Ad superstitiosos Stoicus descendit, quos insanis adscribit testimonio Chrysippi, idq; cōfirmat exēplo cuiusdam Libertini, *qui senex sobrius, purgatus, valens corpore, manè a Dijs supplex contendebat immortalitatē, adductus facilis impetrationis opinione.* Hoc certè votum arguit summam hominis insaniam, qui rem, ne Dijs quidē concessam, optat, vt ex Iliad. 1 constat de Sarpedone, quem Iupiter non potuit in pugna á morte vindicare.

59. Idem altero exemplo approbatur insanæ cuiusdam matris, *quæ filium ex febre quartana confirmatum, vt se voto exsolueret, quo se obstrinxerat Ioui pro ipsius valetudine, posteà in exsoluendo voto reductâ febri per frigus aquæ necauit insaniâ superstitionis.*

60. Damasippus consilium præceptoris sui cōmendatione sapientiæ excipit, atque fine paribusque confirmat, *illud eò datum sibi esse, vt sartus tectusq; esset ab inuidoso insaniæ nomine, qualiscunq; illa fuerit: secus, tantundem audiet, qui malè dixerit.*

61. Poeta dum irridet Damasippum, *quòd tanti sapere videatur*, id est, factâ rerum suarum iacturâ, tantoque accepto malo, sapientiam tandem consequutus sit, irridetur ipse: & quum se mentis sanæ iudicaret esse, ex simili arguitur insanus, vt Agaue mater manibus caput Penthei filij sui abscissum a se circumferebat.

62. Poeta respondet e maioribus, *se non modò stultum esse, sed etiam insanum; nescire tamen, quibus insanis socius adscribendus sit, & quo animi vitio ægrotet præcipuè.*

63. Rursus arguitur ex similibus: primùm, *quòd quum in summa rei familiaris tenuitate, generisq; obscuritate sit, opulentos atque nobiles velit imitari magnificè ædificando:* deinde paribus: *quòd dum studet Mæcenatem æquiparare sumptuosis ædibus, & Turbonem gladiatorem ma-*

gnitudine spiritus & incessus grauitate, non minùs insaniat, quàm rana mater dum nixu magno inflationis voluit vitulo se æquare. Hæc autem apodosis posterior est ad hæc verba: *Hæc a te non multum &c.*

64. Pullus ranæ ostendit e maioribus, *matrem longè disparem vitulo.*

65. E maioribus etiam insania Poetæ comprobatur: *Non ridiculâ illâ æmulatione solùm insanus est Horatius: sed versibus etiam scribendis atq; legendis furere videtur & insanire: atq; etiam vultu cultuq; corporis, censu & fortunis maiore, non ad valetudinem, sed ad voluptatem vtitur.* Postremò aggregantur ad præcedentia Poetæ vitia, insatiabilis libido, fœdissimaque pæderastia: quorum exprobrationes non videtur admodum grauatè ferre, vt æquiores habeat eos, quos grauiùs notat. Hæc autem sunt sex vitia, quibus, velut testimonijs, a Damasippo conuictus insaniæ tenetur Poeta: *Luxu in ædibus construendis, arrogantiâ in amicitijs, dedecore in incessu, nitore in cultu, furore in ingenio, rabie in ira, turpitudine in libidinibus.*

66. Poeta non sine Satyrico sale eâdem operâ imponit finem & Satyræ & silentium maledicentiæ Damasippo Coccioni maiorum collatione: *vt quum ipse magis alijs insaniat facilè ignoscat ipsi minus insanienti.* Ita se voluit e pertinacia Stoica expedire potiùs, quàm contra omnem æquitatis rationem longiùs altercari cum pertinacibus ingenijs.

Enarratio Grammatica.

Sic raro.] Particula *sic*, in hoc loquendi genere videtur mihi epitattica: quod silentio præteritum est a Grammaticis, & valet *vsq; adeò scribis rarò*, vt non quater poscas toto anno membranam, in qua scripto mandes sæpiùs antè deleta in palimpsesto & tabula cerata. Gallic *Pour mettre au net tes brouillards*: Quemadmodum Cicero 2. de Orat. vsurpat, *sæpè intelleximus Crassum Græcè sic loqui, nullam vt nosse aliam linguam videretur.* Quomodo etiam Græci dicunt, atque in primis Homer Odyss. v. οὐδέ τι οὕτω νώνυμός ἐστι, *nec adeò est ignobilis*: deinde Isocrates in Paneg. τίς οὕτω ῥᾴθυμός ἐστιν, ὅς τις οὐ βουλήσεται *quis adeò est ignauus, qui nolet?*

Membranam.] Post chartas Plinius libro decimo tertio capite vndecimo, scribit e Varrone membranas fuisse Pergami repertas: quas certè ex etymo constat fuisse concinnatas ex animalium pellibus: sed videtur membrana paulò aliter hîc accipienda, atque in Epist. ad Pison.

Membranis intus positis delere licebit,
Quod non edideris.

Nam in hac Satyra chartam notat puram, minimeque lituris maculatam: illic verò significat chartam deletitiam, cui sit aliquid iterum pingendo illinendum. De vtroque genere vide finem Grammat. Sat. quarto libro primo.

Scriptorum quæq; retexens.] Pro, dum retexis & irritum facis, quod priùs scripseras: Gallicè *desfaisant & changeant tout ce, qu'il auoit escrit au parauant*: quod Cicero videtur 4. in Ver. dicere, *planè exstinguere, quæ anteà cruissimus.* Nemini quidem videtur vitio vertenda scribendi & in lucem versus edendi mora, quam frequentes lituræ ac emendationes sapientibus afferre solent: in quo equidem memoriam Poetæ requiro, qui talem scriptionis atque editionis moram & tarditatem iudicio Pisonum in Epistola de Poetica præscripserit.

——Vos ô
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies, & multa litura coercuit, atq;
Perfectum decies non castigauit ad vnguem.

notus est quoque Græcorum hic versiculus:

Προπέτεια πολλοῖς ἐστιν αἰτία κακῶν.
Celeritas præceps multis est caussa malorum.

Quò spectat etiam illud Catoni attributum, *sat citò, si sat bene.*

Benignus.] Hoc epithetum ex vi ipsius veri verbij sonat, qui bonum apportat alteri, vt Dij dicuntur benigni, quòd hominibus benefaciant: tellus benigna, quòd iisdem fructus afferat, & ita ferè sumendum ἐνεργητικῶς videtur: Hîc verò quum Poeta dicitur benignus vini & somni: id est, deditus vtriq;, vbi est illa, tanquam diceres, ἐνέργησις, vt alterum vino & somno sepeliat? nusquam certè apparet. Itaque videtur hæc actio nó in alterum transire, sed in eo ipso largè sumtum remanere. quam Galli sic reddunt, *bien beuuant & bien dormant.* Vix autem vsquam alibi hanc syntaxin reperias. Valet autem idem, atq; illud vsitatius, largus vtriusque, id est, indulgens vino & somno largè & liberaliter: quo notatur quædam intemperantia: quamuis Cic. l. 5. de Finib. & 1. de Offic. subijciat benignitatem & liberalitatem iustitiæ, quas docet esse easdem.

Dignum sermone.] Potest hic Hellenismus ἄξιον λόγου explicari, maximè memorabile: vel, vt loquitur Plinius, dictu & memoratu dignum: vel denique, vt Cicero loquitur, quod in assidua cõmemoratione multis possit esse.

Quid fiet?] Nonnulli, vt locus esset huic quæstioni, quid fiet? putârunt initiò, *si rarò scribis*, legendum: sed non satis animaduerterunt huic lectioni parùm conuenire, quod sequitur, *vt non poscas*, quod certè videretur ita mutandum: *Si rarò scribis & non poscis quater &c.* Atq; ob hanc lectionem leuiter interpungendum esse *canas*, ante, *quid fiet?* quomodo sententia suspensa solet ὑποστίζεσθαι. Itaq; mihi probatur magis, vt *sic rarò*, legatur, & in *quid fiet?* ellipsis expleatur, quid te tam pigro ad scribendum istâq; desidiâ & instituto fiet? Gall. *que deuiendras tu par telle negligence, nonchalance & façon de viure?*

Saturnalibus.] Magna pars Grammaticorum & Historicorum scribunt, Saturnalia celebrari olim 14. Kalend. Ianuarij in recordationem priscæ libertatis sub imperio Saturni: vbi domini non solùm seruis suis splendidas epulas apparabant, sed ipsis etiam discumbentibus ministrabant, omnemque impunè loquendi quicquid vellent, licentiam dabant, vt ἀδεῶς ederent & biberent iucundè, securè & apparatè. De ijs vide Macrob. lib. 1. cap. 10. & Athenæum lib. 14. Hesychius autem scribit Romæ τὰ Κρόνια consuesse agitari mense hecatombœone: quod si ita est, licet non satis constet, cui e nostris mensibus hecatombœon respondeat, dictus olim Κρονίων, quum alij hunc Aprili, alij Maio, alij Augusto respondere putent: ex his tamen varijs opinionibus perspicimus, Saturnalia non incedere in Brumam. Præterea dies Saturnaliorum plures erant, quas Græci Κρονιάδας ἡμέρας dicebant: vti Cicero videtur innuere lib. 13. Epist. 50. ad Atticum, vbi secunda & tertia Saturnalia memorat. *Fugere autem a Saturnalibus*, est festinanter ab illis sese subducere, & est syntaxis illi Terentianæ similis Hecyræ Act. 1. Scen. 2.

——Siquando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere e conspectu illico.

Pro quo etiam Cicero dicit, conspectum fugere, & Cæsar, *defugiunt aditum eorum & sermonem*, nisi malis

τὸ, ab ipsis Saturnalibus esse temporis designationem, pro, iam inde a tempore Saturnaliorum, & absolutè sumere *τὸ, fugisti.*

Dic aliquid dignum promissis.] Hoc idem valet, quod illud Chæreæ ad Parmenonem in Eun. Act. 2. Sc. 3 *facsis nunc promissa appareant*, & illud etiam Plauti in Asinaria: *oculatæ sunt manus nostræ, credunt, quod vident.*

Nil est.] Id est, nullæ sunt festiuitates, nullæ etiam istic sodalitates, nulla denique impedimenta, quibus caret, vt scribit Plutarchus, talis secessus, ἤδ' ὀρημία σοφίας ὅσα γυμνάσιον ἠθοποίας ἀγαθή. καὶ πλάττει καὶ μετσυθμίζει τ ἀνδρων τὰς ψυχάς. *Quum solitudo sit sapientiæ exercitatio ad mores formandos apta & recta doceat animos virorum.* Itaque nihil est, de quo posis conqueri: vnde iniustè calamos & ceratum parietem accusas, & ridiculè, ne dicam insanè, culpam desidiæ tuæ nunc in ea videris transferre.

Iratis Dis.] Quæ contrà atque facta, vel dicta, vel sperata sunt, eueniunt, Dijs iratis putantur euenisse: sic Sat. 5. lib. 1. est loquutus:

Gnatia lymphis
Iratis exstructa.

Sed euenta votis hominũ respondentia, placatis Diis: qualis credebatur aduentus Aeneæ lib. 4. Aeneid.

Dis equidem auspicibus reor & Iunone secundâ
Huc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.

Hi quidem certè sunt diuinæ prouidentiæ hominibus innati quidã igniculi & semina religionis: quorũ passim exstant testimonia in scriptoribus profanis, vt, alijs omissis, in Theognide:

Οὐδεὶς, Κύρν' ἄτης καὶ κέρδεος αἴτιος αὐτὸς,
Ἀλλὰ Θεοὶ τούτων δωτόρες ἀμφοτέρων.

Et paulò pòst:

Οὐδεὶς ἀνθρώπων οὔτ' ὄλβιος, οὔτε πενιχρὸς,
Οὔτε κακὸς νοσφὶν δαίμονος, οὔτ' ἀγαθός.

Nemo, ô Cyrne, est sibi ipsi auctor damni & lucri,
Sed Dij sunt vtriusq; datores.
Nemo est neq; beatus, neq; miser,
Neq; malus, neq; bonus sine numine.

Sed quoniam tales igniculi prauis opinionibus exstinguuntur, & aliæ notiones Dei in animis hominũ diuinitùs informatæ peruersitate naturæ delentur, dico ex D. Paulo αὐτοὺς εἶναι ἀναπολογήτους. Præthereà quum e rebus conditis æterna Dei potentia & diuinitas intelligi ab illis possit, nihilque temerè hominibus accidere, aut fortuitò fieri constet, cur ille non vnicè ab illis diligatur, obseruetur & colatur? Ad hæc, cur, quũ sit non modò Architectus vniuersitatis, sed etiam rector, gubernator, illiusque moderator, illi non sese committant? in ipsius tutelam & fidem, precibusque suam salutem illi commendent?

Natus paries.] Id est, omine sinistro factus & cerâ illitus est paries: in quo nocturnæ & memorabiles cogitationes graphijs inscriberentur. Homines enim studiosi scribendi habebant tum ad latus sui cubilis ceratum parietem, sic ad inscriptionem comparatum, vt parietes atriorum olim illinebantur ad imagines maiorum, ad series & genealogias nobilium exprimendas: quod sic Iuuenalis irridet. Sat. 8.

Tota licet veteres exornent vndiq; cera
Atria, nobilitas sola est atq; vnica virtus.

Vultus erat.] Id est, tuo vultu, qui est tacitus sermo mentis, iactabas te in secessu multa & præclara conscripturum & editurum. Talem propriarum virtutũ prædicatorem Græci solent ἀρεταλόγον nominare: quod dum non præstas, intelligimus ingenium tuum simulationis inuolucro tectum, & nos imperitos metoposcopos fatemur esse. Vultus autem à voluntatis significatione videtur nomen inuenisse, ideoque veteres scripsisse voltus, & Græcè dici posse πρόσωπον ex descriptione Agellij lib. 13. cap. 28. vbi illi tribuit os, genas & oculos: de quo vide Aristotelem c. 8. lib. de historia animalium ad verba, τὸ ὑπὸ τὸ κρανίον ὀνομάζεται πρόσωπον ἐπὶ μόνου τ ἄλλων ζώων ἀνθρώπου. ἰχθύος γὰρ καὶ βόος οὐ λέγεται πρόσωπον, id est, *quod verò caluariæ subiectum est, πρόσωπον dicitur de solo aliorum animalium homine. Piscis enim & bouis non dicitur πρόσωπον.* Vide quoque Ciceronem libro primo de legibus, vbi rectè oculos & vultum describit, quum ita dicit. *Nam oculi nimis arguti, quemadmodum affecti simus, loquuntur, & is, qui appellatur vultus, in nullo animante esse præter hominem potest, indicat mores: cuius vim Græci norunt, nomen non habent.* Quod autem in solo sit homine vultus e definitione Platonis perspicuum est: quia voluntas, ex qua ille nominatur, Græcis est βούλησις, ἥπερ ἐστὶν ἔφεσις μετὰ τ λόγου ὀρθοῦ. i. est desiderium cum recta ratione, quæ solius est hominis. Idem prior Philosophus l. 3. c. 1. de partibus animalium, quum de cæteris dixisset partib⁹, subiecit. τ ἀνθρώπων δὲ καλεῖται τὸ μεταξὺ τ κεφαλῆς καὶ τοῦ αὐχένος πρόσωπον ἀπὸ τ πράξεως αὐτῆς ὀνομασθὲν, ὡς ἔοικε διὰ γὰρ τὸ μόνον ὀρθὸν εἶναι τ ζώων μόνον πρόσωθεν ὄπωπε, καὶ τὴν φωνὴν τὸ πρόσω διαπέμπει. *i. hominum verò quod inter caput & collum est, πρόσωπον dicitur ab actione ipsa nominatum, vt videtur. Quòd enim solus ex animantibus homo erectus est, solus longe prospicit, & antè vocem emittit.* Galenus lib. quidẽ 3. de vsu partium docet hominem solum erectum esse, sed finem illum cæli contemplandi cauillatur: *opinari autem ait, ob id rectè hominem stare, vt ad cælum promtè respiciat, & dicere posit, respicio aduersus olympum fronte intrepidâ, hominũ est, qui nũquam viderũt piscẽ οὐρανοσκόπον. i. cæli contemplatorem. Hic namq; vel inuitus cælum semper aspicit. Homo autem nisi collum reflexerit retrorsum, cælum nũquam viderit, hoc verò reflectere non soli huic animali inest, sed nihilominùs & asinis, vt omittam aves longum collum habentes, quibus non solũ facilè est sursum, si voluerint aspicere, sed quoquè versum etiam circumferre promptè oculos. Quod verò ne Platonem quidem, i. locum Platonis in Timæo, intellexerint, id non est sursum aspicere, quum quis supinum se ipsum reclinauerit oscitans, sed quando, nî fallor, mente naturam rerum considerat*: illud fit admodum negligenter. Sic Galenus Platonis sententiam interpretatur, vel potius, meo quidẽ iudicio, impiè cauillatur, ait P. Ramus prælectionibus in l. 1. de leg. Cic. Nec enim Plato obscurè loquitur, quum de oculorum sensu, non de mente illic loquatur, & quum cælum sit vndiq; non solum illud perpetuo videtur a nobis, non solum quum collo resupino caput reflectimus. Quamobrem Galeni cauillatio valeat. Cicero potius etiam locis alijs audiat, *hominem quasi contemplatorem cæli, ac deorum ipsorum cultorem factũ.* 1. Tusc. *Natura homines humo excitatos, celsos, erectos constituit, vt Deorũ cognitionem, cælum intuentes, capere possent. Sunt enim ex terra homines, non vt incolæ & habitatores, sed quasi spectatores supernarũ rerum, atq; cælestiũ, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animalium pertinet.* lib. 1. de natura Deorum. Idem autem Agellius faciem totius corporis conformatione circumscribit. In hoc tamen versu lib. 1. Metamorph.

Vnus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere chaos.

videtur exprimere faciem & statum illius indigestæ molis: habes, lector, quemadmodũ vox Latina *vultus* & Græca πρόσωπον de solo dicantur homine, vt προτομὴ ἐπὶ τ ἄλλων τ ζώων ἀλόγων, ὥσπερ ἐπὶ τ ὀρνίθων ῥύγχος καὶ ῥάμφος. *i. Sicut protome de alijs animantibus ratione carentib. vt rostrum de auibus.* Verbo quoq; *minanti* indicatur quędam venditatio & ostentatio promissorum, valetque

magnificè promittere & iactare. Seruius in hunc verſ. Aeneid.2.

Si patrios vnquam remeaſſem victor ad Argos;
Promiſi ultorem.

Promiſi, inquit, per contrarium, id eſt, minatus ſum: minamur mala: promittimus bona: contrà Horati⁹, *atqui vultus erat multa, &c.* de bonis intelligit: quomodo Græci etiam vſurpant: τὸ ἀπειλεῖν καὶ ἀπειλὴ pro αὐχεῖν καὶ αὐχὴ καὶ καύχημα, gloriari & iactare, vt Iliad. θ.

ὥς ποτ' ἀπειλήσει, τότε μοὶ χάνοι εὐρεῖα χθών.
Si quando gloriabitur, tunc mihi dehiſcat lata terra.

Conſule ibi Euſtathium. Minari verò Grammatici deflectunt ab eminendo, quomodo ſumitur Aen.1.

---Geminiq; minantur
In cælum ſcopuli.

id eſt, eminentiſsimâ elatione cælũ attingere videntur. Eſt certè hoc verbum appoſitiſsimũ ad hyperbolẽ ſublimis ac ventoſæ pollicitationis indicãdam: qualem auctores notârunt. Terent. Phor. Act 1. Sc.2. *is ſenẽ per epiſtolas pellexit, modò non montes auri pollicens.* Salluſtius in Catil. *Maria monteſq; polliceri cœpit.* Perſius: *Ecquid opus Cratero magnos promittere montes?* Sententiam noſtri Poetæ Galli ſic reddunt, *tu monſtrois par ta mine, que tu ferois merueille de eſcrire eſtant retire en ta maiſon des champs*, huiuſmodi oſtentatorẽ caprarius apud Theocritum Idyl. 7. ſic deteſtatur:

ὥς μοὶ καὶ τέκτων μέγ' ἀπέχθεται, ὅστις ὀρσύνη
ἶσον ὄρευς κορυφᾷ τελέσαι δόμον Ὠρομέδοντος.
Quanto proſequor odio fabrum, qui domum quærit
Altitudine parẽ vertici montis Oromedontis cõſtruere.

Si vacuum.] Grammatici notant particulam, ſi, hic non eſſe hypotheticam, ac potiùs συνημμένην, connexam, vt monui in Od.3. l.1 ſed chronicam: ego verò ex Boœtio confirmare poſſum hoc enunciatum, quum homo ſit, animal eſt, perinde eſſe hypotheticum, atq; hoc: *ſi homo eſt, animal eſt*: ſimiliter hoc, *quum Cic. ſit orator; eſt quoq; dicendi peritus*: atq; hoc, *ſi Cic. ſit orator; eſt quoq; dicendi peritus.* Ad hunc modum, quanquam hoc enunciatum, *ſi villula me vacuum exceperit tepido lecto; polliceor me multa & præclara ſcripturum*, per relationem temporis ſic explicetur: quum villula me ceperit &c. non deſinet tamen eſſe hypotheticum & cõnexum enunciatũ: cuiuſmodi eſt hic locus Ep. ad Mæcenatem:

Quòd ſi bruma niues Albanis illinet agris;
Ad mare deſcendet Vates tuus, & ſibi parcet.

vbi, *quòd ſi* valet, quòd quum, & vnde vna potes, ſicut ex hoc loco, diſcere, noſtrum Poetam frigoris impatientem fuiſſe. Citantur enim alij loci, vt e 20. Od. lib.3. rumpat & ſerpens iter inſtitutum, ſi terruit &c. & e Phormione Terentij. non, ſi rediſſet pater, ei veniam daret, pro, quum vel poſtquam redijſſet.

Vacuũ.] Hîc ellipſis eſt, vel operum, vt ſub finẽ præcedentis modò dixit, vel negotijs vacuum, vt 4. de Finib. Cicero, id eſt, ab omni moleſtia liberum, negotijſq; ſolutum: ſic τὸ *vacuus* ad perſonam relatum ponitur pro otioſo apud Terent. in And. Act.4. Sc.2. *ne vacuum eſſe me nunc ad narrandum credas*, & Ciceronem in Bruto, *itaq; hũc elegimus diem, quum te ſciremus eſſe vacuũ.* Quidam etiam τὸ vacuum putant ſine caſu ſignificare perturbatione animi ſolutum, vt irâ, inuidiâ, miſericordiâ, vel ægritudine aliâ. Cic.2. in Verrẽ, animo cœpi multò magis vacuo ac ſoluto nihil aliud, niſi de iudicijs agere & cogitare, Ouid. l.2. de Triſtibus,

Aut ſi, quod mallem, vacuus fortaſſe fuiſſet.

Quorſum.] Quid profuit libros Platonis Socratici Philoſophi, non Comici Poetæ, vt quidam volunt (non tamen video, cur nequeat hîc intelligi Comicus, cuius a Plutarcho verſus aliquot citantur ἐν παραγγέλμασι πολιτικοῖς, & a Platone nominatim appellatur) & Menandri in ſarcinam conſtrinxiſſe? quid libros etiã Eupolis & Archilochi ſecum cum illis rus ex Vrbe cõportaſſe, ſi non vſurus eras illorum operâ & lectione? Hæc quæſtio poſtulat ἀνθυποφορὰν negatam. Stipandi autem verbum Seruius deflectit a ſtupa, quæ etiam ſtipa dicitur in hunc locum 1. Aen. *Quum liquentia mella ſtipant*, id eſt, denſant. Hæc quoq; librorum diſsimiliũ ſarcina eâ mente videtur collecta Horatio, vt in ſcribendo lenitatem Eupolis & acerbitatem Archilochi, grauitate Platonis & moratâ Menandri facilitate mitigaret ac temperaret, dum vtrumque ſtudij genus & Philoſophicum & Poeticum coleret. Suidas ſcribit, Menandrum Athenienſem fuiſſe & nouæ Comœdiæ ſcriptorem ad 80. fabulas: de quo lege Quintilianũ lib.10. cap.1. & Propertium lib.3. Eleg.19. ad Cynthiam in ſimili conſilio ſtudij:

Illic (Athenis) vel ſtudijs animum emendare Platonis
Incipiam, aut hortis, docte Epicure, tuis:
Perſequar aut ſtudium linguæ, Demoſthenis arma,
Librorumq; tuos, docte Menandre, ſales.

Sed morata huius Poetę iucunditas, cùm ex imitatione Terentiana, tum ex hoc verſu Ouid.2. de Triſtibus facilè perſpicitur:

Fabula iucundi nulla eſt ſine amore Menandri.

Quæ cauſſa fuit, cur C. Cæſar non dubitarit appellare Terentium, vel vt dimidiatum Menandrum, & puri ſermonis amatorem: quod non ipſemet Terentius diffitetur in prologo Andriæ, vbi affirmat ſe Andriam ex Menandri Perinthia tranſtuliſſe, & pro ſuis vſum fuiſſe.

Si quid ad gratiam Poetæ poteſt accedere ex Etymo, ab hoc videtur nomen habere ductum, quòd impetum viri in ſe irruentis poſsit excipere & fortiter ſuſtinere. Huc addam vtroque fine Menander & Menandrus flecti ex antè citatis locis & ex hoc alio Naſonis:

Dum fallax ſeruus, durus pater, improba lena,
Vixerit & meretrix blanda, Menandrus erit.

De Archilocho ſatis dictum eſt Epod.6. vt de Eupoli Sat.4. lib.1.

Inuidiam.] Hic affectus definitur 2. Rhet. Ariſtotelis, λυπή τις ἐπὶ εὐπραγίᾳ φαινομένῃ τῶν εἰρημένων ἀγαθῶν ἐπὶ τοὺς ὁμοίους, & a Cicerone ferè ſimiliter 3. Tuſcul. inuidentia (hanc enim vocem mauult quàm inuidia, quòd hoc vocabulum anceps eſſet) eſt ægritudo ex alterius rebus ſecundis: cui Ariſtoteles addit, inter ſimiles: quod congruit verſui Heſiodi:

Καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.
Mendicus mendico, cantor cantori inuidet.

Hic autem dolor rebus contrarijs ſedari & leniri videtur: vt qui virtutis nomine ſibi conflauit aliquorum inuidiam, ſtudio vitij hanc facilè diſſoluit: qui honorum cauſsâ putat eâdem ſe conflagrare, horum abdicatione omnem citò inuidiam exſtinguit: ſed hæc commutatio eſt viri modeſti: illa verò hominis improbi atque infamis. Verum de hoc affectu vide Plutarchi librum de inuidia, vnde diſces hoc intereſſe inter inuidiam & odium: quòd poſterius iuſtè exiſtat in malos: prius iniuſtè in bonos & fortunatos, & odio opponitur amor: vis quoque odij ſæpè ad vnum contrahi ſolet: ſed inuidiæ ſemper funditur ad plures, & huic gratia videtur aduerſari. Præterea inuidia in ſolos homines cadit: non item in beſtias: odium communiter attinet ad vtrumque, quomodo hic locus intelligendus eſt. Poteſt etiam obſeruari differentia vtriuſque e ſubiectis, vt qui inertiſsimo deſidioſiſsimoque otio ſe

dedit,

dedit, sine tamen cuiusquam offensione, conflat sibi inuidiam & contentionem solertium & gnauorum sine odio, ideoq; inuidia creditur dicta, quod non eos libenter videamus, qui rebus animos suos adiungunt nulli bono probãdis: sed odium existit ex accepta iniuria nobis aut amicis nostris facta. De eodem affectu exstat etiam liber Basilij viri doctissimi & sanctissimi, qui scribit, inuidum solo etiam aspectu more Basilisci nocere: cui fascinationi putabatur olim resistere sputum in sinum ter deiectum. Hoc se didicisse affirmat Damœtas personam Polyphemi sustinens ab anu quadam Cotaride Idyl. ς. apud Theocritum. Sed huius perturbationis præsentissimam medicinam ἐν νουθετικοῖς Φωκυλίδου habes.

Μὴ φθονέοις ἀγαθῶν ἑτάροις, μὴ μῶμον ἀνάψῃς.
Ἄφθονοι οὐρανίδαι καὶ ἐν ἀλλήλοις τελέθουσιν,
Οὐ φθονέει μήνη πολὺ κρέσσοσιν ἡλίου αὐγαῖς.
Ne inuideas socijs bona, ne tibi appendas probrum:
Calicolæ inter se viuunt sine inuidia.
Luna non inuidet radijs solis ipsâ clarioribus.

Improba Siren.] Περὶ τῆς μέλους Σειρηνῶν, de lenocinio Sirenæi cantus lege Odyss μ. vers. 39. καὶ περὶ τῆς ἐπιμυθίας τῶν Σειρήνων 5. de finibus Ciceronis, & Eustathium in locum citatum Homeri & ἀπομν. β. Xenophontis, & Athenæum lib. 1. Grammatici putant hoc ductum esse nomen παρὰ τὴν σειρὰν, quòd Sirenes suauitate cantus, velut catenâ, præternauigantes irretitos & constrictos tenerent. Plutarchus in sympoſiacis. Ibidem Eustath. scribit apud Aristotelem ζωΰφιόν τι ἔντομον, animalculum quoddam insectum, εἶναι τὸ Σειρήνα ἀρσενικῶς οὕτω καλούμενον, ὅτι δὲ καὶ σημειῶδη τινὰ φωνὴν ὁ τοιοῦτος ἔχει σειρὴν, genere virili Sirenem sic vocari, quòd talis Siren ederet vocem articulatam. Ibidem tres paruas insulas Campaniæ maritimæ propinquas & petrosas dici Sirenas. Deniq; Sirenes etiam astra vocantur παρὰ τὸ σειράω, ὃ ἐστιν ἀστράπτειν, καὶ λάμπειν, a coruscando & fulgendo. Ferũt illas fuisse filias Acheloi fluminis, & Terpsichores vel Calliopes Musæ, partim virgines, partim volucres, vnde a Virgil. Aen. 5. sub finem vocantur:

Iamq; adeò scopulos Sirenum aduecta subibat.

Vbi vide Seruium. Dicuntur incoluisse insulam Anthemussam in ora littoris Ethrusci, & quatuor nominantur, Aglaopheme, Thelexiepea, Leucosia, Ligeia: Sed recentiores, ait ibidem Eustathius, tres tantum, inter quas Lycophron numerat Parthenopen, Ligeiã & Leucosiam. Euripides autem in Helena illas facit terræ filias. Apollonius lib. 4. Argon. legatur de Sirenum ortu, qui etiam scribit Argonautas euitasse voces Sirenum Orpheo citharam pulsante. Sed de certamine Musico Sirenum & Musarum lege Eustathiũ in versu 201. Iliad. α.

Καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα.

Et Ausonium Idyl. 4. vbi tres solùm etiam Sirenes dicuntur certasse cantu cum Musis: quo victæ Sirenes impatientiâ doloris alas ab humeris suis remouerunt atque abiecerunt, ac sese in mare præcipites dederũt: vnde a pennarum amissione oppido nomen Aptera, remansit.

Desidia.] Hoc nomen, vt deses, deflectitur ex ea verbi notione τοῦ desidere, quæ valet animo esse remisso & otioso, quomodo Suetonius vsurpauit in Iul. Cæs. c. 4. *Ne desidere in discrimine sociorum videretur.*

Ponendum.] Id est Græcè, ἀπολειπτέον ἢ ἀποβλητέον: relinquendum & abijciendum. Simplex autem verbum *pono* & tota ipsius συζυγία reperitur aliquando pro *compono & placo*, vt Ode 3. l. 1. ostendimus ad hunc locum, *Quo non arbiter Adriæ Maior tollere seu ponere vult freta.* Interdum pro depono Sat. 5. lib. 1.

Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.

Et sæpissimè ita vsurpatur à Cicerone in his, ponere libros, coronam, dolorem, inuidiam, odium, metum & similia. Hic autem interpretor, perdendum tibi erit, quicquid priùs honestis actionibus collegeras bonæ famæ & existimationis hac turpi mutatione.

Di te, Damasippe.] Veteres Philosophi μακροπώγωνες erant αὐτόχειροι καὶ σύνωγονες, criniti ac barbati, barbamq; alebant ad seueriorem auctoritatem. Ideoque Horatius facere irridet Damasippum, qui e mercatore repente factus fuerat Philosophus, atque illi videtur optare tonsuram talis sapientiæ, vt ex insano fieret sanus. Nomen autem Damasippus dictum videtur a domitione equorum.

Ianum.] Ianus intelligitur hic vicus Romæ ad Basilicam Pauli Æmilij in foro Rom. quam Plinius ponit inter admirabilia Vrbis opera: qui vicus diuisus erat in summum, medium & imum: vbi duæ fuerunt statuæ Iani, vna in summo, altera in imo: de quo vide Ciceronem sub finem lib. 2. de Off & Philipp. 6. & Liuium sub finem l. 41. & annotationem in Sat. 2. l. 1. & 6. huius sequentem. Illuc fœnoratores, trapezitæ, mercatores conueniebant, ibique totum diem consistebant, emendo, vendendo, fœnori pecuniam dando, accipiendo, ac sæpè iniquissimo fœnore versuram faciendo: vnde tandem res multotum ad extremum redibat assem: sicut contigit huic Damasippo: cuius Cicero meminit l. 7. Epist. 23. ad Famil. M. Fabium Gallum: *Si Damasippus in sententia non manebit, aliquem Pseudodamasippum, vel cum iactura reperiemus.* Fab. Gallus statuas quasdam & signa pluris emerat Ciceroni, quam merx æstimabatur. Itaque emtor scripserat, vt verisimile est, quia se in delectu & pretio mercis agnoscebat peccasse, Damasippum facile illa signa emturum, si displicerent Ciceroni. Itaque omnibus bonis spoliatus, nec domi quicquam habens, quod ageret, res alienas procurabat.

Aliena curo.] Qualem Græci πολυπράγμονα, καὶ περίεργον καὶ βαλανεῖ ἢ συνημοτροφον, ἀλλοτριοπραγμονοῦντα, curantem aliena negotia: quia hoc genus hominum otiosam ferè degit vitam, resque alienas magis, quàm suas curare solet: cuius generis sunt ponsores, homines curiosi & garruli: quos docet Poeta Epist. 18 fugiendos. *Percontatorem fugito: nam garrulus idem est*, id est curiositas & garrulitas vitia sunt germana. Latini in deterius vocant curiosum, multis se rebus implicantem, quas nihil ipsius videtur interesse, vt cognoscat: qualis etiam πολυπραγμοσύνη reprehenditur in Chremete a Menedemo Heauton Act. 1. Sc. 1. Chremete, tantúmne est ab re tua otij tibi, aliena vt cures, eaque, nihil quæ ad te attinent? itaque Plato lib. 4. de Rep. sapienter monebat, τὰ αὐτοῦ πράττειν, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν δικαιοσύνην εἶναι, *iustitiam esse* ac virtutem *res suas agere, nec aliena curare.* Huiusmodi curatio alienorum & maximè vitiorum, & contra propriorum noncurantia hic in Stoicis irridetur. Idque meritò iuxta prouerbium Siculum, Μωρότερος εἶ Μορύχου, *stultior es Morycho, qui domesticis omissis, desidet foris extra domum*: quales apud Plutarchũ Lamiæ, & apud Martialem *Ollus*: quales quoq; Seneca lib. de tranquil. c. 12. sic coarguit: *circumcidenda est concursatio, qualis est magnæ parti hominum, domos & theatra & fora pererrantium, alienis se negotijs offerunt, semper aliquid agentibus similes. Horum si aliquem exeuntem domo interrogaueris: Quò tu? quid cogitas? respondebit tibi: non mehercule scio: sed aliquos videbo aliquid agam sine proposito vagantur, quærentes negotia: nec quæ destinauerunt, agunt, sed in quæ incurrunt. Inconsultus illis vanusq; cursus est: qualis formicis per arbusta repentibus, quæ in summum cacumen, deinde in*

imum inanes aguntur. His pleriq; similem vitam agunt, quorũ non immeritò quis inquietam inertiam dixerit.

Excussus.] Hoc vsurpauit Cicero de Arusp. resp. P. Clodium alloquens, additoque altero verbo cognatæ notionis explicauit, *Te iudices dimiserunt excussum & exhaustum.* Hic intelligendus est ablatiuus, opibus vel pecunijs, quibus illorum iudicium Clodius oppugnârat, & ita absolutus & vacuus abierat, attamen iudicio aliorum omnium condemnatus manserat. Sic dicitur excuti patriâ & cubili pro excludi, exterminari & eiici, Gall. *estre chassé du païs & du lie.* Pro *excussus proprijs*, Cicero videtur dicere pro Flacco, euersus suis fortunis & 1. in Verrem, euertere aliquem omnibus fortunis, pro spoliare omnibus bonis, vel exuere, vel denique, vt Catul. in Iul. Cæsarem, *lancinare paterna bona.*

Amabam.] De hac Græca syntaxi dictũ est in Gram. Odes 3. lib. 2. pro solebam, & meus erat mos, vt hic ipse loquitur.

Vafer Sisyphus.] De Sisypho quoque & ipsius calliditate ac veriuerbio repete, quæ annotata sunt in Grammat. Odes 14. lib. 2. Damasippus autem significat se olim præter cætera singularẽ mercatorẽ & æstimatorẽ fuisse vasorum ex ære Corinthiaco factorum, signorũ affabrè sculptorum, politeque fusorum, statuarum eleganter factarum: ædium denique & hortorum: ac præterea solitum vnicuique operi prudenter iustum statuere pretium, ac pluris posteà rursus alijs illa omnia diuendere. Huic loco aduersatur quod Virgil. lib. 6. Aeneid. vers. 846. canit:

Excudent alij spirantia molliùs æra.

Vnde censeo alterum ad imperitiam, & alterum ad peritiam artis fabrilis referendum.

Mercuriale.] Videtur legendum Mercuriali, quum idem efferat ferè Virgil. in dandi casu, *cui nunc cognomen Iulo.* item *cui Romulo cognomen erat.* Mercurialis autem Græcè dicitur Ἑρμαϊκὸς quòd Mercurius creditus sit πλουτοδότης & præses lucri, vnde in prouerbium abijt κοινὸς Ἑρμῆς, quum rei fortè repertæ, vel ἀπὸ τοῦ εὐτυχήματος, volumus participes fieri emolumenti. De Mercurio vide plura in Gram. Od. 10. lib. 1. & in Sticho Plauti ad verba: Neptuno grates habeo e tempestatibus, simul Mercurio.

Compita.] Ratio huius vocis discenda est e Seruio in hunc vers. 2. Georg.

Præmiaq; ingentes pagos & compita circum
Thesidæ posuêre.

Compita, inquit, appellantur ab eo, quòd multæ viæ in ea confluant, quasi diceres, coitinera, siue μιξόδια, siue τρίοδος, siue τετραοδία fuerit. Ad hanc compitorum notationem pertinet, quod fecit Ouid. 1. Fastorum.

Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Seruet vt in multas compita secta vias.

Paulò tamen aliter Varro lib. 5. de ling. Latin. vbi viæ competunt, id est, conueniunt, tum in compitis sacrificatur.

Purgatum.] Rarissima est hæc Syntaxis, & meo iudicio Hellenismum sapit: ita enim videtur Herodotus l. 5. loquutus, καθαρθεῖσα πονηρῶν ἀνθρώπων, *improbis hominibus purgata.* Latini autem sæpiùs dicunt purgari morbo, bile, vitio & similibus. Hic autem Poeta valdè dicit sibi esse mirum, quemadmodũ Damasippus cupiditatem τοῦ ἀρχαιοσπουδάζειν compresserit & restinxerit.

Emouit.] Id est, πολυπραγμοσύνη καὶ περιεργία τῆς φιλοκερδείας ἐκ τῶν στηθέων ἐξέβαλε, *curiositas multa & superuacanea e pectore extrusit & eiecit lucri cupiditatem.*

Traiecto.] Pleuritis aliquando pus suum effundit in stomachum, sicut cephalalgia sæpè peccantem humorem eòdem detrudit, & ab vtroque æger stomachus solicitatur: vnde interdum purulenti aliquid extussitur & exscreatur.

Vt Lethargicus hic.] Τὸ *hic* infinitè sumitur, pro quo Græci ponũt τὶς, vel potius, ὁ δεῖνα, aliquis lethargicus. Festus, vt quidam falsò putant, descriptione declarat lethargicum, qui graui somno premitur: sed meliùs e caussis definitur, qui frigidâ & humidâ cerebri intemperie laborat, proueniente ex pituita sic constituta: cuius intemperiei comites sunt febris lenta, obliuio, macor & inexpugnabilis dormiendi necessitas Cornel. Celsus lib. 3. c. 20. Deflectitur autem ἀπὸ τῆς ληθάργης (qui Latinè dicitur veternus funestus, Epist. 8. & veternosus) & hoc ἀπὸ τῆς λήθης, ab obliuione.

In cor.] Catachresis est pro stomacho & ventriculo vt docuimus in Gram. Odes 6. l. 1.

Insanis.] Quod Græci dicũt, εἰ μὴ ἔξω φρενῶν καθεστὼς καὶ ἄφρων, ἤγουν εἰ νοῦ βεβλαμμένος εἶ ἄλλως. Gignitur autem phrenitis propriè dicta ex inflammatione cerebri & meningum, cuius comes est febris acuta & mentis perturbatio, frequens corporis agitatio & inquies, vt quod dicitur ab Euripide de alijs ægrotantibus in Oreste, Δυσάρεστον οἱ νοσοῦντες ἀπορίας ὕπο, *præiudicijs ac cõsilij inopia ægris nihil placet & offensioni sunt ipsis omnia*: de phreneticis dicendum videtur maximè.

Si quid Stertinius.] Huius mentio fit Epist. 12. lib. 1. & apud Festum in voce, *orea*, videtur appellari Stertinius, qui Stoicus fuit & versibus contra Empedoclis principia etiam versibus scripta disputauit. Est l. 29. c. 1. Plinij secundi quidam medicus eiusdem cognominis, sed prænominis diuersi Q. Stertinius.

Veri.] Id est, si verum est paradoxum, quod hic L. Stertinius assiduè habet in ore.

Descripsi.] Ita Cicero loquitur lib. 13. Epist. 21. ad Att. *Balbus a te quintum de finibus librum descripsit*, Gall. *Balbus a copié sur ton exemplaire le cinquiesme liure des Fins: aussi moi qui apprens aisement, i'ai copié de l'exemplaire de L. Stertinius ces beaux & merueilleux enseignements.* Hæc Stertinianæ doctrinæ prędicatio magnã habet ἀλαζονοσοφίαν. hoc autem aduerbium, *vnde*, est loco nominis, a quo.

Pascere.] Satis omnibus constat, vel ex vno versiculo Persij Sat. 4. Philosophos promissam barbam & capillis longiorem solitos gestare, sapientiæ argumentum & insigne:

Rem populi tractas? barbatum hoc crede magistrum
Dicere, sorbitio tollit quem dira cicuta.

Vbi Poeta inducit Socratem Alcibiadi grauiter succensentem, quòd iuuenis & flagitiosus, imperitusque vellet Remp. Atheniensium regere, quæ, vt omnis publica administratio, virum prudẽtiâ, morum integritate, longo rerum vsu & experientiâ, ac denique pacis & belli artibus clariorem præstantioremque cæteris requirat. Hoc autem caute & Satyricè Persius illic instituit, vt Domitium Neronem ostenderet minimè idoneum populi rectorem & pastorem esse, qui nihil vnquam studio percepisset, audijsset, didicisset. Iuuenalis ob id Sat. 4. docet liberos molli educatione, indulgentiâ & prauis parentum moribus perdi, vt vix, ac ne vix quidem, inde ad meliorem frugem possint reuocari:

Barbatos licet admoueas mille inde magistros.

In quos tamen ridiculum illud iactatum est, ἐκ πώγωνος σοφοί, *sapientes barba tenus*, τοῦτ' ἔστιν ἐπιπολαίως, *in superficiem*: propterea quod pogonophoria non semper indicat philosophiam: vt hæc parœmia e lib. 1. Epigr. Græc. cap. εἰς ἀρετὴν docet:

Πολλοὶ τοι ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε Βάκχοι.
Multi quidem gestant ferulam, sed pauci sunt Bacchi.

sicut

ſicut hoc alterum:

Ει τὸ τρέφειν πώγωνα δοκεῖ σοφίαν περιποιεῖν,
Καὶ τράγος εὐπώγων εὔστολός ἐστι Πλάτων.
Si nutrire barbam videtur ſapientiam tribuere,
Hircus etiam benè barbatus & ornatus poterit eſſe alter Plato.

Similiter: ὁ ἐκ τρίβωνος φιλόσοφος, *dicitur Philoſophus veſte lacerâ tenus.* Non equidem puto eſſe ab hoc propoſito alienum, ſi, quod Agellius ſcribit lib. 9. cap. 2. ad hæc addidero: *ad Herodem,* inquit, *Atticum, conſularem virum, ingenioq; amœno & Græcâ facundiâ celebrem adijt, nobis præſentibus, palliatus quiſpiam & crinitus, barbâq; propè ad pubem vſque porrectâ, ac petit æs ſibi dari,* εἰς ἄρτους *emendos ſcilicet. Tum Herodes interrogat, quiſnam eſſet. Atque ille vultu, ſonituq; vocis obiurgatorio Philoſophum ſeſe eſſe dicit, & mirari quoque addit, cur quærendum putaſſet, quod videret: video, inquit Herodes, barbam & pallium, philoſophum non video, &c.* reliqua ibidem lege. Scio equidem prolixam barbam indicio olim fuiſſe etiam luctus & mæroris, vt liquet ex 4. Verr. & oratione de lege Agr. e Suetonio in Auguſto, & Titi Liui. l. 2. 6. & 27. Item e Plutarcho in Catone Vticenſi: ſed hæc parum attinent ad locum præſentem, quum philoſophi, ac præſertim Stoici, ſuum ſapientem ab huiuſmodi perturbationibus ſemper omninò vindicârint.

Fabricio.] id eſt, prohibuit, ne me deijcerem in Tiberim de Ponte à Fabricio Cõſule ſic nominato, tanto rerum mearum naufragio facto: quarum intolerabili dolore in propinquo iam eram, vt inde me præcipitem miſer darem, niſi Stertinius me ſolatus opportunè fuiſſet.

Capite operto.] Quærunt nonnulli, quid cauſſæ ſit, cur homines mortem ſibi conſciſcentes, vel aliunde illam ἄφυκτον impendere ſibi præſentientes, quibuſdam inuolucris caput operiant. Id quidam tribuunt pudori, alij breuiori dolori, ac minori commotioni: alij naturæ prouiſioni, quæ ſcit in capite, tanquam in ſumma arce, ſedem animi principem eſſe locatam (atque in primis eum relucere in oculis, ideoque hos diligenter obiectu manuũ ab iniuria defendimus, vt rem omnium cariſſimã, vt Andromache apud Euripidem vocet filium, ὀφθαλμὸν βίου, & nos dicamur in oculis eos geſtare, quos vnicè amamus) ideoque illam cupit partem ſartam tectamque habere. Ita ferunt voluiſſe Anaxagoram mori. Ita quoq; Cæſarem & Pompeiũ necatos ἐγκαλυφθέντας. Ita Suet. narrat Neronem Claud. in ipſius vita c. 48. de fuga eiuſdem ex Vrbe, *vt erat nudo pede atq; tunicatus, pænulam obſoleti coloris ſuperinduit, adopertoq; capite & ante faciem obtenſo ſudario equum inſcendit quattuor ſolis comitantibus &c.* quale quid Petronius proſopopœiâ cuiuſdam Gytonis memorat, *præligemus veſtibus capita, & nos in profundum mergamus.* ita denique innumerabiles Dei martyres veteres & alij, quorum recens eſt memoria: ſed aliò hi ſpectabant, vt diſcuſſo animi terrore mentem ſemper fixam in Deo & Ieſu Chriſto tenerent.

Dexter.] Ἐπιδέξιος, id eſt, commodè, opportunè & feliciter mihi adfuit: ſic Perſius Sat. 3. vocat ſenionem dextrum. i. punctum in talis, qui lucrum afferebat ei, qui illum iecerat. Quidam hoc referunt ad dextrã corporis partem, quâ iamiam lapſurum Stertinius apprehendit: alii τροπικῶς accipiunt, quomodo dictũ eſt Sat. 9. l. 1. & 1. l. 2. pro felici caſu, vel opportuno tempore: ſic loquitur Virg. 8. Aen. de Hercule ad verſ.

Et nos & tua dexter adi pede ſacra ſecundo.

quod Seruius interpretatur per, *propitius.*

Caue faxis.] Ita Terentius Heaut. *Caue, faxis, non eſt opus, pater:* vbi eſt perpetua Ellipſis, ne, ſicut in hoc ad Att. l. 13. *caue, facias,* & in Lælio, *caue, Catoni anteponas:* ſic hoc loco, vide, ne quid committas, quod te vehementer dedeceat. Notandum præterea in, *caue,* vltimam corripi, tanquam illud flecteretur a cauo, vis, ſicut in verſu Epiſt. 13. l. 1. *vade, vale, caue, ne titubes, mandataq; frangas*: vbi lege notas in phraſin *caue, ne titubes* contra Grammaticos, qui eam, vt hanc interpretationem *caue, ne faxis,* reprehendunt.

Pudor malus.] De pudore vitioſo lege libellum Plutarchi inſcriptum περὶ δυσωπίας, quum quis dolore accepti mali nõ poteſt intueri eos, quos deceret, nec conſpectum aliorum ſuſtinere: vnde deſperatâ meliorum exſpectatiõe ſæpiùs it ſe perditum. Κατήφεια autem eſt in hoc genere pudoris: ſed tantùm videtur adſignificare demiſsionem vultus affecti dolore. Huiuſmodi verecundiam tam pernicioſam ita Epiſt. 16. lib. 1. vocauit.

Stultorum incurata pudor malus vlcera celat.

Vterque pudor & vtilis & vitioſus hoc verſu Iliad. ω. continetur, vbi Apollo comparat Achillem cum leone immiti:

——Οὐδ' οἱ αἰδὼς
Γίνεται, ἥτ' ἄνδρας μέγα σίνεται, ἠδ' ὀνίνησι.
Neque ipſi Achilli
Eſt pudor, qui vel multùm lædit vel iuuat homines.

Hunc quoque verſum vſurpat Heſiodus in operibus, & Plutarchus in lib. περὶ δυσωπίας.

Qui vereare.] Quoties *qui* eſt ætiologicum, gaudet temporibus ſecundis.

Primùm nam.] Hîc *nam,* ſicut *pereas quin,* dicuntur κατὰ τὴν ἀναστροφήν. Poſtulat enim conuenientia ordinis, vt vtraque particula antecedat, & ita dicatur: nam primùm, & quin pereas.

Nil verbi.] Pro quo alibi dicit, *verbum non ampliùs addam,* de vita longiùs ducenda in tanta rerum tuarum amiſsione.

Quem ſtultitia.] Id eſt, quem ſtultitia occæcat, & cui mentis aciem perſtringit, eſt inſanus.

Chryſippi.] De Chryſippo lege lib. 7. Laertij: vnde, licet Cic. l. 4. Acad. quæſt. ſcribat, illum fulcire porticum Stoicorum, diſces tamen fuiſſe diſcipulum Zenonis vel Cleantis, & nõ auctorem ſcholæ Stoicæ, ſed conſeruatorem tantùm.

Autumat.] Rationem huius verbi pete ab Agellio l. 15. c. 3. Valet autem, cenſet & iudicat, vel auctor eſt & ſuaſor.

Formula.] Deſideratur hîc *legis & decreti,* ex quo intelligas hoc Stoicum Theticum & paradoxum, *omnes ſtultos inſanire,* communiter ad omnes, præterquam ad ſapientem, attinere.

Velut ſyluis.] Pro, quemadmodum in ſyluis ille ſiniſtrorſum, hic dextrorſum abit, vterque aberrans a recta: ſic te credas inſanire.

Paſsim palantes.] Palari eſt ſparſim vagari, nec vllam tenere certam viam, quod Grammatici deflexum putant a caſtrenſibus palis, qui ſubinde transferuntur, ſicut caſtra etiam identidem mutantur & mouentur. Fortaſſis etiam metatheſi quadam παρὰ τὸ πλανᾶν καὶ πλάζειν, vagari, quaſi πλανῶντες καὶ πλάζοντες vocentur.

Tramite.] Quid propriè trames ſit, videtur Liuius l. ab Vrbe 2. ſubindicare: inde in Latinam viam tranſverſis tramitibus tranſgreſſus eſt. Item Cic. 13. Philip. Egreſſus eſt non viis, ſed tramitibus paludatus: quos Græci dicũt ἀτραποὺς ἢ ἀταρπιτοὺς, id eſt, diuerticula, calles & itinera compendiaria, ſemitaſq; à via plauſtrorum remotas.

Varius illudit.] Quum deflectitur primùm a recto, parua videtur erratio, ſed quò longiùs duo illi via-

tores progrediuntur, eò plures ac inexplicabiles diversi consequuntur errores.

Caudam trahat.] Id est, derideatur ipse appensâ ipsius tergo vulpis caudâ, vel dicteriis, vel ridiculâ re aliâ, vnde risus omnium & acclamatio puerorum moueatur per vicos, vt sæpè Lutetiæ accidit, vbi sic caudatis acclamatur, *Au renard.* Antinous queritur Odyss. β. talem a Telemacho Vlyssis filio Græcis ignominiæ notam inuri:

Εθέλεις δὲ κε μῶμον ἀνάψαι.

Sed vis nos probro afficere.

quod sic Eustathius interpretatur: *αἰσχύνειν τινὰ ὁ μῶμον ἐκείνῳ ἀνάπτων* dedecorare aliquem appendendo ei momum, *τοῦτ' ἐστι τὸν ψόγον καὶ τὴν μέμψιν*, sicut Hesychius explicat. Ideoque Phocylides monet, *μὴ μῶμον ἀνάψῃς*, vt iam monuimus: pro quo Plato dicit in Apologetico, *τὴν τῇ πόλει αἰσχύνην περιάπτειν*, *maculam ciuitati inurere*, vel eidem ignominiam imponere. Turnebus tamen interpretatur trahere caudam, superbire & iactare se. Contrà Cruquius mauult caudæ contractione ignauiam, metum & inertiam notari. Ego verò primam malo sequi sententiam, & explico, trahat caudam, ut derisor aliquid etiam ipse habeat, quo æquè derideri possit. Libet annotare discrimen, quod Donatus statuit inter *ridere* & *deridere* Adelph. Act. 5. Sc. 4. sub finem: ridet, qui simpliciter ridet: deridet, qui cum alterius irrisione & contemtu ridet.

Est genus.] Maniæ & insaniæ genera vide in Phædro Platonis & *Ἀπομν.* Xenophontis.

Per medios.] Id est, præcipitanter ferri in extrema pericula: sic loquutus est Od. 3. l. 1. *Gens humana ruit per vetitum nefas*, & Virg. 4. Aeneid. de Anna perterrita morte sororis Didonis:

Per medios ruit ac morientem nomine clamat.

Id aliquando pronunciatur aliis præpositionibus, vt Virg. 3. Georg. *in Furias & ignem ruere*ntem, *ad interitum ruere*, Cic. pro Marcello. Minor autem vis est in verbo *ferre*, vt est 1. Aeneid.

Talis erat Dido, talem se læta ferebat
Per medios instans operi.

Serua.] Absolutè verbum ponitur, pro, caue, ne progrediaris, quemadmodum loquitur Plautus in Amphit. *Quid si ego illum tractim tangam, vt dormiat? Si seruaveris.* Gall. *Gardez vous en bien*, pro quo Græci, *φυλάττου παραβαίνειν ἢ τοῦτο ποιεῖν*, Gall. *Donnez vous garde de passer outre, ou de faire cela.*

Quàm Fusius.] Tragœdiæ fuit actor, qui, quum personam Hecubæ leuiter dormientis aliquando suscepisset in agenda Tragœdia, quam Latinus quidam Poeta, ad imitationem Hecubæ Euripideę scripserat, tam arctè & otiosè dormiuit, vt a Catienno personam Polydori sustinente non potuerit exsuscitari, nec a cunctis spectantibus conclamatione Catiennum adiuuantibus. Hic autem Catiennus agebat Polydorum Priami filium, & a Leuiro suo Polymnestore & Thraciæ rege interfectum: cuius manes ore Catienni inclamabant Ilionam sororem & homicidæ vxorem, sed auribus Fusii ipsam agentis non sunt exauditi. Quidam putant Ilionam, quæ fuit Virgilio sub finem 1. Aeneid.

Præterea sceptrum, Ilione, quod gesserat olim
Maxima natarum Priami.

& vxor Polymnestoris, sumendam esse pro Hecuba e quæstionibus Acad. Ciceronis: sed tamen manes Polydori poterant etiam clamare Ilionam sororem querentes apud eam de crudelitate mariti. Præterea edormire sumitur *ἐνεργητικῶς*, vt in illo Ciceronis 2. Philip. *edormi crapulam & exhala.* Valet igitur hîc: Fusius vinolentus fingit Ilionam dormientem, quum huius personam sustinet.

Ego vulgum.] Altero genere & fine dicit Od. 35. l. 1. *at vulgus infidum retrocedit*, sicut Virg. Aen. 1. *sæuit ignobile vulgus*, quod priori est multò vsitatius.

Insanire.] Syntaxis verborum est huiusmodi: Ego docebo cunctum vulgũ insanire errorem similẽ huic errori. Hoc modo Seneca loquitur, *insanire hilarem insaniam*, vt cursum currere, & vitam viuere. Sic enim absoluta casus cognatos sibi facilè asciscunt.

Integer mentis.] Sicut mox, *incolumi capite es* & *integer animi* valent hoc Græcum *ἀτίφρων*, quod Hesychius interpretatur, *ὑγιὴς τὴν φρένα, σώφρων, συνετός*, *qui est sanæ mentis & incolumis iudicij ac intelligentiæ*, eadem vox definitur a Platone lib. 7. de rep. *ἀρτίφρων ἐστιν, οὗτινος ἡ ψυχὴ οὐκ ἀνάπηρος.* id est qui non est vitiatus sed est mente perfectâ, omnibusque numeris absolutâ.

Nunquã reddas &c.] Seneca l. 6. c. 5. de beneficiis hoc verbũ sic notat, *quũ dicimus, beneficiũ illi reddidi, nõ hoc dicimus, illud nos, quod acceperamus, reddidisse, sed aliud pro illo. Reddere enim est rem pro re dare. Quid ni? quũ omnis solutio nõ idem reddat, sed tantundẽ. Nam & pecuniam dicimur reddidisse, quamuis aureos numerauerimus pro argenteis: quamvis nummi non interuenerint, sed delegatione & verbis perfecta sit solutio.* Hæc autem obseruatio subtilior, quam verior mihi & quibusdam alijs videtur: qualis visa est Ciceroni illa fidei notatio lib. 1. de officijs: *fidem ex eo dictam, quia fiat quod dictum est*: quæ profectò eò magis suspecta nobis debet, quòd ipsi Ciceroni durior visa sit, vt a Stoicis studiosè exquirentibus, vnde verba ducta sint, profecta. Non minus est frigida illa Iurisconsultorum, testamentum dici, quòd sit testatio mentis. Item mutuum, quòd fiat ex meo tuum. delegare autem, cuius inclinamento Seneca vtitur, is dicitur, qui pro se alium debitorem volenti creditori substituit, vt verbis significatur perfecta solutio.

Excors.] Vt Horatius geminat hîc, insanus & excors, sic Cic. pro domo sua, excors & demẽs, quæ vno verbo dicuntur *ἄφρονες*. Congruentiùs quidem vocis Latinę *ἔκφρων* responderet: sed est parum vsitatum, & ex more veterum excors dicitur, qui cor sapientiæ sedem esse putant. Vnde Tusc. 1. *Quid porrò ipse animus, si aut vbi, aut vnde magna dissensio est: aliis cor ipsum animus videtur, ex quo excordes, vecordes, concordesq; dicuntur.*

Mercurius.] De Mercurio dictum est in Gram. Od. 10. l. 1. e l. 6. c. 15. Diodori, vbi definitur præter alia, inventor mercaturæ & quæstus auctor, quem nũc æquus & fauens dicitur offerre, vnde *τὸ ἑρμαῖον*, pro insperato quæstu & lucro inopinato ponitẽ, & Gall. *bonne rencontre & bonne auenture*, vocatur. Pręda verò a Varrone deflectitur a verbo pariendi, id est, acquirẽdi, quasi manu parta sit: & Agellius scribit l. 13. c. 23. propriè significare corpora rerũ, vt iumentorũ, mancipiorũ manu capta: qualem pręda Gręci vocant *λείαν αἰχμάλωτον* captiuam prędam: sicut exuuias vrbiũ direptarũ *τὰ λάφυρα*. Præda autẽ reiecta valet, si recusaris prædam tibi oblatam.

Scribe decem.] Supple, a Nerio te accepisse, id est, tu debitor per syngrapham testificare, te certã pecuniæ summam debere Nerio fœneratori, cuius fit mentio Satyrâ 2. Persij.

——Nerio iam tertia conditur vxor.

Hunc referunt morte coniugum suarũ locupletatum fuisse. Dos enim a ciue Romano data, nõ patrio dicta nomine, si repudium non interuenerit, post mortem vxoris ad maritũ pertinet: hoc autem referunt glossæ veteres, qui postea factũ notissimum fœneratorem.

Adde Cicuta.] Cicuta Perillius fuit etiam fœnerator valdè consultus in pecuniis locandis. Adde igitur tu, o argentarie,

ô argentariæ, tabulas & syngraphas centum vel mille, quibus debitorem obliges: hic tamen nihil tibi exsoluet. Hic vides supplendam inter centum & mille disiunctiuam. Grauis est Senecæ quærela l.3.c.15. de beneficijs contra creditores ætatis illius, *vtinam quidem persuadere possemus, vt pecunias, creditas tantum a volentibus acciperent! vtinam nulla stipulatio emtorem venditori obligaret! nec pacta, conuentaq́, impressu signis custodirentur! fides illa potius seruaret, & æquum colens animus. Sed necessaria optimis prætulerunt, & cogere fidem, quàm spectare malunt: adhibentur ab vtraq́, parte testes. Ille per tabulas plurium nomina interpositis pararius facit, ille nô est contentus interrogatione, nisi rem manu suâ tenuit. O turpem humano generi fraudis ac nequitiæ publicæ confessionem! aniculis nostris plus, quàm animis creditur. In quid isti viri ornati adhibiti sunt? In quid imprimūt signa? nempe ne ille neget accepisse se, quod accepit.*

Proteus.] De Protei mutabilitate dicetur 1. Epist. lib. 1. sed fuit alter Proteus vates & pastor, cuius meminimus in Gramm. Odes. 2. l. 1. an hic vnus & idem fuerit cum priori, tu videris.

Effugiet vincula &c.] Donatus interpretatur hoc verbum per, *in totum fugere*, ponique scribit pro *vitare*, sed Cic. 3 in *Verrem* affinitate quadam significandi coniūgit vtrumque. *In quibus non dubito, quin offensionem negligentiæ vitare atque effugere non possim.*

Quum rapies.] Sic loquutus est Sat. 9. l. 1. vbi formula rapiendi aliquem in ius explicata est ad hæc verba, *licet antestari, &c.* Libet etiam hîc te, lector, admonere de altera lectione, quam Xylander ac editio Plantini. an. 1576. secuti sunt:

Quum rapies in iura malis ridentem alienis.

Dion. tamen Lambinus, admonitus, vt ipse fatetur, a Simeone Bosio Lemouico e vetusto exemplari mauult legere *in ius malis*, ex interpretatione Homerica. Ego autem non planè vulg. improbârim, vt dolis ac imposturis huiusmodi hominum valdè accommodatam & versiculo παροιμιώδει iambico:

Γελῶς ἄκαιρος δεινὸν ἐν βροτοῖς κακόν.

Intempestiuus risus est hominibus graue malum.

Quam etiam agnoscere videtur diligentissimus φιλέλληνι Germanus Vallens Guellius in hunc vers. 430. lib. 1. Aen. *iura mag stratusq́, legunt*, vbi τὸ *iura* interpretatur δικαστήρια ἢ δικαιωτήρια, *auditoria & loca iuris dicendi*, huncque Horat. locum citat, sic & Horatius *in iura rapere* dixit. Eodem quoque tropi genere tuetur se lectio *in ius* præter Homericam imitationem ex annotatione Donati in Phorm. Act. 5. Scen. 9. ad verba, *in ius ambula. Ius, ait, pro loco est.* Ibidem, *in ius eamus*, id est, ad Prætoris sellam.

Malis alienis.] Hoc dicitur ad imitationem Homeri sub finem Odyss. υ. quem quidem locum tabulæ in scholia Eustathij mihi indicârunt:

Ὣς φάτο Τηλέμαχος· μνηστῆρσι δὲ Παλλὰς Ἀθήνη
Ἄσβεστον γέλων ὦρσε, παρέπλαγξεν δὲ νόημα·
Οἱ δ' ἤδη γναθμοῖσι γελοίων ἀλλοτρίοισιν.
Sic fatus est Telemachus: procis autem Pallas
Ingentem risum mouit, & sanos mentis sensus auertit.
Illi iam mala ridebant alienis.

Eustathius in postremum versum hæc annotat. ἰστέον δὲ, ὅτι γναθμοῖς γελᾷν ἀλλοτρίοις καὶ νῦν ἐπιπολάζει λέγεσθαι παροιμιακῶς. τοὺς γὰρ τοῖς ἐφ' οἷς μὴ ἄξιον γελῶντας ἐνθυμοῦ ἢ ἀμηχανίας τινος, ξεναῖς φαμεν γελᾷν παρειαῖς. ὥσπερ καὶ τοὺς πρὸς βίαν ἐσθίοντας ἀλλοτρίοις ἐσθίειν γναθμοῖς. ὡς τῶν οἰκείων δῆθεν ὀκνούντων. καί ἐστιν ὁ τοιοῦτος γέλος ἕτερός τις παρὰ τὸν Σαρδόνιον. *Sciendum est verò, malis ridere alienis videri iam nunc more prouerbij dictum. Nam eos, qui non ex animo, vel qui mentis inopiâ rident, ob quæ non decet, dicimus peregrinis ridere genis, vt eos, qui comedunt inuiti & coacti, alienis comedere maxillis, propriis quasi cessantibus, atq́, huiusmodi risus est alter quidam Sardonius risus*, id est, fictus & simulatus. In litera Scholiastæ puto desiderari negationē, οὐκ ante ἐνθυμοῦ. Prolixior est Scholiastes in expositione huius sententiæ. Itaque, qui plura his requiret, locum adeat. Talis autem risus explicatur apertiùs Iliad. ο. sub principium ad hæc verba:

Ἡ δ' ἐγέλασσε
Χείλεσιν, οὐδὲ μέτωπον ἐπ' ὀφρύσι κυανέῃσιν
Ἰάνθη.
——Iuno risit
Tantùm labijs, neque tamen frons nigris superciliis
Venusta, quasi diffusa erat hilaritate.

Huc accedat huiusmodi scholia Eustathij. Τὸ γὰρ γελάσαι χείλεσι μόνοις καὶ μὴ χανδὸν ἢ παντὶ προσώπῳ, ἀλλὰ μηδὲ ὥστε μειδιάσαι, παρασύραι δὲ μόνον αὐτὰ κατὰ τοὺς σεσηρότας τὸν Σαρδόνιον ὑποδηλοῖ γέλωτα, τὸν μετὰ δηγμοῦ καρδίας βαρυνομένης ὡς ἄχθηταί τις, ἤτοι ὀχθεῖ, ὃς δὴ γέλως, ἡ ἐν Ὀδυσσείᾳ δηλοῦται. ἑρμηνεύων δὲ ποιητὴς τί ἐστι τὸ, ἡ δ' ἐγέλασσε χείλεσιν, ἐπάγει, οὐδὲ μέτωπον ἐπ' ὀφρύσι κυανέῃσιν ἰάνθη, ἤγουν διεχέθη, ἐθερμάνθη καθὰ καὶ ὕδωρ ἐν χαλκῷ ἰαίνεται πυρὶ θερμαινόμενον. Id est, *Nam ridere solis labris nec hiatu oris, vel totâ facie, neq́, quasi placidè ridere, sed labia solùm distorquere more canum rigentium, subindicat Sardoniū risum, qui mouetur e morsu cordis grauiter affecti, quibus irascitur vel indignatur aliquis. Quum autem Poeta interpretatur quid sit labiis ridere, addit, neq́, frons exporrecta est lætitiâ*, id est, *diffusa, feruefacta: sicut aqua in aheno calefacta igne.* Sed de risus Sardonii origine & vsu ipsius lege Erasmum in Chiliadibus.

Perilli.] Hic Cicuta Perillius fœnorator fuit, qui magis desipit, credens suam pecuniam homini, qui non sit soluendo, quàm Damasippus.

Dictantis.] Dictare est credentis, qui dictat accipienti vel argentario scribēdo formulam obligationis: ideoque sumitur pro dare & credere, & rescribere pro reddere, soluere & renumerare: quomodo sumitur Phorm. Terentianæ Actus. 5. Sc. 8. *atque illud mihi argentum iube rursum rescribi Phormio*, vt interpretatur Donatus, & sic Aeneid. 7. ad hæc verba.

Et tua Dardaniis transcribi sceptra colonis.

vbi Seruius citat vtrumque hunc locum & Horatij & Terentij & τὸ *transcribi* interpretatur, tradi. Obligatio enim scripturâ olim fiebat, & nominibus dicebatur fieri: de quo vide Iustin. in Institutionib. & Budæum in Pand. & Hotoman. in 3. Verr. item Donat. in locum Terentij modò citatū de scriptura mensæ, & Cic. Epist. poster. lib. 4. ad Attic. *hac pactio non verbis.* id est, non stipulatione ac testibus præsentibus, *sed nominibus & præscriptionibus quum esse facta diceretur, prolata est a Memmio.*

Audire atque.] Hysterologia quædam est: decora enim togæ compositio audientiam debet præcedere: ex quo dicendum videretur, ego diu disputaturus iubeo vnumquemque vestrū togam componere decenter, atque ita bene instructum venire auditum. De toga autem dictum est in Gramm. 4. Epod.

Superstitione.] Videtur Cicero 1. de nat. Deorum ita definire ac distinguere religionem ac superstitionem: *horum*, inquit, *sententia omnium, non modo superstitionem tollunt, in qua inest timor inanis Deorum, sed etiam religionem, quæ Deorum pio cultu continetur*: cuiusmodi discrimen etiam statuit lib. 2. de nat. Deorum, vbi notat superstitionem a superstite ductum habere nomen: sed contra Ciceronem Lactantius lib. 4. cap. 29. disputat: & Seruius aliter atque horum vterque sentit in hunc vers. 8. Aeneid.

Vana superstitio, veterumq́, ignara Deorum.

Superstitio, inquit, *est timor superfluus & delirus, aut ab ani-*

culis dicta, quæ multis superstites per ætatem delirant & stultæ sunt: aut secundùm Lucretium superstitio est superstantium rerum, id est, cælestium & diuinarum, quæ super nos stant, inanis & superfluus timor! vnde ἐπιφωνηματικῶς ille canit:

Tantum religio potuit suadere malorum!

Pendet autem hæc definitio & nititur hac lege: *separatim nemo habessit Deos: néue nouos siue aduenas, nisi publicè ascitos priuatim colunto.* Hanc Græci ἐθελοθρησκείαν vocant cultum sponte susceptum: cuius vocis rationem possumus repetere ex ipso Plutarcho in Alexandri vita sub initium, vbi docet τὸ θρησκεύειν deflexum esse παρὰ τοὺς Θρᾷκας: quos notat immodicè studiosos esse ceremoniarum in cultu Deorum, ac maximè mulieres Samothraciæ, & inter has Olympiã Alexandri matrem: qui cultus aliter Græcis vocatur δεισιδαιμονία, quomodo est inscriptus libellus Plutarchi de eodem argumento. Valet autem hæc dictio, metum Dæmonum superstitiosum, quo adacti credunt esse Deos: ideoque D. Paulus in Act. Apost Athenienses vocat δεισιδαιμονεστέρους. περὶ δὲ τῆς θρησκείας καθαρᾶς καὶ ἀμιάντου lege cap. 1. epist. D. Iacobi sub finem: vnde disces τὰ θρησκεία ἢ θρῆσκος interdum sumi pro religione & religioso: Interdum pro superstitione & superstitioso.

Propius me adite.] Ex annotatione Donati in vers. Act. 3. Sc. 3. Andr. *aliquot me adiêre*, hoc verbo significatur accessus quidam arduus ac difficilis, qualis est aditus cum importuna interpellatione.

Hellebori.] Vox Græca est ἐλλέβορος, & desanda est ex etymo παρὰ τὸ ἐλεῖν τῇ βορᾷ, quòd comestus necet, vel cibum corporis eripiat, quod adsignificare videtur ἐκπίβετος vox Hippocratis ἐν τῷ περὶ τῶν γυναικείων ἐκτομῶν, ἤγουν ἐκβόλιος, quòd fœtus mortuos eijciat ex vtero. De hoc lege Dioscoridem lib. 4. cap. 150. & 151. Theophrastum lib. 9. Hist. Plant. cap. 11. Plinium lib. 35. c. 5. Agellium lib. 17. c. 15. Hinc ἐλλεβορίζειν, purgare helleboro melancholicos, quo vtitur Demosthenes pro corona, τί σαυτὸν οὐκ ἐλλεβορίζεις ἐπὶ τούτοις, *quid non te his purgas helleboro?* Hæc planta nascitur felicissimè Anticyræ, quæ est Straboni lib. 9. ciuitas Locrorum ad sinum Maliacum & Oetam montem sita. Illic helleborum seu Veratrum vrbanum vulgant & optimè præparant. Veratri autem ratio est aduentitia, vt a verando ducta, verbo vatum proprio, qui se iactant tenere scientiam prædicendi vera, ac præsertim futura: quod quia multis experimẽtis compertum est genus esse insaniæ, tales veratores & veratrices dederunt hoc nomen remedio hellebori, vt hic postea vocaretur veratrum ad huiusmodi vates insaniâ purgandum. Quocirca frequentius Anticyram advenæ confluunt purgationis & curationis gratiâ, quorum aliquot meminit Plinius ibidem. Alij tamen dicunt Anticyram esse insulam in Propontide. Alij denique & oppidum & insulam esse ex Hellenio confirmant. Meminit Anticyræ Plutarchus lib. περὶ ἀοργησίας, *de ira reprimenda* sub finem. καὶ τὴν μανίαν αὐτὴ κατ' αὐτὴν ἡ Ἀντίκυρα καθαίρει, μιχθεῖσα δὲ ὀργῇ τραγῳδίας ποιεῖ καὶ μύθους, id est, *atque insaniam ipsa per se Anticyra, id est, helleborus nascens in Anticyra, sanat: sed illa ira mixta Tragœdias excitat & materiã fabularum faciendarum suppeditat.* Hîc interpres Latinus admodum imperitè reddit ἀντίκυρα, *æquè potens*, quasi vox esset coniuncta: sed interpres Gallicus fidelissimè. Abusus est Caligula prouerbio, vt refert Suetonius in ipsius vita c. 29. *Prætorium virum ex secessu Anticyræ, quam valetudinis causâ petierat, propagari sibi commeatum sæpius desiderantem, quum mandasset interimi, adiecit necessariam sanguinis missionem, cui tam diu non profuisset helleborus.* Obserua, legi vtroque genere.

Nescio an.] Sic Terentius legit dubitanter affirmando Adelph. 4. 5. 33. **Haud scio, an illam nunc miserè amat**, pro credo illum fortassis perditè amare ipsam: sic hoc loco, existimo hoc genus morbi sanari fortassis maximâ hellebori copiâ. In hoc genere sermonis, *nescio an vel haud scio, an.* magna creditur elegantia inesse, imò maior, quàm si per aduerbium dubitandi sententia exprimeretur: multò maxima hellebori pars danda est avaris, imò fortassis curatio totã requirit Anticyram, id est: omnia Medicorum remedia. Sic loquitur Cicero Epist. 15. lib. 9. *Est id quidem magnum, atque haud scio, an maximum.* Idem lib. 2. de Orat. *magnum quoddam opus est, atque haud scio, an maximum*: hoc quidem certè dicitur elegantiùs, quàm, magnum quoddam opus est, & fortassè maximum. Dicit autem hoc loco auaritiam tam altas agere radices in mẽte hominum, vt morbi talis ratio videatur requirere, quicquid est hellebori in Anticyra ad illius depulsionem.

Summam.] Intellige iussi sunt incidere summam opum & bonorum, quam Staberius moriens testamento relictam mandauerat incidendam sepulcro: quod si non fecissent liberi, pecuniam illam, quam a testatore accepissent, ille iusserat insumendam in ludos populo sumtuosissimè exhibendos, & in regalia, & magnifica conuiuia & largitiones, idque ad nutum & arbitrium Arrii hominis luxuriosi & sumtuosi.

Frumenti.] Ellipsis est τοῦ *&*, repetentis superiora, vt sit, & heredes damnati erant testamento tantum dare frumenti populo, quantum metit Africa. Est autem frumentum Seruio, γενικῶς quicquid aristam emittit in lib. 1. Georgicῶν, & a fructu nominatur, de quo lege Plinij l. 18. c. 7. in distributione frugum.

Africa.] De fertilitate Africani agri dictum est in Gramm. Odes. 1. lib. 1. Vbi tamen monui talem esse certis in locis & maximè Hesperiis, & nũc idem confirmare possum testimonio Herodoti sub finem Melpomenes: *neque verò videtur mihi bonitas Libycæ terræ cum bonitate Asiæ atque Europæ comparanda, præter vnam Cinypem, quæ tellus fluuio cognominis est. Hæc autem optima cuique telluri par est prouentu fructus Cerealis, nec quicquam omnino simile est reliqua Libya.* Huc addo ex Eustathio in periegesin Dionys. loquente de Sicilia sic: ἄλλος δέ τις λόγος, Λιβυκόν τι χωρίον παμφόρον, *solum quoddam omnium ferax in Lybia.*

Siue ego.] Hoc vult testator: quum ego sim dominus rerum mearum, licet mihi, vt animo libitum fuerit, de his statuere. Nam potestas & auctoritas iussionis & voluntatis solet esse testatori. Quamobrem nihil loci relinquitur reprehensioni temeritatis: a qua quidem vt longissimè absim, facit hæc diffidens posteris heredibus cautio.

Patruus.] Græci vocant patruum πατράδελφον ἢ πατροκασίγνητον. Innuit igitur: ne imperium in me exerceas, nec me regere cures: patruus enim loco patris esse videbatur liberis fratris sui. Aristoteles quoq; docet, filios esse quasdam velut partes genitorum suorum, ideoque ab his illorum vitia minimè peruideri, & si fortè parentes animaduertant, ad ea tamen, vt ad sua, conniuent. Itaq; peccata liberorum tradũt patruis castiganda: qui, quoniam paternã storge carẽt, seueriùs obiurgant & puniunt: vnde Cic. pro Cælio: *Qui in reliqua vita mitis esset, & in hac suauitate hũanitatis, quã propè iam delectantur homines, versari periucundè soleret, fuit in hac caussa pertristis quidam patruus, censor, magister:* sicut iam antè Ode 12. lib. 3. dictum est.

Quid ergo sensit?] Id est, quò Staberius spectabat in condendo testamento?

Quoad vixit.] Id est, quãdiu in vita fuit. Hîc autẽ, *quoad*, in dimẽsione versus est monosyllabum per crasin.

Pauperiem

Pauperiem] Quòd nunc pauperiem vocat vitium, id Od. 29. lib. 3. dixerat, *magnum pauperies opprobrium*, Ita Iuuenalis Sat. 3. infelicem paupertatem appellat:

Nil habet infelix paupertas durius in ſe,
Quàm quod ridiculos homines facit.

Verùm perversè ſic iudicatur de paupertate, quum illa nec vitioſa, nec probroſa ſoleat eſſe apud bonos & prudentes, qui eam hominibus dari a Deo nôrint, tam ſacris, quàm prophanis ſcriptoribus. 1. Samuelis cap. 2. *Iehouah pauperem facit & ditat, deprimit & extollit.* Item Salomon prouerb. 17.

Qui ſubſannat pauperem, probris afficit factorem ipſius: Cauſſam autem paupertatis & opulentiæ, nobilitatis & obſcuritatis, ſcientiæ & ignorantiæ, ꝓfani ſcriptores tam Græci, quàm Latini ſuo Cacodæmoni Ioui ſimilibuſque Deaſtris impiâ cæcitate tribuerunt: ac primùm Homerus Ὀδυσ. ξ. ſub initium inducit Eumæum ſubulcum ſic Vlyſſem hoſpitio excipientem:

Ξεῖν' οὔ μοι θέμις ἔστ', οὐδ' εἰ κακίων σέθεν ἔλθοι,
Ξεῖνον ἀτιμῆσαι. πρὸς γὰρ Διός εἰσιν ἅπαντες
Ξεῖνοί τε, πτωχοί τε. i.
Hoſpes, non mihi fas eſt, neque ſi te deterior veniret,
Hoſpitem aſpernari. Sunt enim ab Ioue omnes
Et hoſpites & pauperes.

Deinde Heſiodus in operibus & diebus paupertatem ſcribit eſſe donum Deorum: ideoque nemini obijciendam probri loco, ſed miſerandam potiùs ac iuuandam. Idem Theognis in ſententiis Elegiacis: idem Demoſthenes in oratione pro corona: idem denique innumerabiles alij: vnde videntur mihi Nabatæi inſanijſſe, qui huiuſmodi decretum Dei voluerunt impedire damnis ac pœnis in eos conſtitutis, qui rem familiarem minuiſſent: contrà præmia & honores eis propoſita, qui eam feciſſent auctiorem: vnde fiebat, vt Nabatæ illi populi eſſent ὀλιγόδουλοι, καὶ διακονοῦνται τὸ πλέον ὑπὸ συγγενῶν, καί εἰσιν αὐτοδιάκονοι καὶ ἀντιδιάκονοι, *vt perpauci eſſent (inter ipſos) ſerui, & ipſis adminiſtrarent vt plurimum cognati atque ipſi ſibi ac viciſſim ſeruirent.* Hæc Euſtathius in hunc verſum Dionyſ. periegeſεως.

Ἀφνειοὶ ναίουσιν ἐπωνυμίην Ναβαταῖοι. i.
Diuites habitant cognomento Nabathai.

Nihil acrius.] In id vnum omni ratione totôque animo incũbebant, ne quum moreretur, ſibi deeſſe videretur quarta pars aſſis ad immanes ſuarum opum cumulos, quos in vita poſſidebat: quod ſi fortè accidiſſet, homo haberetꝰ luxurioſus ac perditus, nepos & iners: nequam enim dicitur, quod non eſt quicquam: vel nihili faciendum, & ex 1. Faſtorũ dicitur de libidine.

Nequitia eſt, quæ te non ſinit eſſe ſenem.

cui opponitur homo frugi.

Diuitijs parent.] De vi divitiarum ſic Theognis:

Ὡς πλοῦτος πλείστην πᾶσιν ἔχει δύναμιν.
E diuitiis quàm plurimum poteſtatis accidit hominibus.

nam, vt Sophocles ait:

Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισιν εὑρίσκει φίλους,
Αὖθις δὲ τιμάς· εἶτα τῆς ὑπερτάτης
Τυραννίδος ἥκουσιν ἀγχίστην ἕδραν.
Ἔπειτα δ' οὐδεὶς ἐχθρὸς, οὐδὲ φύεται
Πρὸς χρήμαθ'. οἱ τε φύντες ἀρνοῦνται στυγεῖν.
Pecuniæ hominibus conciliant amicos:
Deinde honores, poſtea ad ſummæ Tyrannidis
Proximam ſedem perueniunt. Poſtremò nullus
Fit inimicus pecuniam habentibus,
Et qui fiunt, negant ſe odiſſe.

Quos qui conſtruxerit.] Sic loquutus Sat. 1. l. 1. *Quid habet pulcri conſtructus aceruus?* Sic quoque Cic. Phil. 2. *Aceruí nummorum conſtruuntur apud eum*, id eſt, congeruntur ac cumulantur.

Hoc veluti.] Pronomen hoc, non demonſtrat diuitias, ſed quemlibet horũ titulorum ex illis tanquã e virtute profectum, ideoq; apud ignorantes laudabilem.

Græcus Ariſtippus,] Non poſſum mihi perſuadere hũc Ariſtippum eſſe eundem, qui memoratur ab Horatio lib. 1. Epiſt. 18.

Si pranderet olus patienter, Regibus vti
Nollet Ariſtippus: ſi ſciret Regibus vti
Faſtidiret olus, qui me notat.

Quamuis autem vterq; hic locus Poetæ conueniat hiſtoriæ Laertij l. 2. vnde & Philargyrus, & voluptarius patronuſque diuitiarum fuiſſe perſpicitur Ariſtippus: idemq; dicitur partem pecuniæ iuſſiſſe ſeruũ in mare deijcere, quam acceperat a quodam Rege Mauritaniæ: videtur tamen mihi philargyrus & voluptarius a diuitiarum cõtemtore longè diſparari: vnde conijcio non vnum & eundem fuiſſe Ariſtippum, ſed duos.

Proijcere aurum.] Eſt Græcis χρυσὸν προΐεσθαι καὶ χρήματα διασκορπίζειν, ἀπορρίπτειν, *rem diſſipare & abijcere.*

Vter horum] Staberiúſne, qui conſtruit aceruos nummorũ? an Ariſtippꝰ, qui illos proijcit, magis inſanit?

Nil agit exemplum.] Id eſt, argumentum, quod non arguit, nec rei dubiæ creat notitiam, ſed affert alteram dubitationem, vanum eſt & inutile. Τὸ γὰρ ἀφανὲς ἐκ τοῦ φανεροῦ ταχίστην ἔχει τὴν διάγνωσιν, *notitiam enim rei ignotæ facillimè aperit nota.*

Emat citharas.] Cithara eſt vox Græca idem valens, quod altera φόρμιγξ, inſtrumentum muſicum ad formam Δ factum 24. chordarum, vt Magadis 20. de quibus & alijs ſic Athenæus lib. 14. μάγαδις ὄργανόν ἐστιν ψαλτικὸν καθάπερ καὶ κιθάρα λύρα, βάρβιτον, id eſt, *inſtrumentum ex eo genere, quod neruis intenditur.* Dicitur autem *cithara* παρὰ τὸ κινεῖν ἢ κεύθειν ἔρωτας *a concitandis, vel occultandis amoribus, quaſi* κεύθουσα.

Scalpra] Scalprum vel ſcalper commune quidem eſt inſtrumentum multorum opificum, ſed hîc intelligitur τὸ ἐργαλεῖον τοῦ σκυτοτομεῖν, inſtrumentum incidendi coria ad calceos concinnandos, quod aliter Græci dicunt σμίλην καὶ περιτομέα, inciſorium ſcalprum.

Auerſus mercaturis] Ellipſis eſt præpoſitionis, quam Orat. ſemper exprimunt, vt Cic. pro Archia. *Auerſus a Muſis*, & Cæſ. 2. de bello ciuili, *Milites a prælio auerſi ad ſtudium audiendi & cognoſcendi feruntur*, qui tres Græcè dicuntur μισέμπορος, ἀπόμουσος, φυγόμαχος, alienus a negotiatione, abhorrens a Muſis, pugnæ fugitans.

Delirus.] Gramatici flectunt hanc vocem a lira: quid autem hęc ſit, quid etiã porca, diſce a Columella l. 2. c. 4. & a Varr. l. 1. c. 20. Vt autem Poeta coniungit hîc *delirus & amens*, ſic Cic. l. 1. de nat. Deor. hęc verba: *Inepte paullò ante ſummos viros deſipere, delirare, demẽtes eſſe dicebas.*

Diſcrepat iſtis.] De hac ſyntaxi dictum eſt in Gram. Sat. 6. lib. 1. valet autem hîc, quâ re differat auarus, dum partis rebus & congeſtis non vtitur, ab his, qui comparatis inſtrumentis vti nequeunt, nec didicerunt: tales iubet Iſocrates ad Demonicum contemni καταφρόνει τῶν περὶ τὸν πλοῦτον σπουδαζόντων, χρῆσθαι δὲ μὴ δυναμένων. παραπλήσιον γὰρ οἱ τοιοῦτοι πάσχουσιν, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἵππον κτήσαιτο καλὸν, κακῶς ἱππεύειν ἐπιστάμενος *i. ſperne diuitijs nimis deditos, atq; partis neſcientes vti. Idem enim huiuſmodi hominibus accidit, ac ſi quis generoſum equum compararet, nec equitare prorſus ſciret.*

Contingere ſacrum.] Videtur hoc poſſe per attingere propriè declarari ex interpretatione Donati in Eun. Act. 4. Sc. 4. v. 2. *Atqui ſi illam digito attigerit vno*, item in Adelph. Act. 2. Sc. 1. verſ. 23. *Tetigine tui quidquam.* Aeſch. *attigiſſes.* exiguum eſt attingere, inquit, & minꝰ quàm tangere, quod Gręci dicunt ἐφάπτεσθαι ἀκροθιγῶς καὶ ἐπιστιγδὴν, quaſi ſuperficiem rei alicuius ſolùm tangere.

Granum.] Hoc aduerbium, *illinc*, significans motum de loco non videtur satis appositum huic verbo, *contingere*, ideoq; videtur in *granum* desiderari τὸ *captum* vel sumtum illinc, id est, de illo ingenti aceruo.

Chij.] De vino Chio dictum fuit in Ep. 9. sicut de Falerno Od. 27. l. 1. & de cadis Od. 14. l. 3.

Octoginta.] Extrema versuum non propriè faciunt tmesin sine interuentu alicuius tertii, quæ tamen fit interdum in simplicibus verbis: ideoq; non est mirum, si in coniunctis accidat, vt Priscianus citans hunc locum annotauit: quomodo Plinius dicit, *pedes vndecenos*, pro centum vno deficiente. Ita *vnde*, præpositum numeris tollit vnum ex ipsis, vt vndeviginti, vndetriginta &c. pro 19. & 29. sed in vndecim, addit vnum, quasi vnum & decem.

Blattarum.] De his vermibus sic fecit Martial. l. 14. scrinium alloquens:

Constrictos nisi das mihi libellos,
Admittam tineas, trucesq; blattas.

De his ac de generibus horum vide Plin. l. 29. c. 6. vt de tineis l. 11. c. 35. Hæ dicuntur Græcè σῆτες, πρὸς οὓς τὸ πόλιον ἐν τοῖς ἱματίοις ἀγαθόν, *quibus polium, herba, resistit in vestibus*, sicut Theophrastus scribit l. 1. c. 16. Tinea verò definitur vermiculus e situ ac putredine creatus. Præthereà blattæ vocantur σίλφαι & ratio vocis Latinæ παρὰ τὸ βλάπτειν a lædendo & infestando videtur petita.

Aut etiam libertus.] Hic e seruo fit liber, & manumissus, quia operâ, fide, taciturnitate & beneuolentiâ hero satisfecit, qui, si fortè posteà ingratus & beneficij immemor deprehenderetur, libertus reuocabatur olim in seruitutem: sicut Suetonius narrat in Claudio: *ingratos*, inquit, *& de quibus patroni quererentur, in seruitutem reuocabit.*

Curtabit.] Vix, credo, alibi reperias hoc verbum pro imminuet: quod videtur posse reddi Græcè κολούσει, ex illo Odyss. θ.

Ὅστις ξεινοδόκῳ ἔριδα προφέρηται ἀέθλων
Δήμῳ ἐν ἀλλοδαπῷ ἕο δ' αὐτοῦ πάντα κολούει.
Qui hospiti contentionem pugnæ offert
Apud exteros præsertim, omnes suas res imminuit.

Fædum porrigine.] Hunc morbum Græci dicunt τὸν λεπίασα, de quo lege Cor. Celsum l. 6. c. 2. & vox Latina dici videtur ex eo, quòd facilè per superficiem cutis & radices capillorum sese in longitudinem porrigat & fundat: ita λέπις, quòd veluti cortex & squama cuti detrahatur. Videtur autem hic morbus contagiosus Iuuenali Sat. 2.

Dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures: sicut grex totus in agris
Vnius scabie cadit & porrigine porci.

Idem morbus vocatur etiam πιτυρίασις ἀπὸ τοῦ πιτύρου, a furfure.

Aere parâris.] Pro, emeris nummis, aut, vt loquitur Terentius in Eunuch. Act. 4. Sc. 4. malè conciliâris pro, magno emeris: nam omnis, ait ibi Donatus, conuentio, conciliatio nominatur.

Quum ex quo.] Valdè vsitata est in hoc provocabulo ellipsis substantiui tempore, vt in Græcis ἐξ οὗ ἢ ἐξ ὅσου, ἤγουν χρόνου, *ex quo vel ex quanto tempore*, vt Scholiastes illud Homeri sub initium Ἰλιάδ. α. interpretatur, Ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε. i. *Ex quo certè primùm dissederunt litigantes*, pro, ἀφ' οὗ δὴ χρόνου. sic 2. Aen.

Impius ex quo Tydides. Cicero extulit plenè Philip. 1. initio, *nec a republica deijciebam oculos, ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati sumus.* Planèquoque Demosthenes Philip. 4. οὔπω ἔτη ἐστὶν ἑπτὰ, ἀφ' οὗ τὸ μὲν πλεῖν καταλέλυκα, *nondũ anni sunt septem, ex quo ego desii nauigare*: sed hoc posterius per anomaliam numeri. Refertur tamen aliquandò ad aliquod præcedens dictum vel factum, vt in Lælio, *ex quo fit, vt animosior etiam senectus sit, quàm adolescentia & fortior.*

Electram.] Electra fuit filia, vt Orestes filius, Agamemnonis & Clytemnestræ, cuius nomine inscribitur tragœdia Sophoclis, vt altera Euripidis nomine Orestis, e qua posteriori videntur hæc sumta, *tantum maledicit*, &c. sic enim Orestes Electram alloquitur.

Μέθες μὲ οὖσα τῶν ἐμῶν Ἐριννύων
Μέσον μ' ὀχμάζεις, ὡς βάλῃς εἰς τάρταρον.
Missum me facias, quæ, quũ sis vna mearum Furiarum,
Per medium me constrictum tenes ac premis, vt detrudas in tartarum.

Plato in Cratylo veriloquium τοῦ Orestis ita docet: ὁ Ὀρέστης κινδυνεύει ὀρθῶς ἔχειν, εἴτε τις τύχη ἔθετο αὐτῷ τὸ ὄνομα, εἴτε καὶ ποιητής τις, τὸ θηριῶδες τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἄγριον αὐτοῦ, καὶ τὸ ὀρεινὸν ἐνδεικνύμενος τῷ ὀνόματι. *videtur Orestes rectè nominari, siue casus aliquis imposuerit ipsi hoc nomen: siue Poeta quis, arguens feritatem, agrestemq; & montanam naturæ immanitatem.*

Splendida bilis.] Χολὴν μέλαιναν non improbo hîc intelligendam esse, quæ gignatur e sanguine supra modum torrido & vsto, & splendeat & malignè mordeat, vt humi effusa ebullire videatur: de qua lege Galẽum lib. 2. de caussis Symptomatum & in Aphorismo 23. l. 4. Persius Sat. 5. videtur dicere masculam bilem, quæ vix est placabilis:

Quid tibi vis? calido sub pectore mascula bilis
Intumuit, quam non exstinxerit vrna cicutæ.

Quali se dicit affectum Geta Act. 3. Sc. 2. Adel. *Vix sum compos animi, ita ardeo iracũdiâ: nihil est, quod malim, quàm illam totam familiam dari mihi obuiam, vt iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc est recens. Satis mihi id habeam supplicii, dum illos vlciscar modò.* Vide apud eundem reliqua.

Pauper Opimius.] Fingitur hæc Opimij persona in summa copia (vnde poterat se facilè opimare) inopis ad mores auarorum apertiùs arguendos: qualis Græcè vocatur κακόβιος καὶ τρυγόβιος, qualem quoque Caussidicus quidam Romæ celebratus circumloquebatũ, quem significabat parcè ac duriter viuere, id est, furfureum panem esitare, vinumque eructum & fœtidum potare: *hic, inquit, Eques Romanus apludam edit & floces bibit*, vide Agellium lib. 11. cap. 7. Poeta ferè hanc syntaxin seruat. vt Sat. 1. lib. 1. dicit bonorum pauperrimus.

Qui Veientanum.] Ellipsis est substantiui, vinum. Deflectitur autem a Veientes, qui fuerunt populi Veiorũ vrbis in Ethruria: vbi vineta ferebant vilissimum vinum, de quo Columella lib. 4. *Veientanæ vuæ non ita rubent, vt Amineæ, a quo colore rubellanæ appellantur, eædémque Fescenninæ, quòd plus, quàm cæteræ habeant faciũ,* vnde Martialis:

Sed Veientani vehitur fæx crassa Rubelli.

Ita dicti a genere vitium, quas Plinius dicit appellari rubellas materiâ rubente.

Solitus trullâ.] Ὑποκοριστικῶς a Trua flectitur, & hæc a terendo, quasi terua. Varro tamen a traijciendo, quòd aqua vel alius liquor per eam traijciatur. Hîc præter alias significationes est ποτήριον, vas potorium.

Vappam.] De hac voce lege Grãmatica Sat. 2. l. 1.

Loculos.] Qui Grçcè dicuntur βαλλάντια ἢ ὑποκοριστικῶς, βαλλαντίδια: quo nomine sacci & sacculi etiam vocantur. Intelligit autem crumenas & marsupia per loculos, qui sæpiùs numero multitudinis vsurpantur, vt a Martiali. lib. 14.

Non nisi de flaua loculos implere moneta
Non decet.

Ouans.]Id est, lætans, exsultans: quam quidem vocem Festus docet ab eo clamore flecti, quem edunt redeuntes è pugna milites victores geminatâ, o, literâ: quod non est dissimile huic acclamationi ἰὼ θρίαμβε: alii malunt dici ob ouibus, quæ à triumphantibus in Capitolio mactabantur. Seruius in vers. Aeneid. 10.

Ille sedens victor flammas despectat ouantes.

annotat Virgilium καταχρηστικῶς, οὐ κυρίως, tribuisse flammis affectum ouandi. Idem scribit apertiùs in vers. Aeneid. 4.

Quid tum? sola fugâ nautas comitabor ouantes,

abusiuè, inquit, ouantes pro lætantes: sed propriè ouatio est minor triumphus. Qui ouatur, & vno equo vtitur, & à plebeiis vel equitibus Rom. deducitur ad Capitolium, & de ouibus, vnde nominatur ouatio, sacrificabatur: sed triumphans albis equis vtitur quattuor & senatu præeunte de tauro sacrificat.

Medicum fidelis.] Pro hoc dicendum esset, Medicus fidus è Donato in Hecyræ Act. 1. Sce. 1. quomodo hic ipse Poeta loquetur Epist. 8 *fidis offendar amicis*, è differentia vtriusq; epitheti ab eo illic notata.

Saccos.] Hæc vox flexa videtur παρὰ τὸ σάττειν, quod sacco imponatur onus: vnde etiam oriuntur σάκτας ἢ σάκτης pro eodem: alii putant ab Hebræa sumtam *sac*, quam nos Galli similiter pariterque exprimimus, *sac* quo Genesis capite 42. versu 35. *besacco*, id est, in sacco suo, supple, erant loculi pecuniæ. Hæc autem vox vna est è compluribus aliis, quæ obseruantur communes multarum linguarum.

Sic erigit.] Idem dicit, quod priùs: sic hunc Medicus excitat, id est, commemoratione pecuniæ mox surripiendæ ab herede, nisi citò exsurgeret & erigeret se.

Men' viuo.] Repete à superiori, herésne meos nummos auferret, dum viuam, & his indigeam?

Vt viuas igitur.] Quidam legunt pro *igitur*, *agitur*, id est, nostra omnium cura in hoc est tota, vt valeas.

Hoc age.] I. attende animum ad ea, quæ, vt viuas, præscribo tibi sumenda. Sic Teren. Act. 1. Sc. 2. *Hoccine agis?* & audis & aduertis animum? hoc attentionis erat signum, quod à præcone dabatur assistentibus rei sacræ & diuinæ, his verbis Græcis πρόσεχε τοῖς ἱεροῖς νοῦν, *attende ad res sacras animum*, aut ad verbum, τοῦτο πρᾶττε, sicut è Plutarcho in vita Coriolani perspicitur, vt illi omni aliâ cogitatione & actione vacui, solùm ad id, quod ageretur, animos attenderent. Familiaris est nostro Poetæ hæc attentionis formula, quam reperies præter cætera in Epistola 2. 6. & 18. *Hoc agere*, Donat. in Adelph. Act. 1. Sc. 2. scribit dici solitum, de eo qui instat negotio suo.

Quid vis.] Lethargici Opimii verba sunt, qui è veterno aliquantùm exsuscitatus quærit à Medico, quid sibi faciendum, non vt valetudinem, sed vt suos nummos curet & tueatur.

Deficient.] Hoc verbum cum quarto casu est μεταβατικὸν ἢ ἐνεργητικὸν, pro relinquere & deserere, vt Cic. 7. in Verr. *non me deficit dolor*, & 1. de Orat. *deficiunt me vires.*

Fultura.] Vt vires corporis sustentantur cibo, & potione moderatâ fulciuntur: sic eædem vtriusque penuriâ & inediâ franguntur & debilitantur.

Ptisanarium.] Hæc quidem diminutio vocis Latinæ est à ptisana: sed hoc primigenium fluxit è Græco πτισσάνη ἢ πτισάνη, quod nihil huiusmodi diminutionis Græcè gignit, nisi prius τὸ η finale Δωρικῶς mutetur in α, vnde diminutio facilè nascetur in άριον more τῶν γλυκέριον καὶ δοξάριον, ἀ γλυκέρα καὶ δόξα, & conflatur ἐκ τοῦ πτίσσειν καὶ τοῦ ἀνὰν tundere & pinsere hordeum acere suo & glumâ mundatum: quamuis πτισάνη definiatur χυμὸς κριθῆς ἀφλοίσ, cremor & succus hordei decorticati & pisti: fit tamen ex aliis frugibus, atque ex hordeo: eamque ob rem à Græcis πτισάνη πυρρίνη χονδροπτισάνη, ἢ ἡ ἐκ ζέας, ἢ ὀρύζης πτισχάνη, id est, ptisana triticea, alicacea, vel ptissana ex zea, vel ex oryza: quod hîc enunciatur ptisanarium orycæ: de quo vide Plinium libro 18. capite septimo, & Dioscoridem lib. secundo cap. 117.

Octo assibus.] De asse dictum est Sa. 1, l. 1. Ex hac autem perturbatione & exanimatione, in quam Opimius veternosus & auarus incidit, audito pretio minimæ monetæ, quo ptisanarium constaret, perspicis, quàm miser sit auarus, qui eodem loco & numero habeat sumtum vnius octussis, quo grauem morbum, vel exitialem ipsius finem.

Rapinis.] Donatus in Adelph. Act 3. Scen. 3. ad vers. *vna in raptione*, hæc verbalia sic distinguit, vt raptio ad personam referatur: rapina ad rem: raptus ad stuprum.

Cardiacus.] De hoc affectu habes in Gramm. Ode 6. lib. 1. ad quod hæc accedant ex Homero ipsiusq; interprete in hunc versum ἰλιάδ. π.

Ἀλλ' ἔβαλ' ἔνθ' ἄρα τε φρένες ἔρχαται ἀμφ' ἁδινὸν κῆρ. i.
Sed vulnerauit (Patroclus Sarpedontem) *vbi præcordia conclusa sunt circa solidum cor.*

Id est, diaphragma circa cardiam, hoc est cor: quod dicit Homerus, ait Scholiastes, propter densitatem & neruositatem huius visceris. Idem autem sonat τὸ κῆρ ἢ τὸ ἦτορ hoc παρὰ τὸ ἄειν, τὸ πνέειν, *a spirando*, illud παρὰ τὸ καίειν, τὸ θερμαίνειν, id est, *à calefaciendo; quæ corporis particula maximè ad viuendum opportuna, immò præcipua est, atque opinione quorundam τὸ καρδία deriuatur per modum inuersionis, tanquam diceretur κῆρ διά.* i. *per cor*, ὥσπερ φησὶ ἡ τὸ, θάρσει πέφυγας τὸν ἐμὸν ἱκέσιον διά, ἀντὶ τοῦ διαπέφυγας τὴν ἐμὴν ἱκεσίαν, id est, *quemadmodum hunc locum pronuntiant, magnarum confidentia meam hunc detrectasti supplicationem pro verbo coniuncto &c.* præterea quum hic dicitur τὸ κῆρ ἢ ἦτορ βάλλεσθαι, intellige locum circa cor, qui est in nobis, velut regia quædam animi familiam regentis. Inde Corn. Celsus appellat cardiacum morbum, & hominem quoque ex eo laborantem, cardiacum: quo Seneca vtitur epist. 15. vbi præscribit rationem exercendi salubriter corporis: non tamen ita, vt labor spiritum exhauriat, inhabilemque intentioni ac studiis acrioribus reddat: atque adeò cogat siccato gutture in eius locum quo effluxit, multum alterius cibi ac potionis ingeri. Nam, ait ille, bibere & sudare vita cardiaci est, ausim etiam adscribere, athletæ pro complexu epistolæ. Ego verò τὸ καρδία ἀντὶ τοῦ κραδία μεταθέσει τοῦ ρ dici puto cum Etymologico ἀπὸ τοῦ κραδαίνεσθαι τὸ κινεῖσθαι. καρδία γὰρ ἀεὶ κινεῖται, i. *cor enim semper mouetur cum tremore.*

Craterum.] Crateri nomine duo viri celebres atq; illustres fuere: alter Medicus tempore Augusti summâ auctoritate: de quo Persius Sat. 3.

Ecquid opus Cratero magnos promittere montes?

Cicero item lib. 12. ad Atticum Epist. 13. *Commouet me Attica, etsi assentior Cratero*: quæ sententia iteratur Epist. 14. sequenti, *de Attica doleo, credo tamen Cratero, qui Piliam augi vetat.* Alter Craterus fuit Macedo dux

Alexandri magni, de quo Plut. in Apophthegmatis & Suidas. Hic autem locus satis de Medico aperte intelligitur.

Rectè est.] Id est, benè valet, quod tamen negabit Craterus medicus.

Latus.] Diximus in Grammaticis Sat. 9. lib. 1. quid esset dolor lateris, quid verò nephritis, id est, morbus renum sit, petendum à Medicis, & quomodo sanetur, vel potius aliquantum leuetur, discendum à Celso lib. 14. cap. 10. ac præterea è definitionibus medicis Gorrhæi & ex Aretæo περὶ ὀξέων καὶ χρονίων παθῶν.

Immolet æquis laribus.] Lares deflecti putant Grammatici modo à Lara ipsorum matre, quæ & Mana dicitur & Mania παρὰ τὸ μαίνεσθαι, ab insaniendo vel παρὰ τὸ μανόν, a raritate & laxitate mentis, vt paulò antè dictum est in Dialecticis huius Satyr. vel παρὰ τὸ μονοῦσθαι, à solitudinis studio: quales perturbationes mentem illuc agitant, eámque ob rem veteres porcum immolabant Maniæ Larium matri & ipsis Laribus ad sanationem talium perturbationum, vt constat è lib. 2 Varronis de Analogia & è Menæchmis Plauti. Priùs autem huiusmodi sacra fiebant humanâ victimâ: sed posteà in ferinas & brutas & primitias frugum mutata: de quo vide Macrobium lib. 1. cap. 7. Præterea Apuleius Dæmones modò vocat Lares, modò Genios, dicitque hos à veteribus habitos, tanquam interpretes & salutigerulos, qui concepta à nobis vota deferrent ad Deos & illinc ad nos diuina munera, veluti μεσῖται quidam & pararii, referrent.

Laribus.] Repetendum tibi est, quod in Rhetor. Odes 12. l. 1. annotauimus de Laribus, & cum his coniungendum.

Ambitiosus.] Hic purget etiam se & cerebrum helleboro, vt sanæ mentis fiat.

Barathro.] Obiter dictum est de hac voce in Gram. Sat. 2. l. 1. quò nunc potest accedere descriptio Scholiastæ in Pluto Aristophanis:

Οὐκοῦν ὑπόλοιπόν σοι τὸ βάραθρον γίγνεται.

Restat igitur tibi, vt detrudaris in barathrum.

Ἐστὶ δὲ τὸ βάραθρον χάσματι φρεατῶδες καὶ σκοτεινὸν, ἐν ᾧ τοὺς κακούργους ἔβαλον, ἔχον ὀγκινοὺς, τοὺς μὲν ἄνω, τοὺς δὲ κάτω, πάντα δὲ τὰ ἐκεῖ βαλλόμενα ἀφανῆ ποιῆσαι, id est, *Barathrum est hiatus quidam puteanus & obscurus, in quem Athenienses deiiciebant maleficos, habens suprà infráque vncos & illuc deiecta fiunt occulta, inuisáque omnia.* Alio nomine dicitur Græcè ἡ φάραγξ, ἄγγος, quo vtitur Thucydides l. 1. ἐς φάραγγας ἐσβάλλεσθαι, *detrudi in hiatum & fauces terræ, in præcipitium.* Attici præterea pro Barathrum pronunciant Berethrum ad idem significandum, ἀλκονετι, τὸ βάθος καὶ τὸν μυχὸν, profundum quendam recessum & abditissimum penetrale. Itaque barathro dare aliquid, est hic luxu vel aliâ libidine vitiosâ illud perdere, profundere, prodigere: quale fuit illud antè dictum de seruis Aristippi, qui iussu heri proiecerunt aurum in media Libya.

Canusi.] Apocope est pro Canusii, de quo oppido vide Gram. Sat. 5. l. 1.

Prædia diues.] Non mihi displicet hypostigme post *diues*, vt syntaxis verborum sit: Ceruius Opimius diues fertur diuisisse Canusii duobus natis prædia, censu antiquo, quemadmodum loquitur Terentius, *homo antiquâ virtute ac fide.* Ita enim indubitata possessio, firmitas & bonitas prædiorum declaratur, quæ præcipuè cernitur in agris, fundis, syluis, vinetis, pratis, arbustis, piscinis, vinariis, fauiariis, gregibus & armentis: vnde domino præstatur, quicquid est necessarium ad vitæ humanæ cultum: ideóq; Varro ab hoc verbo prædium ductum putat. Quid autem sit, vide Ode 15. l. 2. Potest etiam τὸ *censu* referri ad diues, vt antè dixit Sat. 2. l. 1.

Diues agris, diues positis in fœnore nummis.

Diuisse.] Habet similem syllabæ reiectionem superiori in *surrexe*, pro *diuisisse* & *surrexisse*.

Postquam te vidi.] Id est, postquam perspexi & cognoui indolem tuam, *o Aule*, procliuem ad talos & aleas, id est, ad rem patriam dilapidandam & profundendam: item, *o Tiberi*, vbi tuum ingenium mihi prænunciauit te ad rem aliquando nimis attentum fore; moneo te, Aule, ne patria obligurias bona, & luxu diminuas: te quoque, o Tiberi, ne illa facias maiora & auctiora αἰσχροκερδίᾳ, & turpis lucri studio. In *donare*, supple, nuces, vt in *ludere*, talis, in *numerare & abscondere*, nuces: tu Aule, Nomentanum profusum vita: tu, Tiberi, fuge Cicutam auarum & fœnoratorem.

Vter Aedilis.] Optimum est patris consilium ad rem paternam tuendam, ne liberi ambitione summâ contendant à populo magistratus inferiores, Ædilitatem & Præturam, in quibus impetrandis & gerendis maximâ erat opus largitione ad captanda illius suffragia, & ad studiis eiusdem obsequendum: propterea quòd quum aliquis inde semel tulisset repulsam, vix ad maiores aspirare poterat.

Huiusmodi autem honores ordinatim petebantur in repu. quo nunc ordine nominantur, *Quæstura, Tribunatus pleb. Aedilitas, Prætura, Consulatus, Censura.* Interuallũ petitionis erat annum inter Quæsturam est Tribunatum pleb. Itemque inter hunc & Ædilitatem, qui tres magistratus dicebantur inferiores. Prætura petebatur post Ædilitatem, post Præturam Consulatus interiecto vtrobique biennio: Sed post Consulatum nullus erat annus censuræ certo definitus. Hi tres magistratus vltimi vocabantur superiores.

Itaque Floralibus ludis, qui 4. Cal. Maii celebrabantur, summa largitio missilium, cicerum, fabarum lupinorum, aliorúmque leguminum: præterea leporum, caprearum, & aliorum huiusmodi populo fiebat à petentibus honores: & à gerentibus magistratus. De Flora lege Plin. l. 18. c. 29. & de imagine ipsius à Praxitele expressa eundem l. 18. c. 5. Augustin. l. 4. c. 8. de ciuitate: Lactantium lib. 1. cap. 20. Ouid. l. 5. Fastorum: Arnobium lib. 8. Persius verò sub finem Sat. 5. imitatus est hunc locum Horatii contra ambitiosos:

— Vigila, & cicer ingere largè
Rixanti populo, nostra vt Floralia possint
Aprici meminisse senes —

Sed vtrique magistratui, & Præturæ, & Aedilitati, quantum effusi sumtus suggerendum esset, disce ex illo epigrammate Martialis lib. 10. in Proculeiam, quæ diuortium cum marito facere parabat, propterea quòd hic Præturam consequutus, deberet populo celebrationem ludorum Megalensium: quibus exhibendis ingenti pecuniâ opus erat, quam vxor de suo prospiciebat suppeditatum iri, propter rem mariti tenuissimam. Sic igitur Martialis:

Mense nouo Iani veterem, Proculeia, maritum
Deseris, atq; iubes res sibi habere suas.
Quid, rogo? quid factum est? subiti quæ caussa doloris?
Nil mihi respondes? dicam ego: Prætor erat.

Constatura

Constatura fuit Megalensis purpura centum
Millibus, vt minimum munera parca dares.
Et populare sacrum bis millia dena tulisset:
Dissidium non est hoc, Proculeia, lucrum est.

Hîc Martialis Floralia vocat popularia: quia festis illis populo nihil non turpitudinis admittere licebat, imitanti mores nobilis illius scorti Floræ, quos intelligas ex auctoribus priùs citatis.

Intestabilis.] Definitur intestabilis, cui ob crimen famosum non licebat dicere testimonium alteri, nec testamentum condere: nec quisquam vicissim ipsi iure tenetur dicere: sed honesto ciui Romano quisque debebat testimonium dicere, si denunciatum esset. Ita Taci. l. 25. geminat intestabilis & consceleratus. Ita quoq; Plautus in Bacch. *Ego sum malus, ego sum sacer, scelestus*: qui possent dici Græcè, ἀλιάθετος, ἐπαράσιμος, βδέλυρος, vel, vt loquitur Aeschines in Ctesiphontem, ἐξάγιστος, καὶ ἐπάρατος, ac velut ἀνάθημα & μιάστωρ.

Sacer esto.] Formula imprecationis est, quam Seruius scribit se legisse in Satyr. Pet. Arbitri, vt dicetur in Rhetoricis, & sacerrimum illum Massiliensium ritum exponit, vt Ian. Douza in præcidaneis in P. Arbit. Qui Diis sacri dicebantur, idcirco impunè interficiebantur, quod illorum animæ diis deberi putabant.

Latus spatiêre.] Id est, incedas laxè & latè, nullâ pressus turbâ, quam lictores magistratui summouent. Hunc autem Hellenismum nominis pro aduerbio quidam vocant σύγχυσιν, mixturam verborum: quam equidem puto magis locum habere in colis & periodis hyperbaticis, quàm in positione vnius partis pro altera, nisi velis ad hanc confusionem aggregare, quod quidam existimant de Circo, non de persona hanc latitudinem intelligi: alii tamen hîc legunt *lætus*.

Aeneus vt stes.] Quod Græci dicunt ἵνα χαλκοῦς ἱστᾶται, quemadmodum Aristoteles loquitur lib. 3 Rhet. ἄξιος σταθῆναι χαλκοῦς, *dignus cui statua erigatur.* Sic verbum *standi* absolutè vsurpatur è Corydone in Melibœo:

Si proprium hoc fuerit, leui de marmore tota
Puniceo stabis suras euincta cothurno.

id est, si me Poetam feceris similem Codro; erigetur Dianæ statua marmorea.

Quos fecit Agrippa &c.] Dictum est Ode 6. lib. 1. de Agrippa, & ex Plinio ratio nominis reddita, quam refert etiam apertiùs Solinus capite quarto. *Contra naturam est*, ait, *in pedes procedere nascentes: quapropter, velut ægrè parti, appellantur Agrippæ. Ita editi minùs prosperè viuunt, & de vita æuo breuiori decedunt. Denique in vno M. Agrippa felicitatis exemplum est, nec tamen vsque eò inoffensæ, vt non plura aduersa pertulerit, quàm secunda. Nam & miserâ pedum valetudine, & aperto coniugis adulterio, & aliquot infelicitatis notis retrouersi ortus omen luit.*

Vulpes.] Arbitrantur nonnulli hoc ex Apologo quodam Aesopi depromtum: vbi vulpes à nobilioribus feris contemta, fingitur pellem leonis induisse: vt illæ hoc terrifico cultu deinceps posteà ipsam ludibrio habere, sed vereri. Alii referunt ad asinum Cumanum, qui apologus eódem, quò prior, spectat, communi tamen epimythio explicatur de his, qui volunt alii videri & haberi, atque naturâ sunt comparati: volunt etiam in pretio esse non propter se, sed propter purpuram, resque alias extrinsecùs assumtas per summam insaniam, maximúmque rei familiaris detrimentum. Et certè bona pars parœmiarum peti ferè solet è Categoria comparatorum & eloquutione troporum, vt hæc obiter moneantur.

Atrida.] Doricus est casus vocandi, vt Menalca, Nephelegerta. Hic locus eleuat notas Seruii, quamuis ab eo citetur in ver. Aen. 3.

Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo.

Anchisa, inquit, *Græcus est vocatiuus. Nam si Latinus, breuis esset*: Cur autem in Anchisa longus, & in Atrida breuis? Quia, inquit, Atrides & Scythes Latinam recipiunt declinationem, & mittunt nominatiuum ipsum in a. Atrida & Scytha, æ: & cur ab Anchises non inclinatur etiam Anchisa, æ, & quantitas seruatur? Sanè vtrobique eadem debet esse ratio, illúdque τὸ a, haberi anceps potest, de quo lege cap. 12. Grammat. Rami.

Rex sum.] Emphatica responsio est, quasi rex Agamemnon νημέρτης esset, iustèq; ac rectè faceret, quicquid ipsi pro omni ratione voluntas & libido subministrarent.

Dî tibi.] Plebeius imitatur orationem Chrysæ Iliad. α. sub principium, vbi sic loquitur:

Ἀτρεΐδαί τε καὶ ἄλλοι ἐϋκνήμιδες Ἀχαιοί,
Ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
Ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν, εὖ δ' οἴκαδ' ἱκέσθαι.

Vos Atridæ, vósq; alii Græciæ Principes,
Vobis dent Dii superi euertere Troiam,
Et vestram domum redire voti compotes.

Hoc tamen interest, quòd Chryses vel blandiendo Græcis, malè suis popularibus Troianis precatur: vel id verè & ex animo facit iusto dolore commotus de amissa puella, quæ bello capta non fuisset, nisi Paris Helenam rapuisset. Plebeius autem vult tantùm beneuolentiam regis conciliare, & sibi potestatem dari aliquid ex eo percontandi consilii caussâ, ὧν τινων ἀρχὴν ἔγνω, τὸν ἔπαινον εἶναι, *quæ quidem cognouerat laudatione Principum se facilè consequuturum esse.*

Vltrà quæro.] Mauult hîc Cruquius legere, *quære tu Plebeius* è veteri cod. per ectasin hepthemimericam, qualis fuit Satyr. 9. lib. 1. in, *quum grauius dorso subit onus*, atque putat, τὸ *Plebeius* esse proprium nomen serui vel liberti Agamemnonis. Hanc quoque lectionem Cranterus probat, vt minimè reiiciendam. Quod autem non prorsus omnino recipiatur, facit interdicta Plebeio accuratior inquisitio per verba *nil vltrà quære*, quæ ἀντιφατικόν τι habent cum his proximè sequentibus, *dicere permitto.* Hac autem personarum fictione Poeta inhumanitatem quorundam, iudiciíque peruersitatem notat: quali dicitur Tiberius grauiter offensus apud Suetonium in ipsius vita, c. 61 *Obiectum est*, inquit, *Poetæ cuidam, quòd in Tragœdia Agamemnonem, id est, Romanum imperantem Tiberium probris lacessisset: obiectum & Historico, quòd Brutum, Cassiumq; vltimos Romanorum dixisset: animaduersum statim in auctores, scriptáq; abolita: quamuis probarentur aliquot annos, etiam Augusto audiente, recitata.*

Ab Achille.] De fortitudine Aiacis Telamonii lege Iliad. β. & Sophoclem in Aiace flagellifero, & Pindarum εἰδ. ς. Nemeorum. Ex Sophocle disces ipsum Aiacem reddidisse rationem sui nominis, & quum illic exclamasset αἴ, αἴ, subiecisse: Quis vnquam putasset fore, vt nomen meum conuenientem malis meis significationem complecteretur? est enim nûc mihi, vnde clamare cum lamentatione debeam ter & quater, αἰάζειν.

Putrescit.] Quidam malunt hîc legere, *putescit*, quia magis conueniat cadaueribus inhumatis & proiectis, quàm illud: quamuis Homerus Iliad. λ. de cadauere Diomedis sic loquatur:

— ὁ δέ θ' αἵματι γαῖαν ἐρεύθων
Πύθεται, οἰωνοὶ δὲ περὶ πλέες, ἠὲ γυναῖκες.
Ille verò sanguine terram inficiens
Putrescit, & plures aues, quàm mulieres, circumstabant.

Hoc autem vtrúmque tam Græcum quàm Latinum verbum aptiùs sepultis cadaueribus tribui videtur: nisi talis lectio accusaret Homerum acyrologiæ.

Gaudeas.] Altera est interpretatio versus Homerici Iliad. α.

Ὢ πόποι ἦ μέγα πένθος Ἀχαιΐδα γαῖαν ἱκάνει!
Ἦκεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες,
Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ,
Εἰ σφῶιν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιιν;
Eheu quàm magnus luctus Achiuam terram incessit!
Contrà, quam à Priamus afficietur lætitiâ, ipsiúsque liberi,
Aliíq; Troiani quanto exsultabunt gaudio,
Si audierint vos intestinis discordiis laborare?

Hæc est oratio Nestoris Agamemnonem & Achillem conciliare conantis. Semper enim habitum est summæ prudentiæ, nihil committere, quod inimicis futurum sit voluptati, amicis verò dolori: quod Theognis queritur sibi aliter euenisse:

Οἴμοι, ἐγὼ δειλὸς καὶ δὴ κατάχαρμα μὲν ἐχθροῖς
Τοῖς δὲ φίλοισι πόνος γεῖλα παθὼν γενόμην.
Hei mihi, miser ego fui lætitiæ inimicis,
Et amicis tristitia propter meam calamitatem.

Mille ouium.] Mille sumitur hîc substantiuè, pro, mille oues: valétq; Græcum χιλιάς, atq; vt dicitur μία χιλιάς, sic vnum mille. Sic in plurali χιλιάδες & millia: de quo vide Agell. l. 1. c. 16. Macro. l. 1. Saturnal. c. 5. His autem similia dicuntur à Menelao in Aiace Sophoclis.

Insanus.] Ad hanc insaniam Aiax adactus fuit dolore iudicii, quo Græci adiudicârunt Achillis arma Vlyssi, magis ipsius eloquentiâ capti, quàm æquitate rei & veritate ducti, vt Pindarus scribit Nem. εἰδ. η.

Inclytum.] Hæc vox flexione quidem Græca est, sed coniunctione & casu Latina. κλυτὸς enim παρὰ τὸ κλύειν, ab audiendo deducitur, vt sit, cuius fama audiatur: vnde κλυτὸν ὄνομα Vlyssis valet celebre: quod aliter Græci dicunt ἐξάκουστον, ἐπίδοξον, καὶ ἐπίκλυτον, *celebre, clarum, & illustre.*

Menelaum, &c.] Etymũ Agamemnonis habes Ode 4. lib. 4. è Platone. Illud autem Menelai idem mihi videtur, quod Demosthenis, à populi robore & præsidio.

Pro vitula, &c.] Seru. in Eclog. 3. ad vers. *Experiamur: ego hanc vitulam, &c.* annotat, vitulam à viridiore ætate dictam, sicut virginem.

Aulide.] Fabulam vide in Iphigenia Euripidis, quomodo tempestate detenti in Aulide Græci fuerint coacti immolare Iphigeniam Dianæ: quod Clytemnestra in Electra Sophoclis profert in excusationẽ cædis à se factæ in Agamemnon. De quo lege l. 1. Lucretii, & 3. de Offic. de falsa religione Agamemnonis. Quid autem sit Aulis, potest sciri è l. 9. Strab. qui dicit Aulidem esse lapidosam Eubœæ oram: vbi est portus nauium 50. capax, cui congruenter scribit Scholiastes Apollonii 4. Argon. ἡ Αὐλὶς πόλις Βοιωτίας κατ' ἀντικρὺ τῆς Εὐβοίας κειμένη, *Aulis est vrbs Bœotiæ è regione Eubœæ sita.* In quo portu detenta est classis Græcorum, & vt ibi Seruius annotat in hunc versum 4. Aeneid.

Non ego cum Danais Troianam exscindere gentem,
Aulide iuraui.

coniurârunt Græci se non antè reuersuros, quàm Troia caperetur. Ellipsin autem τοῦ *in Aulide*, expleuit, vel pro datiuo, *Aulidi* positum scripsit. Præterea legendus est Seruius de hac immolatione in hunc versum Aenei. secundo.

Sanguine placâsti ventos & virgine cæsâ.

Quod tibi, lector, volo nunc subscribere, veritus, ne fortassis copia commentarii tibi desit: *huius autem rei fabula talis est: Quum Græci ad Aulidem venissent, Agamemnon Dianæ ceruum occidit ignarus. Vnde irata dea flatus ventorum remouit. Quamobrem quum non nauigare possent, & pestilentiam sustinerent: oracula consulta dixerunt Agamemnonio sanguine Dianam esse placandam. Ergo quum ab Vlysse per nuptiarum simulationem adducta Iphigenia eò esset, vt immolaretur, numinis miseratione sublata est, ceruáque supposita, & translata in Tauricam regionem regi Thoanti tradita est*, &c. Cicero lib. 3. de officiis vt modo dictum fuit, profert hanc fabulam in exemplum de non stando semper promissis. *Quid? Agamemnon quum deuouisset Dianæ, quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno, immolauit Iphigeniam, quâ nihil erat eo quidem natum pulchrius. Promissum potius non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit. Ergo & promissa non facienda nonnunquam.* Quàm autem grauiter tulerit Deus immolationem Israeliticorum liberorum ad idolum Moloch, quod quidam interpretantur simulacrum Saturni, lege Psalmum 106. ac de tàm tetro facinore quantum idem sumserit supplicii, l. 2. Regum c. 22. & 23.

Spargis.] Sic Virgilius in Pharmaceut. loquitur,

Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros.

Mola autem definitur à Festo *far tostum & sale conspersum*, quòd eo molito aspergantur hostiæ: sed, pro, sale conspersam, Poeta dicit *molâ salsâ* imitatus Plautum in Amphitryone: *Prodigiali Ioui aut molâ salsâ hodie, aut ture masculo comprecatum oportuit.* Molæ videtur respondere, quod Theocritus dicit εἰδυλ. β.

Ἄλφιτά τοι πρᾶτον πυρὶ τάκεται· ἀλλ' ἐπίπασσε
Θέστυλι δειλαία ----
Mola quidem primùm igne frigitur in suffitum.
Sed insperge, o Thestyli misera.

Quanquam scio τὸ ἄλφιτον definiri farinam hordeaceam ἐκ τῶν κριθῶν, vt ἄλευρον ἐκ τῶν πυρῶν, farinam triticeam: tamen eo distinguitur ἄλφιτον, quòd torreatur: ὠμήλυσις δὲ, quòd ex crudo hordeo fiat. Spargendi autem molâ ratio pertinet ad ritum. Nam mola sic præparata è farre tosto, sale & ture, imponebatur capiti victimæ, quæ tum macta credebatur, & immolata: deinde vinum vel mustum eidem affundebatur, priùs ab auspice degustatum, & à circumstantibus leuiter delibatum: qui ritus dicebatur libatio: posteà exstispicium fiebat: epulæ celebrabantur: chori agitabantut, & pedibus complodebatur.

Rectum animi.] Familiaris est huic & aliis Poetis *rectum* vsurpare substantiuè pro virtute, vt curuum & prauum pro vitio, vt anteà Sat. 1. l. 1.

Quos vltrà citráq; nequit consistere rectum.

& Epist. 2. l. 2. *curuo dignoscere rectum*: quod Græci dicunt τὴν τῆς διανοίας ὀρθότητα: vel huic Latino conuenientiùs τὸ τοῦ νοῦ ὀρθόν. Sed ἐτυμώτερον, id est, verius interpretemur primum è lib. 1. Cic. de officiis, *perfectum autem officium, rectum, opinor, vocemus, quod* Græci κατόρθωμα;

τόρθωμα: deinde è lib.2.de finibus, *Quæ autem nos aut recta, aut rectè facta dicimus, si placet, illi vocant κατορθώματα omnes numeros virtutis continent.* Cæterum est profectò valde vsitatum omnibus tam Philosophis, Oratoribus, quàm Poetis in rebus singulis & artibus perfectissimum quidq; diligentissimè ac laboriosissimè inuestigare: cuius tamen labor videtur frustra suscipi, præsertim quum talis perfectionis quædam solū idea & forma mente possit comprehendi & cogitari, non autem illius exemplar vsquam reperiri. In quo enim homines τοῦ κατορθώματος i. perfecti officii exemplum inuenias? Sic vnde posset erui, ab hominibus sanctis, i. per Spiritum S. regeneratis ac renouatis esset petendum. At Prophetæ & Apostoli testantur omnes omnium omninò hominū iustitias pannis immundis ac pollutis esse persimiles, tantumq; illas abesse à perfectione recti operis Christiani debent credere, vt nisi Christus Dominus noster κατορθώματα ἐκεῖνα, pro nobis præstitisset, solusq; legi diuinę plenè perfectéque satisfecisset, quæ præcepta de perfectis officiis tradidit, actum de vniuersi generis humani æterna salute procul dubio fuisset.

Abstinuit vim.] Cic. dicit cum præpositione, abstinere mentes, oculos, & manus ab alienis, li. de Orat. Item, *Vix à se manum abstinuit*, id est, ferè sibi mortem consciuit.

Vt hærentes.] I. vt soluerent classem è portu Aulidis, vbi vis tempestatis & aduersi venti velut illum affixerant, & agere stationem cogebant, nec vela nos dare in altum sinebant.

Nempe tuo.] Hic, *nempe* est ἐπίρρημα διασαφητικὸν valens, ἤγουν, scilicet: quomodo Terent. And. Act. 1. Sc. 1 *Nempe vt curentur rectè*, id est, vis breuiter monere me, vt diligenter coquam, quæ apud forum modò emisti: quibus aduerbiis declarationis rarò vtitur Cicero.

Alias veris.] Ellipsis est præpositionis, quam explet Orator, *nec quicquam aliud à libertate communi quæsisse exitus declarat*: in quibusdam tamen codicibus desideratur hìc præpositio. Valet autem *alias*, diuersas & discrepantes à veris & à scelere tumultuoso. Xylander tamen contendit, *alias veris*, esse imitationem Græcæ syntaxeos, quâ dicitur ἕτερος αὐτοῦ, *qui à se ipso dissidet*: ideóq; lectionem, *alias veris*, retinet. Quò possum afferre è Menone Platonis, ἄλλο ἐπιστήμης, *diuersum à scientia*. Item ex Ethicis Arist. φίλος ἕτερος τοῦ κόλακος, *amicus ab adulatore discrepat.*

Nihilum distabit.] I. erratum stulti & irati peccatum nihil inter se distant, & diuersa sunt, vt Cic. loquitur 1. de Orat.

Scelus admiseris, &c.] Sic Terent. loquitur Eunuch. Act. 5. Sc. 2.— *quid ego tantum sceleris admisi?* vbi est Donato αὔξησις, quòd τὸ *admittere* plus sit quàm facere, vt in Adelph. Act. 3. Sc. 3. etiam annotatur: *Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere indigna genere nostro?* Sed Act. 4. Sc. 6. Eunuch.--- *quod tu cauere possis, stultum admittere est.* idem interpres explicat, nunc τὸ *admittere*, pati fieri significat.

Stas animo.] Hoc est, ésne mentis sanæ, vel, ésne apud te? & vt dixit modo, *rectum animi seruas?* hæc tamen phrasis paulò aliter sumitur à Cic. l. 5. ad Att. Epist. 18. *Stamus animis, & quia consiliis, vt videmur, bonis vtimur, speramus etiam manu*: pro, non despondemus animos, & speramus, nos fore superiores viribus.

Purum vitio.] Aliâ syntaxi dixit Ode 22. l. 1. *scelerisq; purus.*

Gestare amet.] I. libenter gestet secum: de quo dictum est in Gram, Od. 5. l. 2.

Tumidum, &c.] I. variis perturbationibus affectum & agitatum.

Puppam.] Veteres dicebant puppam & pupillam, pussam & pusillam, pro puellam & puellulam. Hic Iosephus Scaliger mauult veterem lectionem asserere, *putam & putillam*, quæ deflectit eruditè παρὰ τὴν πόσθων καὶ τὸ πόσθιον, τοῦτ' ἐστιν χοῖρον ἢ χοίρων διὰ ὑποκορισμάτων, quibus nutrices vtuntur in alumnis blandè appellandis, quomodo dicitur Augustus Horatium appellasse putissimum penem & homuncionem lepidissimū, vt apparet ex vita Poetæ præfixa his commentariis è Suetonio.

Destinet vxorem.] I. despondeat viro forti vxorem, quod Græcè dicitur προεδίδειν. Certè qui hoc facit, tradi meretur, vt furiosus, in tutelam propinquorum sanorum.

Forti marito &c.] Pro hoc Donatus in Act. 4. Sc. 1. Hecyræ dicit, *virum satis firmum*, quum Philippus sic loquitur de Pamphilo cum Myrrhina muliere,

> *Nam si is posset ab ea sese derepente auellere,*
> *Qui cum tot consuesset annos: non eum hominem ducerem,*
> *Nec virum satis firmum gnatæ.*

Notæ Donati in versum postremū sunt, *quem res Venereæ non mouerent. Nam firmum etiam hoc possumus intelligere, validum in officio coitus*, vt hic locus Horatii citatur: qualem Canidia conqueritur Horatium fuisse in se Epodis. 12. vbi dicitur *iuuenis minimè firmus & taurus iners.*

Bellona.] Bellona dicitur ad insaniam adigere, quæ definitur à Græcis πολεμικὴ θεά, maximéq; ab Eustathio in hunc versum Iliad. ε.

> Οὔτ' ἄρ' Ἀθηναίη, οὔτε πτολίπορθος Ἐνυώ.
> *Neq; Minerua, neq; vrbiperda Bellona.*

Ἡ δ' Ἐνυὼ δαιμόνιόν τι, πλάττεται μάχιμον ἀπὸ οὖν, vel ἐνύω, τὸ φονεύω. *Enyo fingitur dæmonium quoddam bellicosum, à perimendo dictum*, ἀφ' οὗ καὶ ὁ ἐνυάλιος παράγεται, à quo deducitur hoc epithetum, modò Dionysio, modò cuidam alii dæmoni tributum, vt placet Scholiastæ Sophoclis in Aiacem. Præterea quidam putant Bellonam fuisse matrem Martis, alii sororem, alii aliud. E lib. autem sexto Fastorū Ouidii cognoscimus ædem Bellonæ sitam fuisse iuxta Circum maximum extra vrbem, & ab Appio Pulchro consecratam,

> *Hac sacrata die Tusco Bellona duello*
> *Dicitur, & Latio prospera semper adest.*
> *Appius est auctor, Pyrrho qui pace negatâ*
> *Multum animo vidit: lumine captus erat. &c.*

Per *hac die* significatur dies Iunii quartus, vel Romaico calculo pridie Nonas eiusdem mensis: in illo Circo primum senatusconsultum legimus apud Liuium l. 6. Decadis 3. conditum: quum Marcellus victor reuersus ex Syracusis triumphum rebus abs se præclarè gestis postulauit, C. Calphurnio prætore senatum habente. Solemne autem erat & imperatores triumphum petituros & legatos exterarum gentium vrbis ingressu tantisper prohiberi, dum ibidem senatus fuisset: de quo lege Liuium l. 10. Decadis tertiæ, vt de ipsa Dea l. 2. de natura Deorum & Lactantium l. 1.

Gaudens cruentis.] Quod Græcè dicas, φιλαίματον, καὶ αἱμοχαρῆς, ἢ αἱματοχαρής, *Martem sæuum, sanguinarium.*

Nomentanum.] De hoc dictum est Satyr. 8. lib. 1. & 1. lib. 2. sicut de *nepote* Epod. 1. & Satyra secunda huius libri.

Arripe mecum.] Nempe luxuriosum ad quæstionem & reprehensionem, & exerce, & exagita: quomodo loquutus est Sat. 1. huius; *primores populi arripuit.*

Vincit ratio.] I. arguit & obtinet, vt Sat. 3. l. 1. *Nec ratio vincet.*

Hic simul.] I. postquam quidam nepos & luxuriosus (ita τὸ *hic* videtur ἀορίστως sumendum, non ad Nomentanum referendum) adiit patrimonium mille talentorum: quæ si Attica erant, sex centis aureorum nostrorum millibus respondebant è Budæi supputatione. Hanc autem vocem Græci, à qua fluit Latina, scribunt per α in penultima, siue lancem & trutinam, siue pondus auri & argenti lanci impositum notet, vt Theocritus Idyl. η.

Μή μοι χρύσεια τάλαντα
Εἴη ἔχειν ——
Nec mihi auri talenta habere liceat.

De cuius notione dictum est Satyrâ tertiâ libri primi.

Pomarius.] Græcè dicitur μηλοπώλης, Gall. *fructier*, vt vnguentarius, μυροπώλης: quales effæminatorum hominum artifices Lacedæmonii ex vrbe sua expulerunt, vt refert Sen. l. 4. natur. quæst. atq; præterea reliquos voluptatum ministros. Cic. sub fin. l. 1. de Offic censet improbandos, cetarios, lanios, coquos, fartores, piscatores, vnguentarios, saltatores, totúmque ludum talarium, præsertim si lucri & quæstus caussa luditur.

Tusci vici.] Hic vicus Romæ, quem posteà dixerunt Turarium, nomen Tuscum ex eo habuit inditum, quòd, quum pars rusticorum ab Arricinis cæsa, post factam cum Romanis pacem, perfugisset Romã, & eam benignè exceptam caritas huius vrbis tenuisset, hic locus vrbanæ habitationis appellatus sit vicus Tuscus, vbi tempore Poetæ celeberrimi quotidie conuentus mangonum, barathronum, lenonum, mendicorum, lurcorum, insidiatorum, sicariorum, reliquorúmque perditorum ac profligatorum hominum agebantur, de quo vico lege Liu. l. 2. & Varron. l. 4. de lingua Latina.

Cum scurris.] Ad Grammaticam huius vocis notationem valdè est appositum epithetum *vagus*, & ad eiusdem descriptionem totus ille locus Poetæ Epist. 15.

Menius vt rebus maternis atq; paternis
Fortiter absumtis, vrbanus cœpit haberi,
Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret,
Qualibet in quemuis opprobria fingere sæuus.

Hinc perspicitur scurræ esse, non solum adulando iocari, sed graues etiam contumelias intorquere in alios. Hic Græcis est βωμολόχος καὶ βιόλογος, qui victum dicteriis aucupatur: quasi assecla mensarum alienarum: quali contumeliâ Cicero Sallustium notauit. Potest autem hæc vox vel à verbo Græco συγκύρρειν deflecti, quòd scurra semper ditissimo cuique studeat occurrere: vel à verbo Latino *sequi*, vel à secando: quod videtur ex eo probabilius, quia Cic. lib. 1. de natura Deorum scribit, esse verbum Latinum, cuius veriverbium ab ipsius Latinis parentibus petendum est. Locus ille Ciceronis est: *Zeno quidem non eos solùm, qui tum erant, Apollodorum, Syllum, caterósque figebat maledictu, sed Socratem ipsum parentem Philosophia, Latino verbo vtens, scurram Atticum fuisse dicebat*: & Græcè dicitur δέρκιστης, vt δρακίζειν, scurrari, à δέρκειν, ab acie oculorum intenta. Aliquando etiam κοπρίας, à stercoratione, καὶ γελωτοποιός. De quo vide Ios. Scaligerũ in castigationibus Pompeii Festi: vbi emendatur hic locus Suetonii in Claudio: *Interdum ferulâ, flagróue velut per ludum excitabatur à copriis*, id est scurris: quo in loco Beroaldus & Turnebus perstringuntur.

Velabro.] Hic fuit locus olim palustris inter Auentinum & reliquos Romæ colliculos, ideóque ab his tanquam velis traiiciebatur. Varro tamen libro quarto de lingua Latina paulò aliter videtur sentire, quum scribit, in illo interpositu interiectúque paludis sacrum quendam lucum & sacellum Larium, quod Velabrum dicebatur, tum fuisse: vnde qui ratibus auehebantur, ad imam nouam viam quadrantem soluebant: ideóq; à vehendo nomen habuit ille locus.

Macellum.] Hæc vox videtur Plutarcho 54. quæstione oriunda à Græca μαγειρεῖον propter affinitatem literarum, g, & c, vel a Macello quodam latrone, cuius morte multati bonis emtus est locus, & vendundis carnibus destinatus. Eodem quoque libro Varro scribit à Lacedæmoniis μακελλῶτας vocata fuisse loca, quò homines, quicquid vellent vendere, importarent: vnde & forum inuenit nomen, siue boarium, siue olitorium, siue piscatorium, siue cupediarium fuerit. Isidorus tamen flectit à mactando pecora, quæ posteà mercantibus venundantur: quod magis videtur probandum. Hac quidem voce vtitur D. Paulus ad Corinthios, capite decimo, Epistolâ primâ, πᾶν τὸ ἐν τῷ μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν.

Accipe.] Verbum est audientiæ & attentionis, quale fuit Sat. 2. huius lib. & est 2. Aeneid. *Accipe nunc Danaûm insidias*, id est, cognosce: & Cicero lib. 1. ad Lent. *Quæ gerentur, accipies ex Pollione*, id est, intelliges.

Responderit.] I. responsum dederit facile & placidum.

In niue.] Alloquitur Asotus venatorem, qui fortassis vnâ voce dici posset Græcè, χιονοκοίτης ἐν Λουκανίᾳ quomodo Theocritum dixisse monuimus in Gram. Odes 1. l. 1. αἰθριοκοιτεῖν, *sub dio cubare*. De Lucania lege Gram. Sat. 1. huius libri.

Ocreatus. &c.] Græcè dicitur κνημιδοφόρος. Ocrea autem est Festo παρὰ τὴν ὀκρίν, ab inæquali asperitate saxi. Sed Varroni ab appositione talis calceamenti ad crus.

Vt aprum.] De quo vide Oden. 13. l. 3.

Tu pisces.] Sermo est Asoti ad piscatorem, vbi dicitur piscatus suscipi hyeme difficilè ac periculosè. Quidam hîc legunt *vellis* pro verris, vnde verriculum.

Segnis.] Festus ἐτυμολογεῖ τὴν δὲ λέξιν, quòd sit sine nixu & igne: & Donatus in Andr. Terent. *nihil loci segnitia neq; socordia*, illud ad agendum, & hoc ad considerandum refert. Priori respondent notione, *ignauus & remissus*, & his opponuntur *agilis & gnauus*, ex Epist. 18. l. 1.

Oderunt agilem gnauúmq; remissi.

Sume decies.] Alloquitur Lenonem: vbi hanc ellipsin nonnulli sic explent: sume decies centena sestertiûm vel nummûm millia: de qua summa consule Budæum de asse, è cuius supputatione summam subduximus talem Satyr. 3. l. 1. ad hunc locum.

—— *decies centena dedisses, nummûm vel sestertiûm*, id est, 25000. aureorum Gallicorum.

Vnde vxor.] I. ob quam summam & triplam mercedem, vel cuius rei caussâ *Vxor media currit de nocte vocata*. Quamquam autem notæ fuerunt in oden 14. li. 2. de voce *vxor* ex commentariis Donati, nunc tamen ad horum confirmationem similes Seruii Honorati in vers. Æneidos 4. proferam,

Praterea fuit in tectis de marmore templum

Coniu-

Coniugis antiqui: miro quod honore colebat,
Velleribus niueis, & feſtâ fronde reuinctum.

Moris, ait ille, fuerat, vt nubentes puellæ ſimul vt veniſſent ad limen mariti, poſtes, antequam ingrederentur, ornarent laneis vittis, vnde ait, *velleribus niueis*, & oleo vngeret, vnde vxores dictæ ſunt, quaſi vnxores: peracta vnctione, noua nupta limen ianuæ tranſiliebat, quia religioni habebatur, ſi in transgrediendo limen contigiſſet: quod memorat Plutarchus in Quæſtio. Romaic, quæſt. 29. docens, quemadmodum ſponſæ non licuerit tangere limen domus, ſed eam ſublatam à pronubis tranſportari: cuius moris tres poſſunt principes proferri rationes, vel quòd in prima raptione mulieres non vltrò domos intrauerunt, ſed illuc vi ſunt illatæ: vel quòd velint ipſæ videri, non volentes, ſed inuitæ eodem ingredi, vbi ſint virginitatem amiſſuræ: vel quòd hoc ſignum ſit, eas non debere inde exire & domum relinquere, niſi eiiciantur, ſicut vi fuerant eò introductæ: vnde perſpicit lector, quod cecinit poeta de Auguſto Cæſare ode 5. l. 4. non carere ſuſpitione aſſentationis, niſi ab vrbe tum abfuerit Auguſtus, quum hoc ſcriptum fuit: huius enim præſentia dicitur illic impedimento flagitioſis fuiſſe, ne ſtupra committere, ne leges violare, iuraque peruertere, nullum denique facinus indignum admittere auderent,

Nullis, ait, polluitur caſta domus ſtupris:
Mos & lex maculoſum edomuit nefas.

Filius Aeſopi.] Hunc filium Plin. lib. 9. cap. 25. appellat Clodium hiſtrionem, patrémque ipſius Tragædum: vbi etiam notantur ipſius nepotini ac immenſi ſumtus & Cleopatræ. His addidit Cælius Rhodiginus lib. 15. c. 3. de aduentitia & hypodictica cæna, Caligulam Imperatorem è Suetonio in ipſius vita.

Exſorberet.] Vno hauſtu illa decies centena ſeſtertiûm millia *ſolidum exſorbere*, id eſt, baccam illam, aut ſi vis, vnionem margaritam aceto dilutam exſorberet integram, nec comminutam, nec in puluerem redactam, quæ tanti eſſet pretii.

Qui ſanior.] Pro, quomodo eſt magis ſanus, quàm is, qui illam baccam in flumen deieciſſet, aut in cloacam?

Par nobile.] I. hi duo fratres & luxu & ſtudio rerum malarum erant pares ac vulgò talis noti.

Nequitiâ & nugis.] Vox *nugæ* fit coniunctione a *non* & *ago*, quòd nugantes nihil agant. Videtur tamen D. Hieronymo dici ab Hebræo *nogueh* in *niphal*, vt alibi fuit annotatum.

Gemellum.] Hoc epithetum eſt ſimilitudinis, de quo Epiſt. 10. ad verba, *penè gemelli.*

Luſcinias.] Hîc per ſynæreſin duæ poſtremæ vocales contrahuntur: quo certè nihil opus erit, ſi vocem deflectas à *cano*, quæ à lugubrè canendo nomen videtur inueniſſe: vnde Virg. lib. 4. Georg. Philomela dicitur mærens, quum canit, Τηρεύς μ' ἐβιάζετο, *Tereus me violauit*, vel quòd ante lucem canat, Græcè, φιλομέλη, ἢ ἀηδών, *à deſiderio canendi*, Τηρέως γλῶτταs, quibus verbis ſuas fundit de Tereo querelas. Huius autem & Prognes fabula eſt Odes 12. lib. 4. à nobis copioſè narrata, & hoc Epig. Martial. lib. 14. comprehenſa.

Flet Philomela nefas inceſti Tereos, & quæ
Muta puella fuit, garrula fertur auis.

Τὸ δὲ ἀηδὼν Euſtathius initio Iliad. α ſic notat, quum diſtinguit τὸ ἐνέπειν καὶ τὸ λέγειν ab ἀείδειν· ὄρνεις ᾠδικὰς τινὰς λέγομεν. ἡ ἀηδὼν ἐκ τοῦ ἀείδειν παρετυμολογεῖται τροπῇ Αἰολικῇ τῆς ει διφθόγγου εἰς η. quaſdam aues dicimus natas ad canendum, vt philomela nominatur à canendo, Aeolicâ mutatione diphthongi ει in η.]

Impenſo.] Probatur mihi altera lectio, quæ habet *immenſo*, in quo intelligas *pretio*.

Quorſum.] I. quid fiet de ſanis? boniſne an malis adſcribendi erunt? Huius ludi puerilis Tibullus meminit Eleg. 1. l. 2.

Turbaq; vernarum ſaturi bona ſigna coloni,
Ludet, & ex virgis exſtruet antè caſas.

Ludere par.] Huic ludo aſſimilis eſt alter, *micare digitis*, quum horum partim plurium, partim paucorum extenſione vel contractione diuinatur, quid bonæ, quidue malæ ſortis ceciderit: de quibus lege Eraſmum. Præterea ad equitandi rationem pertinet, quod Plutarch. ſcribit, Ageſilaum, quòd impenſiſſimè liberos ſuos diligeret, domi in arundine cum puerulis ludi gratiâ equitaſſe, conſpectúmque à quodam amicorum monuiſſe, ne cuiquam hoc diceret, priuſquam ipſe quoq; pater eſſet factus, ex Apotheg. Lacon.

Puerilius.] Repete, ſi quem delectet barbatum amare, ratio euincet hoc eſſe puerilius, i. ineptius ac ſtultius illis ſuperioribus.

Trimus,] Idem valet, quod triennis & Græcum τριέτης, *natus tres annos.*

Polemon.] Hic Athenienſis adoleſcens vitam libidinosè ac intemperanter agebat: ſed audito Xenocrate Philoſopho Academico ex acolaſto & aſoto factus eſt frugaliſſimus & temperantiſſimus: de quo lege Laert. l. 4. & Val. Max. l. 6. ca. 11. dicam tamen ex Acrone correcto Canteri operâ, *Xenocratem fuiſſe continentiſſimum, de quo Lais meretrix ſponſionem fecerat, ſe ſollicitaturam cum ad concubitus. Nocte ergo quâdam terrorem illa finxit & confugit ad eum, & quaſi neceſſitate cũ eo manſit. Ille verò immobilis iacuit: pòſt dum ſoluere ſponſionem cogeretur, reſpondit, Ego de homine, non de ſtatua, illam feci.*

Ponas inſig.] I. depones indicia inſaniæ tuæ, quæ ſunt ornamenta hominum delicatorum & molliuſculorũ περιχειρίδια, *faſciolæ*, ταινίαι, ἀναδήματα, *redimicula*, ἐπαγκώνια, *puluini cubitales* & ſerta è multis plantis decerpta, variiſq; floribus intexta.

Focalia.] Hæc vox à faucibus, non à fouendo deflectitur, vt quantitas primæ ſyllabæ ſubindicat: quamuis notio & deſcriptio focalium aptè conueniat poſteriori, quum focale ſit inuolucrum colli aduerſus iniuriam inclementis cæli loco cuiuſdam fomenti: quod valetudinis tantùm cauſsâ Quintilianus permittit Oratorib. l. 11. ca. 3. de pronunciatione: de quo ſic fecit, Martialis l. 11.

Sic recitaturus dedero tibi fortè libellum,
Hoc focale tuas aſſerat auriculas.

οὗτος μὲν ὁ κόσμος λέγεται κυρίως ἐπὶ τοῦ περιδεραίου τῶν γυναικῶν. *Hic quidem ornatus propriè dicitur de monili mulierum*, ſed tribuitur hîc viris, ὡς γυναικίζουσι, propter mollitiem, luxurioſámque vitam.

Dicitur carp.] I. dicitur clàm dilaceraſſe pudore coronas, quas ſibi variis floribus, violis ac frondibus nexas potaturus capiti impoſuerat: vel expone, ſi vis, *carpſiſſe*, detraxiſſe collo integumenta.

Excluſus.] Hîc nihil differt à puero porrecta recuſante, & negata repoſcente, i. iuxtà cum puero huiuſmodi deſipit amator.

Non paulò ſap.] Id eſt, Parmeno multò ſapientior quàm herus ipſius, qui quòd παραμένει τῷ αὐτοῦ δεσπότῃ, id eſt, *adhæret domino ſuo*, ſic vocatur, & oſor me-

retricum, & in his Thaidis, quæ videtur quibusdam dicta παρὰ τὸν ταῶνα, *a pauone*, ostentatore caudæ suæ, vel παρὰ τὴν δᾷδα, *a face*, quòd incendat amatores, qui ad eam accedunt: vnde Terentius de illa dixit, *accede ad hunc ignem, & calesces plus satis.* Hæc phrasis est verè Ciceroniana. Nam quum Cic. vult aliquid manifestò magnum exprimere, vtitur hoc genere loquendi, vt Epist. 1. lib. 7. ad famil. *Næ tu haud paulò plus, quàm quisquam nostrum, delectationis habuisti.* & in Orat. *haud paulò melior scriptor Plato.* Item Ep. 20. lib. 6. ad eundem, *Alexander Imperator haud paulò melior, quàm aut tu, aut ego.*

In amore.] Charinus apud Plautum in Mercatore multò plura his accidere scribit amori, vt sequitur:

Nam amorem hæc cuncta vitia sectari solent,
Cura, ægritudo, nimiáq; elegantia, &c.

quæ satis ostendunt illud Plauti in Curculione parum conducere, *bonum est pauxillùm amare, sanè: insane non est bonum:* sed quum amor sit ægritudo animi, nemo potest pauxillùm & sanè amare. Huc accedit, quod idem dicit in Cistellaria, *occipere amare amarum est:* quod si est ita, amarissimum erit & miserrimum istic durare, & è sententia Alcesimarchi adolescentis apud eundem, *amorem esse carnificinam*, & furorem, quum appetitur tantùm corpus: sed quum sumitur alterius iuuandi caussâ propter aliquam virtutis opinionem, honestissima res est, vt aliàs docui è Platone. De quibus lege Tuscul. l. 4. & August. l. 19. de ciu. Dei.

Reddere certa.] Meliùs sic distinguitur post *sibi*, quàm ante ipsum.

Picenis.] De Piceno & Picentibus lege Strab. lib. 5. Hæc autem Italiæ regio dicitur hodie Marcia Aconitana: vnde Picena poma, quo modo Lutetiæ *Persica Corbellana.*

Camera.] Hæc vox Græca est, & dicitur ἡ καμάρα, variéque sumitur. Interdum enim pro fornice & testudine tecti laqueati, quam Grammatici deflectunt παρὰ τὸ κάμνειν τῷ βάρει, quòd pondere curetur & laboret. Interdum valet ὄχημα κατάστεγον, *vehiculum contectum.* Aliquando etiam dicitur, baltheus militarísq; zona: item pars capitis iuxta meatum auris propter similitudinem fornicis, quò faciliùs soni recipiantur, magísq; intus audiantur. Latini, vt Nonius & Festus, definiunt cameram tectum curuatâ formâ contextum.

Percusisti.] Syncope est pro percussisti. Ex seminibus, granis & lapillis pomorum in cameram amatæ puellæ emissis, coniicit summam dementiam amatoris, qui putat animum illius fore gratiorem, si iactus talium seminum attigerit laquear ipsius tecti. Sic æstate iaciuntur calculi cerasorum, dum madent, & compressu primorum digitorum lubrico facilè euolant.

Penes te es?] Sæpius dicitur *apud se esse*, pro esse animo præsenti & sano.

Balba feris.] Syntaxis est hypallagica, pro, feris palatum annosum balbis verbis: id est, tu blandiris insanè amicæ, qui sis istâ ætate: aliàs tamen hîc legitur, *seris verba*, pro feris.

Adde cruor &c.] Modus est imperandi, pro connexo, si ad ignem amatoris addatur cædes, insania erit immedicabilis.

Ignem gladio.] Allusio est ad Pythagoricum symbolum, πῦρ σιδήρῳ μὴ σκαλεύειν, *ignem gladio ne fodito.* id est, ne prouoces satis iam irritatum, de quo lege Erasmum Chil. 1. Cent. 1. Τὸ δὲ *gladius*, Varro de ling. Latina lib. 4. scribit dici à clade, quod cudatur ad cladem hostium, & hoc παρὰ τὸ κλάζειν, *à frangendo & amputando*, mutatione τοῦ κ in γ: vnde apparet error Isidori, qui gladium à diuidenda gula dictum putârit.

Marius.] Hic amoris insaniâ impulsus est εἰς τὴν μιαιφονίαν, ideóque ex amatore factus est βροτολοιγὸς καὶ μιαιφόνος. Helladem enim amicâ interemit. Quod autem hîc tribuitur insano amori, Plutarchus πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἀπαίδευτον tribuit vitiositati principis ac potentis, cuius malitia celerem nacta cursum, ex potestate quemuis affectum in actũ protrudit, ad iram, ad cædem, ad amorem, ad fraudationem, ad proscriptionem.

Quum præcipitat.] Est hîc temporis Enallage, pro præcipitaret.

Cerritus.] Ratio primigenii τοῦ *Cereris*, videtur postulare *Cereritus*, vnde fit concisè *Cerritus*, furore Cereris correptus, tanquam δημητρόληπτος, quo Plaut. in Amph. *Tu certè es aut laruatus, aut cerritus*, sed pro eo Augustus dicitur vsus Vacerrosus, vecors & insanus, à vacerra, stipite, cui alligantur equi. Sueto. in Oct. cap. 87. Postremò quantus sit furor amoris, disces è lib. 4. Tusc. vti iam suprà dictum fuit. Vbi ex omnibus animi perturbationibus nulla dicitur hac vehementior, & remedium talis insaniæ lib. 4. Lucretii.

Sed fugitare decet simulacra & pabula amoris
Absterrere sibi, atq; alio conuertere mentem.

Absolues crimine.] Hoc Græcè dixeris, ἀπολύσεις νόσου τῆς παραφροσύνης τὸν ἄνθρωπον καὶ ἑαυτὸν κρινεῖς τοῦ μιασμοῦ i. dices more vulgi, Marium, qui amicam suam occidit, sceleratum quidem esse, non autem insanum nec mente abalienatum: sed falleris, quia sceleratus est omnis insanus.

* *Libertinus.*] Qui fuerit Libertinus, non satis constat inter Grammaticos. Quidam putant ex historia Cor. Taciti lib. 1. fuisse aliquem è sodalibus Augustalibus, qui additi fuerãt nouis ceremoniis, quæ Laribus in compitis fiebant à sacerdotibus è genere Libertinorum. Alii verò suspicantur hunc Libertinum fuisse de famulitio Mæcenatis, vel diuitis alicuius Romani nimis addictum Stoicæ sectæ: ideóq; Poetã oblectari salibus aspergendis dicteriísq; in huiusmodi superstitiosum Stoicũ iaciendis. Alii ex historia Dionysii Halicarnas. l. 4. afferunt non solùm seruos, sed etiam ingenuos ac libertinos olim ministros fuisse sacrorum compitalium, quorum obsequio sacrificium Laribus sperabant multò gratius fore, dum vicatim cursitarent ieiuni, sicci ac sobrii ad tale ministerium.

Compita.] De hac voce dictum est paulò ante: sed de compitalibus lege Macrob. & Suetonium in Aug. cap. 31.

Lautus manè.] Hæc manuum ablutio est ceremonia longè antiquissima, vt patet ex operibus & diebus Hesiodi: vbi præcipitur sacrum Ioui manè lautis manibus faciendum: quòd Dii preces & vota illotorum auersarentur: cui ceremoniæ & aliis similibus Stoicos valdè deditos irridet Poeta.

Vnum quiddam.] Poeta derisit ieiunia, purgationem, reliquúmq; Libertini officium circa operationem: nunc eiusdem stultam precationem cauillatur: qui peteret à Diis, vt se reliquis hominibus superstitem facerent, i. Diis parem. Pro *rem quidẽ certò magnã* quidam legunt *vnum, quid tam magnum? addẽs vnum me, &c.* & sic interpretantur. Libertinus petebat precibus à Diis vnum, quod erat, donate me vnum, i. solum, immortali-

mortalitate. deinde per exclamationem, quid est tam magnum, quam immortalitatem à Diis impetrare! Alii sic interpungunt: Quid? résne est tam magna fieri immortalem à Diis, qui omnia possint & curent? Alii malunt hanc lectionem, & ita exponunt: Libertinus addens ad superiores ceremonias vnum quid, id est, aliquid tam magnum orabat, vnum, inquam, surpite me morti, id est, eximite me à morte, pro surripite, & hoc modo posterius *vnum* referunt ad quid. Alii denique intelligunt hanc liberationem de seruitutis duritia, quam appellant mortem, & *morte* non *morti* legunt, ac libertinum sumi κατα χρηςικῶς pro seruo putant: quò spectare videtur illud sequens, quum *venerat*: quod tamen posus explicare: si vendere illum vellet dominus, quod dum herus faciebat, vitia mancipii debebat indicare emtori, secus redhibebatur mancipium pretio reddito, vt scribit Cic. de Offic. 3. Itaque si dominus huius superstitiosi vellet venundare talem hominem, affirmare quidem posset illum corpore sanum, sed mente ægrotum; secus, litigiosus habebatur. Verum quomodocúnque legeris, senties Poetam agere merum Epicureum, qui opinionem Stoicorum de immortalitate animæ & Deorum prouidentia irridet. De hoc autem more donandi homines immortalitate lege Herodot. l. 4. vbi Getæ ea de re appellantur ἀθανατίζοντες, & apud Arrianum ἀπαθανατίζοντες: qui talem mortem retulerunt ex apotheosi cuiusdam Zamolxis discipuli Pythagoræ, qui olim fuit habitus Deus post suum & huius Philosophi reditum ex Aegypto.

Chrysippus.] De hoc Philosopho iam bis dictum est Sat. 3. l. 1. & initio huius.

Meneni.] Familia Meneniorum Romæ fuit amplissima, ex qua exstitit Romæ Consul quidam Menenius mentis parùm integræ, vt scribit Dionysius Halic. lib. 9. indidem exstitit alter mentis non sanioris tempore nostri Poetæ: vnde credita est illa familia stultorum & insanorum fæcundissima: quò pertinere videtur ratio nominis, siue à meniis, id est, ineptiis, siue ἀπὸ τῆς μενοινῆς, ab impetu mentis.

Iupiter.] Sic Teren. loquitur in Heaut. Act. 3. Sc. 1. *Dies adimit ægritudinem hominibus*: sed hîc tribuitur tempori doloris ademtio, iuxta illud Sophoclis in Aiace: χρόνος εὐμαρὴς Θεός. i. *tempus est Deus facilis.* Idem dicit Euripides in Alcestide, χρόνος μαλάξει σε. i. *tempus leniet tuum dolorem.* Eam autem Philosophi Ethnici habuerunt de Diis opinionem, vt monuerint, sicut alibi citauimus:

Θεοῖς εὔχου, οἷς ἐςὶ μέγα κράτος: οὔτι ἄτερ Θεῶν
Γίγνεται ἀνθρώποις, οὔτ᾽ ἀγαθ᾽ οὔτε κακά.

Deos precare: quib. est magna potestas: nihil sine Diis est hominibus, neq. bonum neq. malum.

Itaque hæc mater sic edocta, & filii morbum & eiusdem incolumitatem initiò tulit Ioui acceptam, quod Poeta illudit, dum id videtur dubitanter tribuere, vel Fortunæ, vel Medico: attamen in soluendo voto, quo se obstrinxerat illa superstitiosè, crudeliter & insanè se gessit. Febris autem à feruore, vt Græcè πύρετος ab igne deflectitur, quòd sit Hesychio καῦμα καὶ φλογισμός, qui pro sua substantia, motu, & materia, vnde accenditur, varias sortitur differentias. In verborum autem syntaxi est quædam hysterologia. Nam ordo postularet: delira mater, quum statuerit filium è morbo (quem vocat præcipitem i. præmaturum, vel ruentem in mortem) confirmatum & in gelida ripa stantem, reducet febrim, vt frigidæ aquæ & ipsum sic necabit.

Quo tu.] Significat vel diem Iouis, quo Coss. & Prętores indicebant ieiunia illius nomine: vel 20. Cal. Ian. feriis Iouis dicatum: In *præcipiti*, desideratur morbo, nempe intempestiuo & præmaturo, qui hominem corripit in ipso vitæ ingressu. In *concussa mentem*, est Hellenismus, τὸν νοῦν πεπληγυῖα, vel, vt Euripides in Oreste, μαινομένοις φρεσὶ, sine hellenismo, *mente furiata*, sicut timor Deorum est interpretatio vocis δεισιδαιμονία, de qua fuit antè.

Quo ne malo.] Τὸ *ne* est πάρελκον, superuacaneum & productionis caussâ tantum appensum, quale est in sequenti, *Quantâne.*

Hæc mihi.] Damasippus concludit disputationem Stertinii: quam ita laudat, vt ad septem Græcorum sapientes, Cleobolum Lyndium, Chilonem Lacedæmonium, Solonem Salaminium, Pittacum Mitylenæum, Taletem Milesium, Biantem Prienensem, Periandrum Corinthium honorificè aggregat.

Compellare.] Hæc compellatio intelligitur probrosa & contumeliosa, vt Cic. Epist. ad Fam. li. 12. ad Cornif. quotidianas meas compellationes non tulit i. obiurgationes. Sic absolutè sumitur compellare pro accusare & obiurgare: sed cum adiunctis pro, alloqui, vt blandè, magnificè, multo honore, vocibus notis compellare & simile, &c.

Dixerit.] Desideratur hîc aliqua inferendi coniunctio, *itaq.* vel *ergo.*

Totidem audiet.] Hoc sumtum est ex Iliad. υ. vb Æneas sic respondet Achilli:

---- Μὴ δή μ᾽ ἐπέεσσί γε νηπύτιον ὣς
Ἔλπεο δειδίξεσθαι, ἐπεὶ σάφα οἶδα καὶ αὐτὸς
Ἠμὲν κερτομίας, ἠδ᾽ αἴσυλα μυθήσασθαι·

Noli me, vt puellûm, verbis compellare, nec spera perterriturum me. Noui enim planè & contumelias & appositè dicta reponere.

Deinde addit:

Ὁπποῖόν κεν εἴπῃσθα ἔπος, τοῖόν κ᾽ ἐπακούσαις

Qualia dixeris, talia audies.

Eadem sententia repetitur ab Hesiodo in operibus. deinde à Sophocle, postremo ab Euripide, vnde à Latinis translata est, sicut poteris è Prouerbio, *qui, quæ vult, dicit, quæ non vult, audiet*, facilè perspicere.

Totidem.] Intellige totidem contumelias & conuitia audiet. Est autem totidem ἄπτωτον καὶ πληθυντικὸν totidem annos, totidem verbis.

Atq. respicere.] Hoc verbum, vt ab ipso declinatum *respectare* est, quod Græci dicunt ἐντροπαλίζειν, καὶ συνεχῶς ἑαυτὸν ἀναστρέφειν, *subinde se reflectere & crebrò conuertere*, aliter, ὀπίσω βλέπειν, retrò aspicere, sicut Iliad 6. dicitur:

Οἶος ὁρᾷ πρόσσω καὶ ὀπίσσω·

Solus enim hîc a fronte & tergo videt:

de prudente, qui præterita & futura, more Iani prospicit: inde transfertur per commiserationem Ode 2. lib. 1.

Siue neglectum genus & nepotes
Respicis auctor.

quod apertiùs dicit Terentius in And. Act. 5. Scen. 6. —— *Age me in tuis secundis rebus respice*, & Donatus interpretatur, sunt, qui felicitate elati, ne respicere quidem velint amicos. Et respicere est propriè retrò aspicere, id est, quem præcedis felicitate, non obliuiscaris. Quod Persius in simili sententia dicit, in se descendere, sumtum à descendentibus in fodinas vel cellas, pro vitam & mores suos examinare, excutere & castigare:

Vt nemo in sese tentet descendere, nemo:
Sed praecedenti spectatur mantica tergo.

Eadem ſententia eſt apud Tibullum, quod ductum eſt ex Apologo Aeſopi Phrygii, qui affinxit hominibus nimiùm ſui amantibus duas manticas anteriorem & poſteriorem: in anteriori quidem alia vitia ſemper ob oculos poſita erant: in poſteriori propria prorſus ab iiſdem remota, vt diligenter aliena notarent, ſed in propriis conniuerent: ad quorum animaduerſionem & obſeruationẽ Damaſippus coget, vt dicit, irriſores ſui oculos conuertere. Sic diuinus vates Pſal. 49. v. 21. inducit Deum cum impio & improbo ſic loquentem: Ταῦτα ἐποίησας καὶ ἐσίγησα· ὑπέλαβες ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαι σοὶ ὅμοιος. ἐλέγξω σε καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου. *hæc fecisti & silui. Ideo existimasti iniquè me tui similem fore: ergo contrà arguam te & proponam tibi antè oculos vitia tua.*

Stoice.] Valdè probo diſtinctionem poſt *damnum*, vt acrior ſit facetia in ſapientiam tanti comparatam & Prouerbio iactatam, ab Heſiodóque in operibus ſumtam, παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω. *ſtultus accepto malo ſapit.* Præterea in *ſic vendas* ellipſis eſt explenda: ſic vendas omnia præcepta, quæ didiciſti à Stertinio, vt tu emiſti, eáque pluris, quàm emeris. Vbi aperta eſt irriſio. Pauci enim vel potiùs nulli reperiantur mercatores, qui tantidem velint emere moroſitatem, arrogantiam, ſeueritatem, aliorum contemtionem, reliquáſque Stoicæ & rigidæ ſapientiæ comites perturbationes, quanti ipſe mercatus fuerat. Non eſt item improbanda lectio altera, quæ agnoſcit *ſi vendas*, pro, ſi Damaſippus fortunis ſuis euerſis ad medium Ianum adeptus eſt tantum Stoicæ ſapientiæ, vt illam vendat cariùs, quàm alii, facilè poterit virtute tam probæ mercis perſpicere, quo genere dementiæ Horatius laboret. Non eſt quoque improbanda lectio, *quam me ſtultitiam inſanire putas?*

Agaue.] Scholiaſtes Pindari in ἐιδ. β. Olymp. adſcribit Agauen filiabus Cadmi quartam ad verſum, ζώει μὲν ὀλυμπίοις, &c. *viuit (Semele) inter cæleſtes, &c.* quæ numerantur hoc ordine: Ἰνώ, Σεμέλη, Αὐτονόη, Ἀγαυή. Hanc autẽ Euſtathius ἐτυμολογεῖ παρὰ τὸ ἄγαν ἀνείν ἀϋτὰς θαλασσίους ἤχους· *notat à valde clamando propter ſonos maris.* Hæc dicitur 3. Metamorph. filia Cadmi & Hermiones & vxor Chionis Thebani, vnde procreatus eſt Pentheus, qui dilaceratus eſt à matre, materteriſque Mænadibus Autonoe & Ino propter contemtionem Bacchanaliorum cæterorúmque ſacrorum nefandorum, à quibus alios deterrebat: ideóque à Perſio Sat. 1. vitulus ſuperbus, & à Catullo diuerſus iuuencus, ab aliis denique aper cognominatur: quarum belluarum ſpecie fingitur poeticè interfectus: de quo Theocricus Idyl. duodecimo, & copioſè in Bacchis Eurip. & 3. lib. Apollodori.

Liceat concedi.] I. cedere veritati, quaſi ab ea victus eſſem.

Bipedalis.] Poeta fortaſsè reſpicit parabolicῶs ad Nanum Auguſti, cuius Sueton. meminit in ipſius vita ca. 43. nil ſanè præterquàm adoleſcentem Itium: (ſic enim legendum docui 29. Ode lib. 1. de familia Itia Rom.) honeſtè natum exhibuit, tantùm vt oſtenderet, quod erat bipedali minor, librarum ſeptemdecim ac vocis immenſæ. Syntaxis autem verborum eſt, tu, ô Horati, quum ſis ſtaturâ duorum pedum, vis proceros imitari. Fuit enim reuera corpore puſillo. Vide prouerbium: *de bipedali modulo.*

Turbonis.] Veriſimile eſt hunc Turbonem fuiſſe Pygmæum & homuncionem, qui ſe gloriabatur ridiculè valentiſſimum, maximéq; animoſum. In, *qui ridiculus exple, es.*

Facit Mæc.] Hoc non ſolùm ad conſtructionem ædium, ſed ad hortorum inſtructionem & ad reliqua illius dicta & facta, cultúmq; vitæ ac victum puto referendum, quæ omnia Horatius imitari ſtultè inſanéque conabatur.

Verum eſt.] I. decet, par eſt, æquum eſt, ſicut Græcè οὐκ ἔστι ἀληθές, pro οὐ πρέπει, οὐ δίκαιον. Subiiciatur huic negatè: non te decet inferiorem & fortunis & honoribus certare magnificentiâ ſplendoréque cultus cum potentioribus. *Pullus* eſt communis notio cuiuſuis fœtus animalium.

Dinarrat.] Id eſt, diligenter, accuratè ſtudioséque narrat. Hoc ſumtum eſt ex Apologis Æſopi: refert, inquam, quomodo ingens taurus eliſerit & oppreſſerit fratres, Gall. *les auoit eſcachè*, qui dicuntur hîc per acyrologiam quandam cognati, συγγενεῖς: eodem vtitur verbo Maro lib. 8. Æneid. in narratione laborum Herculeorum,

— *vt prima nouerca*
Monſtra manu, geminoſq; premens eliſerit angues.

quod Seruius interpretatur, angues præuocauit. Plautus etiam dicit *oculum* elidere, pro excludere & effodere, Gall. *faire ſortir hors*, ſic elidere ignem è ſilice.

Illa rogare.] Mater ranunculorum cœpit percontari, quàm magnus eſſet ille taurus, cuius rei notitiam vt haberet, diſtendebat ſeſe vaſtiſſimis flatibus: ſed priùs ſe præ flatu dirupturam, quàm æquare magnitudine belluam intellexit.

Abludit imago.] I. non eſt diſſimilis & abſona tuis moribus. Gal. *ne ſe rapporte pas mal a tes facons de faire.* Idem quoq; Græcè, οὐ πολὺ ἀπέοικε σοῦ αὕτη ὁμοίωσις. Imago eſt ab imitando, vt huic reſpondens Græcum μίμημα μιμεῖσθαι, quod cum his geminatur, εἴδωλον, ἀπεικονίσματα, ſimulacra, Gal. *reſamblances.* Definitur autem εἴδωλον ὅτι ἐστὶν ὁμοίωμά τινος σώματος, i. *vt ſit cuiuſdam corporis ſimilitudo.* παρὰ τὸ εἴδω, τὸ ὁμοιῶ, i. repræſento. Præterea *abludere* eſt verbum diſſimilitudinis & differentiæ, vt *alludere* eſt ſimilitudinis cuiuſdam & conuenientiæ, vt apparet ex hoc Cic. loco ſub finem 1. de Orat. vbi Antonius docet, eloquentiam non requirere ſcientiam iuris: quia Sergius Galba ignarus iuris de iure ipſo meliùs reſpondit cuidam ruſtico, quam P. Craſſus iuris peritiſſimus. Verba Ciceronis ſunt: *Galba autem alludens variè & copioſè multas ſimilitudines afferebat, multáque pro æquitate contra ius dicebat.*

Quæ ſi quis.] I. ſi quis vnquam Poeta ſanæ mentis fuit, Horatius huiuſmodi eſt. Quum hæc ſententia ſimpliciter pronunciatur, facilè ex ea efficitur, nullum vnquam Poetam ſanũ fuiſſe, adeò nec Horatium: quam ſi figuratè pronuncies, quæ ſi quis ſanus facit & ſanus facies tu? inconſequentia demonſtratur: vt, ſi Homerus fuerit ſanus Poeta, continuò talis futurus ſit Horatius.

Cultum maiorem.] Repete à ſuperiori *non dico*, aut propius verbum, iam deſino exprobrare tibi cultum cenſu maiorem. Sic enim malo legere, quàm *iam deſine*, ſine parentheſi per ſimilem ſyntaxin huic *deſino artem & bellum*, pro miſſum facio. Ita locus non erit Horatio fruſtra bis imperandi, vt de vitiis ipſius ſilentium agat Damaſippus.

Teneas Damaſippe.] Hæc phraſis clariùs perciperetur, ſic pronunciata: teneas tibi tua vitia, id eſt, habeas

habeas tibi, nec aliis affingas: sic Sat.4.dixit: *vitiis teneor mediocribus.* Hæc videntur ad arrogantiam Stoicam minuendam pertinere, quasi diceret, inquire in tua viti[illegible]ib.abundas, non in aliena, quæ turpe est vitiosum reprehendere, & idem audire, quod Sat.3. lib.1.

— deniq; te ipsum
Concute, num tibi quid vitiorum inseuerit olim
Natura.

Quò etiam spectat illud Persii Sat.1. *ne te quæsiueris extra*, & 4.Sat. eiusdem, *tecum habita.*

Mille puellarum.] Damasippus reponit, non dico, nec obiicio, o Horati, mille tibi meretrices, totidem pueros concubinos.

Explicatio Rhetorica.

Satyra est in dialogismo cuiusdam Iunii Damasippi cum Poeta, qui facto fortunarum suarum naufragio, contulerat se ad studium Stoicæ Philosophiæ, *qui vaut autant presques à dire, qu'on dit en Françoìs, Apres auoir fait banqueroute, il se fit moine.* Atque ex huiusmodi personæ inductione Horatius facetè irridet illam sectam, specie perfectæ sapientiæ nimis insolentem, ac reliquos homines stultos & insanos existimantem. Primæ autem partes sermonis dantur huic nouo Stoico, τούτῳ νέον στοιχίζοντι, qui primùm grauiter insimulat Poetam desidiæ, quòd tam diu nihil operis vacuus in summo otio rure confecisset: sed quod vno die texuisset in altero posteà, Penelopes more, retexeret: vnde à textoribus videtur hoc verbum translatum. Illa enim laudabili fallaciâ, vt est Odyss.β. telam, quam interdiu texuerat, noctu retexebat, procos fallendi gratiâ: vnde intelligimus Poetam, quæcúnque struxerat verba, posteà destruxisse. Eodem tropo vtitur Cic.2.Philip. *retexere orationem.* Eodem quoque Græci dum dicunt, τὸν ἱστὸν ἀναλύειν καὶ τὰ γενόμενα, quæ iam facta sunt reddere infecta. Simili tropo vtitur Pindarus πυθ.Δ στροφ.3. vbi inducit Iasonem sic cum Pelia loquentem,

ἀλλ' ἐμὲ χρὴ καί σε θεμισσαμένους
ὀργὰς, ὑφαίνειν λοιπὸν ὄλβον.
Sed decet te meq; semotâ irâ, vel
Iustè, diiudicatis moribus contexere (quasi dissolutam) *in posterum felicitatem*, id est,

efficere posthac nos beatos conciliatâ internos pace & concordiâ, quæ res dissitas & animos abalienatos coniungit.

b Nihil me arbitror alienum ab interpretatione facturum, si hanc vocem explicauero per synecdochen generis, pro honesta & celebri fama, præclaráque nominis prædicatione.

c Metaph. est ab animatis, quæ sola affectib. solent commoueri, in quibus labor ponitur, sicut è Tusculanis facilè perspicitur: sed hîc intelligitur paries laborare paullò aliter, atq; dum ventrem & vitium facit, ruinámq; minatur. Valet igitur, *paries ceratus falsò accusatur & culpatur.*

d Duplex est hîc alleg. vna è perpetuis metonymiis opificum pro operibus ipsorum, id est, libris ab his Poetis & Philosophis conscriptis.

Simili allegoriâ Michael Hospitalius Fràc. Canc. epist.l.2. incepta, *ibo, amice, &c.* ad Sancelotum Carolum Episc. Rhegiensem, vsus est:

At tibi ne desit librorum magna bonorum
Copia, neue domi, dulcis solatia vitæ,
Mæonidem, Flaccum, doctumue relinque Maronem,
Magna tibi veniet bello seu pace voluptas:
Magnum, crede mihi, capies solamen ab illis.

Cuius allegoriæ duo primi versus fuerunt interpretes, & fructus per hanc propositus ostenditur exemplis trium præstantium virorum primo, Regis Macedonum, id est, Alexandri, vt iam dictum fuit Satyrâ, 1. lib.1. ad sectionem 23. Dialect. & dicetur epist.2.lib.1.in sectione, prima ad finem: deinde Bruti, postremo Catonis Vticensis.

Hoc tropi genus Plutar. in Iside sub fin. prudenter obseruauit: εἶτα ὥσπερ ἡμεῖς τὸν ὠνούμενον βιβλία Πλάτωνος, ὠνεῖσθαί φαμεν Πλάτωνα, καὶ Μένανδρον τὸν ὑποκρίνεσθαι τὰ Μενάνδρου ποιήματα ὑποτιθέμενον· οὕτως ἐκεῖνοι τὰ τῶν θεῶν δῶρα καὶ ποιήματα καλεῖν οὐκ ἐφείδοντο. &c. *Deinde quemadmodum nos dicimus eum, qui vendit libros Platonis, vendere Platonem, & eum repræsentare Menandrum, qui Comœdias Menandri sub aspectus hominum subiicit: sic illi nominibus Deorum pro donis & operibus ipsorum vti non pepercerunt:* vt ibidem priùs dixerat Bacchum, Cererem, Vulcanum, pro vino, frugibus & igne, &, vt annotatum est in his commentariis, sub alio metonymiæ modo, Iupiter pro aere, Neptunus pro mari, & infinita huiusmodi.

e Altera est allegoria è metaph. à comitatu principum, qui semper incedunt magnâ stipante satellitum catervâ cincti. Est igitur stipare Platonem Menandro, hunc illi adiungere, tanquam comitem & studii administrum.

f Metonymia est adiuncti, pro conaris invidentes tibi conciliare, & beneuolentiam illorum posito virtutis studio comparare.

g Satis est nota metaphora, quæ notat segnitiem esse escam irritamentúmq; vitiorum & perniciosum fomitem malorum.

h Exclamatio optantis vnà cum ironia: tantum enim abest à laudatione & approbatione consilii, vt illud irrideat: quanquam promissam consulentis Neosophi barbam vellicet; de eo tamen gratias ipsi referre videtur, quum eidem vicissim tonsuram barbæ, id est, sanationem stultitiæ precatur.

i Non dubitabo hîc statuere meton. subiecti pro negotiatione & mercatura facienda, imprudenter illic & infeliciter à Damasippo facta.

k Videtur sumtum à corporibus, quæ cum fragore rumpuntur. Quidam tamen malunt à naufragis littoribus ac scopulis, quibus illisæ naues diffringuntur. Sic loquitur Plautus in Sticho: *dum parasitus mihi fratriq; fuisti, rem confregimus*, id est, consumsimus & dilapidauimus bona nostra. Ita sæpiùs vsurpatur translatè, opes, dignitatem, imperium, diem & consilia frangere. Cic. lib.4. ad Att. Epist.1. hoc verbum ἐπεξηγητικῶς cum aliis coniungit: *Res autem familiaris quemadmodum fracta, dissipata, direpta sit, non ignoras.*

l Meton. est materiæ pro præstantissimo quóque vase ex ipsa facto: cuius antè emtione & venditione valdè oblectabatur.

m Synecdoche est finiti, pro, noueram pretium statuere iustum cuilibet merci, & inscribere quanti illa esset: & ex illa æstimatione rem pulcrè facere meam.

n Meton. est subiecti, pro, alii mercatores propter hanc negotiandi peritiam de nomine Mercurii me cognominârunt.

o Alleg. est è continuis metaphoris ab ægrotatione corporis ad morbos animi indicandos: quam

instituit Poeta, & eam tribus versibus persequitur Damasippus.

p Nota est metaphora à certantibus vi brachiorum ad notandam phrenetici agitationem & inquietem.

q Apparatus perfectæ prosopopœiæ, vsque ad verba *Caue faxis*: quæ longo dialogismo ducta, tandem deponetur ad hunc versum : *Hac mihi Stertinius.*

r Metonymia effecti pro efficiente modo quodam & indicante sapientiam gestantis. Eodem ferè modo Iuuenalis Sat. 10. dicit *grauem barbam*, & Epigramma iambicum Antipatri lib. 1. cap. 1. σεμνὸν ὑπήνην.

s Nota est metaph. pro alere & gestare promissam barbam.

t Synecdoche generis pro *in Tiberim.*

u Potest hoc propriè vel translatè sumi.

x Synecdochica periphrasis furoris, de quo sic Æschylus: ἡ δὲ μωρία μάλιστ' ἀδελφὴ τῆς πονηρίας. *stultitia est cum malitia coniuncta maximè.*

y Est hîc primùm synecdoche generis pro Stoa Stoicorum schola : deinde metonymia subiecti pro Stoicis omnibus Philosophis, qui docebant Athenis ἐν στόᾳ, ἢ περὶ στόῳ: quod posterius significat totam porticum: prius verò tantum ipsius partem & latus.

z Sumtum est à pecoribus ad cœtum & societatem Stoicorum reliquorúmque hominum indicandam: quomodo vsurpatur à Terentio Eunu. Act. 5. Sc. 9. sub finem. *Vnum etiam hoc vos oro; vt me in vestrum gregem recipiatis.*

aa Anaphora est in principio incisorum.

bb Metaphora est à regula iudiciali Prætoria, quâ singulis sceleribus sua constituta erant supplicia more Romanorum, vt Seruius annotat in hunc versum 6. Æn.

— ne quære doceri,
Quam pœnam, aut qua forma viros fortunaue mersit.

Hinc, inquam, verbum translatum est ad præcepta institutáque Philosophorum.

cc Ex huius verbi etymo & notione in Grammaticis explicatis intelliges, vnde sit hæc translatio.

dd Anaphora est.

ee Altera prosopopœia multorum monitorum, sed breuiter comprehensa, vno quidem versu ad accessum, & altero ad ipsam inductionem, vbi est altera anaphora.

ff Meton. est subiecti pro persona Ilionæ & tanquam imagine alteri adiuncta & imposita.

gg Duplex synecd. est speciei pro infinitis acclamatoribus, quæ ex hac geminatione posset dici allegoria, qualis est hæc:

Qui Curios simulant & Bacchanalia viuunt:

pro quibuslibet temperatis & qualibet intemperantia.

hh Conceditur sanitas credentis pecuniam Damasippo, vt magis eum posteà desipere ostendat.

ii Quædam est hîc alleg. à captiuis, qui solent, ne è custodiis euadant, aheneis nodis, validísque vinculis constringi, & ex illa cautione scrupulosa dicitur fœnorator Cicuta Perillius nodosus: quòd suos debitores syngraphis & tabellis obligatoriis obstringat. Quidam suspicantur hoc epitheto aliquem arthriticum notari.

kk *Ex centum* & *mille* definitis cautionibus intelliguntur innumerabiles & infinitæ per synecdochen.

ll Alleg. est è continuis metaphoris à mutabili natura Protei ad notandam debitoris tergiuersationẽ, qui omnes nouit vias & strophas subdolè & astutè ludificandi suum creditorem & creditâ pecuniâ fraudandi.

mm In *iura* vel in *ius*, vtraque lectio manifestam habet è notis Grammaticis metonymiam adiuncti pro subiecto Prætorio & foro iudiciali.

nn Similis est tropus, quo significatur iudicium Cicutæ Perillii fœnoratoris multò vitiosius esse, id est, magis desipere, qui credat pecuniam Damasippo nunquam rescripturo ac redditurо.

oo Symploce est duplex similis soni repetitio initiò & clausulis vtriúsq; & incisi & membri.

pp Anaphora.

qq Metonymia est subiecti pro remediis omnibus, quæ Anticyra suppeditat phreneticis & insanis ad morbi sanationem: qualis tropus est in verbis Plutarchi suprà in Grammaticis : quem propriè reddidit interpres Gallic. *l'Hellebore qui croist en Anticire.* Nonnulli putant in *nescio an*, esse liptotem : quòd sic minus ipsis dici videatur, quàm intelligendum sit. Ego similiter existimo hac dubitatione grauiorem vim morbi notari, quàm assertione approbari, vt in Grammaticis explicatum est: figuram tamen non esse, nisi velint illi agnoscere hîc τὴν ἀπορητικήν τινα ἐπανόρθωσιν.

rr Si Poeta dixisset: *Quantum frumenti vel frugum profert vel edit Africa*, propriè loquutus fuisset : sed tropus magis refert Poeticam phrasin, quum ex metonymia subiecti soli significantur illius incolæ, qui inde percipiunt vberrimas fructuosissimásque segetes.

ss Rectè hîc statuitur synecdoche speciei pro genere, vt ex patruo intelligendus sit quilibet reprehensor, censor & acerrimus castigator.

tt Metaphora est à corpore ad animum, cuius dubiâ & formidolosâ opinione Staberius prouidit & præsensit in posterum se turpiter moriturum, si pauper interiret, quod vt deuitaret, iussit testamento heredes suos insculpere summam patrimonii in columna, quæ olim super busto & tumbo erigebatur, καὶ τὸ ἐπίθημα Græcè dicebatur : proptereà quod nomen demortui, fortunæ, résque gestæ ab eo illic inscribebantur ad memoriam posterorum.

uu Metaph. est ab architectis, qui lapides lapidibus imponentes & congerentes domos construunt: ita homines auari solent aceruos auri & argenti cumulare aliis diuitiarum aceruis.

xx Meton. caussæ materialis pro nummis aureis inde cusis.

yy Hoc connexi enunciati antecedens per anaphoram suspenditur versibus nouem, priusquam consequens, *τὸ insanus paucis videatur*, ipsi reddatur.

zz Epanorthosis sententiæ figura, quâ dictum antecedens reuocatur, cuius valdè pœnituit doctorem Stoicum, vt sordes auari non admodum exprimentis, quasi diceret, parum est, quod dixi, mille cadis: ideóque loco illius significantius reponitur enunciatum.

**a* Metaphora est à corpore ad perturbationem animi, pro, plerique omnes eâdem habendi siti cruciantur, eorúmque pectus feruet auaritiâ. Itaque sic affecti non existimant hunc auarum insanire.

*b Apo-

*b Apostrophe est. Conuertitur enim sermo a Damasippo ad innominatum senem auarum.

*c De propria & immutata huius vocis notione dictum est in Gramm. & Rhetor. Satyræ proximè antecedentis.

*d Idem est tropus, quem notauimus in Rhet. Sat. 9. lib. 1. ad verba: *felicem cerebri*, pro esne apud te, esne mentis compos? vt hîc antè *tun' sanus?* qualis quoque fuit paullò antè in *putidius cerebrum*.

*e Procatalepsis est extenuandæ cædis.

*f Metonymia est materiæ pro gladio ex eo facto.

*g Sumtum est a lætitia victorum, de qua vide Plutarchum in vita Marcelli, vt iam monuimus in Gram. Odes 2. lib. 1.

*h Metaphora quoque est a liquoribus, qualis est illa ad Brutum, *timore quodam perculsa ciuitas tota ad te se cum coniugibus & liberis effundebat.*

*i Præparatio est ad breuem Medici & Lethargici prosopopœiam: vbi est dialogismus vtriusque.

*k Metonymia est subiecti pro triplici facultate hominis; animali, vitali & naturali: quę vt cibo & potione reficiunt & sustentantur: sic inediâ necantur: quod in Grammaticis dictum est aliis verbis.

*l Allegoria est ab architectis, qui ædes ruinam minantes & mox lapsuras suffulciunt adminiculis.

*m Exclamatio est avari lethargici dolentis, simúlque indignantis Medico de sumtu valetudinis curandæ suggerendo.

*n *Quid, quis, qui*, variè cadentia faciunt polyptoton: simulque deponitur prosopopœia Medici & lethargici, & transitus fit ad aliud insaniæ genus: quod sermone Damasippi & Stertinij explicatur.

*o Arbitror hoc synecdochicωs intelligendum, pro peritissimo quoque viro perspiciendi habitus humani.

*p Varie transfertur hoc epithetum a gladiis ad omnes ferè sensus, & ad celeritatem & vehementiam quamlibet indicandam.

*q In verbis *immolet* & *nauiget* permissio est, quã equidem potiùs agnosco quàm τὴν ἐρώτησιν παθητικήν.

*r Similis est tropus, atque paulò antè notatus fuit, pro, quærat remedia ad insaniæ suæ curationem.

*s Accessus est ad aliam prosopopœiam patris integra mente, qui moriens præscribit binis liberis grauissimum sanctissimumq́; consilium: quo quidem illi nixi poterunt facilè bene beateque viuere: vbi versus 19. consumuntur, & inde ad ambitiosos descendit.

*t *Te talos, te Tiberi.* Epanaphora est initiò membrorum, & simul in *tu, te, tu* polyptoton.

*u Metaphora est a corpore ad animum, quia vt corpori sensus pruritu quodam iucundè concitantur: sic animi gloriæ cupiditate blandè commouentur. Sic Græci τὰ γαργαλίζειν καὶ ὑποκνίζειν vsurpant: ταῦτα γαργαλίζει τὸν ἄνθρωπον, καὶ δόξης τινὸς ἢ δυνάμεως ζηλοτυπίᾳ ὑποκνιζόμενος. id est, *hæc hominem titillant, & gloriæ cuiusdam & potentiæ cupiditate titillatus & concitatus.* Illud autem Ciceronis in Catone maiore, *at non est voluptatum tanta, quasi titillatio in senibus*, Gaza interpretatus est Gręcè, ἀλλ' οὐκ' ἐστιν ἡδονῶν τοσοῦτος οἷον γάργαλος ἐν τοῖς γέρουσιν.

*x Translatum est e more Gallorum, vt scribit Seruius in hunc vers. Aeneid. 3. *Auri sacra fames.* quem tu consules. Posset etiam dici sumtum ex anathematis furtiuis, quæ qui abstulit, reus sacrilegii & sceleratus habetur.

*y. Synecdoche est speciei pro largitione ad voluntates populi redimendas.

*z Metonymia est subiecti, quod quidem est in recto *tu* intellecto ante *stes*, pro adiuncta statua, quæ tali largitori ærea solet erigi, & in *nudus* est anaphora.

a* Alia est prosopopœia cuiusdam Plebeii & Agamemnonis sine apparatu per dialogismum: vbi notantur ambitiosi, atq; initiò Aiax & Atrida per synecdochen generum pro Aiace Telamonio & Agamemnone nominantur. Est hîc Epanorthosis, quã vox illa tyrannica, *Rex sum*, illis temporibus, sic volo, sic iubeo stat pro ratione omni voluntas, corrigitur, atque pro illa reponitur moderatior, data cuius veniã liberè dicendi, quid aliter de iussione regis sentiret.

b* Exclamatio est Plebeij optantis & bene precantis Agamemnoni pro potestate liberè percontandi, cur Aiacis cadauer esset ἀκήδεστον insepultum, sibi facta vnde Plebeius putârat se repulsum initiò arroganti responsione, *Rex sum*: ideoque finem quærendi fecerat.

c* Polyptoton est.

d* Synecdoche generis pro Iphigenia mactata.

e* Metonymia est materiæ pro gladio & ense inde facto.

f* In *vxore* & *nato* duplex est synecdoche generis pro Tecmessa & Eyrisace.

g* Alia est synecdoche, sed partis pro immolatione integræ filiæ.

h* Sumtum est a corpore præhumido vel flatulento ad animum effectibus occupatum. Deinde cor metonymicωs subiecti pro adiuncto illic animo & perturbationibus agitato. Similis tropus erit Epist. 1. lib. 1. *Laudis amore tumes?* Posset etiam hoc sumi ab vtribus, qui inflati, valdè turgent, & quum nihil præter aerem intus insit, aliquid tamen magni momenti clausum videntur continere. Tale quid sibi præ se ferunt, qui magnos sibi spiritus sumunt ex titulis inanibus, stulta de se ipsis opinione, falsaque, nescio cuius, virtutis persuasione inescati. Quum autem diligentiùs expendo verba, *tumidum est cor?* agnosco ea interpretari versum Aesch. in Trag. Prometh. ἐάν τις ἐν καιρῷ γε μαλθάσσῃ κέαρ, καὶ μὴ σφριγῶντα θυμὸν ἰσχναίνῃ βίᾳ. id est, *si quis cor tempestiuè emolliat nec vi turgentem animum extenuet emactando.* Habes hos versus Tuscul. 3. factos a Cicerone Latinos. Comperio autem verbum σφριγάω Gręcum, dici de tumore & distẽtione mammarũ ex abundantia lactis, vnde dicũtur οὔθατα σφριγῶντα. i. *vbera turgentia.* Itaque tropus inde sumtus videri potest.

i* Ἐπάνοδος, est, & in *appellet* & *destinet* est epistrophe.

k* Metaphora est a fragili materia ad inconstantiam leuitatemque popularis auræ & fortunæ indicandam.

l* Alia est metaphora a tonitru, quo tacti homines sæpius animo stare non possunt: qualis ambitio facit sui cupidos, id est, insanos.

m* Metonymia est adiuncti pro luxuriosis, quos Stertinius Damasippo vult arguere insaniæ, & grauiter exagitare. Sed obserua per hunc tropũ generi speciem subiici, velut in exemplum, vt sit sententia: *Arripe luxuriosos ac inprimis Nomentanum.*

n* Sæpè notata est hæc synecdoche speciei pro quibuslibet luxuriosis & decoctoribus, vt Epodis primis: sed cur ex hac specie homines nequam & dissoluti vocentur nepotes, non satis apertè illic explicatũ fuit. Itaq; dicam pueros euadere tales, vbi pater ipsorum e vita excessit, atq; ijdem in tutelam aui venerunt. Tum enim auus siue molli⁹ patre ipsis indulgeat, siue duri⁹ eosdem ac seuerius tractet, metu paterno solutos, facilè ꝑpter infirmitatem virium ætatisq; imbecillitatem ab illis contemnítur ac despicitur.

o* Similis est tropus pro luculento & magno patrimonio, vel pro offertissima hereditate, vt Plautus loquitur.

p* Synecdochica est periphrasis hominum perditorum, qui sunt in Grammaticis nominatim expressi.

q* Anaphora est: qualis est sexto deinceps versu in *tibi*.

r* Metonymia est adiunctorum pro hominibus, vbi quæritur, qui boni, quique mali censendi sint: nam ex Pythagora color candidus ad naturam boni, vt ater ad naturam mali pertinet: valet igitur tropus, approbandíne, an damnandi? de quo fuit Ode 36. lib. 1.

s* Synecdoche alia est speciei, pro ex homine nequam, improbo & intemperante, fiésne bonus & modestus?

t* Metaphora est a lanificis vel florilegis, vt alibi notatum est.

u* Synecdoche est generis pro Xenocrate Philosopho: qualis fuit Ode sextâ libri tertij in *nauis magister*.

x* Apostrophe est ad puerum, & vnà metaphora a catulis canum, vnde Catellus *ὑποκοριστικὸν* dicitur appositè ad pueros blanditijs capiendos.

y* Prosopopœia est amatoris *ἐν ἀπορίᾳ* secum deliberantis, sicut in *o here*, altera est serui prosopopœia hero consilium dantis: sicut in *seruus* est synecdoche generis pro Parmenone, qualis in *here* pro Phædria, ex qua vtrâque constituitur allegoria.

z* Metonymia est effecti pro efficiente homines cæcos & incertos: quò pertinet vox *fluitantia*, translata à dubijs fluctibus. Ita Lælius enucleat in dialogo de amicitia *τὸ cæca, non enim solum ipsa fortuna cæca est, sed eos etiam plerumque efficit cæcos, quos complexa est, &c.*

†a Similis est tropus ei, qui fuit Ode 5. lib. 3. *Sic pugnat extricata densis cerua plagis.* Sensus ergo est: *nihilo plus se exsoluat, extricet ac liberet curis ac molestijs amoris*, quàm si velit amare, simul & sapere. Simili sentẽtia & tropo vtitur Cicero Philip. 2. Duas tamen res magnas præsertim non modò agere vno tempore, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest.

†b Synecdoche est integri, pro, *esne sana mentis & incolumi capite?* quod Galli exprimunt: *Es tu tous iours en ceruelle.*

†c In his, *adde cruorem stultitiæ*, & *ignem scrutare gladio*, allegoria est e metaphoris a bello, vbi ferè malo leui solet accedere graue, vt cædes stupro & rapto: ita vesano amoris incendio homicidium sæpè additur.

†d Metaphora est a sacerdotibus Cereris, quos Dea solebat dementiâ deprauare.

†e Procatalepsis est vulgaris iudicij: vbi intelligenda est anthypophora.

†f Breuis est prosopopœia Stoici sobrij.

†g Synecdoche generis pro superstitiosis: sicut in *gente Meneni*: sed speciei pro genere stultorum.

†h Alia est prosopopœia matris filium Ioui commendantis.

†i Periphrasis est synecdochica pro X. Calendar. Ianuar.

†k Depositio est prosopopœiæ Stertinianæ, quæ perfecta fuit.

†l Nota est metaphora pro documentis & consilijs, quibus Damasippus nixus, facilè propulsabit obiectũ sibi insaniæ cognomen.

†m Iam Poeta compellat ironicâ allegoriâ Damasippum per synecdochen generis sumtâ a vulgaribus mercibus, ad doctrinæ Stoicæ contemtionem.

†n Alia est allegoria a perpetuis metaphoris a corpore ad animum, vel ab imperito architecto, qui extra modum sumptu & magnificentiâ prodire videtur in ædificando, vel curam abijcere angustiæ vel laxitatis maioris, quàm par sit: quod certè Poetam posse imitari nec rei tenuitas, nec personæ dignitas ferunt. Itaque hoc referendum est ad hominum arrogantiam, magnosque spiritus arguendos, qui tenues potentiorum mores nõ sine dedecore & insaniæ nota conantur imitari. Hanc autem troporum continuationem videntur Turbonis fastus, ac ranæ matris inflatio indicare.

†o In *bellua* est synecdoche generis pro tauro, vt in *cognatos* pro ranunculis e matre rana natis.

†p Alia est allegoria e metaphoris, quòd quum aliquis studet oleo restinguere incendium, magis auget: ita fit insania Horatij maior, quum ad stultam potentiorum æmulationem accedit Poeticus furor.

†q Parecbasis vel *παράλειψις* est ironica, quâ fingit se præterire silentio velle, quod exprobrat maximè, dũ illum notat extra modũ cultui & victui indulgere: vnde datur magna significatio non adesse constantiam.

†r Epanodos est, vbi eiusdem vocis sonus initiò ac medio auditur, atque ibidem ironica præteritio iteratur: non dico fœditatem tuæ libidinis, quam tamen patefacit maximè.

†s Periphrasis est synecdochica intemperantium amorum.

†t Exclamatio est Poetæ non ferentis diutiùs polypragmonicam Damasippi inquisitionem, quâ illius mores diligentiùs excutiebat, penitiusque, quàm oportuisset, perscrutabatur.

SATYRA QVARTA.

Poeta inducit quendam Catium Epicureum insignem voluptariæ vitæ artificem secum *περὶ τῆς ὀψοποιητικῆς*, de arte popinali disputantem, cuius laudem affectaret ipsius secta.

VNde, & quò Catius? Non est mihi tempus, auēti
Ponere b *signa nouis præceptis: qualia vincant*
c *Pythagoran, Anytíque reum, doctúmque Platona.*
2. Peccatum fateor, quum te sic tempore d *læuo*
Interpellârim: sed des veniam bonus, oro.
Quòd si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox,
Siue est naturæ hoc, siue artis, e *mirus vtróque.*
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem:
Vtpote res f *tenues tenui sermone peractas.*
3. Ede hominis nomẽ: simul an Romanus, an hospes.
Ipsa memor præcepta canam: celabitur g *auctor.*
4. Longa quibus h *facies ouis erit: illa memento,*
Vt succi melioris, & vt magis alba rotundis
Ponere: námque marem cohibent callosa vitellam.
5. Caule Suburbano, qui siccis creuit in agris,
Dulcior. Irriguo nihil est elutius horto.
6. Si vespertinus subitò te oppresserit hospes,
Ne gallina malum i *responset dura palato,*

Doctus

Doctus eris viuam misto mersare Falerno.
Hoc teneram faciet.7.Pratensibus optima fungis
Natura est: alijs malè creditur.8.Ille salubres
Aestates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante grauem quæ legerit arbore k solem.
9.Aufidius forti miscebat mella Falerno,
l *Mendosè: quoniam vacuis committere venis*
Nil, nisi lene, decet: leni præcordia mulso
Prolueris meliùs. Si dura morabitur aluus;
10.Mitulus, & viles pellent obstantia conchæ:
Et lapathi breuis herba, sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchylia lunæ.
11.Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.
Murice Boiano melior Lucrina Peloris:
Ostrea Circæis, Miseno oriuntur Echini:
Pectinibus patulis, iactat se molle Tarentum.
12.Nec sibi cœnarum quiuis temerè arroget m *artem*
Non priùs exactâ tenui ratione saporum.
Nec satis est carâ pisces n *auerrere* o *mensâ,*
Ignarum quibus est ius aptius, & quibus assis
Languidus in cubitum iam se conuiua reponet.
13.Vmber & ilignâ nutritus glande rotundas
Curuet aper lances carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus est, vluis & arundine pinguis.
14.Vinea summittit capreas non semper edules.
15.Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos.
16.Piscibus atq; auibus quæ natura & foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæsita palatum.
17.Sunt, quorum ingenium noua tantùm p *crustula promit.*
Nequaquam satis in re vna consumere curam:
Vt si quis solùm hoc, maláne sint vina, laboret:
Quali perfundat pisces securus oliuo;
18.Massica si cælo supponas vina sereno;
Nocturnâ, si quid crassi est, tenuabitur aurâ:
Et decedet odor neruis inimicus: at illa
Integrum perdunt q *lino vitiata saporem.*
19.Surrentina vafer qui miscet fæce Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ouo:
Quatinus ima petit, voluens aliena vitellus.
20.Tostis marcentem squillis r *recreabis, & Afrâ*
Potorem cochleâ. Nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho: pernâ magis ac magis hillis
Flagitat in morsus refici: 21.qui in omnia malit,
Quæcunq; immundis feruent allata popinis.
22.Est operæpretium duplicis pernoscere iuris
Naturam: simplex e dulci constat oliuo:
Quod pingui miscere mero, muriâq; decebit,
Non alia, quàm quâ Byzantia putruit orca.
Hoc vbi confusum sectis inferbuit herbis,
Corycioq; croco sparsum stetit; insuper addes,
Pressa Venafrenæ quod bacca remittit oliuæ
23.Picenis cedunt pomis Tyburtia succo.
Nam facie t *præstant.24.Vennucula conuenit ollis*
Rectiùs Albanam fumo duraueris vuam.
25.Hanc ego cum malis, ego fæcem primus & alec
Primus & inuenisse piper album cum sale nigro
Incretum puris circum posuisse catillis.
26.Immane est vitium, dare millia terna macello,
Angustoq; vagos pisces vrgere catino.
27.Magna mouent animo fastidia, seu puer vnctis
Tractauit calicem manibus, dum u *furta ligurrit,*
Siue grauis veteri crateræ limus adhæsit.
28.Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus
Consistit sumtus? neglectis flagitium ingens.
Ten x *lapides varios lutulentâ* r *dere* y *palmâ,*
Et Tyrias dare circum illota toralia vestes,
Oblitum: 29.quantò curam sumtumq; minorem
Hæc habeant, tantò reprendi iustiùs illis,
Quæ, nisi diuitibus, nequeunt consistere mensis.
*30.*z *Docte Cati, per amicitiam Diuosq; rogatus,*
Ducere me auditum, perges quocunq; memento.
*a *Nam quãuis referas memori mihi pectore cuncta;*
Non tamen interpres tantundem iuueris: adde
Vultum habitumq; hominis, quem tu vidisse beatus
Non magni *b *pendis: quia contigit: at mihi cura*
*Non mediocris inest, 31.**c *fontes vt adire remotos,*
Atq; haurire queam vitæ præcepta beatæ.

Analysis Dialectica.

VT superiori Satyrâ Stoicos irrisit Poeta, qui se medicos solertes animorum & perturbationũ profiterentur: ita hîc ὑπὸ κατάστασιν? [Greek uncertain], *non minùs facetè & ridiculè* Epicureos, ipsorumque ambitionem & sordes notat, nomine cuiusdam M. Catij Epicurei, qui se mirificè versatum ἐν τῇ μαγειρικῇ διδασκαλίᾳ, *in arte culinaria* prædicaret, ἀλαζονικὸν γάρ ἐστι πᾶν τὸ τῶν μαγείρων φῦλον· *est enim coquorum genus arrogans*, plura promittens, quàm possit præstare, vt Hegesander dicit apud Athenæum lib.7.cap.14. quod dum alijs probare studet in cibis vilibus parandis, congruenter suæ sectæ facit: quæ hoc axiomate se tueatur, ὁ τῆς φύσεως πλοῦτος καὶ ὥρισται καὶ εὐπόριστός ἐστι, *diuitiæ naturæ sunt definitæ, faciles q; paratu.* Idem paulò generaliùs enunciatur, τὸ μὲν φυσικὸν πᾶν εὐπόριστόν ἐστι, τὸ δὲ κενὸν δυσπόριστον. *quicquid natura requirit, parabile est, & ad manum: quod autem inanis cupiditas sectatur, difficile est paratu* de quo vide Epist.2.lib.1. ad hæc verba *certum voto pete finem.* Genera autem opsoniorum, quæ hîc memorantur ad triginta, possunt quidem tribui aut in *carnes & pisces*, aut in *herbas & fructus arborum*, nullo tamen ordine hîc rectè seruato, quo magis appareant ineptiæ huius coqui. Fingit autem Poeta, *ex improuiso se in hunc Epicureum incidisse, a quo percontatur rationem profectionis, festinatiq; reditus, ad quam ipsi reddendam nihil sibi esse otij respondet in acerrima & attentissima cogitatione versanti.* Narrat ei tamen, nescio quâ iactantiâ & fastu, *se vehementer cupere noua quadam & inaudita artis culinariæ præcepta scripto mandare*: quæ tanti facit ex minorum collatione: *vt Pythagoræ, Socratis & Platonis documenta longè ipsis cedere videantur*, argumento sanæ huic sectæ valdè accommodato, quæ in voluptate censeat summum hominis bonum esse positum. Hæc autem doctrina videtur sumpta e cæna Nasidieni, quam Fundanius Satyr.8. huius libri describit.

2. Ex ea responsione cognoscit Poeta cursum Catianæ cogitationis importunitate suæ interpellationis fuisse impeditum, ideoque illius peccati veniam petit, atq; illud eleuare facetè ridiculeq; videtur commendatione præstantis naturæ & artis: in qua quidem vtraque docet illum mirificè excellere: eamque ob rem perfacilè futurum, vt si quid fortè exciderit

ex animo, in memoriam reuocaturus ſit. Hoc autem enunciatur collatione parium, tanquam diceretur: *Quum bonitate ingenij non minùs ſis præditus, quàm artis ſubſidio inſtructus, non tibi futura eſt difficilis auditorum recordatio*: quam certè laudem Catius agnoſcit, in eandemque repetitionem ſe incumbere fatetur.

3. Proponitur quæſtio de nomine & patria doctoris: à quo acceperat illa culinaria præcepta, ſed reſpondetur e diuerſis, *memoriter illa quidem recitatum iri, nomine tamen auctoris ſuppreſſo*.

4. Initium repetitionis ducitur *a natura oui*, quæ primùm declaratur e forma, deinde minoribus, poſtremò efficientibus, *quòd oua menſæ apponenda ſint, quæ ſint oblongâ figurâ: quia bonitate ſucci præſtant rotundis, & ex ſeſe mares excludunt*.

5. II. opſonium eſt *braßica*, quæ ex ſubiecto probatur, *quum in ſolo ſicco nata ſit*: deinde minoribus, *quia ei poſtponitur hortenſis & ſuburbana, vt quæ nimis irrigata & eluta nihil penè naturalis ſoli retineat*.

6. III. opſonium eſt *gallina*, cuius apparatus fit e forma coctionis & fine: *vt igitur eius carnes teneriores ſint inſperato hoſpiti tuo, faciliusq; mandantur, vino aquâ diluto maceranda ſunt viua*.

7. IV. eſt *fungorum*, qui ex aduerſis ſubiectis declarantur: *quòd ex pratis ſumti ſint optimi, aliunde verò allatis malè tutum eſt veſci*.

8. V. eſt *mororum* ex effectis, *quòd illa manè decerpta, & antè cœnæ appoſita ſalubritatem corporibus æſtate afferant*.

9. VI. eſt *mulſi*, quod e diſtributione triplici materiæ declaratur. prima ex *melle & vino auſtero* reprehenditur ex effectis: *quòd ieiunas venas obſtruat, aluum ſiſtat: potus verò mulſi ex melle & leni vino ſalubris ſit, præſertim ſumtus ieiuno ſtomacho: ſed quod tenuibus paratur ex aqua pura & melle temperatum*, quod Græci μελίκρατον vocant, *non improbatur*.

10. Sequentia quatuor opſonia deſcribuntur ex efficientia *molliendæ & ſoluendæ alui, vino præſertim Coo condita*. Sed loco primi pœma Q. Sereni Samonici medicinale habet in præcepto de ventre molliendo:

Quodq; ſatis meliùs verbis dicemus Horati,
Mugilis, & viles pellent obſtantia conchæ.

11. Diſtinctio eſt *teſtaceorum* e ſubiectis comparatè tractatis, *vt murex Lucrinus anteponitur Baiano: oſtrea item Lucrina præferuntur ijs, quæ capiuntur in Circeo mari*: deinde *echini in Miſeno: pectines in Tarentino præſtant etiam alijs*.

12. Noſter Catius, vt præcepta culinariæ iam tradita & ſequentia magni & acuti ingenij eſſe oſtentaret, inſtructorem conuiuij deſcribit *experitiâ internoſcendi* primùm *genera ſaporum alia ab alijs*: deinde *languentem conuiuæ appetentiam iucundo cibi apparatu, naturaq; ipſius conueniente excitandi*.

13. Memorat deinceps aliquot ferinæ genera e ſubiectis & aduerſis: ac primùm *ſyluestrem aprugnam, qualis capitur in Vmbria optima eſt: paluſtris, qualis eſt in agro Laurenti, mala*. Quàm autem rectè, viderint Itali Phyſici.

14. Præceptum de *capreis* diuersè enunciatur, ſi hoc modo perficias: *Illæ beſtiæ, quamdiu pampini vigent in vinetis, & illis veſcuntur, vtiles quidem ſunt ad eſum: ſed alio tempore minimè ſunt tales.* Idem Galenus in 4. de victus rat. in morbis acut. comment. & 3. de aliment. facult. quod eſt admiratione magis dignum, ſcribit autumni tempore carnes vulpium, quam diu vuis veſcuntur, gratiſsimas eſſe, & ob id a venatoribus Græcis tum eſitari ſolitas.

15. Hic delectus *leporinæ* non placet hodie ſubtilibus palatis, ſed lumbus leporis, quem nos Galli *rable* vocamus, in pretio eſt.

16. Vide quantum ſibi hic glorioſus coquus ſumat ſpiritus ex hac culinaria: *dum ſe primum deligendi delicatos cibos auctorem & apparandi artificem iactat: vt reliquis ſuperioris ætatis Catillonibus, liguritoribus, popinonibus palatum præ ſuo planè obſtupuerit.* Conſtat hoc enunciatum e genere efficientium, vbi tamen quædam latet vis collationis.

17. Exemplo ſingulari Catius reprehendit quoſdam opſonatores: quod enthymematicῶs & contractè ſic poteſt iudicari: *Nullus condiendi cibos peritus in vno illorum genere ſolùm verſatur, vt qui novit tantùm piſces bono vino & oleo perfundere.*

18. Aliud traditur præceptum *de ratione craſſum & aſperum vinum extenuandi* ex aduerſis: *qui ſub dio noctes & dies aliquot vinum craſſum & neruis infeſtum relinquit; illud extenuat & corpori reddit ſalubre: qui contrà illud per linteum exprimit & transfundit, vel alio modo; illius vires frangit ac debilitat.* Quàm autem rectè hic conuiuij exſtructor, ſublatâ & abrogatâ lege τοῦ σακκίζειν οἶνον, quâ veteres vtebantur, ſuam ſanciat, οἰνοπῶλαι ἢ οἰνοπράται κρίνωσι.

19. Aliud eſt præceptum, *quo præſcribitur ratio medicandi vino turbido ac debili* ex efficientibus. *Id autem fiet, ſi commiſcueris facem vini auſteri & robuſti cum Surrentino vino tenui: deinde ſi vitellum oui columbini infuderis & bacillo diligenter agitaueris. Vis enim illius vitelli detrudet, quicquid eſt fæculentum in fundum dolij, atq; ita vinum & liquidius & melius fiet tali commixtione.* Apertè Poeta ſuperbiam huius coqui illudit, quum experientiâ quotidianâ œnopolarum comperiatur, id fieri ex aliquot albuminibus ouorum in dolium iniectis, virgâque confuſis & agitatis.

20. De roborando potoris ſtomacho & cibos faſtidiente iam ſuprà inſtitutũ hæc ad verba, *& quibus aßis*, &c. ſed nunc reſumtum enunciare προκατάληπτικῶς videtur ex aduerſis: *ſtomacho nimiâ potione & crapulâ grauato: orexis edendi & bibendi facilè de integro excitatur ſquillis & & cochleis Africanis, pernâ, inteſtinisq; aßis & fartis*. quæ potius ſunt φάρμακα ἀκραίπαλα, *crapulam, ebrietatemq; arcentia, quàm alimenta. Contrà lactucis idem ſtomachus obtunditur & debilitatur: quia hæ poſt immodicam vini potionem & dapes ventriculo innatant, nec ſubſiſtere poſſunt ad concoctionis facilitatem*: vnde cruditas, mille morborum mater, exiſtit.

21. Approbatio eſt præcepti e maiorum collatione: *quòd ſtomachus ſic languens & nauſeans ad cibos magis recreetur malis immundè paratis, quàm bonis & lautè inſtructis.*

22. Redit ad *conditionem iuris*, quam attigerat etiam antè ad hunc locum, *quibus eſt ius aptius, &c.* & nunc explicat diſtributione è cauſsis: *quòd vnum ſit ſimplex ex oleo ſolo: alterum compoſitum ex vino, muriâ, herbis, croco & oleo Venafreno.*

23. Hoc genus edulij, quod alieno loco inſtituitur ad irritandam gulam, non ad ornatum menſæ ſecundæ, declaratur primùm alternâ cóparatione imparium: *quòd poma Tyburtia bonitate ſaporis cedant Picenis: atq; hæc viciſsim ab illis conformatione &*, tanquam diceres, pulcrâ facturâ *ſuperentur*.

24. Diſcrimen *racemi Venuſini & Albani* eodem comparationis genere pronunciatur, quo poma antè: *vua*, inquit, *Venuſina meliùs conſeruatur in ollis teſtaceis condita. Vua autem Albana meliùs appenditur in tigillis ædium, & fumo induratur: ita diutiùs vua paſſa permanet.*

25. Κακοζηλία noſtri coqui arguitur maximè hac inſolenti prædicatione: *quum ille ſibi attribuit inuentionem condiendi Albanam vuam cum alijs Picenis, & fæce, piperq; album purgatum per incerniculum cum nigro ſale.* Deinde quoque arrogat *inuentionem apponendi ſingulis conuiuis*

tale

tale conditum: hoc autem est deprōptum e topico efficientium per se.

26. Commendatio est superioris inuenti & conditionis e disparatis: *quòd tantus sumtus sit valdè inutilis, appositioq́; maiorum ferculorum in angustis catinis inepta, quum paruo languens appetentia excitari,& tales missus vasis decentibus circumponi possent.* Et certè hoc præceptum frugalitatis est vtilissimum longeque verissimum, licet ad ostentationem superioris inuēti videatur comparatum.

27. Postremum est præceptum *de immunditia fœtoréque supellectilis accuratè vitando, quibus afferuntur magna stomachis conuiuarum fastidia*: sed quæ caussâ remotâ facilè cauebuntur, *si minister manibus vnctis ac immundis calices, vel lutulenta vasa ijsdem lautis non tractet.*

28. Facilitas seruandæ munditiei in triclinio & supellectile demonstratur adiunctâ sumtus dignitate,& ex eodem loco etiam turpitudo declaratur, *si solum triclinij vario marmore distinctum lutulentis scopis verruur. si purpurea quoq; vestes innolucris tororum illotu imponuntur.*

29. Talis negligentiæ reprehensio enunciatur comparatè, *quod hac sit tantò iustior, quantò cura horum & sumtus minor videatur.* Confirmatur autem æquitas reprehensionis e dissentaneis, *quòd hac non possit cadere in tenues, sed in diuites, qui summâ curâ maximoq; sumtu sibi parant omnia.*

30. Ad extremum Poeta rogat Catium facetosâ vrbanitate, *vt se deducat ad ipsius magistrum, qui fuit*, vt quidam suspicantur, *Nasidienus*: cuius postulati ratio prior est e diuersis: *Licet mihi memores fideliter, quæ tu acceperis a tuo magistro; ego tamen non multùm proficio istâ commemoratione.* Altera est ex adiuncta *viua vocis virtute actionisq́; dignitate, quæ negligitur iam spectata, sed magni fit ac desideratur nondum conspecta.* Id ferè est ingenium hominum, vt præsentia parui pendant, absentia summè desiderent.

31. Idem postulatum postremò declaratur ex fine, *quòd tantoperè cupiat audire talem magistrum, vt ex eo diuina benè viuendi præcepta haurire possit.*

Enarratio Grammatica.

V*Nde & quò.*] Vsitata est occurrentibus huiusmodi percontatio, sed tamen in principio Protagoræ aditus quæritur prior, deinde reditus: ὦ φίλε Φαῖδρε, ποῖ δὴ καὶ πόθεν; *ô amice Phædre, quò tandem & vnde?* nempe tendis & venis, vel inuersè ad interrogationem nostri Poetæ, vndè Catius venit,& quò se hinc agit? Horum verborum ellipsis arguit vtriúsque festinationem & rogantis & rogati, vt ex altera ellipsi perspicitur, tibi respondendi non est mihi tempus, nec vacat audire te, nedum tibi respondere.

Catius.] Huius Catij Insubris Epicurei fit mentio lib.15. ad Fam. Catium. Ab hoc etiam Catio Insubre, vel more Græcanico, Insubro (Græcè enim Straboni dicuntur Ἰνσοῦβροι) Virgilius creditur habuisse gustum doctrinæ Epicureæ, sicut a Scirone Mediolani: quod solum fuit natale illi Catio Insubri.

Auenti ponere.] οὗτος δὲ Κάτιος ἤδη πολλάκις ἐνεδείξατο πολλὴν ἐπιστήμην τῶν πεμμάτων, ἐμπειρίαν καὶ ὀψοποιητὴν πρὸς τὴν σώματος αὔξησιν, ideoque dicitur libros quatuor scripsisse de rebus Physicis, atque de summo bono. Itaque *auenti ponere* valet, qui aueo & cupio mandare scripto & literis consignare nouam doctrinam & artem præceptis institutisque Pythagoræ, Socratis,& Platonis longè antecellentem. Verùm de Pythagora Samio lege lib. 8. Diogenis Laertij & de Socrate lib. eiusdem 2. & Apologiam Xenophontis contra ipsius accusatores Anytum & Melitum. Postremò de Platone eiusdem Diogenis l. 3. vel potiùs opera ipsius,& Seruium in Aeneid. 6 vers.

Musæum ante omnes: medium nam plurima turba
Hunc habet, atq; humeris exstantem suspicit altis.

Hîc annotat interpres, Platonem ab humerorum latitudine dictum. Athleta enim fuit, qui post omnium victoriam se Philosophiæ dedit.

Tempore læuo.] Læuum tempus dicitur intempestiuum, inopportunum & incommodum.

Des veniam bonus.] Est antimeria, pro benignè ignoscas, vel pro tua bonitate & facilitate.

Si interciderit.] Pro hoc Cicero dicit, si quid tibi exciderit 2. de leg. vt alij, excidit mihi nomen illius, vel beneficium,& Virgilius labi ex pectore, pro obliuisci. Notandum hîc est præterea, *nunc* de præterito dici, pro *modò*, vt *mox* de futuro.

Siue hoc.] Quidam putant pronomine *hoc*, recordationem acceptæ doctrinę demonstrari,& memoriam illius, siue naturalem, siue artificialem significari: alij verò scientiam rerum naturalium vel popinalis artis præceptionem indicari.

Mirus vtrôq;.] Hic ablatiuus est caussæ, pro, non solùm mihi propter excellentem tuam naturam, sed etiam propter peritiam rerum videris mirabilis.

Quin id.] Hæc particula, *quin*, ferè habet in affirmatione sibi annexa, *pol & hercle* apud Plautum: *hercle, quin tu rectè dicis*, item, *pol, quin certa res est.*

Erat curæ.] Nempe mihi Catio. Hoc autem Græci efferūt τοῦτο μοι ἐπιμελὲς ἦν, ἢ ἐποιούμην ἐπιμέλειαν τούτου, *curabam, hoc agebam, vel in hoc ipsum certè curâ & cogitatione totus incumbebā*, quomodo præcepta retinerem animo omnia subtiliter & acutè priùs a doctore disputata.

Vtpote res.] Διασαφητικῶς ἢ ἑρμηνευτικῶς intelligenda est hæc vox, vt sit, curabam id, quo pacto cuncta tenerem, id est, res subtilis difficilisque perceptionis ac comprehensionis, quæ oratione tenui & exigua fuerant priùs explicatæ. Eiusdem facultatis sunt hæ voces Græcè, ἤγουν, ἤτοι, δῆλον ὅτι, pro, id est, nempe, nimirum, quibus raro vtitur Cicero, & sæpiùs in affirmatione aut caussæ redditione, vt 2. ad Attic. Epist. 39 *Ea nos non pertimescamus, vtpote qui nihil contemnere solemus*, id est, quia, vel propterea quod. Similis fuit admonitio de *nempe* Satyrâ proximâ.

Ede nomen.] id est, profer in medium nomen doctoris & patriæ, vel appella vtrumque nominatim. Edere autem nomen interdum Liuio est imponere nomen, quod videtur hîc reticeri propter odium, quo secta Epicurea vbiq; flagrabat.

Longa quibus.] Non conuenit inter auctores, vtra oui forma, oblongáne, an rotunda præstet saporis gratiâ succiq; facultate ad mares excludendos. Hac autem de re Aristotelis sententia est lib 6. de hist. animal. ἐστὶ δὲ τὰ μὲν μακρὰ καὶ ὀξέα τῶν ᾠῶν θηλέα, τὰ δὲ στρογγύλα καὶ περιφέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ ἄρρενα. *Ex ouis quidem, quæ sunt longa & acuta, femellæ excluduntur, sed ex rotundis & orbiculatis ad partem acui solitam masculi.* Plinius contra citans hunc locum l. 10. c. 52. *Quæ oblonga sunt oua, gratioris saporis* εὐχυμώτερα ᾠὰ *putat Horatius Flaccus: feminam edunt, quæ rotundiora gignuntur, reliqua marem.* Cum auctore benè conuenit Colum. l. 9. c. 5 *Quum volet quis quā plurimos mares excludi, longissima quæq; & acutissima oua subijciet, & rursus, quum feminas, quàm rotundissima.* Quidam putant *callosa*, de putamine oui duro, quod Græcè dicitur ἔλυτρον ἢ ἔλυφος intelligi debere, vt Poeta consentiat cum Aristotele: alij interpretantur de albumine oui, quod Græci dicunt τὸ λευκόν, quod facile ob-

ducit callum coquendo, vt vitellus τὸ ὠχρὸν τοῦ ᾠοῦ ἢ τὸ χρυσοῦν ᾠοῦ, *a colore flauo vel aureo*. Hîc equidem existimo potiùs ornithotrophis & auiarijs quàm Philosophis & alijs scriptoribus fidem habendam esse, qui longo huius rei vsu & experientiâ confirment, hanc vim excludendi vel marem vel fœminam pendere e feminis conditione, non e figura quum pro certo constet, hanc naturâ esse rotundam ex ipso vitello: albumen verò esse magis ductile in ipso enixu, ideoque mutari in aliam ἐξ εἴδους τῆς ᾠοτοκίας ἢ εὐρείας ἢ σφιχθείσης, *e genere pariendi ouum vel laxo vel stricto* pro habitu gallinæ, situ, & facilitate pariendi. *Callosa cohibent marem vitellum*, Acron interpretatur, fortem & durum vitellum oua rotunda constringunt, vt quæ sint longis duriora.

Caule Suburbano.] Merus est Poetæ mycterismus in hunc Epicureum tam insulsa docentem: quò enim brassica in siccioribus agris nascitur, eò magis nidorulenta & nitrosa solet esse. Itaque insuauior est palato: de quo monent Columel. lib. 11. cap. 3. & Palladius: Eamque ob rem in solo pingui & irriguo serendam, vt dulcior fit.

Elutius.] Id est, brassica suburbana fit, ex opinione huius imperiti olitoris, nimiâ irrigatione & ablutione insipidior. Est autem eluere lauando aliquid purgare & dissoluere.

Vespertinus.] De hoc Hellenismo dictum est copiosè Ode 2. l. 1. & Epod. 16.

Subitò oppresserit.] Pro subitò Cic. adnectere solet τὸ *insperatò, improuisè & improuisò*, incautos, oscitantes, imprudentes, nec cogitantes, nec opinantes opprimere. Terent. interdum sine his, vt Adel. Act 4. Sc. 1. *Et illud rus nullâ aliâ caussâ tam malè odi, nisi quia propè est: quod si abesset longiùs, priùs nox oppressisset illic, quam huc reuerti posset iterum*. Valet igitur τὸ *si oppresserit*, si tibi ex improuiso & insperatò superuenerit hospes. In his tamē nulla verbi vis significatur, sed in hoc lib. 2. de diuinat. Ciceronis significatio vehementior & acerbior ostenditur, *quomodo terrâ oppressus potuit viuere*.

Mersare Faler.] Id est macerare vino austero aquâ diluto, vt tenerior ac mollior fiat, quomodo salsamenta macerantur aquâ.

Responset.] Antimeria est pro malè responset, id est, resistat, & difficilè mandatur & comminuatur duritiâ resistente. Hîc fortassis τὸ *malum* non incommodè interpreteris per parenthesin & interiectionem indignationis: quomodo Donatus explicat in Eunuch. Act. 4. Sc. 7. v. 10. qui, malum! alij? & in Phor. Act. 4. Sc. 5. v. 11. *Quid tua, malum, interest?* Itaque locus nostri Poetæ potest Gallicè reddi. *Tu seras bien aduertu de lui attendrir & mortifier vne poulle toute viue dedans vn gros & fort vin meslè, de peur, qu'a la malencontre elle ne resiste aux denz en la machant.* Sed super hoc Hippocrates diuinus videtur cupiditatem tenerarum carnium hominibus reprimere lib. 2. de Diæta: vbi teneritudinem carniū existimat esse gradum ad putredinem: quæ quamuis dentibus mansu faciliores & gratiores videantur, & Galenus dicat τὸ ἕωλον εὐπεπτότερον τοῦ προσφάτου, *repositum concoctu facilius, quàm quod est recens iugulatum*, malus tamen inde succus in venas receptus est auctor prauarum affectionum. Locus autē est ad hæc verba: Τὰ πρόσφατα πάντα ἰσχὺν πλείονα παρέχεται τῶν ἄλλων· διὰ τόδε, ὅτι ἐγγύτερον τοῦ ζῶντός ἐστι· τὰ δὲ ἕωλα καὶ σαπρὰ διαχωρέει μᾶλλον τῶν προσφάτων, διότι ἐγγύτερον τοῦ σαπεδόνος ἐστί· id est, *Plus roboris afferunt corporibus omnia recentia, quam alia: quia propiùs absunt a viuente. Pridiana verò & vieta faciliùs egeruntur, quàm recentia: propterea quòd ad putredinem accedunt propiùs.* Τὰ δὲ κρέα μίαν ἡμέραν ἢ δύο τεθειμένα μετὰ τὸ σφαγῆναι τὸ ζῶον, ἕωλα καλεῖται· *carnes vnum aut alterū diem seruatæ post animal iugulatū dicuntur hesternæ & pridianæ.*

Fungis.] Ἐπισκώπτει πάλιν τὸν Ἐπικούρειον, qui, quòd præferat fungum pratensem alijs, id est, syluestribus, mirum se præstat fungum id est, fatuum & insipidum. Solum enim prati est vliginosum, frigidum, quod nihil potest nisi subnigrum & graueolens exsudare. Itaque fungi pratenses sunt de genere τῶν μυκήτων φθαρτικῶν. Qui verò nascuntur in montibus inter iuniperos, præstant alijs, & sunt ἀβλαβεῖς καὶ βρώσιμοι, innoxij & edules: de quibus lege Ruellium lib. 3. c. 114. Diosc. lib. 4. c. 83. Galenum de facultat. aliment. l. 2. c. 69. Plinium l. 22. c. 23. quicquid tamen hi dicant, malo assentiri Nicandro in Alexi. qui scribit μύκητες ἢ μυκηδὸν ὄνομα κακὸν χθονός· *fungos esse malum terræ fermentum.* Apud tamen veteres fungi bene conditi inter epulas exquisitas numerabantur, de quibus Cic. Epist. 15. lib. 9. *Quum verò præfectus aberit, ad fungos me tuos conferam.* Idem Epist. 25. lib. 7. ad verba: *Lex sumtuaria.*

Moris.] Simili superioribus insulsitate (a qua tamen eum liberabit interpretatio τοῦ *prandia* per antecęnam, initium cœnæ siue primum missum, vt mox dicetur: quod videtur innuere τὸ πρῴην, vnde τὸ *prandium* creditur deflecti, sicut ex Eustathio patefiet pòst.) Catius notatur, quum inducitur præcipiens de prandio moris claudendo, quum axioma sit Catholicum in arte sanitatis tuendæ εὔφθαρτα πάντα in ieiunis stomachis subijcienda cibis alijs, & protinus intumescere, nisi ingeras cibum alium: de quo lege Plin. l. 23. c. 7. Galen. lib. de aliment. boni & mali succi. Καρπὸς δὲ τῆς μορέας κοιλίας τῆς κοιλίας εὔφθαρτος, κακοστόμαχος· *aluum subducit, si maturus fuerit satis, corruptu facilis, stomachum debilitat*, nisi paulò ante cæteros cibos sumatur, moxque deambuletur. Dioscor. l. 1. c. 181. Præterea τὸ *morum* a Græco inclinant, μαῦρον, quod est Hesychio & Suidę τὸ ἀμαυρὸν, obscurum & nigrum per aphæresin τοῦ α, qui fructus ab alijs meliùs ἄβρωτον καὶ συνάμενον, vt pro arbore, μορέα καὶ συκάμινος, quàm μόρος dicitur, estq; Theophrasto τὸ δένδρον φρόνιμον, quòd tardissimè germinet ad euitādam aeris inclementiam, & per antiphrasin disticho videtur dici ab Alciato:

Serior at morus nunquam nisi frigore lapso
Germinat: & sapiens nomina stulta gerit.

Quidam τὸ *finiet prandia moris*, interpretantur nullis alijs cibis vesci æstate in prandio, nisi moris nigris: quod interpretationis genus non equidem sequi velim, & qui huius auctores fuerunt, non legerunt l. 3. Iusti Lipsij antiq. lectio. vbi pereruditè, meo iudicio, interpretatur τὸ *prandia* per antecænam & promulsidem: facit enim ibidem tres cænæ partes, id est, missus: *quorum primum antiqui dixerunt antecænam siue gustationem, siue gustum: secundum, in quo præcipui & lautissimi cibi, cænam: tertium, in quo bellaria, mensam pomorum, siue mensas secundas*: deinde subijcit: *Catium voluisse initio cænæ ponenda mora esse*, sed tunc non erit locus ironiæ in rectè præcipiendo: moribus tamen Gallorum mora non solent apponi mensis vespertinis. Cibi autem, qui statis diei horis olim sumebantur, Gręcis nominibus ex Eustathio statim initiò Odyss. sic possunt distingui. τὸ πρωϊνὸν ἔμβρωμα καλεῖται ἀκρατισμὸς, διὰ τὸ ἐν ἀκράτῳ βρέχεσθαι καὶ προσίεσθαι ψωμούς: *matutinus cibus vocatur ientaculum: quia buccea in vinum purum intingebantur & admittebantur.* Solet etiam dici διανηστισμὸς vt sequens cibus, ἄριστον, *prandium*, δειλινὸν καὶ μεσημβρινὸν βρῶμα, *merenda*: deinde δεῖπνον, *cæna*: postremò δόρπον, *comessatio a cæna*: vide rationem singulorum ibidem. Τὸ δὲ prandiū Plutarchus deflectit a πρῴην, *paulò antè*, sed Isidorus ex eo, quod ad edendum sit paratum.

Aufidius.]

Aufidius.] Quamuis hydromeliti & œnomeliti sua cuique sit laus, suaque vtilitas, tamen dum Catius anteponit dulcem aquam mulso, non potest non videri gloriosus ostentator & ridiculus de œnomelite, quòd hîc sit minoris. Talis est prædicatio apud Plinium lib. 22. cap. 24. *Mulsum ex vetere vino vtilissimum, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex austero factum non implet stomachum, neque ex decocto melle, &c.*

Mulso.] Id est, vinum melle conditum concorporatur, nec implet stomachum, appetendi reuocat auiditatem cibi, aluum mollit, corpora auget: quæ sumta sunt e lib. 5. cap. 16. Diosc, οἰνόμελι διαφέρει τὸ ἐκ τοῦ παλαιοῦ οἴνου καὶ αὐστηροῦ καὶ μέλιτος καλοῦ γινόμενον, reliqua lege ibidem, *præstat mulsum e vetere vino austero & bono melle confectum.* Commendatur tamen mulsum e Massico & melle Attico hoc Martial. disticho:

Tam bene rara suo miscentur Cinnama nardo:
Massica Thesæis tam bene vina fauis.

Pertinet ad hunc locum quæstio quarta. cap. 12. lib. 7. Saturnal. Macrob. *Cur, Disari, ita mel & vinum diuersis ætatibus habentur optima? mel, quod recentissimum: vinum quod vetustissimum? vnde est illud prouerbium, quo vtuntur gulones. Mulsum, quod probè temperes, miscendum esse nouo Hymettio & Falerno vetulo. Propterea, ille inquit, quia inter se sunt ingenio diuersa. Vini enim natura humida est, mellis arida. Nam quæ vdanda sunt corporis, vino fouentur: quæ siccanda, melle deterguntur. Igitur longinquitate temporis de vtroque aliquid exsorbetur, vinum meracius fit, vel aridius & ita mel succo priuatur, vinum aquâ liberatur.* De hydromelite vide cap. sequens lib. eiusdem, ac de variis eius condiendi rationibus. Gorræum in defunct. Palladium & Conlumel. lib. 12. cap. 22. Hoc autem tanti fit a Catio διὰ τὸ εὐπόριστον αὐτὸ εἶναι, *quia est facilè paratu*, εἰ μὲν κοιλίαν ξηρὰν καὶ σκληρὰν ἔχεις, *si es aluo astrictâ.* De qua sic Hippocrates ὁκόσοισι νέοισιν ἐοῦσιν αἱ κοιλίαι ὑγραί εἰσι, τουτέοισιν ἀπογηράσκουσι ξηραίνονται. ὁκόσοισι δὲ νέοισιν ἐοῦσιν αἱ κοιλίαι ξηραί εἰσι, τουτέοισι πρεσβυτέροισι γινομένοισιν, ὑγραίνονται, quod Celsus ita vertit: *quibus iuuenibus fluxit aluus, plerunq; his in senectute contrahitur: quibuscunq; autem in adolescentia fuit adstricta sæpe in senectute soluitur:* vnde perspicis τὸ ὑγρὸν opponi τοῖς ξηρῷ καὶ σκληρῷ. Ego, qui hos scripsi commentarios, in hac nona ætatis decade, nondum sensi talem alui vicissitudinem, omnes iam prætergressus sic ætates, vt postremam attigerim aluo semper astrictissima: vnde tandem incidi in bubonocelen inguinis sinistri ex summo egeredi & perpetuo conatu & contentione, quam auxit anno 158, mihi Metas proficiscenti equitatio in mulo succuturæ durissimæ: præsertim quum is vrgeretur ad præeuntes assequendos passu illius consueto & vi fracto.

Mitulus.] Inter pisces aluum mouentes numerantur quidem a Celso libro secundo cap. 7. cochleæ, garum salsamenta, ostrea, pelorides, echini, musculi, & omnes ferè conchulæ, maximeque ius ipsarum, quæ propterea dicuntur ab Athenæo lib. 3. ὑπάγουσαι, *demulcentia aluum & molliter ducentia*: quod fit, dum illic morantia expellunt: sed hîc mitulus non memoratur: quem quidam putant Græcè dici μύαξ ἢ μῦν, qui, vt pecten nascitur in arenosis. De his testaceis lege Plin. 32. cap. 9. Variè autem inscribitur, interdum enim *mytulus*, interdum *mytilus*. Ita varia est scriptura in mytilus, pro, curtatus in illo versu Idyl κ. Theocriti.

Αἰ δὲ τι λῇς με καὶ αὐτὸν ἅμ' αἰπολέοντα διδάξαι,
Τήναν τὰν μιτύλαν δωσῶ τὰ διδακτρά τοι αἶγα.

Quòd si quid me vnà & ipsum capratum velis docere,
Illam cornibus mutilam capram tibi dabo pro Mineruali.

Vbi quidam putant scribendum μυτίλαν, vnde vox Latina manauit, mutilus, a, um: ita Scholiastes interpretatur ἀκέρων, cornua non habentem.

Lapathi.] Dictum est Epod. 2. ad hæc verba *Aut herba lapathi est*, quid sit hæc herba, & vnde dicatur. Vox autem est Græca, pro qua Latini dicunt *rumex*, cuius omnia genera vim habent ventris soluendi: de quibus vide Plinium, l. 20. c. 21. & Galenum: ac præsertim illorum decoctum *in albo Coo*, subintellige *vino*, vt hîc passim in Massico, Cæcubo, Falerno, Chio, Sabino, &c. Epitheton *breuis* adsignificat ὀξὺ λάπαθον ab acumine foliorum sic nominatum. Præterea distinguit hoc ab hippolapatho, maiori lapatho satiuo. De conchyliis quoque dictum est in Gramm. 2. Epod. Addam tantùm e 2. de Diuinatione Ciceronis ostreis & conchyliis omnibus contingere, vt cum Luna pariter crescant, pariterque decrescant. Item e lib. 20. c. 7. Agellii, ostrea, vt alia quædam tenuia, exsucca esse Lunâ senescente. De murice diximus Ode decimâ sextâ libri 2.

Peloris.] Peloris ponitur a quibusdam inter ostreas, sed Plinius lib. 32. adscribit in genera cancrorum pelorida & champelorida, & Aristoteles ἐν ἄμμῳ γίνεσθαι, *in arena nasci* dixit. Nomen verò inuenit ab ingenti & inusitata magnitudine, & quasi monstrosa: τὸ γὰρ πέλωρ δεινόν est Iliad. β. draco immanis: quod tribuitur Giganti, & Iliad. γ. vocat πελώριον ἄνδρα *virum admirandum*. Martialis cõtra opinionem Iul. Pollucis videtur dicere l. 6.

Tu Lucrina voras, me pascit aquosa Peloris,
Non minùs ingenua est & mihi, Marce, gula.

Ille enim ponit *Peloria* inter edulia piscis probata. Quum autem Martialis pelorida vocat aquosam, videtur illius carnem, vt nimis flaccidam notare, firmitateque reliquorum conchyliorum carentem: quod sanè scripsit quorundam opinione, non satis expertus.

Ostrea Circeis Misenorum.] Seruius in hunc Geor. 1. v. *Pontus & ostriferi, &c.* citat hũc locum, & annotat: sanè secundùm artem hæc ostrea, ostreæ dicimus: nullum enim habet Latinitas nomen animalis, quod neutrius sit generis, sicut Græcè τὸ κῆτος καὶ τὰ κήτεα, licet Horatius dixerit *Ostrea Circeis, &c.* & Iuuenal.

Grandia quæ mediis iam noctibus ostrea mordet.

quos tamen possimus Græcè loquutos accipere. Ita enim dicunt τὸ ὄστρεον, καὶ τὰ ὄστρεα, de cuius vocis etymo lege notas in Gram. Od. 29. l. 3. de ostro sub initium.

Echini.] De hoc genere cancri satis dictum est in Gramm. 5. Epod.

Pectinibus.] Hi pisces sunt de genere τῶν ὀστρακοδέρμων ζώων, testaceorum, & Græcè dicuntur κτένες θαλάσσιοι, quos Plin. l. 9. c. 29. vocat pectunculos. *Loligo*, inquit, *etiam volitat extra aquam se efferens*. cuius in Saty. 4. l. 1. meminimus ex alio loco Plinij: idem & pectunculi faciunt sagittæ modo, ita dicti, quod conchas habeant pectinatim striatas. De his vide Arist. de hist. Anim. l. 4. c. 4. & Athenæum l. 3.

Patulis.] Hoc epithetum interpretatur Græcum ἀναπτύχοις, quo ibidem Aristoteles vtitur, τῶν δὲ διθύρων τὰ μὲν ἐστιν ἀναπτυκτά, *ostreorum biualuium quædam sunt aperta & explicata*, vt pectines & musculi. Locorum autem, vbi fit piscatus talium conchyliorum, vide descriptionem apud Topographos, Strab. Melam, & Plinium.

Molle Tarentum.] De hoc repete, quod dictum est Od. 28. lib. 1. Referendum est tamen hoc *molle* ad delicias & luxuriem loci, vt inde cognoscetur, & ex Epistola.

Ciceronis 11. l. 7. ad Famil. Trebatium: *Mirabar, quid eſſet, quòd tu mihi literas mittere intermiſiſſes: indicauit mihi Panſa meus, Epicureum te eſſe factum. O caſtra præclara! quid tu feciſſes, ſi te Tarentum, & non Samarobrinam miſiſſem?* Gall, *vide de Sainquentin, ou de Cambres.*

Artem cænarum.] Quam Græci vocant coniunctè δειπνοποιητικὴν, cuius nemo debet ſibi ſumere ſcientiam, niſi pleniſſimè tenuerit ſaporum diſcrimina, & ſubtilitate palati diſtinxerit, ac prætereà illud Plutarchi e Sympoſ. 1. problem. 2. τοῖς μὲν ὀψοποιοῖς καὶ τραπεζοκόμοις σφόδρα μέλειν, τί πρῶτον, ἤ τι δεύτερον, ἢ μέσον, ἢ τελευταῖον ἐπεξῆσι. *conditoribus opſoniorum & menſarum inſtructoribus magnæ curæ debet eſſe, quid primum, vel quid ſecundum, vel quid medium, vel quid poſtremũ appoſituri ſint.* Hoc autem indicant verba, *tenui ratione & exactâ*, pro ratione bene ſubtiliterque initâ & ſubductâ: vnde quę dapes elixæ ſoleant eſſe ſuauiores, quàm aſſæ, intelligetur. Sic enim poterit ex Ichthyopolio piſces importare domum, & ſcienter parare: vt conuiuæ ad intermiſſam vel ſatietate, vel faſtidio comeſturam, tali condimentorum varietate invitati, ſeſe referant, in cubitumque puluino & cubitali ſuffultum reponant. De hoc autem ſitu accumbentium dictũ eſt in Gram. Od. 27. lib. 1. Prætereà quæ præceſſerunt opſonia, videntur quibuſdam τὰ προδεῖπνα, quaſi diceres, anticænia, ſicut quæ ſequuntur, τὰ ἐπίδειπνα, poſtcænia, vel ſecundariæ cænæ.

Vmber.] De Vmbria lege Plin. l. 3. c. 14. quam Grammatici notãt παρὰ τὸν ὄμβρον, *ab imbre*, alij verò ab vmbra montium.

Iligna.] Ab ilice deflectuntur iliceus, iligneus & ilignus. Glandis autem ilignæ meminit Plinius lib. 16. cap. 5. quomodo Agellius iligneas coronas dicit lib. 5. cap. 6. vnde perſpicies, cibum & victũ antiquiſſimum fuiſſe querceum & iligneum, non apris ſolùm, verùm etiam hominibus. Ex hoc victu corpus redditur toroſius ac ſolidius, caroque gratioris ſaporis: quam iuuat plurimùm aſsiduus aprorum ſylueſtrium motus in locis ſiccis: contrarium accidit paluſtribus qui ex aquatilibus herbis victitant, & in otio & volutabro verſantur: vnde caro horum eſt quaſi fungoſa, iners & inſipida: de quo lege Columellam lib. 7. cap. 9. Illa verò ſylueſtris aprorum adeò firma & ſolida eſt, vt ſuo pondere curuet catinos conuiuatoris, qui ſolet præhumidam & inertem carnem vitare, qualis eſt apri Laurentis. Syntaxis autem verborum eſt, Aper Vmber, & nutritus glande ilignâ curuet lances illius, qui vitat & faſtidit carnem apri pinguefacti in otio & inertia.

Carnem, &c.] Hanc vocem notat Donat. in Hecyr. Act. 3. Sc. 4. bifariam, eò primùm, quòd careat anima, & propriè eſt mortuorum: vnde carnifices dicti, quòd carnes ex homine faciãt: deinde poteſt in hac voce r ꝑ d poni, vt caro ſit dicta, quaſi cado, vt Virg. *belloq; caduci Dardanidæ*, quòd iam ſcilicet ſine anima ſit & cadat. Longè aliter Iſidorus ſentit, cuum velit appellatam carnem a creando, & eam intelligi ſolùm, quæ viuit. Probabilior mihi videtur illa Donati ſententia: inde cadauer & cadaueroſa facies, ꝑ funeſta, fœda & auerſanda: vnde ſunt Gallis illa conuitia in obſcœnas mulieres, *vieille charongne, ceſte voirie*: & Germanis inexſecrabiles homines, *ſchelmen*, vt Epiſt. 2. l. 1. oſtendetur, Deo fauente. Fuit autem Laurentum Latii oppidum Lauinio & Oſtiæ conterminum.

Vluis.] Vlua ponitur a Virgilio Geor. 3. quum iubet paſtum copioſum obijci iuvencis, inter veſcas & edules herbas:

> *Intereà pubi indomitæ non gramina tantùm,*
> *Nec veſcas ſalicum frondes, vluamq; paluſtrem,*
> *Sed frumenta manu carpes ſata*———

Quidam exiſtimant hanc herbam eſſe τὸν φακὸν Dioſcoridis τὸν ἐπὶ τῶν τελμάτων, ἀνίσχεσθαι δ' ἐπὶ τῶν στασίμων ὑδάτων, *lentem paluſtrem, & inueniri in ſtagnantibus aquis.* Prætereà deſcribi βρύον ὂν ὅμοιον τῷ φακῷ, *muſcum eſſe ſimilem lenti*: qualem equidẽ vidi præberi aliquando domeſticis porcis, ſed aquâ coctũ & furfure miſtum quam Galli quibuſdam in locis vocant *nentille*, quaſi *lentille*. Alij tamen putant eſſe maiuſculam herbam e loco Virgilij 2. Aeneid.

> *Limoſoq; lacu per noctem obſcurus in vlua*
> *Delitui.*

quod veriſimile eſt ex hoc verſu Ouidij:

> ———*in medio torus eſt de mollibus vluis.*

De arundine verò nequeo quicquam tale proferre, niſi ex ea Dioſcoridis coniectura, qui vnum arundinis genus πολύσαρκον ϗ ποτάμιον, id eſt, *multicarne & fluuiatile* facit, illud eſſe dixerimus veſcum & edule.

Vinea.] Triplex hîc poteſt amphibolia notari, vt primùm vinea de vineto, non de ipſa vite: deinde capreæ de hœdis, non de capreolis & clauiculis vitium intelligatur: poſtremò particula negandi conſtruatur cum verbo, *non ſubmittit*, minimè verò cum epitheto, *edules*. Itaque dicemus, vineta non ſubminiſtrant hyeme pingues hœdos: quia tum ſunt macilenti, ſed quum pápinoſæ ſunt vites. Capreas edules Græcè interpreteris δορκάδας ἐδεστὰς, τρωξίμους καὶ βρωσίμους, id eſt, *Capreas veſcas & aptas eſui.* Gall. *Cheureus bous a manger.* Prætereà edulis deflectitur ab edo, es, pro quo etiam Grammatici notant aliquando μᾶλλον κατ' ἀνάλογον dici edilis in eodem ſignificatu.

Fœcundi.] Aptiſſimum epithetum: hanc enim feram reperias ferè prægnantem, ac ſæpiùs quotannis fœtificantem: de cuiꝰ fæcunditate lege Herodot. in Thalia, & Phyſicos de promiſcuo ſexu ac de ſuauiori parte illius in eſum, Terentij pulpamentum Act. 3. Sc. 1. Eunuchi, contra præceptum huius Catij coqui parùm hic ſapientis. Repete ex Epod. 2. rationem vocis, λαγωὸς ab Euſtathio prolatam & reliqua de hoc animali, & quam de huius carne Cato maior habuerit opinionem, lege Plutarch. in vita ipſius. Sed locum tibi, vt te hoc leuem labore, referam, qui eſt ſub finem: αὐτῷ δὲ γεγραμμένον ὑπόμνημα εἶναι, καὶ τοῖς πρὸς τοῦτο θεραπεύειν, καὶ διαιτᾶν τοὺς νοσοῦντας οἴκοι· νῆστιν μὲν οὐδέποτε διατηρῶν οὐδένα, τρέφων δὲ λαχάνοις, καὶ σαρκιδίοις νήσσης ἢ φάσσης, ἢ λαγώ, καὶ γὰρ τοῦτο κοῦφον εἶναι καὶ πρόσφορον ἀσθενοῦσι, πλὴν ὅτι πολλὰ συμβαίνει τοῖς φαγοῦσιν ἐνυπνιάζεσθαι. τοιαύτῃ δὲ θεραπείᾳ καὶ διαίτῃ χρώμενος, ὑγιαίνειν μὲν αὐτὸς, ὑγιαίνοντας δὲ τοὺς ἑαυτοῦ διαφυλάττειν. *Cato Maior admonebat filium, vt ſibi caueret a medicis omnibus, a ſe conſcriptum cõmentariũ, quo familiã ægrotantẽ curaret, & rationẽ victus præſcriberet, nullâ quemquam inediâ conſeruando, ſed oleribus & carnunculis anatũ, aut palumbis, aut leporis nutriendo: hoc enim eſſe leue & ſalubre ægrotãtibus, præterquàm, quòd his veſcentes vexantur inſomniis: tali medicinâ, victuſq; ratione vtentem ipſum rectè valere, ac ſuorum valetudinem tueri.* Cato inter olera primum commendationis locum braſſicæ dabat, vt Plinius ſcribit lib. 20. cap, 9. & nos iam citauimus in Gram. Satyr. 2. huius lib. Eòdem nos vocat Epigramma Martialis lib. 3.

> *Inter aues turdus, ſi quis me iudice certet,*
> *Inter quadrupedes gloria prima lepus.*

Eòdem denique Galenus invitat lib. 3. de aliment. facult. ſcribens ſanguinem leporis omnium ſuauiſsimum

vissimum. Quod quum ita sit, & carnem ipsius inde prorsus omnino constantem, existere talem necesse est: qualem certè suauitatem videtur mihi versus Aristoph. in Vespis Comœd. confirmare: δύο μυριάδες τῶν δημοτικῶν ἦσαν ἐν πᾶσι λαγῴοις: id est, 20000. *plebeiorum viuerent in omnibus leporibus*, id est Scholiastæ, ἐν ἀγαθοῖς πᾶσιν, ἢ αὐτὶ τῷ ἐν τρυφῇ, id est, *in deliciis*. Hic τὸ *Sapiens* non est intelligendum de familia Stoicorum, sed de illo, in quo eruditum ac subtile inest palatum ad delectum saporum, qualem se iactat in hac Satyra *Catius in fabris*. Itaque hunc quidem versum Gallicè interpretor, *vn bon friant & conguossiant bien les saueurs des viandes chercheta le Rable dun bonlieurè aujourdhui, non parles espanlos.*

Piscibus.] Longè nobis admirabilior videretur hic sapiens coquus, si se primùm non gustando, sed percontando, vbi & quo pabulo hæc nutrita fuissent, eorumque habitus spectando, cognouisse naturam & ætatem ciborum prædicaret.

Sunt quorum.] De hoc locutionis genere monuimus in Gram. Od. 1. l. 1. sicut de crustulis Sat. 1. l. 1.

Massica.] De hoc etiam vide quod dictũ est in Gram. Od. 1. lib. 1. De vinis autem cœlo sereno supponendis, maximeque Italicis, lege Plin. l. 14. & Athen. l. 1. Ac prætereà de consuetudine vini cr[...]si & turbidi, quale diximus Od. 7. l. 1. Massicum fuisse, sacco lineo percolandi, vide problema Plut. ad id institutum. Plaut. in Pseud. vtitur hoc genere vini, non tamẽ transfusione attenuati ad immensam ipsius voraginem & gurgitem indicandum, qualis erat Pseud. stomachus. SI. *Credo equidem potesse te scelus Massici montis vberrimos quattuor fructus ebibere in hora vna.* P S. *Hyberna, addito.*

Lino.] Intellige colum lineum & saccum vinarium, per quem vinum transfunditur, vt liquidius ac purius fiat, quod Catius damnat. Si verò malis legere *limo*, hanc sententiam habebis: mixtâ fæce vini Falerni viciari austeritatem Massici, non corrigi, vt Catius docet a nonnullis falsò existimari. Prodest quidem fæx Falerni mixta vino Surrentino, vt ex tenui fiat robustius. Quod autem Surrentinum sit tenue, duo proximè citati auctores ostendunt. Sed de Surrẽto Campaniæ oppido vide Plinium lib. 3. cap. 5. Mela tamen lib. 2. cap. 4. scribit: *Optima Lucaniæ loca, sinus Puteolanus, Surrentinum, &c.*

Quatinus.] I. quia in fundũ descendet, & illic voluẽdo trahens secum fæcem & sordes confusas residebit.

Marcentem &c.] Pro hoc & altero, quod præcessit modò *languidum recreare* Seneca in disputat. de prouidentia dicit, *pigritiam stomachi nauseantis erigere*. Sic Suetonius, vt noster Poeta, loquitur, *marcescentem adhuc stomachum pridiani cibi onere.* id est, Gallicè *pour auoir trop mangè le iour pracedant l'estomach en esto & tout lasche & defaillam.*

Squillis.] Squilla est piscis e genere μαλακοστράκων, id est, *molli crustâ tectorum*: de quo vide Atheneum lib. 3. vbi dicitur *Caris*, & hoc nomen videtur invenisse παρὰ τὸ κάρα, ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ σώματος ἡ κεφαλὴ ἀπολαμβάνει, *a capite, quod maximam corporis partem caput obtineat* Alij putant a Caribus populis nominari. Sed de squilla & pinna vide Plin. lib. 9. c. 42. & 51. Oppianum l. 2. Tullium 2. de nat. Deorum. Sed vt te hoc leuem labore, verba huius subscribam: *Pinna verò (sic enim Græcè dicitur) duabus grandibus patula conchis, cum parua squilla quasi societatem coit comparandi cibi. Itaque quum pisciculi parui in concham hiantem innatauerint, tum admonita a squilla pinna morsu, comprimit conchas Sic dissimilimis bestiolis communiter cibus quæritur: in quo admirandum est, congressúne aliquo inter se, an iam inde ab ortu natura ipsa congregatæ sint.* De cochleis Dioscor. l. 2. c. 9. & Arist. l. 4. hist. anim. vbi genera cochlearum dicuntur στρομβώδη, & *turbinata* vertuntur a Gaza.

Nam lactuca.] De hac planta lege Diosc. l. 2. c. 166. & Plin. l. 19. c. 8. quæ ex hoc cognoscitur nacta nomen suum, ab vbertate soporiferi lactis. Græcè θριδὰξ ἢ θριδακίνη, fortassis, si esset mihi coniecturæ locus & vires ipsius ferrent, παρὰ τὸ τὰς τρίχας ἀλύνειν. Ex hoc autem loco constat, lactucam postremis mensis apponere veteres consuesse, vt soporiferam. Ideò Moretum Virg. hoc habet:

Grataq; nobilium requies lactuca ciborum.

Idem quoque Martialis l. 13.

Claudere quæ cænas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?

Confirmat pentametrum Martial. Plutar. 8. Symp. quæst. 9. ad verba αἱ γὰρ καλούμεναι ψυχραὶ τράπεζαι, &c. quas enim vocant frigidas mensas, ante ostrea crudam lactucam, vt concoctu facilem, pro vltimis apponunt. Primas autem mensas Latini hodie acetaria vocant. Floruerunt hi auctores, Martial. sub Domitiano, Plut. sub Traiano ferè æquales.

Pernâ.] Perna propriè dicitur de pedib9 porcorum, vt petaso de coxis eorundem: quæ partes Gallicè nominantur, *les pieds de pourceau & iambons.* Prætereà ex Nonio intestina olim dicebantur hillæ, & hoc deflectitur Festo, ab hira, quod erat veteribus intestinum ieiunum: alij ab hillo re minima, quale dicitur Hir, quod est cauum mediæ volæ monstrari solitum ad indicium nihili, vnde prouerbium, *ne hilum quidem*. Quidam putant hilla esse intestina farta, & salsica dici, Gallicè, *saulsices*.

In morsus.] Id est, in minuta frustula concidebantur, & sic apparabantur vel cum pipere, vel aceto, vel sinapi assa vel elixa ad exercitandam omnibus crudis appetentiam, ingluuie hesternæ cænæ, vel præsentis visu immodico deiectam.

Popinis.] Quidam legunt in popinis mundis disiunctim, & tum interpretantur de popinis nobilium diuitum, quæ solent nitidiores & mundiores esse, quàm publicæ. Caussam verò hui9 lectionis accipiunt ex hoc versu, *Magna mouent*, &c. Sed prior lectio magis probanda est, tum ꝓpter vim argumenti antè notatã, tum propter figuram mox notandam. Definiunt autem Gramm. popinam, locum, in quo publicè & delicatè parantur & venduntur opsonia Gall. *Cabaret*, Græcè, τὰ ὀπτανεῖα, ἢ μαγειρεῖα, culinæ: atque iidem notant dici a popa, qui erat victimarius & cultrarius, qualem Suet. scribit Caligulam se præstitisse per sæuitiã extremam c. 32. in ipsius vita, *Admotâ altaribus victimâ, succinctus poparum habitu, elato altè malleo, cultrarium mactauit.* Sic Propertius lib. 4.

Succinctiq; calent ad noua sacra popæ.

Quod pingui mero.] Inepta quibusdam videt interpretatio huius secundi iuris condiendi ex permutatis epithetis pingue & dulce: quòd semper pingue attribuatur oleo, nunquam vino nisi vitiato. Ideoque sæpè in Plinio hæc, pingue oleosum & oleaceum reperiunẽ geminata. Quidã putant, hanc ineptam verborũ permutationem a Poeta facetè & consultò inductã, vt imperitia Catij & obliuio ꝓponeretur omnib9 irridẽda. Potest tamen ferri hæc dulcedo tributa oleo, & explicari de integritate & bonitate olei, quali supra Sat. 3. suadebat caules vngi, non eo oleo, cuius odorem nequeas perferre. Non minùs tolerabile videbat pingue vino attributũ, si illud interpreteris vel de musto, vel περὶ τοῦ οἴνου ἐν ἐπιπολῆς, *de vino nõ mutato*, nec quod in vappã degenerauit, & qđ docebit tẽperare oleo, vel cõtrà.

Muriáque.] Hæc vox, vt Græca ἅλμη, mihi videtur deflecti a mari, & ἀπὸ τῆς ἁλὸς, & definiri ab Hesychio ὁ τῶν ἰχθύων ζωμὸς, *ius piscium & liquamen*, & aqua salsa, cuius est triplex distributio apud Iul. Scaligerum virum doctissimum exercitatione 303. Prima conflatur e sale & intestinis, & *garum* dicitur, quod generatim Dioscorides sumit lib. 2. cap. 34. de quo liquamine & ipsius pisce lege Plin. lib. 31. c. 7. & 8. Altera est muria e sale & viru piscium maceratorum. Tertia est nõ exquisita, sed ex fæce muriæ, quæ Plinio dicitur alex: Horatio alec liquamẽ piscium, quod nomen legit per aspirationem. Plures vide differentias gari in definitionibus Medicis Gorrei.

Quâ Byzantia putruit orca.] Longè hîc præstat orcam interpretari de fictili vase angusto ore & amplo vẽtre, quàm de pisce Balænis infesto, vt scribit Plin. l. 9. c. 6. cuius tam densa, tamque dura est caro, vt impatiens sit macerationis & liquoris. Sententia igitur erit: Requiritur hæc muria, vel hoc garum, quod fluxit & liquefactum est e thynno, ac multò magis e scombro, quos pisces Byzantii Constantinopolitani macerant & condiunt, ac putere faciunt in testa marina: quomodo loquitur Nasidienus Sat. 8. huius libri.

Hoc vbi.] Intellige vinum pingue mistum muriâ Byzantia, & erucâ, inulâ & croco confusum, vt pręscribitur Sat. huius l. 8. Rectè ædhibetur crocus huic compositioni: κρόκος γὰρ κατὰ τὸν Διοσκορίδην κραιπάλης ἐστὶ μετὰ γλυκέος πινόμενος, *crocus enim e Dioscoridis sententia, arcet crapulam cum passo & vino dulci sumtus*, quod legere possis l. 1. c. 25. vbi reperies Κωρύκειος scriptum per ει in penultima deflexum a *Corycus* promontorio & antro Ciliciȩ, croci nomine celebrato, non procul a Crambusa insula: de quo vide Strab. lib. 14. Nõ autem solùm crocus vino dulci miscebatur ad tale ius condiendum, sed ad theatrum etiam illâ misturâ spargendum, vt Domitius annotauit in hunc versum Epigram. l. 8. ad Paulum de Phiala apud Martial. *Pallida, quam rubri diluit vnda croci.* Vbi hic locus citatur.

Venafrana.] De Venafro dictum fuit Od. 6. l. 2. cuius oleum vult compositioni prætereà immisceri; quod etiam Sat. 8. præscribitur:

His mistum ius est, quod prima Venafri
Pressit cella.

Bacca oliua.] Gaza in Cat. Maiore ad hæc verba, *tanquam in arborum baccis*, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀκροδρύων, quo nomine intelliguntur, quæcunque habent in ambitu lignosum putamen.

Picenis.] Picenum est regio Italiæ, hodie dicta *Marcia Anconitana*, de qua Strabo l. 5.

Vennucula.] Hæc vox inclinatur a Venusia, ideoque reperitur scripta *Venucula* lib. 3. cap. 2. Columellæ, vbi est simile huic documentum: *Item* inquit, *quarum vuæ temporibus hyemis durabiles vasis conduntur, vt Venuculæ.* Similiter quoque Plin. lib. 14. cap. 2. *vuam Venuculam ollis aptissimam.* Sed gemino *n* scribit hic εἰς τὴν ἔκτασιν *ad extensionem.* Hunc autem locum citat Hieronymus Mercurialis lib. 4. cap. 11. de vuis pallearibus & fabrilibus: *Vt dolia vinorum ad fumum ponebant antiqui, præsertim Massilienses, quo citius vetustescerent, ac innoxia magis redderentur, ita verisimile est, illos vuas fumo exsiccatas conseruare potuisse, atque ob id fabriles nuncupasse*: quam rem videtur Plinius l. 14. c. 1. non obscurè expressisse. Locum leges.

Hæc ego.] Hi tres versus clariùs resoluendi sunt: *ego primus inueniar hanc vuam cum malis, & fæcem, alec, piper album cum sale nigro incretum circumposuisse puris catillis, vt cuique conuiuæ suus apponeretur catillus mundus & tali iure onustus.* De alec, vt, de pipere & sale vide Plin. l. 31. c. 8. Horatius & Plautus vsurpãt τὸ *alec* genere neutro, sed Plin. fæm. Quod autem ad eiusdem significationem attinet, probo illorum opinionẽ, qui cum Prisciano cẽsent piscem esse: sed fæcem & alec dicit, pro piscem fæcatum, id est, fæce conditum & liquefactum, & in liquamen salsum conuersum, ὡς ἓν διὰ δυοῖν, *tanquam vnum per duo.* De pipere albo vide Dioscoridem l. 2. c. 18. & Mathiolum in eundem.

Incretum.] Id est, purgatum, & a suo furfure separatum incerniculo. Flexa autẽ hæc vox est ab incerno, expurgo & separo.

Dare millia.] Ellipsis est substantiui sestertiûm vel nummorum.

Pisces vrgere.] Apponere magnos & latos pisces in angustis catinis, Gallicè, *de seruir de grands poissons en de petits & estroicts plats, il fait aussi grand mal au cœur de boire en des coupes sales.* Pro cratere quidam legunt cretere, & interpretantur creterem e Nonio, situlam, quæ vetustate sæpiùs est putris, ruinosa & limosa, & ita polluit manus puerorum tangentium. De verbo, *ligurit*, aliàs dictum est. Scobes autem, vel hic scobis est minutissimum quodque ramentum, vel quod facit serra vel terebra, vel quodlibet aliud instrumentum, vel secando, vel atterendo ad exsiccandos soli humores effusos, vel ad explicandas eiusdem pauimenti lacunas. Alij putant esse ferreum instrumentum ad eradendas & tergendas sordes e pauimento marmoreo.

Quantus.] Id est, quantulus sit sumtus, & quàm exiguus in his emendis, quæ quum negliguntur, ingens est dedecus?

Ten' lapides.] Est ellipsis verbi, decẽtne conuiuatorem immundis scopis e palma verrere, & purgare marmoreum pauimentum, & emblematis distinctum, & sordidis toralibus imponere splendidas vestes? Sic veteres vel cænaturi, vel dormituri sua cubilia stragulis textilibus, vel purpureis insternebant, vt constat e Tuscul. item e Catullo de Pelei & Thetidis nuptiis:

Purpureâue tuum consternens veste cubile.

Lapides varios.] Quidam putant legendum *Parios*, id est, marmoreos: alij, lapides pretiosos catinis insertos, & ita palmam interpretantur manum: sed potiùs ad tropos, vt dicemus mox, referri debet: vt hic locus Petronij:

——Et dum varius lapis inuenit vsum,
Inferni manes cælum sperare iubentur.

Toralia sunt stragula ex herbis intortis, vluis, paleis illotis, quæ purpureis vestibus tegebantur, quomodo ex his versibus Ouidii apparet:

——in medio torus est de mollibus vluis,
Impositus lecto, spondâ pedibusque salignis.
Vestibus hunc velant, quas non, nisi tempore sacro,
Sternere consuẽrant ——

Oblitum.] Pendet a suppleto, *ten' oblitum decet*, id est, immemorem, quantò minùs curæ & impensæ requirant hæc vtensilia memorata, tantò iustiorem fore tui reprehensionẽ, quàm si illa desiderarentur, nempe cari pisces & vina generosa, quæ non nisi diuites solent habere: quæ si non comparent, avaritiæ vitio illis vertitur. Pro *memori pectore* dicet Sat. 6. seq. propriè, *memori mente.*

Adde vultum.] Poeta respicit vel ad illud vulgò notatum, ζώσης φωνῆς μείζω ἐνέργειαν εἶναι, *viuæ vocis efficientiam maiorẽ esse*, vel ad illud Aeschinis de Demost. τί δὲ εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου ἀκηκόειτε· *quid verò si belluam audissetis?*

Explicatio Rhetorica.

Dialogismus est interrogantis Poetæ & respondentis Catii, quáuis hic, vt tertia persona, compelletur initiò.

b Hîc agnosco synecdochen membri pro integro enunciato, & ratione singulorum præceptorum, quæ tradentur posteà de arte culinaria: atq;, vt mea confirmetur opinio, citabo versum Virgil. e 3. Georg.

Morborum quoque te caussas & signa docebo.

Vbi caussæ adiungitur significatio suæ qualitatis perpetua comes. Ita caussa primùm cur pecus corrumpatur, est illic vipera vel coluber latens in ovili, & virus aspergens pecori: deinde signum veneni est pestis & scabies: est denique febris. Sic præceptorum signa non sunt in literis, nec in characteribus, nec in verbis singulis, quamuis hæc dicantur σημεῖα καὶ μνήματα in definitione nominis apud Platonem in Cratylo, simulacra, notæ rerum & signa: sed in pronunciatis & axiomatis præcipuè dicuntur versari hæc signa. Ex quibus Catius studet nunc culinariam artem conscribere & explicare. Non desunt tamé, qui signa sumant pro vocabulis Latinis, quæ Græcam Epicuri doctrinam interpretantur: quomodo loquitur Cic. lib. 1. de natura Deorum, agens περὶ τῆς κατὰ τὸν Ἐπίκουρον προλήψεως, *sunt enim nouis rebus noua ponenda nomina*: sed potior est tropi ratio.

c Allegoria est e metonymia efficientium pro effectis, atque inuentis a Pythagora, Socrate & Platone scientiis: sed est præterea in *Anyti reum*, periphrastica synecdoche generis pro Socrate accusato ab Anyto.

d Metaphora ab auspicibus pro intempestiuo & importuno, vt dextro pro contrario.

e Ironia est, quâ intelligit, Catium nihil aut parùm naturæ & ingenij bonitate & arte valere.

f Polyptoton est, ac prætereà quædam ironia. Ex rebus enim contemplationis altæ, subtilis & raræ (quales ridiculè Poeta videtur affingere huic Epicureo Catio, quæ curam exactam & Philosophi subtilitatem requirant) vulgares, & cuique facilè occurrentes intelliguntur.

g Est hîc quædam generis synecdoche, pro magistro & præceptore.

h Hoc sumtum est ab homine pro forma & figura, ex Plinij auctoritate, qui l. 11. c. 37. scribit, faciem hominis esse propriam.

i Metaphora est quoque a participe rationis ad eiusdem expers, pro repugnet & resistat palato, insipidâ duritiâ hoc lædat: quomodo Sat. pòst 7. dicet. *Cupidinibus responsare*, pro aduersari.

k Metonymia est efficientis pro vehementi æstu caloris, & periphrasis temporis matutini & antemeridiani.

l Hoc videtur translatum e scriptis & libris: in quæ dicitur propriè mendum vel menda incidere: vnde illa, *mendosus librarius, mendosa historia, mendosè scribuntur*, ad significationem aliorum vitiorum, vt hîc ad vitiosam τοῦ οἰνομέλιτος, id est, mulsi conficiendi rationem. Ita dicuntur conchylia *lubrica* μετωνυμικῶς, quòd soluât aluum & fluere faciant, sic est loquutus Ode. 19. lib. 1. de vultu Glyceræ lubrico: vbi possunt consuli nostræ notæ.

m Periphrastica est synecdoche generis ἀντὶ τῆς δειπνοποιητικῆς, ἢ μαγειρικῆς διδασκαλίας. Est præterea προκατάληψις opinionis eorum, qui facilem instruendæ cænæ rationem existimarent.

n Sumtum quoque hoc est a piscatoribus, qui sagenâ & e verriculo pisces capiunt aquam verrendo.

o Metonymia est subiecti, nempe mensæ & macelli pro piscibus ibi carè venalibus.

p Ex vno genere puto hîc varias operis dulciarij species contectas crustis significari, vt pemmata, tragemata, placentas, reliquumque opus pistorium & lactarium: de quibus lege Ioannem Bruierinum lib. 6. c. 7. de re cibaria,

q Metonymia est materiæ pro sacco & colo inde facto ad transfundendum vinum.

r Hoc sumtum est a rebus detritis & accisis, quæ reparari & redintegrari solent, vt annotatũ est in Rhetor. Odes 4. l. 1. de Musis recreantibus Cæsarem & ipsius copias.

s Procatalepsis est, atque vnà epanorthosis quędam, ne quis fortè putaret superiora edulia tantùm valere ad tollenda compotorum fastidia: ad quæ valent etiam sæpè vilissima quæque & immundissima.

t Videtur ab antistitibus, qui principatum tenent ordinis in statione, vel in incessu, vel in consessu, sumtũ, qualia sunt hæc, *præstare alteri suauitate dicendi, virtute, ingenio & alijs dotibus mentis & corporis.*

u Synecdoche est generis pro carnibus, piscibus, alijsque opsoniis clanculùm sublatis ab operis & ministris.

x Idem est tropus pro pauimento strato versicolori marmore: de quo lapidem varium hîc intelligendum esse monet locus Senecæ Epist. 8 lib. 1. *Hanc ergo sanam & salubrem formam vitæ teneto, vt corpori tantum indulgeas, quantum bonæ valetudini satis est. Duriùs tractandum est, ne animo malè pareat: cibus famem sedet: potio sitim exstinguat: vestis arceat frigus: domus munimentum sit aduersus infesta corpori. Hanc verùm cespes exstruxerit, an varius lapis gentis alienæ, nihil interest: scito te hominem tam bene culmo, quàm auro tegi.*

y Metonymia est materiæ pro scopis ex ea contextis.

z Iocosa est ironia, quâ quum videatur ipsius doctrinam probare maximè, valdè tamen improbare intelligitur.

*a Alia est procatalepsis eius, quod Catius opponere potuisset, se viâ ac ratione tradidisse artem opsonandi Poetæ, vt nihil supersit, quod ipse desiderare possit.

*b Donatus in Heaut. Act. 1. Scen. 1. ad vers. *Tu illum nunquam ostendisti, quanti penderes*, propriè sic interpretatur, quanti illum faceres, deinde addit, tractum ab antiquis, qui ante signatam pecuniam, æs & argentum pendebant: vnde factum est, vt pro æstimare vsurpetur.

*c Allegoria est vt bona e metaphoris notis, ad auctorem & iuuentorem tantæ doctrinæ indicandum.

SATYRA QVINTA.

Hîc iniquæ veterum Romanorum artes, ex alienis incommodis sua comparandi commoda, valdè aptâ personarum fictione reprehenduntur à Poeta.

Hoc quoq;, Tiresia, præter narrata petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus atq; modis: quid rides? iámne doloso
Non satis est Ithacam reuehi, patriosq; b Penates
Aspicere? 2. c O nulli quicquam mentite, vides, vt
Nudus, inopsq; domum redeam, te vate: neq; illic
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus: atqui
Et d genus, & virtus, nisi cum re, vilior algâ est.
3. Quando pauperiem, missis ambagibus, horres;
Accipe, quâ ratione queas ditescere. Turdus,
Siue aliquid priuum dabitur tibi, e deuolet illuc,
Res vbi magna nitet domino sene: dulcia poma,
Et quoscunq; feret cultus tibi fundus f honores,
Ante g Larem gustet venerabilior Lare diues:
4. h Qui quamuis periurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitiuus: ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
5. Vtne tegam spurco i Damæ latus? haud ita k Troiæ
Me gessi certans semper melioribus. 6. Ergo
Pauper eris. 7. Fortem hoc l animum tolerare iubebo:
Et quondam maiora tuli. 8. Tu protinus vnde
Diuitias, m ærisq; ruam, dic, augur, aceruos.
Dixi equidem, & dico: captes astutus vbiq;
n Testamenta senum: neu si o vafer vnus & alter
Insidiatorem præroso fugerit hamo;
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
9. Magna, minórue foro si res certabitur olim,
Viuet vter locuples sine natis, improbus, vltrò
Qui meliorem audax vocet in ius: illius esto
Defensor: famâ ciuem causâq; priorem
Sperne, domi si natus erit, fœcundáue coniux.
10. Quinte puta: aut Publi (gaudent prænomine molles
p Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum:
Ius anceps noui: caussas defendere possum:
Eripiet quiuis oculos citiùs mihi, quàm te
Contemtum q cassâ nuce pauperet: hæc mea cura est,
Nequid tu perdas, neu sis iocus. Ire domum, atq;
r Pelliculam curare iube. Fi cognitor ipse:
11. Persta atq; obdura: s seu rubra canicula findet
t Infantes statuas: seu pingui tentus omaso
Furius hybernas canâ niue u conspuet Alpes.
Nonne vides (aliquis x cubito stantem propè tangens
Inquiet) vt patiens? vt amicis aptus? vt acer?
Plures y annabunt Thynni, & cetaria crescent.
12. Si cui præterea validus malè filius in re
Præclara sublatus aletur: ne manifestum
Cælibis obsequium z nudet te, leniter in spem
aa Arrepe officiosus, vt & scribare secundus
Heres: & si quis casus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. Perraro hæc bb alea fallit.
13. Qui testamentum tradet tibi cunq; legendum,
Abnuere, & tabulas a te remouere memento:
Sic tamen, vt limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu, solus, multisne coheres,
Veloci percurre oculo. 14. Plerunq; recoctus
Scriba ex Quinqueviro cc coruum deludet hiantem:
Captatorq; dabit risus Nasica Corano.
15. Num furis? an prudens ludis me obscura canendo?
O Laertiade, quicquid dicam, aut erit, aut non:
Diuinare etenim magnus mihi donat Apollo.
16. Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
Tempore, quo dd iuuenis Parthis horrendus ab alto
Demissum genus Aenea, tellure; mariq;
Magnus erit; forti nubet procera Corano
Filia Nasicæ metuentis reddere ee soldum:
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit: atq;
Vt legat, orabit: multùm Nasica negatas
Accipiet tandem, & tacitus leget, inuenietq;
Nil sibi legatum, præter plorare, suisq;.
17. Illud ad hæc iubeo: mulier si fortè dolosa,
Libertúsue senem delirum temperet; illis
Accedas socius: ff laudes, lauderis vt absens.
Adiuuat hoc quoq;. 18. sed vincit longè priùs ipsum
gg Expugnare caput. Scribet mala carmina vecors?
Laudato: scortator erit? caue te roget: vltrò
Penelopen facilis potiori trade. 19. Putásne,
Perduci poterit tam frugi, tamq; pudica?
Quam nequiêre proci recto depellere hh cursu?
20. Venit enim magnum donandi parca iuuentus,
Nec tantum ii Veneris, quantum studiosa culinæ:
Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel vno
De kk sene gustârit, tecum partita lucellum,
Vt canis, a corio nunquam absterrebitur vncto.
21. Me sene, quod dicam, factum est: anus improba Thebis
Ex ll testamento sic est elata: cadauer
Vnctum oleo largo: nudis humeris tulit heres:
mm Scilicet elabi si posset mortua, credo,
Quòd nimiùm institerat viuenti. Cautus adito:
Ne desis operæ, néue immoderatus abundes.
Difficilem & morosum offendet garrulus: vltrò
Non etiam sileas. Dauus sis Comicus atq;
Stes capite obstipo, multùm similis metuenti.
Obsequio grassare: mone, si increbruit aura
Cautus vti velet carum caput: extrahe turbâ,
Oppositis humeris: aurem substringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec, nn ohe, iam
Ad cælum manibus sublatis dixerit; vrge, &
Crescentem oo tumidis infla sermonibus vtrem.
22. Quum te seruitio longo curâq; leuârit:
Et certum vigilans, quartæ sit partis Vlysses,
Audieris, heres: ergo nunc Dama sodalis

Nusquam

Nuſquam eſt? pp *vnde mihi tam fortē, tamq́ fidelē?*
qq *Sparge ſubinde: & ſi paulùm potes, illacrymare,*
eſt
Gaudia prodentem vultum celare ſepulcrum
Permiſſum arbitrio ſine ſordibus exſtrue, funus
Egregiè factum laudet vicinia. 23. *Si quis*
Fortè coheredum ſenior rr *malè tuſſiet, huic tu*
Dic, ex parte tua ſeu fundi, ſiue domus ſit
Emtor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperioſa trahit Proſerpina: viue, valeq́.

Analyſis Dialectica.

QVemadmodum duæ perſonæ inducuntur inter ſe colloquentes, de via & ratione conficiendæ pecuniæ noſcenda, καὶ ἀδιαλείπτως καὶ ἀναισχύντως eadem amiſſæ reparandæ tenenda: ita duæ artes, Μαντική τε καὶ χρηματιστική notatur, vel potiùs earum abuſus in Romanis maximè reprehenduntur. Chilon enim vnus e ſeptem docet, μαντικὴν μὴ ἔχθαιρε, cui prouerbium ſenarium conuenit:

Μάντις δ' ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς,

quòd interpretatur Cic.

Bene qui conijciet, vatem hunc perhibeto optimum.

de quo optimo vaticinandi genere vide l. 1. Cic. de diuin. Ars autem quæſtuaria ijs rebus exercenda eſt maximè, a quibus quærendis abeſſe omnino videtur turpitudo: ſed de ratione ex legibus & contra leges diuitias parandi audiatur Theognis:

Χρήματα δ' ᾧ Διόθεν καὶ σὺν Δίκῃ ἀνδρὶ γένηται,
Καὶ καθαρῶς, αἰεὶ καὶ μόνιμον τελέθει.
Εἰ δ' ἀδίκως παρὰ καιρὸν ἀνὴρ φιλοκερδεῖ θυμῷ
Κτήσεται, εἴθ' ὅρκῳ πὰρ τὸ δίκαιον ἑλών,
Αὐτίκα μέν τι φέρειν κέρδος δοκεῖ· εἰς δὲ τελεύτην,
Αὖθις ἔγεντο κακόν. Θεῶν δ' ὑπέρεχε νόος.
Cui diuinitus, iuſtè candideq́; opes contingunt,
Illæ ſemper conſtanterq́; permanent.
Quòd ſi quis iniuſtè alieno tempore & animo quæſtus auido
Eas parârit: ſiue iurando contra iuſtum & æquum ceperit,
Statim quidem initio videntur prodeſſe, ſed tamen
Nocent: mens enim Deorum eſt his ſuperior.

Hæc autem conſultatio Vlyſſis & Tireſiæ περὶ τοῦ χρηματίζεσθαι, tragicum quoddam argumentum ſapit hac vaticinij ſpecie, atque videtur breui exordio, præparanti vatem ad prædicendum, & narratione præceptorum conſtare. Sed initiò Vlyſſes proponit *quæ via ſit rei amiſſæ reparandæ*: quam Tireſias initiò recuſat docere e factis Vlyſsis diuerſis: *Qui conſilium petit, nec illud poſteà ſequitur, apertè ludit conſulentem, & impudens eſt, ſi ad eundem redit conſilij cauſſâ: Vlyſſes igitur eſt irriſor impudens.*

2 Vlyſſes omnem conſilij iterum dandi recuſationem Tireſiæ adimit ex adiunctis, quæ a priore vaticinatione ipſi acciderant, & ita poſſunt iudicari: *Quicquid Vlyſſes priùs habebat & iure belli pepererat, naufragio periit: quicquid etiam reliquerat domi vxori ac liberis, conſumtum eſt a procis. Itaq́; Vlyſſi ineunda eſt omnis ratio tāta damna reſarciendi*: complexio approbatur minorum collatione, *quòd vir inops, genere & virtute quàmlibet clarus, habeatur vbique contemtior abiectiorq́; viliſſimâ quaque re: Quare priuatæ ſunt illi quærendæ opes.*

3 Iam Tireſias inopiam Vlyſſis miſeratus nouoque illius caſu perſuaſus, aggreditur ad præcipiendum, quâ ratione factam bonorum iacturam feliciori nauigatione ille poſsit recuperare: *ac primùm* inquit, *hoc tuum erit ſtudium atque delectus, vt ditiſſimi cuiuſq́; ſenis domum obſerues, & in ipſius familiaritatem te minutis munuſculis inſinues.* Hoc conſilium petitum eſt e Categoria ſubiectorum, vnde ſequentia etiam præcepta ferè ſumentur. Nam in talem domū ſic Vlyſſem collimare iubet, vt nuſquam aliò dimoueat oculos: ſed imitetur apes & formicas οἷς ἐστι ἑτέρου στοχασμὸς οὐδείς, οὐδὲ φροντίς, πλὴν ὅτι ἐπιχείρησαν ἅπαξ ἔργῳ *Quæ nuſquam aliò collimāt, nihilq́; aliud curant, niſi opus ſemel ſuſceptum.* Quàm autem ſtudioſè in hanc debeat incumbere curam, primùm declarat minorum collatione: *quòd ille ſenex maiori obſeruantiâ & ſtudio ſit ab eo colendus, quàm Lares ipſi atque Penates, quibus ſolent primitiæ frugum conſecrari.*

4 Eódem conſultor vocatur e loco diuerſorum, *vt nunquam ſe honoris gratiâ abſtrahat a comitatu diuitis ſenis, qualiſcunq́; ille fuerit, vir bonus vel malus, clarus vel obſcurus, liber vel ſeruus, ſanguinis purus vel homicida, ſed illi ſemper adſit παραστάτης, tanquam alarius miles, modò talibus officiis ſpes ſit augendæ rei familiaris.*

5 Ratio huius conſilij diſplicet Vlyſsi, quo iubetur hominem impuræ & ſeruilis conditionis honorificè domum vel deducere, vel reducere, vel, quocunque ire velit, diligenter ſequi: cui officij generi demonſtrat turpitudinem eſſe coniunctam ex adverſis & paribus: *ſemper*, inquit, *mihi vſus fuit & conſuetudo cum optimis & præſtantiſſimis quibuſque viris, & cum his virtute certaui, quos tamen colui & amaui: itaque nec honeſtè in congreſſus improborum & obſcuriorum venire, nec eos non malè odiſſe ac fugere poſſum.*

6 Magni quidem certè excelſique animi, æqui ac moderati illa fuit recuſatio: ſed quia obiecto paupertatis metu cœpit Vlyſſes ſtatim labare, magis indicat inanem eius oſtentationem, quàm veram ipſius fortitudinem: atque adeò hinc facilè conſtat, nihil tum Romæ honeſtas rei faciendæ artes valuiſſe. In priori certe ſententia permanſiſſet Vlyſſes, ſi Chilonem audire voluiſſet: Ζημίαν αἱροῦ μᾶλλον, ἢ κέρδος αἰσχρόν· ἡ μὲν γὰρ ἅπαξ ἐλύπησε· τὸ δὲ διὰ παντός. *malis damnum, quàm turpe lucrum: illud enim ſemel parit dolorem: hoc verò ſemper.*

7 Magnitudo periculi indicatur his verbis, in quo verſatur is, qui ab honeſtate deficit ad talem vtilitatem: quod tamen e maiorum collatione confidit ſe fortiter ſubiturum:

8 Iteratur ſuperius conſilium *de captandis cautè teſtamentis ſenum* ex adiuncto perſeuerandi ſtudio in propoſito.

9 Inſtruitur alterum præceptum & techna ex eadem Categoria ſubiectorum, diuerſè tamen tractandorum: *vt e duobus opulentis litigatoribus defendendam eius cauſſam ſuſcipiat, qui fuerit ſine liberis, temerarius, ſcelere ac flagitiis contaminatus: Cauſſam autem alterius deſerat, qui vir bonus fuerit, iuſtus litigator, ornatus vxore legitimâ, fœcundâ & maſculâ prole.*

10 Ratio conueniendi huius ſenis & forma inſtituitur primùm ex adiuncta *honoris præfatione*, deinde ex efficiente: tum variis adiunctis & effectis defenſoris futuri: poſtremò minorum contentione: *allectus ſum*, inquit, *& attractatus in tuam amicitiam vi eximiæ virtutis tuæ, atque talem iuris ambigui intelligentiam habeo, vt illud trahere poſſim in vtrámque partem: & exercitatus quoque ita ſum in cauſſis fideliter agendis, vt effodiantur oculi priùs mihi, quàm te ſinam vel tantillū detrimentum vel ludibrium*

accipere ex hac lite. Hic captator pollicetur captando studium & operam suam per id velut iurans, quo nihil est hominibus cariùs, vt canit Catull. ad Quinct.

Eripere ei noli, multò quod carius illi est oculis.

idem in Caluum.

Ni te plus oculis meis amarem iucundissime Calue:

vnde summa significatur captatoris diligentia & sollicitudo, qui ob id sic infert: *itaque illam crede mihi vni: cætera quietus & securus esto, me cognitore, rerumq; tuarum procuratore.*

11 Admonitio est Tiresiæ ex adiunctis, *vt neglectâ qualibet cæli inclementiâ, permaneat Vlysses in suscepta diuitis senis defensione obfirmato animo: ex qua tolerantia frigorum & æstus sibi mox colliget incredibilem calliditatis & solertiæ famam a cæteris litigatoribus, qui posteà certatim patrocinium ipsius expetent, suaq; negotia non sine magna re ipsi credent omnia.*

12. Tertium est Tiresiæ præceptum & techna ex eodem topico, *vt e diuitibus deligat eum ad chrematisticen, cui vnicus sit filius, isque valetudinarius & moribundus, quem manet opima, præclaraq; hereditas*: quod consilium duplici fine illustratur: *non te oportet in amicitiam huius cælibis senis aperto cultu manifestáque obseruantiâ statim adrepere, ne, quâ mente, quo consilio, quáque spe istud officij præstes ei, animaduertatur & indicetur: sed id tibi dissimulanter faciendum est, vt tu in tabulis ua scribaris heres secundus & hereditatem filij mortui facilè cernas, de cuius spe perrarò quisquam deijcitur, qui his vestigiis insistit.*

13. Dissimulationis forma præscribitur e diuersis: *quamuis testator tradiderit tibi suum testamentum, vbi te scripsit heredem, legendum: noli tamen vel rogatus illud, nisi furtim, legere, quid in secundo versu tabulæ ceratæ scriptum sit & remoueas a te tabulas. Ita minùs ille te suspicabitur captatorem esse sui.*

14. Superior dissimulandi forma confirmatur exemplo, quo suadet Vlyssi *diligenter prouidendum & cauendum, ne cum studet captare senem, a sene testatore ipse capiatur, vt captatori Nasicæ socero accidit a Corano genero suo vafro & astuto cum maximo ludibrio.*

15. Ex obscuritate proximi exempli Vlysses facetè conijcit, *Tiresiam aut numine fanatico & fatidico corripi, aut cauillari*: quà tam sinistrâ opinione leuatur ex efficiente talis exempli & præcepti, *quum illud acceperit ab Apolline: qui quod prædixit, vel futurum vel nòn futurum, id nunquam aliter euenire potest, atque prospexit.*

16. Quia Vlysses pro fabula commentitia illud exemplum ac vaticinium ducebat, Tiresias cogitur id narrare, tanquam longè futurum: vbi Augustus primùm e procreante caussa prædicatur non sine occulta animaduersione: deinde gener & socer e factis describuntur.

17. Quartum est præceptùm & techna ex eodẽ fonte deducta, quo tamen præter scopum principem, *qui est opulentus senex & delirus*, accedunt alii duo *mulier dolosa & libertus præcipui huius senis ministri, quos quidem omnes laudare præsentes decet, atq; absentes*: cuiusmodi consilium Isocrates dedit Demonico: Οὓς ἂν βούλῃ ποιήσασθαι φίλους, ἀγαθόν τι λέγε περὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐπαγγέλλοντας· ἀρχὴ γὰρ φιλίας ἔπαινος, ἔχθρας δὲ ψόγος. *quos vis tibi parare amicos, bene & honorifice de iis apud eos dicas, qui sunt ipsis renunciaturi. Principium enim amicitiæ est laudatio, inimicitiæ verò vituperatio.* Confirmatur hoc præceptum fine, *vt ipse vicissim ab illis laudetur.*

18. Idem illustratur collatione maiorum: *Concilianda quidem tibi est amicitia domesticorũ, qui & plus aliis possunt, sed malo magis illa Domini, quod fiet, si omni ratione & obsequio ipsius libidini satisfacias: vel tuam ipsius vxorem tradas minimè rogatus.*

19, Vlysses reiicit consilium, ὡς ἀλώβατον, ὅτι καλόν, collatione maiorum; *quòd Penelope tam studiosa pudicitiæ adhuc fuerit, vt iuuenibus integris, amantibusq; formosis nunquam sui copiam fecerit, quamdiu ipse domo abfuit: multò igitur minùs decrepito seni faciet.*

20 Tiresias refellit, vel certè multùm extenuat argumentum Vlyssis de tam constanti & diuturna vxoris castitate: primùm ex aduersis *procorum nimiâ & illiberali parsimoniâ: pro qua si contrà largitate in vxorem vsi fuissent, & tanquam ariete duro murum illius aheneum percussissent, non dubium erat, quin facilè illum subruissent, locosq; mulieris statim expugnassent*, vt Medici loquuntur: deinde maiorum collatione confirmat, *quòd proci ambitiosiùs mensam Penelopes consectarentur, potioremque ducebant, quàm ipsius venustatem*: tum idem refutat experientiâ, argumento aliunde sumto, *is est*, inquit, *certus tibi sensus de continentia vxoris, qui solet esse optimo cuique marito*: ex hoc Phocylidis consilio, μὴ προαγωγεύσῃς ἄλοχον σέο τέκνα μιαίνων, *ne perducas vxorem tuam liberis tuis notam inurens: Sed si illa oppugnaretur amplissimis muneribus senis, longè aliter sentires*: quod postremum similibus illustratur: *vt canis, vbi ad lanienam accessit, intestinaque semel illic gustauit, vix, ac ne vix quidem, inde potest abigi: sic vxor tua opibus senis semel capta, & illas tecum partita, ab illo, tantisper dum viuet, vix poterit auelli.*

21. Aliud & postremum est præceptum *de cauta capiãdi senis ratione, ne idem ex ea, si importuna odiosáque foret, accideret Vlyssi, quod cuidam nimis officioso heredipetæ meminit Tiresias, quum in vita esset, ab anu astuta euenisse: vt lege & conditione testamenti magis videretur captus & illusus ab ea captator, quam contrà hæc ab illo.* Ad hanc equidem parium comparationem arbitror vatis cohortationem pertinere: quæ e disparatis primùm instituitur: *Senex & anus diuites, neque nimiâ obseruantiâ officióque molesto colendi sunt, neque captatores iisdem oportet deesse vllo studio, operâ & obsequio. Itaque vt gratiam vtriusq; aucupentur, seruandus illis modus in factis dictisque omnibus, quæ in vtrúmque ab illis conferentur.* Deinde eadem admonitio illustratur similitudine: *Vlysses partes callidi & astuti captatoris acturus est, si quemadmodum Dauus ille Comicus se gerere erga suum herum insueuit, dum nihil, nisi ad arbitrium & nutum ipsius, obsequio seruili & timido hypocriticoq; gestu facit: nihil, nisi ad interrogata respondet, nihil denique ab eo percontari audet: Sic Vlysses in præstando seni officio & opera, dandóque consilio & laudando ostendat se moderatum, & laudationem persequatur, donec senex signum dederit perceptæ lætitiæ ex ipsius laudatione.*

22. Ad extremum vates consulit Vlyssi ex factis & fine *vt si anteà probè functus sit assentatoris & captatoris munere, non minùs solertem se dedat ad simulandum testatori desiderium suum, ad illum mortuum lacrymis decorandum, ad funus egregiè faciendum, ad exsequias denique omni ratione cohonestandas, vt ex officio tam pio & grato colligat sibi totius viciniæ commendationem: ostendat se velle illum viuum & saluum, quem, si optata euenirent, non reuiuiscere optaret.* Hoc certe consilium grauissimum difficilimumque videtur obseruatu ei, cui magnum contigerit bonum: e quo nulla fere capitur voluptas aut vtilitas, nisi cum aliquo amico communicetur: quomodo Cicero in Lælio refert dictum ab Archyta Tarentino: *si quis cælum ascendisset, naturamq; mundi, pulcritudinemq; siderum perspexisset; insuauem illam admirationẽ ei fore, nisi aliquem, cui narraret, habuisset.* Itaque Pamphilus in Andr. Act. 5. Sc.

5. Sc. 5. exoptat sibi dari aliquem, cui impertiat sua gaudia. Idem facit Chærea in Eunucho Act. 3. Sc. 5.

23. Hoc quoque est hominis ad dissimulationé longè eruditissimi, *proponere coheredibus suis sortem, quæ ipsi cessit testamento, quàm minimo venalem, vel, si velint, etiam donandam.*

24. Tiresias fingit se reuocari a Proserpina imperatrice mortuorum, quorum vmbras illa non sinit, nisi in caliginosa nocte, quicquam effari: vnde coniectandum est, diluculum in propinquo tum fuisse. Quare vaticinandi finis sic factus est.

Enarratio Grammatica

Tiresia.] De hoc Tiresia vate & Vlyssis descensu ad ipsum apud inferos consulendum, lege librũ Odyss. *κ.* sub finem, & lib. *χ.* initiò vnde disces prædictionem caussæ, cur ad tantam inopiam adactus sit Vlysses: quod in præsentia satis mihi est tibi indicasse: sed tamen aliquid de nomine & fabula Tiresię paucis perstringam ex Eustathio in locum priorem: vbi ita legitur: Οτι δὲ Θηβαῖος ὁ Τειρεσίας, καὶ ὡς παρὰ τὸ εἴρειν ἐτυμολογεῖται· ἢ παρὰ τὰ τείρεα, ὅ ἐστιν ἄστρα, καὶ ὡς τυφλὸς ἦν, λέγουσιν οἱ παλαιοί. Veteres memorãt Tiresiam Thebanum fuisse, & a vaticiniis dicendis & a nunciis perferendis veritatem nominis, (vt Irin) vel ab astris invenisse, atque cæcum fuisse. Φέρεται δὲ περὶ αὐτοῦ μυθικὸς λόγος, ὅτι δράκοντας ἐν Κιθαιρῶνι μιγνυμένους ἰδὼν, καὶ τὴν θήλειαν ἀνελὼν μετέπεσεν εἰς γυναῖκα. εἶτα συγκατενεγκὼν μετὰ καιρὸν καὶ τὸν ἄῤῥενα, τὴν οἰκείαν φύσιν ἀπέλαβε. τοῦτον Ζεὺς καὶ Ηρα διαφερόμενοι κριτὴν εἵλοντο, οἷα πεπειραμένον ἑκατέρας φύσεως, εἰ ἄρα μᾶλλον τὸ ἄῤῥεν ἢ τὸ θῆλυ ἐνεργοῦντα γένηθεν. ὁ δ᾽ ἐγνωμάτευσε πῶς ἐμμέτρως, ὡς εἴπερ ἐν δέκα μοιράων εἴη τὰ τῆς τερπωλῆς, τὰς ἐννέα ἐμπίπλησι γυνὴ τέρπουσα νόημα. ἐφ᾽ ᾧ Ἥρα μὲν ὀργισθεῖσα ἐκτυφλοῖ αὐτόν. Ζεὺς δὲ δωρεῖται τὴν μαντικὴν, ὡς ἔχειν οὕτω καὶ αὐτὸν ἀγαθόν τε κακόν τε, τὸ μὲν τὴν μαντοσύνην, τὸ δὲ ἡ ἀλαωτόν. id est, *Narratur de eo fabula, quòd, quum in Citharone dracones vidisset commixtos & femellam occidisset, mutatus est in mulierem. Deinde aliquo post tempore delapsus & incidens in masculum, propriam naturam recuperauit. Iupiter & Iuno in contentione hunc delegerunt iudicem, tanquam vtriusque naturæ peritum, ex vtro maiorem cepisset voluptatem, e sexúne virili suo, an muliebri. Hoc igitur ille cept consilium pro modo vtriusq; iudicandi, vt rei voluptariæ in decem partes distributæ mulier animum oblectando nouem expleret: quâ re Iuno grauiter offensa illum occæcauit* (vnde συνεκδοχικῶς pro quovis cæco posteà citatus est, vt Iuuenalis versu postremo Satyræ 13.

——Fallere lætus

Nec surdum, nec Tiresiam quenquam esse Deorum) *Iupiter autem artem diuinandi donauit, vt hoc modo ipse & bono & malo afficeretur, diuinatione & cæcitate.* Cicero l. 2. de natura Deorum annumerat huic Tiresię quattuor augures alios scientiâ res futuras prædicendi ac præsentiendi insignes, Mopsum, Amphiaraum, Calchantem, Helenum. Quantum autem ille primus valuerit vaticinandi arte, ostendit Sophocles in Oἰδιπ. Τυραν:

Τ᾽ ἀληθὲς ἐμπέφυκεν ἀνθρώπων μόνῳ,
Ω πάντα νωμῶν Τειρεσία διδακτά τε,
Αῤῥητά τ᾽ οὐράνιά τε, ἢ χθονοστιβῆ:

Tiresia inter homines soli est innata rerum verarum scientia,
O Tiresia, qui indicas & docenda & tacenda, & cælestia & subterranea spectas omnia &c: Iupiter tamen sibi diuinationem arrogat in fine Amphitruonis Plautini, quum monet, *mittendos esse omnes Ariolos, Aruspices, se, quæ futura & quæ facta sint, elocuturum:* quo suasu Amphitruo posteà dicit, *missum faciam Tiresiam senem,* de quo citat Donatus hos versus Lucillij Act. 2. Sc. 3. in descriptione senis cuiusdam, maximeque ad verbum, *gemens,* quod annotat fieri ob continuam tussim: sic, inquit Lucillius, *Perditus ante fores autem & triclinij limina quidam Perditu' Tiresia tussi grandæuu' gemebat.* Plura in Eustathio lege de Tiresia ex Callimacho & Sostrato. De Vlysse autem quid amplius exspectas, quàm quod passim narratur ab Homero in vtroq; opere? nisi velis Charites Theocriti audire de ipso:

Εἰ μὴ φυλοπίδας προτέρων ὕμνησαν ἀοιδοί.
Οὐδ᾽ Ὀδυσσεὺς ἑκατόν τε καὶ εἴκοσι μῆνας ἀλαθεὶς
Πάντας ἐπ᾽ ἀνθρώπους. ἀΐδαν τ᾽ εἰς ἔσχατον ἐλθὼν
Ζωὸς, καὶ σπήλυγγα φυγὼν ὀλοοῖο Κύκλωπος,
Δηναιὸν κλέος ἔσχεν ——

Si prœlia maiorum non cecinissent Poetæ;
Neq; Vlysses, qui centum & viginti menses
Errauit per omnes gentes, & ad extremum
Descendit ad Orcum viuus, euitato saui
Cyclopis antro, tam diuturnam obtinuisset gloriæ famam.

Hæc quoque responde.] Hoc genus compellandi vatis est παθητικὸν & concitatum: ideoque valdè accómodatum homini paupertatis metu cruciato & sperantí ad liberationem illius quærendam per terram & per mare simul: sic enim affici hominem ditescendi cupidum docet Theognis:

Σπεύδει ἀνὴρ κέρδος διζήμενος, ὅντινα δαίμων
Πρόφρων εἰς μεγάλην ἀμπλακίαν παράγει.
Καὶ οἱ ἔθηκε δοκεῖν τὰ μὲν ἢ κακὰ, ταῦτ᾽ ἀγαθ᾽ εἶναι
Εὐμαρέως· ἃ δ᾽ ἂν ᾖ χρήσιμα, ταῦτα κακά.

Qui festinat lucrum facere, propensa est fortuna
Ad eum inducendum in grauissimum errorem:
Illúmque eò adducit, vt facilè putet alia quidem esse bona,
Quæ sunt mala: alia verò mala, quæ sunt vtilia & bona.

Hanc quoque sententiam videtur Cicero expressisse 3. de Officijs ad hæc verba *Periclitemur, si placet, & in his quidem exemplis, in quibus peccari vulgus hominum fortasse non putat: quorum hoc vnum est de falso testamento L. Minutij Basilij locupletis hominis: vbi censet veras hereditates non sibi honestas videri, si sunt malis ipsis blanditijs officiorum, non veritate, sed simulatione quæsitæ. Itaque Solon illarum donationes nolebat suis legibus esse ratas:* de quo vide Plutarchum in ipsius vita. Hæc sunt præcipua vitia, quę Horatius facetè studet in Vlysse, id est, in hominibus Romanis sui temporis, notare.

Præter narrata.] Præter illam prædictionem mei reditus in patriam, quæ longè ante præsentem mihi a te narrata fuerat.

Quibus artibus:] Ἐξ οἵων τρόπων καὶ τέχνων, ἢ κατὰ τρόπους καὶ τέχνας τινὰς, quod e litera videtur intelligendum, tanquam diceretur, quo iure, quáque iniuriâ illa hereditas amissa reparetur, aliaúe bonorum adeptio cernatur. Hîc res amissæ dicuntur, quæ consumtæ sint ac perditæ frequentibus Procorum & assiduis epulationibus & naufragiis. Aliter in iure *amittere res de manibus* significat vacuare manus Gallicè, *desesir.*

Dolosa.] Quàm insignis fuerit olim artifex dolorum Vlysses, dictum est Od. 6. l. 1. vbi vir duplex vocatur, ideoque satis cautus Tiresiæ videbatur in periculis omnibus declinandis, nisi patriæ posthabuisset immortalitatem.

Ithacam.] Cuius tanto desiderio visendæ tenebatur, vt sapientissimus ille vir dicatur immortalitatem repudiasse e lib. 2. de legib. Ciceronis, & ex Odysseæ α desumto:

Αἰεὶ δὲ μαλακοῖσι καὶ αἱμυλίοισι λόγοισι
Θέλγει, ὅπως Ἰθάκης ἐπιλήσεται, αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
Ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι
Ἧς γαίης θανέειν ἱμείρεται.
Semper blandis & captiosis verbis Calypso
Demulcebat Vlyssem, ut Ithacam obliuione deleret:
Contrà ille exoptans videre fumum e patria exsilientẽ
Deliget mortem.---

Hæc dicuntur a Minerua precanti reditum Vlyssi in patriam a Ioue, qui detinebatur a Calypsone Atlantis filia in Ogygia insula mari cincta. Idem ipse Cicero lib. 1. de Orat. describit hũc virum & ipsius patriam: *cuius rei tanta vis ac natura est, vt Ithacam illam in asperrimis saxulis, tanquam nidulum, affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

Reuehi.] Ellipsis est præpositionis præponi solitæ nominibus proprijs maiorum locorum.

Penates.] Hos Græci dicunt *θεοὺς πατρῴους*, vt Ode 12. lib. 1. de Laribus ostendimus etiam ex Virgilio Deos patrios nominari. Erant autem olim sui cuique penates domi: quorum etymon huiusmodi est Ciceroni lib. 2. de nat. Deor. *Penates a penu dicti sunt. Est enim omne, quo vescuntur homines penus: aut ab eo, quòd penitus insident*, vnde & penarij & penetrales Dij dicti sunt.

O nulli mentite.] Qui nunquam dolosè & improbè quenquam fefellisti, id enim valet *τὸ mentiri*, vt Agellius e Nigidio notauit lib. 11 cap. 11. Profitetur Vlysses veritatem prioris vaticinationis sibi tum exstitisse, quum contra prædictionem tanta & rerum & hominum iactura facta est. Ita Chorus senum Thebanorũ in Oedipo Tyranno Sophoclis nunquam animum Tiresiæ frustra præsagisse casus futuros prædicat, & diuinâ præsagitione cum Apolline exæquare eum non veretur:

Ἄνακτ' ἄνακτι ταὔθ' ὁρῶντ' ἐπίσταμαι
Μάλιστα Φοίβῳ Τειρεσίαν, παρ' οὗ τις ἂν
Σκοπῶν τάδ' ὦναξ ἐκμάθοι σαφέστατα.
Noui optimè Tiresiam regem eadem præsagire,
Quæ rex Apollo solet: ex quo quis possit
Cogitando hæc verissimè discere.

Hîc scholiastes monet Apollinem naturâ quidem & Deum & regem esse: Tiresiam verò vtriusque nominis honore ab hominibus exornari propter veras ipsius prædictiones.

Aut apotheca.] Hæc vox e Græco fonte emanauit, & ex ea verbi *ἀποτίθεσθαι* notione, quæ valet fructus condere & recondere, & quâ Cicero in Vatinium vtitur, *quum omnium domos, apothecas, naues furacissimè scrutaueris*: ex eo autem Columellæ loco lib. 1. cap. 6. videtur aliquid interesse inter apothecam & cellam. Pars fructuaria diuiditur in cellam oleariam, torculariam, vinariam & defrutariam, fœnilia, palearia, & in apothecas & horrea.

Nisi cum re.] Cicero ita loquitur in præfatione de senectute, *quibus affatur Flaminium ille vir haud magna cũ re, sed fidei plenus*, quanquam Erasmus hic ex auctoritate huius Poetæ putat legendum in re: sed locum istum nondum comperi: parum tamen refert vtrum legas, quum vtrobique vis flexionis remaneat in voce *re*. Valet igitur quod Cicero 2. de Offic. dicit, *nisi rem magnam habeat.*

Alga.] Od. 17. lib. 3. dicta est hæc herba inutilis & *φύκος ἀχάδοσιον*; ideo vide plura ibidem & Od. 5. eiusdem libri.

Quando.] Hæc vox est *ἀντιλογικὸν μέρος*: ὡς χρονικὸν ἐπίρρημα, vt ibidem docui.

Accipe.] Valet hoc loco, quod Græci dicunt *λάμβανε ἐν νόῳ, ἢ ἐν ταῖς γνώμαις*, mente complectere, frequẽtius tamen *εἰς νόον ἐμβάλλειν ἢ ἐν θυμῷ ἢ φρεσί τινα βάλλειν*, mente concipere & reponere.

Turdus.] Quanti fecerint hanc auem opsodædali ostendimus Sat. 5. lib. 1.

Siue priuum.] Id est, rarum & singulare: quod puto aptè reddi posse Gallicè *si quelqu'un te donne quelque chosse de son propre & partilier par amitre, fai lui en vn present.* Nam quod sic aliunde nobis obuenit, potest etiam propriè dici priuatum. Prætereà in *turdus*, desiderari videtur coniunctio altera disiunctiua, siue turdus siue aliud priuum tibi dabitur, ad senem diuitem statim cura perferendum, vbi res nitet, id est, est ampla, præclara, copiosa: vt loquutus est Sat. 2. l. 1. & hîc mox loquetur.

Dulcia poma.] Quæ Græcè dicuntur *γλυκέα μῆλα* a Theocrito in Cyclope: ad hoc autem nomen aliter addidit Epod. 2.

Vel quum decorum mitibus pomis caput
Auctumnus aruis extulit.

more Virgilij *Sunt nobis mitia poma.*

Fundus.] Fundus definitur a Festo ager planus ad similitudinem fundi vasorum: Varro tamen & Seruius in versum lib. 2. Georg. *diues opum variarum, & latis otia fundis* deflectunt vel a fundendo, vel a fundamento, quòd res vel fundat & proferat, vel earum sit fundamentum. Eodem redit definitio Seruij ibidẽ, fundus est ager, qui quòd videbatur pecudum ac pecuniæ esse fundamentum, sic dictus est, aut quòd fundit quotannis multa.

Ante Larem.] De Lare dictum est Ode 12. lib. 1.

Sine gente.] Hoc valet ignobilis & obscurus: quod Sat. 6. lib. 1. dixit, *nullis maioribus*: contrà gentilis est, vt Cicero in Topicis definitione declarat e Scæuola, qui communione nominis cum alijs continetur, ab ingenuis oriundus, cuius nemo maiorum seruitutem seruiuit, nec capite est diminutus.

Sanguine fraterno.] Id est, fratricida & sicarius: denique nulla tibi habenda est ratio, nec virtutis nec vitæ, apud quem vides tibi spem lucri refulgere, omnemq; viri iusti existimationem recusare, & te ad mores & normam quidlibet agentis effingere & conformare oportet, ex quo quæstum possis captare. Longè fuit aliud Hesiodi consilium ad Persam fratrem, imò verò multò sanctius ac verius:

Μὴ κακὰ κερδαίνειν· κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτῃσιν.
Ne captes mala lucra: hæc enim sunt paria damnis.

Tu comes.] Hoc quidem certè præceptum admodum est morale, vt senibus concedamus locum honoratiorem inter viam ponè sequentes vel ad latus illorum sinistrum incedentes, quomodo piè Phocylides tradidit:

Αἰδεῖσθαι δὲ πολιοκροτάφους, εἴκειν δὲ γέρουσιν
Ἕδρης καὶ γεράων πάντων· γενεὴν δ' ἀτάλαντον
Πρέσβυν ὁμήλικα πατρὸς ἴσαις τιμαῖσι γέραιρε.
Decet revereri canos senes & loco & honoribus omnibus
Cedere senibus: ætate autem æqualem
Pari honore affice senem, quo patrem.

Sed hoc officij genus candido animo prę̈standum est, non doloso & insidioso, ne hac simulatione pietatis videaris hereditati illius inhiari.

Exterior.] Id est, sinisterior, vt in parte minùs honorata: sicut interior, qui tenet partem dextram, magis honoratam.

Vt ne tegam.] Ne, est hic interrogantis Vlysis cum indignatione, non prohibentis: sed meliùs legeretur, *visne*: vbi explenda est indignantis Vlysis sententia: sic ne iubes, vt vili & abiecto homini & seruili latus stipem sinistrum in comitatu honoris gratiâ? huiuscemodi honorem dicitur tribuisse Claudius Cæsar c. 24. in ipsius vita à Suetonio, *Aulo Plautio etiam orationem decreuit, ingressoq́; Vrbem obuiam progressus, & in Capitolium eunti, & inde reuertenti latus texit*: pro quo Eutropius dicit, *læuus incessit*, & Iuuenalis, *claudit latus*.

Damæ.] Huius Damæ mentio fit Sat. 6. l. 1. qui libertinus factus est tandem valdè opulentus: fit etiam ibidem duorum aliorum seruili conditione.

Melioribus.] Alij principes Græcanici exercitus intelliguntur, Agamemnon, Menelaus, Aiax, Achilles.

Fortem.] Hoc sumtum est ex Ὀδυσσ. υ. sub initium τέτλαθι δὴ κραδίη καὶ κύντερον ἄλλο ποτ᾽ ἔτλης verba sunt Vlysis ita se consolantis, ac potiùs μεταβατικῶς animũ increpantis, *perfer, anime mi, grauius tulisti aliud quondam*. Hunc versum etiam vsurpauit Cicero lib 9. Ep. 18. ad Atticum consolandum dolore graui Cæsareorũ consiliorum cruciatum, τέτλαθι, κύντερον, &c. *ne illud quidem nostrum proprium.*

Protinus.] Valet, dic continuè & deinceps, Gallicè *poursuiués.*

Vnde ruam.] Sumendũ est pro coniuncto, eruam & effodiam ingentem pecuniam: sicut in illo Aeneid. 11:

--- & confusa ruebant Ossa focis.

pro eruebant e focis. In hoc autem verbo est allusio quædam ad mores senum auarorum, qui suos nummos vel humi defodere vel in foraminibus parietum, vel in arcis & scrinijs recondere sine arbitro solent.

Astutus.] Ego hîc puto antimeriam esse pro eo, quod Plautus dicit in Mostell. Act. 5. v 21. Doctè & astutè captes senem, vel sis doctus & astutus captator insidiatorque senilis hereditatis. Hoc genus captatorum est notatum Epist. 1. lib. 1.

--- Sunt, qui
Crustis & pomis viduas venentur auaras,
Excipiantq́; senes, quos in viuaria mittant.

Hamo.] Grammatici putant, hanc vocem παρὰ τὸ ἅμμα, τος, id est nexus & vinculum flecti: Græcè tamẽ dicitur propriè ἄγκιστρον, & Odyss. δ. ἰχθυάασκον γναμπτοῖς ἀγκίστροισι, *piscabantur hamis vncis.*

Spem deponas.] Pro quo Orator dicit, spem abijcias potiundi, vel depellaris de spe & conatu, nec desinas insidiari propter tuam captationem semel atque iterum elusam.

Improbus.] Improbus debet construi cum *defensor* pro laboris patientissimus.

Caussâq; priorem.] Id est, qui meliorẽ habet caussam.

Sperne, &c.] Quod Græcè dicitur, ἀπείρογα τε καὶ καταφρονεῖ προτέρου τῇ δίκῃ καὶ τῇ δόξῃ, i. *noli suscipere litem eius, qui alteri præstet nominis existimatione ac caussæ bonitate.* Hîc *caussa* sumi debet pro omni negotio, quod sit alicuius proprium. Caussam autem quidam hoc a re differre putant, quòd hæc latiùs patere videatur ad totum aliquod negotium indicandum: illa tantùm ad aliquam negotij partem significandam. Hîc equidem nõ possum non dubitare de veritate huius distinctionis, præsertim quum passim apud Cic. legam vtramq; vocem per affinitatem notionis geminari, vt Epist. 9. lib. 1. ad famil. *accepit, quibus rebus adductus quamq; rem caussamq; defenderim.* Item l. 2. Epist. 6. *nunc tibi totam rem atq; caussam commendo atq; trado.* Item lib. 12. Epist. 4. *scriberem plura, si rem, caussamq; nossem.*

Quinte puta.] Vt rectè hæc formula præfandi intelligatur, meminisse debes, veteribus Romanis tres fuisse appellationes: prænomen, quod erat commune, cuiusmodi fuerunt Caius, Cneus, Decius, Lucius, Marcus, Postumius, Publius, Seruius, Sextus, Spurius, Tiberius, Titus, Quintus & similia: deinde nomen gentis, postremò cognomen familiæ: de quibus vide Carolum Sigonium & Onofr. Panninum. Contrà tamen sentit Plutarchus in Coriolano: vbi primum nomen erat proprium, secundum familiæ, tertium ascititium, vt exemplis demonstratur. Sed Plutarchi verba præstat subijcere: ἐπὶ τούτῳ τρίτον ἔσχεν ὄνομα τὸ Κοριόλανον, ὃ καὶ μάλιστα δῆλόν ἐστιν, ὅτι τῶν ὀνομάτων ἴδιον ἦν ὁ Γάϊος, τὸ δὲ δεύτερον οἰκίας ἢ γένους κοινὸν ὁ Μάρκιος· τῷ δὲ τρίτῳ ὕστερον ἐχρήσαντο πράξεώς τινος ἢ τύχης ἢ ἰδέας, ἢ ἀρετῆς ἐπιθέτῳ: id est, *ex hoc, nempe ex hac expugnatione Coriolorum, tertium reportauit nomen Coriolanus: ex quo clarissimè constat e nominibus primum fuisse proprium Caium: alterum verò commune familiæ vel generis Marcum: tertium posteà fuisse ex actione aliqua, vel casu, vel figura, vel virtute inditũ.* Hoc tamen controuersum facit in vita C. Marij sub finem. Docet igitur hîc Tiresias, compellandos esse honorificis prænominibus senes diuites, a quibus rem exspectes. Prætereà notandum τὸ *puta* specie verbi imperantis esse ἐπίρρημα ἐξηγητικόν, pro videlicet, aut verbi gratiâ, tu, Quinte, vel tu Publi, tua virtus attraxit me in amicitiam: pro quo assentatores Galli dicunt, *Mon seigneur vostre vertu, &c.* Hoc vocabulo etiam Priscianus dicit Persium fuisse vsum 4. Satyrâ, &, a, corripuisse:

Hoc puta, non rectum est? Illud malè, rectius istud.

vbi tamen contra Priscianum alij legunt hoc *puto*, quod rectius est.

Molles auriculas.] Id est, blanditijs assuefactas & titulis honorificis gaudentes.

Ius anceps.] Hoc Cic. modò ius varium, modò controuersum, modò scriptum ambiguum appellat, quod variè dici & trahi potest διὰ τὴν ἀμφιβολίαν καὶ ἀντινομίαν. Hîc fingitur captator senum a Tiresia, vt describitur veterator a Budæo, quòd seruus sit, qui diuturna & multiplici seruitute astutus, & vafer euasit, Græcè dictus παλίμβολος καὶ παλίμβρατος. Inde transfertur ad liberos homines vt 2. de finibus: *acutum, versutum, veteratorem, facilè vt excogitet quomodo occultè sine vllo conjectu fallat.* Sic aduocatus dicitur veterator, qui diu ac multùm in foro versatus omnes litium trahendarum anfractus, omnes ambagiosas fugitandi ludificationes, omnes prehensiones, nexusque lubrici litium certaminis tenet, qui in ancipiti forensium salebrium arte bellissimè insidias disponere, atque etiam prouidere nouit. Veterator denique in omni arte, instituto q; dicitur, qui eâ astutiâ, solertiaque vtitur subdolâ, quam lingua vernaculâ vocamus Rusam.

Eripiet quiuis.] Pro hoc Terent. in Phorm. Act. 5. Sc. 8. dicit: *vel oculum exsculpe*, quod Arist. l. 9. c. 1. hist. animal. de coruo scribit, qui ὄμματα κολάπτει ταύρου καὶ ὄνου, *cauando eximit oculos tauri & asini*, & in Eun. Act. 4. Sc. 6. *oculi illicò effodiantur*, vt D. Paulus loquitur c. 4. ad Galatas: τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι, id est, *oculos vestros effossos dedissetis mihi*: vt Cic. item & Plautus in Pseudolo: *oculum excludito*: quod Græci ἐξομματῶσαι: quod aliter etiã dicitur ἐξορύττειν ἀντλεῖν, ἐκκόπτειν, ἀνασπᾶν ὀφθαλμοὺς ἐκ πυθμένων, *ex cellere e fundo*, pro quo Sophocles in Oedip. Tyr. ἄρας ἔπαισεν ἄρθρα τῶν αὐτοῦ κύκλων, id est, ἐξετύφλωσεν αὐτοῦ κόρας· *feriendo soluit ligamenta suorum oculorũ & pupillas exclusit.* Aristoph. νεφ. εἴθ᾽ ἐξεκόπη τὸν πρότερον τὸν ὀφθαλμὸν λίθῳ· id est, *vtinam oculus mihi prius fuisset erutus lapide.*

Cassâ nuce.] Deflectitur quibusdã *a careo*: pro vacua & inani, quomodo interpretaẽ Plaut. in Pseudolo, Act. 5. *Te amatorem inuentum esse inanem, quasi cassam nucem.* Nonius tamen deducit a cassibus aranearum, quòd leuis & nullius sint ponderis, & Seruius interpretatur priuatum & vacuum, in hunc 2. Aeneid. *lumine cassum*, id est, vitâ priuatum.

Pauperet.] Quod Græcè dicitur, ἵνα ὁ δὲ τοῦ χρῦ σέ τινος ἄπορον καὶ οὐδὲν ποιῆται, *quàm vt te cuiusquam, ne minimi quidem, efficiat egentem.* Plautus ante Horatium verbo pauperandi vsus est in Milite glorioso, *pauperare dominum pretio*, & in Pseudolo, *boni viri me pauperant, improbi alunt, augent rem meam mali.*

Neu fis iocus.] Sic Laches in Hecyra 4.3 dicit, *Postremò iam nos fabulæ sumus*, id est, iam in ore sumus vulgi: multa de nobis fiunt verba, multi etiam ioci, ludi & risus mouentur.

Pelliculam curare.] Pelliculam curare est genio indulgere, quo sensu dicit Epist. 2. & 4. lib. 1. *Cutem curare*, *vt caro sit leuis & polita*, id est, corpus nitidum, solidum & succi plenum appareat.

Fi.] Inopiâ veterum & multorum exemplarium neglectâ collatione & lectione, Grammatici putârunt *fi* carere imperandi modo, ac pro eo sumendum esse *fias*: repertum est tandem *fi* & *fitote* in Amphitruone.

Cognitor.] De huius munere sic Ovidius:

Aptius hæ capiant vadimonia garrula ceræ,
Quas alius duro cognitor ore leget.

Quid autem sit cognitor, describitur ab Asconio Pædiano in diuinat. Ciceronis, qui caussam præsentis litigatoris nouit, & tuetur, vt suam, iusque illius alligatoris docet, quorum videtur aliquid interesse, Gallicè *vn procureur agent cognoissant bien le merite d'une caussa & la donne a entendre aux iuges & aux autres, a qui elle touche.* Hinc cognitura pro munere, quæstu, & lucro cognitoris: quam vocem exemplar Turnebi habet in hunc locum Suetonii cap. 2. de Vitellio, *cuius filius sectionum & cogniturarum vberius compendium nactus.* Differt tamen procurator a cognitore, vt apparet ex orat. pro Cæcinna: procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia nõ sit, absitue Reip. caussâ, quasi quidam penè dominus, hoc est alieni vicarius, qui absentis negotium suscipit: cognitor autem e Sext. Pomp. qui litem alterius suscipit coram eo, cui datus est. Quid autem sit cognitor præter antè dicta Asconius ostendit ita: *qui defendit alterum in iudicio, aut patronus dicitur, si orator est: aut aduocatus, si aut ius suggerit, aut suam præsentiam commodat amico: aut cognitor, si præsentis caussam nouit, & sic tuetur, vt suam.* Hæ autem notæ sunt in hunc primæ Verrinæ locum, *Me defensorem calamitatum suarum, me vltorem iniuriarum, me cognitorẽ iuris sui, me actorem caussæ totius esse voluerunt.* Sector autem ex Asconio dictus est, qui spe lucri bona damnatorum simul omnia emebat: deinde singula populo diuendebat. Valla lib. 1. c. 2. paulò aliter definit, sector significat eum accusatorem, qui e damnatione accusati dimidium bonorum exspectabat, vt Antonius Philip. 4. dicitur sector Pompeii, quia bona eius proscripta redemerat. Græcè, ὅτι ἐκείνου αὐτοῦ οὐσίαν ἠγόρασε, Cæs. lib. 2. de bello Gallico. *Sectionem capti oppidi vniversam Cæsar vendidit*, id est, bona illius vendidit sub hasta. Gallicè, *a l'encan.*

Persta.] Quidam putant legendum esse perfer & obdura, vt apud Ovidium.

Perfer & obdura; dolor hic tibi proderit olim.

quod mihi videtur ad vim verbi *durare* quadrare, explicatam e Donato in fine Saty. 6. l. 1. ad vers.

Ventre diem durare &c. & posteà repetetur Epist. 1. lib. 1. ad vers.

Iidem eadem possunt horam durare probantes.

Hoc autem *persta* Galli interpretantur, *perseuere & vendure ou a poursuiure en toute extremite ou de chaleur, ou de froideur.*

Rubra canicula.] Id est ardens, de qua dictum est Ode 17. lib. 1.

Infantes.] ἀγλώττους καὶ ἀφώνους εἶναι. *elingues & mutas.*

Tentus.] Id est, distentus & obesus.

Omaso.] Definitur hæc vox, secundus animalium ruminantium ventriculus asper, cancellatus & crustatus, quæ definitio magis conuenit τῷ κύστρῳ ἢ ἐχίνῳ, ἐν ᾧ διαχύνεται καὶ πέπτεται ἡ τροφή, *in quo consistitur & concoquitur cibus*, ex Eustath. in Ὀδυσσ. Σ. sed talis ventriculus nõ ponitur a Galeno, nec a Rufo inter partes corporis humani. Meminit quidem scholiastes Aristoph. in hunc vers. comœd. ἱππεῖς, huius partis. Ἐγὼ δὲ ἤνυστρον βοὸς καὶ κοιλίαν ὑείαν καταβροχθίσας, *vbi ego deuoraui omasum bouis ventriculum suillum.* τὰ, inquit interpr. μηρυκάζοντα τῶν ζώων τρεῖς κοιλίας ἔχει, κεκρύφαλον, ἤνυστρον, ἐχῖνον. μηρυκάζει δὲ ὅταν μὴ τροφῆς παρακειμένης ἀνάπεμπει ἐξ ἧς εἶχεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τροφὴν, καὶ κινεῖται τὸ στόμα, id est, *animalia ruminantia tres habent ventres, Cecryphalum, Enystrum, Echinum. Ruminant autem, quum, nullo apposito pabulo, reuocant illud, quod iam erat in ventriculo, atque mouetur os*, vt capra, ouis & camelus: quod videtur sumtum e lib. 2. de part. animal. Aristot. Omasum tamen cibis vilibus ac plebeis adscribitur Epist. 15. vbi memoratur edacitas Mænii scurræ, qui

——*Patinas cœnabat Omasi,*
Vilis & agnini, tribus vrsis quod satis esset.

Ego tamen malo hic, vt illic, nomine Omasi τὸ ἐπίπλοον intelligi, membranam sevolam & adiposam, intestinis & aliquot visceribus circumtensam & supernatantem, quam puto Gallicè vocari *la coeffe.* *Tentus autem pingui omaso* dicitur Græcè verbo coniuncto ἐπιπλοομίσγης.

Furius.] Hic Burius Bibaculus, vel, vt aliis placet, M. Furius Vivaculus Poeta fuit, cuius iambicos comprobat Diomedes & Fab. & aliquot horum recenset Macrob. l. 6. Satur. cap. 1. scribit Eusebius in Chro. illum vnà cum Cicerone vixisse, patriâ Cremonensem. Horatius tamẽ eum facete hîc notat propter duritiem translationis, de qua in Rhet. ὅτι δὲ πρὸς τὸν ψυχρὸν σκωπτικῶς ἔχει, δῆλον μὲν ἐκ τοῦ αὐτὸν παρῳδεῖν, ἐξ ἔθους δὲ Ἀττικοῦ, καθ' ὃ ψυχρὸς ποιητὴς ἐπονομάζεται χιὼν, ὡς Θέογνις τις ἐν Ἀχαρνεῦσι τοῦ Ἀριστοφ. id est, quòd autem Furium irrideat, perspicuum est e carmine partim ad similitudinem alterius concisè facto, & διὰ τοῦ χλευασμοῦ iterato, partim e consuetudine Atticorum, quâ frigidus Poeta cognominatur nix, vt Theognis quidam in comœdia Aristoph. Achar.

Thynni.] De hoc pisce vide Plin. l. 9. c. 15. Arist. l. 8. c. 19. hist. animal. ad quos aggregabo Eustathium in vers. Ἰλιαδ. ξ. sub finem:

Οὔτ' ἄνεμος τόσσον γε ποτὶ δρυσὶν ὑψικόμοισιν ἠπύει.
Nec ventus tantus in altis quercubus sonat.

τοὺς δὲ θαλασσίους ὁ Μεγαλοπολίτης ἱστορεῖ Πολύβιος λέγων, ὡς καὶ Ἀθήναιος παρασημειοῦται περὶ τὴν Λυσιτανίαν Ἰβηρίαν δρῦς εἶναι κατὰ βάθους, ὧν τὸν καρπὸν σιτουμένους τοὺς θύννους πιαίνεσθαι. διὸ δὴ, ἄν φησιν, ἁμάρτῃ τις λέγων, ὗς θαλαττίους εἶναι τοὺς θύννους αὐξομένους ἀπὸ τῶν ῥηθέντων βαλάνων. ὁ δὲ ῥηθεὶς Ἀθήναιος θυννολογῶν ἀπὸ τοῦ θύειν, ἢ θύνειν τὸ ὁρμᾶν ἐτυμολογεῖ, τὸν Αἰολικῶς τὸ νῦ διπλάζοντα θυννὸν, ἐπεὶ κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ κυνὸς ὁρμητικός ἐστι διὰ τὸ οἰστρηλατεῖσθαι.

Id est,

Id est, Marinas autem quercus narrat Polybius Megalopolites, & etiam Athenæus lib. 7. esse in occidentali Iberia defixas altè, quarum fructus pascentes thynni pinguescunt. Quare si quis dixerit marinas sues esse thynnos, non errauerit, qui dictis glandibus nutriti augentur. Quum autem Athenæus loquitur de thynnis, veritatem nominis ducit ab eo, quòd impetu ferantur & properè concitentur, Aeolicáque Dialecto ν geminat. Hic piscis excitatur œstri aculeo sub ortum Caniculæ. Plutarchus quoque in vita Luculli sub initium comparat concitatam ipsius eloquentiam cum impetu huius piscis: de eodem lege etiam hunc ipsum Scholiasten Odyss. μ. sub dimidium libri ad hunc versum:

Ὡς δ' ὅτ' ἐπὶ προβόλῳ ἁλιεὺς περιμήκεϊ ῥάβδῳ,
Vt quum piscator in scopulo longâ virgâ.

Cetaria crescent.] Duplici genere dicuntur cetariæ & cetaria pro locis stagnantibus & palustribus prope mare, vbi asseruantur salsamenta cetacea, & inde promuntur: quum res & vsus postulant, quæ Græcè dici possunt κητοτροφεῖα. Cetaria sunt originis Græcæ τὸ γὰρ κῆτος διωνόμασαι ὁ ἰχθὺς θαλάσσιος παμμεγέθης, id est, *piscis marinus ingentis magnitudinis*, vt Plinius lib. 2. cap. 1. dixerit cetos sexcentorum pedum longitudinis, qualis fertur Balæna, cuius plurale κήτη Latini vsurparunt, Virg.

Cum variæ comitum facies immania cete.

qualia Lucretius fecit primum lib. 2.

——*Et cycnea mele*
Propter Atlanteum Littus pelagoq; seuera.

deinde lib. 5.

Si cui præterea.] At quantò salubrius est Theognidis consilium:

Βούλεο δ' εὐσεβέως ὀλίγοις σὺν χρήμασιν οἰκεῖν,
Ἢ πλουτεῖν ἀδίκως χρήματα πασάμενος.
Malis piè paucis cum diuitijs vitam traducere,
Quàm ditescere rebus iniustè possessis.

In re sublatus.] Ita Plautus in Truculento geminat hæc: *si quid peperissem, educarem, tollerem, donec adoleuisset.* Huic videtur opponi verbum exponendi: quòd olim liceret Ethnicis pueros sibi natos abijcere & viuos exportatos cuilibet fortunæ permittere in publico vico, vel in littore, vel necare: qui verò statuissent illos seruare, inde dicebantur tollere & alere. Vtriúsque exemplum habemus Heaut. Act. 4. Scen. 1. *sustulisti, quam dedi exponendam:* Item Iuuenalis, *Tollere dulcem cogitat heredem:* sic Græcè dicitur ἐπὶ μεγάλων χρημάτων τρεφόμενος, id est, qui in opimam hereditatem alitur, vel, vt Cicero loquitur, in plenam & præclaram pecuniam.

Ne cælibis.] Id est, ne teipsum prodas insidiatorē hereditatisq; senilis captatorem nimis officioso cultu & obseruantiâ. Nomine autem cælibis intelligit senem ἄγαμον, qua de voce dictum est Ode 15. lib. 2.

Secundus heres.] Is nominabatur & scribebatur a testatore loco secundo. Hic locus potest illustrari illo Suetonij in Iul. Cæs. cap. 83. *vbi C. Iulius Cæsar dicitur instituisse Decium Brutum in secundis heredibus, qui, si primi occuparentur morte, ipse fieret heres & vacantem hereditatem morte primorum adiret illis substitutus.* Paulo autem secus τὸ in vacuum hîc accipitur, atque in D. Claudio cap. 9. vbi Suetonius ita de ipso scribit: *Postremò etiam sestertia octogies,* id est, *ducenta millia aureorum, pro introitu noui sacerdotij coactus impendere, ad eas rei familiaris angustias decidit, vt quum obligatam ærario fidem liberare non posset, in vacuum lege prædiatoriâ venalis pependerit sub edicto præfectorum.* Claudius autem venalis pependisse dicitur, quum ipsius bona proposita fuisse in publico a præfectis ærarij venalia: *quòd die constituta fidem obligatam pop. Rom. non liberasset: quòd si nullus præs pro eo se pop. obligasset intra certum diem, quo temporis spatio in vacuum obærati bona pendere ac suspendi in tabula,* id est, sine domino & possessore esse *dicebantur, in fiscum illa referebantur:* de quo vide Ciceronem pro Quinctio, & Senecam l. 4. de beneficijs. Scriptus autem heres hoc differt a nuncupato, quod Iurisconsulti docent. *Iulianus in lege, si ita scriptum ff. de bonorum possess. secundum tabul.* & Vlpianus ff. Quid verò? *quod autem quis obscurius in testamento vel nuncupat vel scribit, an post solennia explicari possit quæritur. Ergo scriptus heres dicitur, quem testator manu suâ scripserit: nuncupatus, cuius nomen testator dictauerit scribæ excipienti,* vt constat e Trãquillo in vita Augusti, *Testamentum, quod is Romæ etiam de Cleopatræ liberis inter heredes nuncupatis reliquerat, aperiendum, recitandumq; pro concione curauit. Erant enim liberi Cleopatræ in testamento scripti heredes, sed ab Amanuensi, Antonio nuncupante, seu dictante:* vnde est Plinio l. 14. c. 22. *testamentum nuncupatiuum,* de priori sic Iuuenalis Satyrâ 3.

——————*Quis pauper scribitur heres?*
Non vnus tibi riualis dictabitur heres.

de posteriori Satyrâ 5.

Egerit Orco.] Ἀντίπτωσις est, quâ vtitur Virgilius, quum dicit, demittere Orco: pro quibus Orator diceret detrudere, vel demittere in, vel ad Orcum, vt Ode quarta, libri tertij, dixit missus ad Orcum, id est, interficere & necare: quod est Homero προϊάπτειν ἄϊδι, & oratori, εἰς ᾅδου πέμπειν, & Theocrito ποιεῖν κατελθεῖν εἰς ἀΐδαν ἔσχατον. Quomodo autem Orcus deriuetur, vide Ode 18. lib. 2.

In vacuum venias.] In vacuum venire est, in locum demortui filij succedere, eiusque hereditatem cernere, de cuius spe rarò prudens & patiens captator decidit.

Qui tibi cunq;.] Tmesis est, sectio dictionis, πάθημα τῆς γραμματικῆς.

Abnuere.] Hoc genus dissimulatæ recusationis Lucianus appellat ἀκκισμὸν καὶ ἀκκίζεσθαι, *dissimulanter recusare, quæ maximè cupimus:* quo quidem posteriori Cic. vtitur ad Atticum Epist. 19. l. 2. *Certi sumus, periisse omnia: Quid enim ἀκκιζόμεθα tamdiu,* id est, dissimulamus.

Vt limis.] Id est, raptim, celeriter, obliquè legas, quâ parte tabulæ scribaris heres secundus substitutus. Est autem hîc ellipsis substantiui, oculis & ita casus est sextus a limus, a, um: alij malunt esse ἀντιμερίαν nominis pro aduerbio obliquè a recto, hic & hæc limis, & lime, quod est transuersum, cuiusmodi est limen ostij: vnde illud flectunt, quomodo videtur Donat. in Act. 3. Sc. 5. Eunuchi explicare verba Chæreæ, *ego limis aspecto sic per flabellum clanculum:* Græcè dicitur παραβλώψ ἢ πλαγιόφθαλμος, προσβλέπω, ἢ παραβάλλων ὄμμα θύννος λίαν, *intuens obliquo oculo more thynni piscis.*

Cera.] Hoc intelligendum est e consuetudine veterum Romanorum, qui in tabulis, vt iam alibi dictum est, ceratis scribere solebant Itaq; prima cera, vt secūda & tertia & quarta, significat primam & secundam, & ita deinceps, partem testamēti, vel primam, secundam, tertiam ipsius tabulam, quod idem valet. Ex hoc loco & e plerisq; alijs constat, olim in tabulis ceratis potissimum scribi solitū. In prima autem tabula nomen testatoris erat solùm, cętera vacua: in secunda nomen heredis plerumq; scribebatur. Pro cerata tabula interdum chartæ & membranæ vsurpabantur.

Veloci percurre.] Idem sonat, quod modò dixit, limis rape, cursim perlege & tacitè celeriterq; nota.

Recoctus.] Hoc quoq; e moribus Romanorū cognoscendum est, qui e curia scribarū, quæ Romæ constabat ex infimo hominum genere, deligebant quinque

viros, quos cum proconsulibus in prouincias mittebant: vnde regressi pretio se mouebant tali de curia: Quod si posteà eundem magistratum vel gerere vel illius priuilegiis frui vellent, cocti dicebantur: Si verò hoc sæpius fecissent, iam inde recocti: quiá vsum multarum rerum percallebant: ex qua exercitatione & experientia vafri & astuti fiebant, multasque technas & strophas tenebant: de quo vide Helenium Acronem. Hoc etiam epithetum Seruius in vers. Aeneid. 11.

Bellator stolidum nodis & robore coctum.

sic explicat, & hunc locum citat: aut, inquit, antiquam hastam fuisse significat: nam multi temporis aliquid coctum vocamus, cuiusmodi Persius scribit Satyr. 1. fuisse carmen Virgil.

Vt ramale vetus vegrandi subere coctum maturè factum, non præcox, nec effusum: Sic Coranus è scriba factus fuerat Quinqueuir, posteà è Quinqueuiro scriba: vnde fuit ei perfacilè deludere Nasicam socerum, qui quum hereditatem generi captaret, ab eo captus est, inanique spe lactatus.

Coruum hiantem.] Quibusdam videtur allusio ad apologum corui & vulpis: sed non conuenit, cum hæc captatrix non sit ab illo captata: alij tamé putant recoctum potius sumi ꝑ sene viridis senectæ, qui adhuc sit robustus, validus & vivax, cuius senect⁹ producta longius opinione hominum, facilè arguit & nudat ingenia captatorum: hoc autem sumtum est e fabula Aesonis patris Iasonis, cuius rogatu Medea reddidit ipsi Aesoni iuuentá coquendo. De hoc vide 7. Metam. Simile memoratur de Pelia in Dialogo de senectute & in Pseudolo Plauti. De conditione autem scribæ repete, quod annotatum est in Sat. 5. l. 1.

Furis.] Id est, θεοφορῇ ἢ ἐνθεάζεις, numine diuino ageris? vel afflaris instinctu phanatico, vel furis Deo recepto & ipsius impulsu loqueris hæc?

Laertiade.] Patronymicum est a Laerte Vlyssis patre, de quo sæpè loquitur Homerus honorificè sicut Theocritus Idyl. 15.

———Αὐτός τε περίσπλαγχνος Λαέρτης,
Εἰμὴ σφᾶς ὤνασαν Ἰάονος ἀνδρὸς ἀοιδαί.

Ac ipse fortis & animosus Laertes
Silentio esset obrutus, nisi versus viri Ionici opem tulissent.

Quicquid dicam, aut erit, aut non, &c.] Hanc loquendi formula fuisse diuinis futurorum familiaré testes sunt Homer⁹ & Plato, quę sic enunciat, Σύμβολος ἀγαθὸς ἢ ἢ φαῦλος. *Lomen validum, aut certè inualidum* (erit.)

Diuinare.] Notateos (vel ipsum Apollinem) qui suá ætate, se Romæ iactabant scientiam futurorum tenere, de quibus dictum est Od. 12. l. 1. & 17. l. 2. Valet autem *donat diuinare*, diuinandi arte me ornauit, ac præsensione, prædictioneque futurorum instruxit: Virg. similiter loquitur Aen. 5.

Magnum dat ferre talentum.

Ibidem proximè, *Trilicem loricam donat habere viro*: vbi Seruius scribit, Hellenismum esse Poetis concessum. Item Donatus Act. 3. Sc. 2. Heaut: *Da bibere*, ait *duo verba actiua nullam habere significationem sine coniunctione:* sic enim Græci dicunt, ἔδωκέ μοι μαντεύεσθαι, Item δός μοι πιεῖν. Item ἐκεῖνῳ τοῦτο φέρειν καὶ ἔχειν δίδωσι, pro *donauit me diuinatione, dedit mihi potionem, dedit hoc auferendum & possidendum.*

Ede.] Id est, declara & edissere, quid sibi velit istud *scriba coruum deludet hiantem*, sic Satyrâ proximè antecedenti dixit, *ede hominis nomen.*

Quo iuuenis.] Hic perstringitur vanitas diuinátium, quorum vaticinia appellantur fabulæ, & Augustus tacitâ etiam laudatione videtur notari.

Forti nubet.] Id est, diuiti. Propriè dicuntur virgines nubere, quum capite velato traduntur viris, vt mos fuit apud veteres: vnde nubes, quòd cælum obnubilent, id est, operiant, dici putantur.

Soldum.] In, *soldum* est syncope pro solidum & integrum, & hoc pro dotem cóstitutam fugientis & nolentis dissoluere genero. Solidum autem e Budæi opinione constat, nummum fuisse aureum ab integra & iusta ponderis æstimatione nominatum.

Præter plorare.] Antimeria est vsitata Græcis, qui dicunt πλὴν οἰμώζειν καὶ ὀλοφύρεσθαι, id est, nihil testamento reliquit præter ploratus & fletus.

Illud ad hæc.] Prætereà præcipio & te moneo, quod sequitur.

Senem delirum.] Quem Græci vocant ληρογέροντα, & Galli *vieil resueur.* λῆρος autem est Aetio quædam species delirij ex cerebri frigore, quo quis *affectus vnam sententiam non potest continuare.*

Temperet.] Id est, regat & gubernet senem, rem ipsius domesticam administret, curetque cum liberto: sic Od. 4. l. 3. *temperat mare ventosum.*

Adiurat &c.] Adiurare est velut συνεργεῖν Græcum, tradere mutuam operam ad agendum, & ferè locum habet in rebus secundis, vt auxiliari in aduersis succurrere afflicto: quomodo Tiresias hic dicitur propriè Vlyssi egenti auxiliari: sed mulier dolosa & libertus eundem adiuuare. Obserua autem hîc præceptum huiusmodi tradi Vlyssi de concilianda sibi amicitia ministrorum senis opulenti vnico filio, eôque valetudinario dotati: cuiusmodi præcipitur Act. 2. Sc. 3. Heaut. *nam disciplina est, eisdem munerarier ancillas primum, ad dominas qui affectant viam.*

Vecors.] Definitur hæc vox a Festo, vt is sit vecors, qui est mali & turbati cordis. Cor auté ipsum, vt scribit Cic. 1. Tusc. quibusdam videtur animus, ex quo vecordes, excordes, concordesque dicuntur: vecors igitur e geminatione illa Ciceronis in Pisoné, O vecors & amens: item ex illa Liuii, Vox stolida & vecors intelligitur quid sit, atque Græcè potest dici ἀνόητος, παράφρων, νήπιος, ἄφρων.

Scortator.] In Grammaticis Odes. 11. l. 2. vnde scortum esset ortum, satis est explicatum: verbum autem *scortari*, indeflexum Donatus in Heaut. Act. 1. Sce. 2. scribit esse, quum quis frequenter siue per se, siue per alium scorta ductitat.

Caue.] E breuitate τοῦ e cognoscitur verbi cóiugatio, vt obseruatum est Sat. 3.

Vltrò Penelopen.] Suetonius in C. Cæs. Caligula cap. 25. de matrimoniis & vxoribus ipsius sic vtitur verbo perducendi. *Lolliam Paulinam C. Mēmio consulari exercitus regenti nuptam factâ mentioné auia eius, vt quondam pulcherrimæ, subitò ex prouincia euocauit, ac perductā a marito coniunxit sibi, breuiq; missam fecit, interdicto cuiusq; in perpetuum coitu.* Cognosce ἐκ ταύτης προαγωγείας τῆς ἀλόχου ex hac vxoris prostitutione mores seculi Horatiani, & confer cum nostris: tum plures inuenies Poliagros, quàm ipsius ætate inter maritos & parentes, qui & vxores & filias perducunt: sed aduersus talem deprauationem audiatur Phocylides, piè & honestè præcipiens,

Μὴ προαγωγεύσῃς ἄλοχον, σὰ τέκνα μιαίνων.

Ne prostituas vxorem, notam infamiæ tuis liberis inurens. quos Græci dicunt προαγωγεῖς Latini vocant perductores, vt Cicero Verri. 3. *perductorum nulla mentio fiat*, quos Asconius descriptione declarat, *perductores dicuntur etiam inuitarum personarum*, vnde putat Hotomanus ductam appellationem, quòd suasionibus aut pollici-

pollicitationibus illas perducant, quò velint, quemadmodum Mima Tertia Isidori Mimi filia dolo atque insidiis dicitur ad Verrem per Rubriū perducta: quam lectionem docti magis probant, quàm productores & produco: quanquam Donatus in Heautont. Act. 1. Sc. 1. ad uerba *produxi ac vendidi* annotat: *producere est foras ducere*, hinc productores dicuntur, qui virgines abducunt, & eas ad quæstum exponunt. Idem priùs dixerat in Eunucho. Act. 1. Sc. 2. *Ilico producit, vendit &c*: produci res venales dicuntur.

Parca iuventus.] Apparet tamen e lib. Odyss. 6. sub finem procos tentasse muneribus oppugnare Penelopen in oculis Vlysis nondum cogniti & simulantis sibi talia esse grata, quò faciliùs donantes exciperet tandem dolo, vt scribit Plutarchus in libel. de modo audiendi poetas. εἰ μὲν ἐπὶ τῇ δωροδοκίᾳ καὶ πλεονεξίᾳ χαίρει, τὸν κωμῳδούμενον ὑπερβάλλει μαστροπείᾳ Πολίαγρον, Id est, *quòd si Vlysses voluptatem cepisset ex illa donatione & quæstu, superasset lenocinio Poliagrum morsibus Comicorum valdè laceratum.* Sed hæc oblatio domi sub discessum non tam verè & ex animo fiebat, quàm impulsu Mineruæ sic rebus Penelopes consulenti. Neque mihi placet interpretatio τοῦ *venit* venalis est. *Parca autem donandi* dicitur eâdem syntaxi, quâ Saty. 2. huius libri, *non parcus aceti veteris.* Cicero tamen pro Cornel. Balbo de Crasso vtitur, *Homo nimiùm parcus in largienda ciuitate.*

Vt canis.] Sumtum est hoc prouerbium ex Idyl. 1. ἢ τοῖς ἐργατίναις: vbi Battus percontatur è Milone, num aliquando captus amore fuerit:

> Βατ. Οὐδ᾽ ἅμα νὺξ συνέβα τὺ ἀγρυπνῆσαι δι᾽ ἔρωτα;
>
> Μιλ. Μηδέ τι συμβαίη! χαλεπὸν χορίω κύνα γεῦσαι:
>
> *Bat. Nunquámne tibi adhuc contigit nox insomnis propter amorem?*
>
> *Mil. Vtinam non contingat! graue enim & periculosum est*
>
> *Canem semel gustasse membranas animalium vterinas.*

Χαλεπὸν φασὶ μαθεῖν κύων σκυτοτραγεῖν, res est periculosa canis assueta vncto corio dentibus terendo: & ita comparatè, vt in Dialecticis fecimus, enunciat: ὥσπερ φασὶν ὁ γευσάμενος χορίω κύων δυσαπόλικτος ἐστιν, οὕτω καὶ ὁ ἀγροικὸς ἐρωτικοῦ πάθους γευσάμενος. *Quemadmodum inquit, canis membranis animalis involuentibus fœtum gustatis, vix ac ne vix quidem potest abigi: sic etiam rusticus ab amatorio affectu semel gustato non potest auocari.*

Me sene.] Narratio est rei præteritæ, quam Tiresias apud inferos memorat Vlyssi tū olim accidisse, quum inter viuos ageret vitam, de calliditate cuiusdam vetulæ, quæ hanc sic efferendi cadaueris sui rationē præscripsit, vt importunitatem captatoris mortua tali spectaculo vlcisceretur & ludificaretur, quam in vita nullo modo potuerat vitare.

Elata.] Hoc flexum est a verbo funebri efferor, quod est, ad sepulcrum, vel ad rogum exportor: estque bonis Latinitatis auctoribus valdè vsitatum & Græcis. Antipho, τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐξεφέρετο ὁ παῖς, *die tertiâ quâ puer efferebatur.* Item Plutarchus in Solone, νεανίσκου τινὸς ἐν ἐκφορᾷ, *quidam adolescentulus efferebatur.*

Cadauer vnctum.] Plinius scribit, ex antiquo more cadauera octo dies seruari & calidâ ablui & vngi & per intervalla conclamari: quia spiritus vitalis plerumque putatur exclusus & homines fallere: vt quum refert quendam pyræ suppositum adhibitis ignibus erectum esse, nec liberari potuisse. Huiusmodi ablutionis & vnctionis meminit Virg. Aeneid. 6.

> *Pars calidos latices & ahena vndantia flammis*
>
> *Expediunt, corpusq; lauant frigentis & vngunt.*

Abundes.] Hîc exple, abundes operâ & obsequiis: Gall. *ne te monstre pas trop officieux enuers lui, & te porte comme ne pourchassans rien par aguet de flatterie.*

Garrulus.] Quoquo modo & legas & distinguas hunc locum, semper reprehenditur intempestiua vel garrulitas vel taciturnitas: si construxeris *vltrò* cum *garrulus*, augetur captator, quòd iniussus minimeque prouocatus immodicè loquatur: si cum *fileas* reprehensio erit intempestiui silentii, ac præ se ferentis contemtum: sin legeris, *vltrà*, aut potius interpretatus fueris, vt Seruius interpretatur vers. Aeneid. 2. *His lacrymis vitam damus & miserescimus vltrò*: vltrò, ait, non est sponte (nam iam rogauerat) sed insuper & venit ab eo, quod est vltra: quia plus, quàm Sinon rogauerat, Troiani præstiterant: si, inquam, interpreteris vltrà: intemperantia linguæ notabitur apertè. Itaque videtur Tiresias præcipere illud Solonis, Σφράγιζε τοὺς μὲν λόγους σιγῇ, τὴν δὲ σιγὴν καιρῷ: *obsigna verba silentio, silentium verò opportunitate*, vt Ode 2. lib. 3. monuimus. Verissimum quidem certè est hoc consilium, maximeque salutare, licet vates abutatur hic eo ad dolos & captiones: πᾶσα γὰρ ἀδολεσχία καὶ μακρολογία τὸ ψεκτὸν καὶ ἁμαρτηρόν ἐστι, *omnis enim garrulitas & immodica loquutio est vituperabilis & vitiosa*, nec vsquam alibi aptior nisi conuiuiis, vbi ferè immodicè fieri solent omnia, vt e Theognide docuimus Saty. 1. lib. 1. vnde iactatur hic senarius aduersus verbosos medicos.

> Ἰατρὸς ἀδόλεσχος νοσοῦντι πάλιν νόσος.
>
> *Loquax medicus est ægro secundus morbus.*

Morosum.] Quid sit morosus, repete ex Ode. 9. lib. 1. quò accessit interpretatio Græca, ἀθέλξιμος & eôdem nunc, tetricus, cuius animus non potest demulceri.

Stes capite.] Ex interpretatione Grammaticorum, obstipus est, qui in alterum humerum inclinat caput, qui Saty. 4. lib. 1. dictus est e Plutarcho κατηφὴς, quo gestu animi demissio, non elatio quibusdam significatur: verùm huic expositioni locus, quem proferunt e Suetonio in Tiberio cap. 68, aduersari videtur: *incedebat ceruice rigidâ & obstipâ, adducto ferè vultu*: quod Græcè redderetur ἀκαμπῆ καὶ κατατυφέλω, *inflexibili & prædurâ*: sed illi viderint diligentiùs de hac voce. Probarem equidem *obstito* pro obliquo, nisi quantitas repugnaret.

Grassare.] Festus deflectit hoc verbum a gradior, quod est βαδίζω, aditum paro, viamque facio, quàobrem κατὰ τὴν αὔξησιν ἢ ὁρμὴν σημαίνει τὸ ὠκέως προσιέναι, quod vno verbo dici potest ὀξυποδεῖν, cum celeri impetu ire: addit tamen, idem verbum a veteribus sumtum pro adulari, quæ significandi ratio huic loco aptissima est: Captatores enim more grassatorum obsidet testamenta senum insidiosâ adulatione, vt hi peregrè proficiscentium vias: ob id λῃσταὶ τοιοῦτοι καὶ λωποδύται, *tales fures vocantur quasi vestimentorum ereptores*, quum tamen sæpiùs vitam eripiant: de quibus sic fecit Tibul. lib. 1. Eleg. 2.

> *Nec finit, occurrat quisquam, qui corpora ferro*
>
> *Vulneret, aut raptâ præmia veste petat:*

Quam perniciem Augustus repressit, vt Suetonius refert in Octauio cap. 32. Callistratus lib. 28. ff. de pœnis: *Grassatores, qui prædæ caussâ id faciunt, proximi latronibus habentur: & si cum ferro aggredi & spoliare instituerunt, capite puniuntur.*

Increbuit.] Sic loquitur Cæsar. 3. de bell. ciuili, *In-*

crebruit Auster, id est, vehementior factus est. Cicero autem 7. lib. ad Trebatium: ventus increbruit, quod Aratus dixit:

——— Εἰ δὲ

Ὑψόθεν ἐμπλέξῃ δεινῇ ἀνέμοιο θυέλλα,

quod Cicero vertit:

Sin grauis inciderit vehementi flamine ventus.

Cautus.] Id est, *prudenter caput tegat valetudinis tuendæ gratiâ*, quod Græcè dixeris, ἵνα τὴν αὐτοῦ φίλην κεφαλὴν καλύψῃ πρόφρων & Gall. *aduertissez le quil sera que sage de couurir sa teste pour sa santé*: hæc præcepta sunt assentationis.

Extrahe.] Quod Græcè dixeris, ἐξέλκε ἢ ἔξελε τὸν γέροντα τοῦ πλήθους καὶ ὄχλου παραβληθεὶς αὐτῷ τῷ ὠθισμῷ ὤμων σου, *exime senem è turba & multitudine obiectu humerorũ tuorum cum ipsa dimicans*, quod videtur munus fuisse τῶν προπόμπων, quos dicas Latino anteambulones, q honoris caussâ principem & magistratum antecedebãt ad summouendam occurrentium turbam.

Substringe.] Variè hæc phrasis tractatur. Quidam enim exponunt, præbe aurem seni loquaci: quòd factâ sibi audientiâ valdè delectentur senes: alij velle aurem seni, λόγων ἀπορρήτων ἐκφορὰν μὴ ποιείσθω, *ne tacenda proferat*, vt Periander monebat: alij, demulce aurem illius molliter & amatoriè contrectando, quod erat assentatoris indicium: alij denique legunt *destringe*, idque declarant, aufer ab auribus tuis impedimentum auditionis, quò faciliùs ac pleniùs verba balbutientis senis percipias. Omnes autem hæ interpretationes non sunt alienæ ab ingenio callidi captatoris.

Importunus.] Ἀλιτήμερα videtur pro importunè, & hoc pro impensè amat laudari? Quidam malunt construere cum *vrge importunus*, nec sensus malè quadraret, sed affectus interrogantis ita intercideretur.

Donec ohe.] Dicere ohe est hominis iam re aliquâ satiati ac ipsius continuationem recidentis, pro satis est. Præterea *tollere manus* est signum lætitiæ, vt Cic. lib. 7. ad famil. *sustulimus manus ego & Balbus*. Itaque non sequor hanc interpretationem, *donec animam efflauerit*: cuius quidem senis animam efflantis periphrasis est versus:

Quum te seruitio longo, curâq; leuârit:

per suam mortem.

Certum vigilans.] Id est, attentissimè audiens & est antimeria pro, certò vigilans, Græcè ὄντως ἐγρηγορὼς, cui opponitur καθεύδων. Talis est narratio Penelopæi somni sub finem Odyss. τ. Οὐκ ὄναρ, ἀλλ' ὕπαρ ἐσθλὸν, ὅ τοι τετελεσμένον ἔσται, *non somnium est, sed res vera, quæ perficietur*. Rationem vtriusque vocis ὄναρ καὶ ὕπαρ lege in annotationibus Eustathij ibidem: Sensus ergo huius vigilantiæ est huiusmodi: Quum tu, o Vlysses, certò vigilans audieris locum tabulæ sic scriptum: *Vlysses sit heres quarta partis.*

Ergo nunc.] Tiresias erudit Vlyssem, ac velut illi præscribit formulam verborum post auditionem legatæ partis quartæ, ad simulationem lugubris conquæstionis de amisso tam forti sodali & amico fideli: & ad apparatum funebris pompæ fictæ sunt & simulatæ hæ lacrymæ: sed illæ Virgilij Ode 24. l. 1. de morte Quintilij Vari veræ & ex animo pro certo dolente expressæ & profectæ.

Ergo Quintilium perpetuus sopor vrget? vbi notatum est τὸ *ergo* addi ad hortandum tardè facientes aliquid, non ad inferendum.

Dama sodalis.] Inijcitur mihi scrupulus, vtrùm de nostro sene intelligendum, quum Satyr. 6. lib. 1. inter seruos numeratus Dama sit ad versum:

Tune Syri, Damæ, aut Dionys. & paulò antè recusârit huic seruire, ad hunc locum.

Vtne tegam spurco Damæ latus; quod si esset, magna vilisque indicaretur infractio ac demissio animi in Vlysse: an potiùs sit apostrophe ad aliquem domesticum huius nominis seruum. Potest quidem sententia Od. 24. l. 3.

Magnum pauperies opprobrium iubet
Quiduis & facere & pati.

confirmare hunc Damam fuisse libertum diuitem & senem, atque Vlyssem ipsi seruijsse inopiâ pressum, vt Tiresias sic præmonuerat ipsum recusantem. *Ergo pauper eris.*

Nusquam est.] Pro, desijt esse in vita, obijt: minus tamen hoc valet, quàm *nullus sum*, Act. 5. Sc. 7. Eunuch. vt scribit Donatus: nam qui obijt ac perijt, relinquit cadauer: sed qui nullus est, status ipsius est, quasi non natus fuisset.

Vnde mihi.] Expleatur ellipsis verbi, τὸ *inueniam aut sumam*, aut quid simile.

Egregiè factum funus.] Pro quo Cic. lib. 4. Epist. 12. ad famil. *funus ei satis amplum faciendum curaui*. Sic Latini loquuntur *oppidũ egregiè munitum*, *classem egregiè instructam & armatam*, *virum egregiè carum*. Iidem *curare funus*, vt Act. 1. Sc. 1. And. Terent. *facere funus*, vt hîc. Sic pro Cluentio Cic. & Epist. l. 15. ad famil. *dare operam funeri*: Funus autem definitur pompa exsequiarum & notatur a funalibus, noctu enim efferebantur ad faces propter sacrorũ celebrationem diurnam, vt alibi docuimus e Donato. Apparatus autem funebris erat ferè, vt quibusdam placet, in acerra incendenda, funalibus, lectulis insternendis, floribus, vnguentis, odoribus, fertis, frondibus ac similibus inspergendis: denique in lacrymis ac fletibus fundẽdis: quæ omnia sunt intelligenda ex his, *Sparge subinde*. Alij malunt intelligere querelas e iactura tanti amici identidem fundendas in vulgus.

Gaudia est.] Pro ἔξεστι, licet hilaritatem animi obtegere quibusdam frontis inuolucris.

Sepulcrum.] Tanquam diceret, si testator permisit, vt ferè mandatur heredibus ac legatarijs, tuæ voluntati potestatem sepulcri construendi, id magnificè, sumtuoséque curato, quod Græcè diceres δημοσίᾳ καὶ ἐντελῶς ποιῆσαι τὴν ταφὴν: ἢ θάψον ἐντελῶς, vel, vt Menander loquitur, περίεργον οἰκείως τάφον, decora sepulcrum conuenienter.

Tussiet.] Malè laborare tussi dicitur, qui ὥσπερ ἀναβήττει ἐκ θώρακος διὰ τῆς φάρυγγος τὸ αἷμα, i. velut e *thorace per asperam arteriam exspuit sanguinem purulentum*: i. si quem tussis periculosè vehementerq; exercebit, vel, vt quidam volunt, si quis grauiter feret legatum tuum; dic illi te ex tua parte fundi pecuniam malle, quàm hereditatem retinere, &, quicquid obtigerit tibi ex testamento, venditurum. Hoc autem valet τὸ *siue sit emtor*, i. siue quis emere velit fundum vel agrum. Quidam τὸ *gaudentem nummo* construunt, alij cum verbo *addicere*: quod posterius certis quibusdam magis probatur: & addicere aliquid nummo est genus simulatæ emtionis in re testamento accepta, quam lex vetabat alteri donare: de quo vide L. 46. ff. locati, & L. 10. C. de acquir. possess. quid sit addicere nummo.

Sed me.] Sic Vlysses Odyss. λ. sub finem metuit, ne Proserpina ipsi obijciat Gorgonem, ni finiat suam indagationem. Sic quoq; Deiphobus 6. Aen. vers. 546. ad suos reuocatur a Sibilla sub auroram.

Viue valeq;.] Ita Comici solent summam rei concludere: vt Plautus in Casina: *Tantum est, valete, rem bene*

bene gerite, & viuite. Idem in Trinummo: *Tantum est, valete, adeste cum silentio.* Terent. in Eun. Act 5. Sc. 6. vbi senex quærit e Parmenone: *nunquid est aliud mali, damniue, quod non dixeris, reliquum?* Par. *tantum est*, id est, nihil præterea.

Explicatio Rhetorica.

Dialogismum de ratione res amissas reparandi Vlysses aggreditur: & hæc consultatio est quædam accessio ad alteram præcedentem.

b Arbitror hîc esse metonymiam adiunctorum idolorum pro ædibus, & rursus harum pro vxore, liberis, reliquàque familia, quos Dij permiserant Vlysi potestatem omnes videndi.

c Exclamatio est admirantis facto iam periculo veritatẽ Tiresianæ vaticinationis, quæ priùs edita fuerat.

d Idem est & alter metonymiæ modus, vnde intelligendi sunt viri genere clari & virtute insignes, qui sine re facilè in contemtionem adducuntur.

e Quamuis hoc verbum propriè turdo tribui videatur: non equidem tamen desinam translatum esse dicere ad indicandam mittentis alacritatem & celeritatem: neque enim vllæ aues minimè cicures illuc volare solent, quo quisque velit. Itaque sic explico: *quum primùm turdus tibi datus fuerit: aut alia qualibet altilis, gratiq́; saporis auis, eamq́; confestim trãsmittas diuiti seni.*

f Metaphora est ab hominibus ad præstantissimos quosq́; fundi fructus & ornatus significandos & mittendos: qualis fuit Ode 17. lib. 1. *ruris honores:* qualis etiam 2. Georg.

Frigidus & syluis Aquilo decussit honorem.

licet Seruius dicat hunc versum esse Varronis.

g Polyptoton est, ac metonymia rei signatæ, pro simulacro Laris, cui primariæ fruges deferebantur.

h Procatalepsis est, vbi occupatur & diluitur obiectum Vlysi.

i Puto hîc subesse speciem quandam synecdoches pro sordidissimo ac vilissimo quoque diuite.

k Non dubitabo hoc metonymicῶς sumere, & ex subiecta & continente regione adiunctum Ilium, vel bellum illic gestum significari, affirmare.

l Hîc puto e parte significari totum & integrum Vlyssem synecdochicῶς, qui, vt dicit, assuefaciet se, non sine ingratijs tamen, præstando tali officio.

m Metonymia est primùm materiæ pro nummo inde facto: deinde synecdoche pro qualibet pecunia. Quomodo autem Romani primò vsi sint ære rudi, illudque Seruius Rex notâ pecudis signârit, lege Plin. lib. 18. cap. 3. & lib. 33. cap. 3.

n Equidem existimo ex effecto hîc efficientem significari, vt curet Vlysses pernoscere senem testatorẽ, & ita se ab eo scribi heredem.

o Illustris est allegoria e metaphoris subijciens quasi sub aspectum mores captatoris, qui, & ipsius senex captandus, comparâtur cum piscatoribus & piscibus, in quorum vtroque requiritur perseuerantia laboris & tolerantia: alioqui meritò illud Terentij obijcietur: *nunquam rem facies: nescis inescare homines:* de quo sic fecit Martialis lib. 6.

Munera magna quidem misit, sed misit in hamo,
Et piscatorem piscis amare potest.

p Synecdoche est membri pro ipsis hominibus, qui facile capiuntur blandis appellationibus & honorificis titulis & assentationibus.

q Alia est synecdoche speciei pro qualibet recula minuta & leuissima: quali tropo visus est Plautus in Mil. Glorio. *Non ego nũc emam vitam tuam vitiosâ nuce*, id est, vno obulo: quali etiam Aristoph. Pace: *οὐκ ἂν πριαίμην οὐδ' ἂν ἰσχάδος μιᾶς*, *non emerim nec vnica quidem nuce*, & alibi: non ego istud verbum emsitem titiuillitio.

r Similis tropus, sed partis, pro bene curare corpus, & animum oblectare.

s Allegoria est e perpetuis metonymicis periphrasticis, pro, siue torrida fuerit æstas, siue acris hyems, durandum tibi erit.

t Metaphora est ab homine ad sermonem nato pro stupidis & mutis statuis, quæ os habent, nec tamen loquuntur. Hoc quidam putant contumeliosè dictum in iudices & actores caussarum, qui sæpiùs sunt infacundi & indiserti. Sed hæc allegoria non potest quadrare ad consilium Tiresiæ. Huc accedit, quod Cicero scribit 3. de Orat. *infantiam eius qui rem nôrit, sed eam explicare dicendo non queat, laudandam esse.*

u Alia est metaphora ab animatis corporibus ad Iouem & aerem, & hoc trãslationis genus Fab. Quintilianus lib. 8. cap. 6. notat: *Sunt, inquit, & duræ translationes*, id est, *a longinqua similitudine ductæ, vt capitis niues, pro canitie & hic versus:*

Iuppiter hybernas canâ niue conspuit Alpes.

pro, *Siue aer teget montes albis niuibus.*

x Imperfecta est ac breuis prosopopœia laudantis diligentiam captatoris.

y Alia est allegoria e metaphoris, pro, plures litigatores ad te accurrent sua tibi negotia mandaturi, qui te quàm primùm locupletabunt.

z Sumtum quoque est a spoliatis vestibus, pro, indicet, prodat & patefaciat insidiosas captiones tuas immodico obsequendi studio.

aa Alia est metaphora a serpentibus, quorum lapsus plerumq́; fugit sensum: ita præstandum est seni officium, vt quâ mente id fiat, minimè sentiatur.

bb Est hoc quoq́; sumtum a lusoribus, pro, hic conatus & sors benè sæpiùs procedit.

cc Metaphora est ab aue crudiuora ad Nasicæ soceri captatoris pleonexiam indicandam.

dd Synecdoche est periphrastica Augusti.

ee Altera est synecdoche pro dote filiæ, quam nolebat persoluere.

ff In *laudes* & *lauderis* est polyptoton eiusdem verbi variè cadentis.

gg Nota est metaphora pro domino & principe familiæ, tanquam arce oppidi, in primis capiendo.

hh Alia est allegorica trãslatio a viatoribus peritis, qui nunquam a recto itinere aberrant, ad significandã fidei coniugalis constantiam ac pudicitiæ integritatẽ.

ii Metonymia est efficientis pro amore, & subiecta ipsi pulcritudine.

kk Alia est metonymia, sed subiecti pro opibus senis ac fortunis, in quibus tanta vis inest expugnandæ castitatis & virtutis, vt de illis iactetur:

Muneribus capitur Iuppiter ipse datis.

Simili tropo D. Paulus dicit 2. ad Corinth cap. 11. eos a pseudoapostolis exedi, pro ipsorum pecunias, & opes ab his consumi.

ll Videtur hoc quoque metonymicῶς dictum pro extrema testatoris voluntate & iussu in tabulis notato.

mm Libenter hîc agnosco ironiam: tropum certè ad facetè iocandum accommodatissimum: vt iam alibi, & maximè initiò Rhetor. Sat 2. lib. 1. admonui.

nn Exclamatio est gaudio exultantis, simulq́; reticentia illius: *iam satis est, totus triumpho gaudeo.*

oo In *tumidis* metonymia est effecti pro efficiente elatos ac superbos: ac præterea totus versus est allegoricus e metaphoris, vbi homo philautus & stultus comparatur cum vtre flatibus repleto, & sermones

tumidi, id est, inanes laudationes cum leuibus ventis: quales sunt: *euge, festiuè, o grande sophos, bellè* & similes.

pp Altera est ἀποσιώπησις ad tegendam simulationẽ doloris valdè apta.

qq Quædam est metaphora a seminibus & liquoribus ad verba, quâ Virgilius vsus est 2. Aeneid. *spargere voces ambiguas & famam in vulgus*, pro diuulgare. Itaque hîc *sparge subinde* valet, dic frequenter hæc verba: *vnde mihi tam fortem inueniam?* Ex opinione tamen quorundam hæc, *sparge, subinde*, ad veterem funeris instruendi rationem posse referri notant.

rr Hoc ego etiam puto translatum a corpore malè affecto ad animum ægerrimè legatum huiusmodi ferentem.

SATYRA SEXTA.

Cui largiuntur Dij plura optatis, huic nihil restat, nisi vt negotiosas & molestas vrbes relinquat, & serus tutò habitatum recipiat, Horatij exemplo ad vtramque hominis partem honestè, quietè & iustè colendam.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus vbi, & tecto vicinus iugis aquæ fons,
Et paulum syluæ super his foret: auctius, atque
Di melius fecêre: benè est: nihil amplius oro,
a *Maiâ nate, nisi vt propria hæc mihi munera faxis,*
b *Si neque maiorem feci ratione malâ rem,*
Nec sum facturus vitio culpáue minorem:
Si veneror stultus nihil horum: c *ô si angulus ille*
Proximus accedat, qui nunc d *denormat agellum!*
O si vrnam argenti fors quæ mihi monstret! vt illi
Thesauro inuento, qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus arauit, diues amico
e *Hercule! si quod adest, gratum iuuat, hac prece te oro,*
f *Pingue pecus domino facias & cætera, præter*
Ingenium: vtque soles, custos mihi maximus adsis.
2. *Ergo vbi me in* g *mõtes, & in arcẽ ex Vrbe rémoui,*
Quid h *prius illustrem Satyris Musáque pedestri?*
i *Nec mala me ambitio perdit, nec* k *plũbeus Auster,*
Auctumnusque grauis, Libitinæ quæstus acerbæ.
l *Matutine pater, seu Iane libentiùs audis,*
Vnde homines operum primos vitæque labores
Instituunt (sic Dîs placitum) tu carminis esto
Principium. 3. m *Romæ sponsorem me rapis:* n *eia*
Ne prior officio quisquam respondeat, vrge.
o *Siue Aquilo radit terras, seu bruma niualem*
Interiore diem gyro trahit: ire necesse est:
Post modò quod mî obsit clarè certumque locuto,
Luctandum in turba: facienda iniuria tardis.
Quid vis insane, & quas res agis? improbus vrget
Iratis precibus, tu pulses omne, quod obstet,
Ad Mæcenatem memori si mente recurras.
Hoc iuuat & p *melli est: non mentiar: at simul atras*
Ventum est Esquilias: aliena q *negotia centum*
Per caput, & circa saliunt latus. Ante secundam
Roscius orabat, sibi adesses ad Puteal cras.
De re communi scribæ magna atque noua te
Orabant hodie, meminisses, Quinte, reuerti:
Imprimat his, cura, Mæcenas signa tabellis.
r *Dixeris, experiar: si vis, potes, addit: & instat*
Septimus octauo propior iam fugerit annus:
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
In numero: duntaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens: & cui concredere nugas
Hoc genus: s *hora quota est? Thrax, an Gallina Syro (par?*
Matutina parùm-cautos iam frigora t *mordent:*
Et quæ rimosa benè deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subiectior in diem & horam
Inuidiæ: u *noster ludos spectauerat vnà:*
Luserat in campo Fortunæ x *filius, omnes.*
y *Frigidus a rostris* z *manat per compita rumor:*
Quicunque obuius est, me consulit: o bone (nam te
Scire, aa *Deos quoniam propiùs contingis, oportet)*
Nunquid de Dacis audisti? Nil equidem. Vt tu
Semper eris derisor ad omnes. bb *Dî exagitent me*
Si quicquam. Quid? militibus promissa Triquetrâ
Prædia cc *Cæsar, an est Italâ tellure daturus?*
Iurantem me scire nihil mirantur, at vnum,
Scilicet egregij mortalem, altique silenti.
Perditur hæc inter misero lux, non sine votis.
dd *O rus, quando ego te aspiciam? quandoque licebit*
Nunc veterum libris, nunc somno & inertibus horis
Ducere sollicitæ iucunda obliuia vitæ?
O quando faba Pythagoræ ee *cognata, simulque*
Vncta satis pingui ponentur oluscula lardo?
O noctes, cœnæque ff *Deûm, quibus ipse, meique*
Ante Larem proprium vescor vernasque procaces,
Pasco libatis dapibus, prout cuique libido est:
Siccat inæquales calices conuiua solutus
Legibus insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula: seu modicis humescit lætiùs. Ergo
Sermo oritur non de villis, domibúsue alienis,
Nec malè, nécne Lepos saltet: sed quod magis ad nos
Pertinet & nescire malum est, agitamus: vtrúmne
Diuitijs homines, an sint virtute beati:
Quídue ad amicitias, vsus, rectúmne trahat nos:
Et quæ sit natura boni, summúmque quid eius.
Ceruius hoc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Nam si quis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes: gg *Sic incipit:* 4. *Olim*
Rusticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cauo, hh *veterem vetus hospes amicum:*
Asper & attentus quæsitis; vt tamen arctum
ii *Solueret hospitijs animum: quid multa? neque illi*
Sepositi ciceris, neque longæ inuidit auenæ:
Aridum & ore ferens kk *acinum semesáque lardi*
Frusta dedit, cupiens variâ fastidia cœnâ
Vincere tangentis malè singula dente superbo:
Quum ll *pater ipse domus palea porrectus in horna*
Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
5. mm *Tãdẽ vrbanus ad hũc, quid te iuuat, inquit, amice*
Prærupti nemoris patientem viuere nn *dorso?*
Vin' tu homines vrbemque feris præponere syluis?
Carpe viam (mihi crede) comes: terrestria quando

Morta-

Mortales animas viuunt ſortita:neq; vlla eſt
Aut magno aut paruo lethi fuga:quo,bone, circa
Dum licet,in rebus iucundus viue beatus:
Viue,memor quàm ſis æui breuis.Hæc vbi dicta
Agreſtem pepulere,domo leuis exſilit:inde
Ambo propoſitum peragunt iter,vrbis auentes
Mœnia nocturni ſubrepere.Iamq; tenebat
Nox medium cæli ſpatium:quum ponit vterq;
In locuplete domo veſtigia:rubro vbi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos,
Múltaq; de magna ſupereſſent fercula cœna:
Quæ procul exſtructis inerat heſterna caniſtris.
Ergo vbi purpurea porrectum in veſte locauit
Agreſtem veluti ſuccinctus curſitat hoſpes:
Continuátq; dapes:nec non vernaliter ipſis
Fungitur officiis,prælambens omne,quod offert.
Ille cubans gaudet mutatâ ſorte:boniſq;
Rebus agit lætum conuiuam:quum ſubitò ingens
Valuarum ſtrepitus lectis excuſſit vtrúmq;.
Currere per totum pauidi conclaue magiſq;
Exanimes trepidare:ſimul domus alta moloſſis
Perſonuit canibus.Tum ruſticus.Haud mihi vitâ
Eſt opus hac,ait,& valeas:me ſylua,cauúſq;
Tutus ab inſidiis tenui ſolabitur eruo.

Analyſis Dialectica.

NOn ex hoc ſermone ſolùm, ſed è multis etiam aliis cognoſci poteſt, quàm ſtudioſus fuerit Poeta ruſticæ vitæ ac tranquillæ: cuius iucundo fructu quum diutiùs nequiret carere, pertæſus aulicæ & vrbanæ, poſtulauit facetè à Mæcenate iuuenalis ætatis redintegrationem, quâ tum florebat, quum in primam ipſius notitiam ſe veniſſe ſcribit Epiſt.7.l.1.vbi eſt hæc formula poſtulati:

Quòd ſi me noles vſquam diſcedere;reddes
Forte latus:nigros anguſtâ fronte capillos:
Reddes dulce loqui:reddes ridere decorum, &
Iuter vina fugam Cynaræ mærere proteruæ.

Quin etiam tædio eiuſdem aulicæ vitæ ductus, ruſticam veris laudibus ornauit,atque Epod.2. huc deſtinauit,quòd illam traduci quietè,& paruis naturæ bonis beari,putaret.Poteſt autem ſumma huius ſermonis tribui *in commemorationem prædicationémq; benignitatis diuinæ erga Poetam,& in vtriuſq; vitæ comparationem.* Itaque benignitas Deorum initiò maiorum collatione explicatur: *quòd Dii parua munera rogati longè maiora & meliora,quàm poſtulatum,vel potiùs, quam optatum fuerat,conceſſerunt largè & prolixè.* Sic Plato in Alcibiade ſentit de Ioue, monitu cuiuſdam Poetæ, *Iupiter rex,optima nobis & vouentibus & non vouentibus tribuito:mala autem poſcentibus etiam abeſſe imperato.* Hîc tam luculenter videtur Plato expreſſiſſe illud Matthæi 20.v.22. *Neſcitis,quid petatis*: vt hinc depromtam ſententiam diceres:quam Satyricus etiam graphicè imitatus eſt:

Permittes ipſis expendere Numinibus,quid
Conueniat nobis,rebúſq; ſit vtile noſtris.
Nam pro iucundis aptiſſima quæq; dabunt Dî.
Carior eſt illis homo,quàm ſibi.

Huius autem collationis protaſis conſtat diſtributione rei petitæ ex adiunctis *mediocribus agro,horto,domo.fonte perenni & nemore:* è quorum liberali donatione vt voluntas Deorum in homines propenſa cognoſci & ſpectari potuit, ſic prouidentia eorundem in conſeruatione, amplificationéque datorum animaduertitur manifeſtò:vndè dicit,*ſe nec theſauros, nec latifundia expetere,ſed precibus Mercurium orare, vt rebus iam conceſſis det fœcunditatem,ac ſibi ingenii bonitatem.* Hoc autem facit πιστεργασίᾳ τινι,*fiduciâ quadam* conditionalis & honeſtæ actionis, conſcientiæque rectæ: quæ declaratut factis,id eſt,*declinatione vitiorum & diſſimilitudine aliorum.* Ea quidem certè religio fuit Ethnicorum.

2. Ὁ μὲν Ποιητὴς περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος εἰς αὐτὸν πληροφορηθεὶς,οὐκ ἐβουλεύσατο πᾶσαν σχολὴν ἄγειν ἀπὸ παντων ἀσχολίας μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας. *Poeta, vbi bonitatem Dei erga ſe exploratam habuit,non ſtatuit omninò vacare ab omni opere,cum multa ſecuritate ruri habitans:* ſed parium collatione oſtendit, *nihil ſibi prius ac potius faciendum, quàm vt digno carmine celebraret Muſas,Faunos,Panas,Syluanos,reliquóſq; agreſtes Deos, in quorum tutela & præſidio tota res ruſtica lateret.* Hoc autem inſtitutum firmat adiunctis:*quòd nullâ ibi diſtringatur ambitione, nullâ iactetur ægrotatione: nullâ denique tentetur malâ cæli affectione.* Itaque illud ſibi perſequendum ſtudium videtur: cuius initium ducit ab implorata Iani ope: *quod ſe facere exemplo reliquorum hominum & Deorum auctoritate, qui aggrediuntur aliquod opus & memorabile facinus,* profitetur.

3. Hactenus commemorata eſt Deorum benignitas erga Poetam:explicatur deinceps vrbanæ & ruſticæ vitæ comparatio ex diſſimilibus. *Nunquam,* inquit,*degentibus in Vrbe deſunt,qui moleſtiam exhibeant:Rus autem incolentibus adſunt ſemper hilares ruſtici homines, iocoſi:læta denique omnia. Quare huc inde eſt emigrandum.* Huius autem protaſis eſt de vrbana,& ad hunc vſque verſum:*O rus quando &c.* pertinere mihi videtur, quæ diſtributione hominum è vario fine & factis conſtat: *quorum alii obærati ſolicitant illum, more hominum iratorum,auctoritate Mæcenatis ad ſpondendum pro ipſis:litigatores ad cauſſam iudici commendandam: Scribæ ad communicationem publicorum actorum & literarum & ad earundem obſignationem:primi præterea quique ſibi obuii ad commemorandam publici conſilii rationem,rerúmque nouarum nunciationem:Mæcenas ad quiduis ſibi reſpondendum*: vnde intolerabilis moles laboris & inuidiæ eſt ipſi ſuſtinenda.Quare grauiſſimas profert querelas *de operoſis moleſtiſq; Vrbis negotiis, de mutua ciuium inuidia, de ſummis deniq; occupationibus,*à quibus quum ſe relaxare ſtudet propoſitâ importunis hominibus cauſsâ,cur à Mæcenate ſit ad aulâ accerſitus,nec proficere quicquam poteſt docendo, incredibili deſiderio ruris flagrans ter exclamat vitæ ruſticæ tranquillitatem & iucunditatem: *O rus quando &c*: vbi Poeta oſtendit ſe non diſſimili teneri deſiderio ruris ſui,atque ferunt Græci ex eleganti carmine Menandri quendam è longinqua & diuturna peregrinatione reuerſum domum: qui,quod eſſet ſuo redditus agro, tantâ perfuſus eſt lætitiâ,vt ipſum ſalutârit, Deúmque ſuum vocârit, afferens huius diuinæ appellationis rationem, ſe id meritò facere, quum inde paſcatur optimè. *Neque enim,* ait, *omnem terram tali dignor honore ſed eius ſolùm particulam,vnde tantum beneficii accipiam.* Verſus Poetæ ſunt:

Χαῖρ᾽ ὦ φίλη γῆ,διὰ χρόνου πολλοῦ σ᾽ ἰδὼν
Ἀσπάζομαι;τοῦτι γὰρ οὐ πᾶσαν ποιῶ

Τὴν γλῶ, ὅταν δὲ τῦ μὲν ἰδίδω χωρίον,
Τὸ γὰρ τρέφον με, τοῦτ' ἐγὼ κρίνω Θεόν. i.
Salue cara tellus, per multum tempus te conſpicatus,
Saluto: neq; enim huius omnem facio
Terram, quum meum aſpicio agrum,
Nam quòd me alat, ego illum iudico Deum.

Vbi inquam ego ſtatuo antapodoſin noſtræ comparationis: quæ certè magis eluceret, ſi ſine figurata exornatione, i. Græcis ἀσχηματίστως pronunciaretur, vt pro, *o rus, o quando, o noctes*: dicamus, *non ſic ſollicita eſt vita ruſtica, non ſic turbatur in meo prædiolo Sabino.* Eodem prorſus comparationis genere per mutuam procreantium & procreatorum gradationem Cicero defendit Sext. Roſc. Ameri. contra C. Erutium: vnde perſpicimus Poetam & Oratorem mirè conſentire inter ſe de laudibus vitæ ruſticæ: *in Vrbe*, ait, *luxuries creatur: ex luxuria exiſtat auaritia, neceſſe eſt: ex auaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. Vita autem ruſtica, quam tu agreſtem vocas, parſimoniæ, diligentiæ, iuſtitiæ magiſtra eſt*, quod dilatatur variis adiunctis: *Nam ibi licet amœniſſimo ruris aſpectu frui, liberâ veterum philoſophorum & Poetarum lectione inertibus horis oblectari, ſomno molli & quieto, ſecuris frugalibúſq; cibis, carâ ſodalitate domeſticorum & vernarum, liberâ compotatione: Philoſophiâ, diſputatione, facetâ demúq; confabulatione, quæ ſunt mira vitæ ruſticæ condimenta. Quod ſi quis fortè inciderit in laudationem opum, continuò reprehendi ur à ſodalitio, miſeriam illarum poſſeſſionem & inquietam docente.*

4. Poeta vtitur hic tanquam argumento aliunde ſumto, eleganti & valdè appoſito ad hanc contentionem apologo, de mure ruſtico & vrbano, quorum nominibus adumbratur vtriuſque vitæ ratio, de qua hic agitur: vel potiùs Horatius vitæ ruſticæ ſtudioſiſſimus, & Mæcenas vrbanæ appetentiſſimus κατὰ τὸ ἐπιμύθιον adſignificantur. Quò etiam nos ducit velut manu topographia huius prærupti nemoris, ad ſitum Horatianæ villæ proximè accedentis. Itaque hic apologus, quanquam à Dialecticis in aſſumtis numeratus ſit; poteſt tamen modo ſimilium enunciari: *Vt mus ruſticus citò faſtidiuit cultum vrbanæ vitæ exploratum: ſic Horatius vitam Mæcenatis expertus, noluit ſequi.* Mures illi ſeſe mutuis hoſpitiis exceperunt, & facto vtriuſque vitæ periculo, mus ruſticus vitam ruſticam prætulit vrbanæ: vnde, quod volebat, Poeta prudenter effecit, *vitam ruſticam mediocri rerum ſtatu contentam vrbanæ longè anteponendam, quanquam hæc in ſumma earundem abundantia verſari videatur.* Mus ruſticus viſitatur ab vrbano & ei prior cænam parat, qui variis effectis deſcribitur, quibus inſeruntur hæc diuerſa: *Quanquam hic conuiuator parcè ac duriter viuere ſolitus eſſet: veteris tamen hoſpitis cauſsâ omne ſuum penus & omnes cellulas & arculas perſcrutatus eſt, vt animo ſoluto & alacri hunc tractaret, & ſe vilioribus intereà illis cibis paſcebat.*

5. Cohortatio eſt vrbani muris ad ruſticum, de migrando in vrbem rure: cuius ratio prima eſt *ex incommoditate loci* & comparatione eiuſdem, *qui non eſt vrbi præferendus, nec illius feræ hominibus vrbis.* Altera eſt ex adiuncta *vitæ breuitate, quæ, dum licet, omni iucunditati danda ſit.* Eódem Euripides inuitat, quum Herculem inducit, iiſdem argumentis vtentem in Alceſtide ad hilaritatem vitæ ſuadendam:

Βροτοῖς ἅπασι κατθανεῖν ὀφείλεται·
Κ' οὐκ ἔστι θνητῶν ὅστις ἐξεπίσταται
Τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται.
Τὸ τῆς τύχης γὰρ ἀφανὲς οἷ προβήσεται,
Κἄστ' οὐ διδακτὸν, οὐδ' ἁλίσκεται τέχνῃ.
Ταῦτ' οὖν ἀκούσας καὶ μαθὼν ἐμοῦ πάρα,
Εὔφραινε σαυτὸν, πῖνε· τὸν καθ' ἡμέραν
Βίον λογίζου σὸν, τὰ δ' ἄλλα τῆς τύχης.

Omnes homines morti debentur: neque quiſquam certè nouit an die craſtino victurus ſit. Nam cæcus rerum ſucceſſus ipſum antecedet, qui nec doctrinâ, neque arte comprehendi poteſt. Hæc vbi à me audieris & intellexeris; te ipſum belliſſimè oblecta, bibe: præſentem vitam deputa tuam, reliqua Fortunæ. Reliquum Satyræ conſumitur in deſcribenda vtriúſque muris profectione & aduentu in magnificas vrbis ædes, variis adiunctis & euentis explicatas: quibus exterritus mus ruſticus ſubitò rus voluit remigrare, & huic longè poſthabuit pingues vrbis reliquias è lautis cænis, ὡς ἐπιμυθιούμενος, frugalis vitæ quietem curis ſumtuoſiſſimæ præferendam.

Enarratio Grammatica.

IN *votis.*] Perſius hoc imitatus eſt Sat. 3. *Quid dexter ſenio ferret Scire erat in voto*: pro quo dicit Cicero lib. 2. ad Famil. Epiſt. 1. in omnibus tuis rebus meis optatis fortuna reſpondit. Item eiuſdem lib. Epiſt. 13. ad Cælium, *quid eſt cauſſæ, cur mihi non ſit in optatis complecti hominem?* Deflectitur autem ſic acceptum *votum* non ex hac notione verbi, quæ eſt in promittendo, ſed ex altera, quæ eſt in optando, quemadmodum hîc ipſe ſumit l. 1. Epiſt. 4.

Quid voueat dulci nutricula maius alumno,
Quàm ſapere? ----

Id eſt, quid magis optet & cupiat. Valet igitur, *hoc erat in votis*, hoc veniebat in votum, vt ipſe loquitur Epiſt. 11. id eſt, hoc vouebam & optabam, vbi explenda eſt ellipſis, vt modus agri eſſet mihi non ita magnus: vel diaſaphetica particula, *nempe, ſcilicet* ſubintelligenda, *hoc erat in votis, nempe modus agri non ita magnus*: quam tamen boni Latinitatis auctores non ſolent exprimere. Hæc autem phraſis Græcè pronunciatur, *διὰ τῆς εὐχῆς ἦν μοι τοῦτο, ἢ εἰς ἐπιθυμίαν τοῦτο ἀφικόμην*. hoc optabam, vel, vt locutus eſt Epodis 7. hoc ſecundùm mea vota erat.

Hortus.] Inclinatur hæc vox Feſto & Iſidoro ab *orior*, quamuis prior ſyllaba denſetur, quòd illic ſemper naſcatur aliquid, nec vnquam hortus ſit ſine fructu, vt alia terra ſemel quotannis ferax, & ob hanc commoditatem Cato in dialogo de ſenectute appellat hortum alteram villæ ſuccidiam optimam & maximam, Gallicè, *le ſecond lard tresbon.* Vox autem Græca *κῆπος* huic notione reſpondens ab Heſychio definitur, *τόπος ὁ περιπνεόμενος καὶ εὐήνεμος καὶ τῶν δένδρων ἡμέρων καὶ τῶν λαχάνων*, id eſt, *locus arboribus & oleribus conſitus, & ventis expoſitus ſecundis.* *κάπος γὰρ λέγεται πνεῦμα.*

Iugis aquæ.] Ita Cicero dicit puteum & aquam iugem, quod Græci efferunt *φρέαρ καὶ ὕδωρ καὶ πηγὴν ἀέναον*: *quòd perpetuò fluant.* Ita *τὸ διηνεκὲς τῆς πηγῆς, perennis & perpetua fontis ſcaturigo*: quod poſterius rationem temporis & loci adſignificat & propriè ad res corporeas, continuas & fixas refertur quæ continuâ ſerie in longum tendunt, atque, vt hoc obiter dicam, *τὸ διηνεκὲς ἐκ τοῦ ἠνεκής, protentus*, & hoc ab *ἤνεκται* fit ſublato *ταυ* & *αι* in *ης*, à themate *ἐνέχω*. Vnde Homerus dicit Ἰλιάδ. μ. *ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέεσσ' ἀραρυῖαι*, *Quercus magnis & porrectis radicibus nixæ*, id eſt Euſtathio, *ῥίζαι διὰ πολλοῦ τόπου ἐκτεταμέναι, radices per diuerſa loca importatæ*: ſic ὁδοὺς. ῥάβδους, νῶτα διηνεκῆ, *vias, virgas, terga* Græci dicunt *in longum producta*: de quibus non equidem legi

legi τὸ *iuge* posse pronunciari: rectè quidem translatè Plaut. in Pseud. dicit, *Nam ei mihi thesaurus iugis in nostra est domo.* pro inexhausta copia.

Super his.] Pro hoc antè Sat. 5. dixit, *illud ad hæc iubeo.* Græci, ἐπὶ τούτοις, πρὸς τούτοις, quibus & accessio & superlatio quædam designatur, vt hîc vltra hortum & fontem perennem sylua etiam optatur, vt ad exiguum agri modulum accedere posset: itáque ad moderatum vitæ rusticæ vsum nihil desiderari videtur.

Di auctius.] Id est, Dii cumulârunt me pluribus atque melioribus bonis, quàm optâram & postulâram.

Bene est.] Quidam interpretantur, καλῶς πάντα ἔχει, *rectè habent omnia.* Quidam tamen putant posse sumi, vt illud Terentii in Heaut. 2. 1. *Tum quod dem ei rectè est,* pro satis: in quo etiam nonnulli putant esse ironiam. Sensus igitur hic est: quod Dii mihi dederunt, bene est, i. satis est mihi. Alii deniq; accipiunt, ὡς διὰ χαριστηρίου ὁμολογίας καὶ εὐχῆς, *tanquam esset oratio, quâ gratiæ agerentur, beneficiáq; prædicarentur.*

Maiâ nate.] Iam antea dictum est de Mercurio Ode 2. l. 1. & 10. eiusdem & Sat. 3. huius libri.

Vt propria.] Breuiter hanc vocem notauimus in Rhetoricis Od. 2. l. 2. in fine, sed apertiùs vis eius demonstranda est ex aliis locis & scriptoribus: primum ex Epist. 2. l. 2. huius auctoris adhibetur quædam definitio proprii:

--- Tanquam
Sit proprium quidquam, puncto quod mobilis horæ
Permutet Dominos. ---

Quam quidem videtur Poeta mutuatus à Myside Terentiana Act. 4. Sc. 3. Andriæ, vbi illa queritur abalienatum esse Pamphilum, vndè conficit nihil esse cuiquam proprium, id est, firmum, stabile, certum, perpetuum ac semper propinquum, sed omnia esse mutua, quòd illa modò sint tua, modò mea, modò huius, modò illius, denique mutabilia, fluxa & caduca. Videtur Cicero epist. 30. ad famil. Curium l. 7. definire τὸ *proprium,* quum ita scripsit, *Quando te Attici nostri proprium esse scribis mancipio & nexu, meum autem vsu & fructu, contentus isto sum. Id enim cuiusque est* proprium, quo quisque fruitur atque vtitur: hæc autem est interpretatio eorum, quæ Curius epistol. præcedente scripserat ad Ciceronem. *Si vales, bene: sum enim χρήσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici nostri: Ergo fructus est tuus, mancipium illius,* id est, *proprietas & dominium,* vitam autem hominum contrà, è lib. 3. Lucretii sic æstimamus,

Sic aliud de alio, numquam desistit oriri:
Vitaq; mancipio nulli datur, omnibus vsu.

hîc intelligatur τὸ *nulli datur,* tanquam pro eo additum esset, propria & perpetua, sed solùm ad tempus vtenda illi conceditur: eam ob rem idem spiritum habet tantummodò precarium, quod est Vlpiano in *leg. 1. ff. de precario* quidquid precibus petenti vtendum conceditur tandiu, quamdiu is, qui concessit, patitur, quod Lucretius vocat vsum: Sed mancipium lib. 2. ff. de origine Iuris *est dominii comparatio* & ius proprium possidendi aut per alienationem, id est, per emtionem seruatâ mancipii lege, aut per donationem, aut per cessionem in iure: his enim modis rei cuiusque possunt domini fieri, eamque quasi manucapere. Itaque Pamphilus Act. 5. Sce. 5. Andriæ affirmat, proprium tantùm in Deos immortales cadere posse:

Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt, id est, semper illis inhærent, nec indè recedunt vnquam: quò pertinent hæc duo iambica. Senecæ Epist. 8. *Non est tuum Fortuna quod fecit tuum. Dari bonum quod potuit auferri potest.* Quoniam verò ἀθάνατός ἐστιν ἀρετή, *virtus est immortalis,* è sententia sapientis Periandri, sola ex omnibus rebus solet propria esse hominum ipsâ præditorum, ideóque Cleobulus vnus è septem, τῆς ἀρετῆς οἰκεῖόν ἐστι τὴν κακίαν μισεῖν. Summi tamen beneficii loco pollicetur Iuno Aeolo Aeneid. 1. se facturam ipsius propriam Deiopeiam, quod interpretatur Seruius perpetuam, ac sine diuortio cum ipso semper victuram: vbi notes Poetam cognatis vocib. vsum fuisse, quum propriam dicari & connubio stabili iungi ferè idem sonent. Similis interpretatio repetitur in hunc vers. 6. Æneid.

--- Nimium vobis Romana propago
Visa potens, Superi, propria hæc si dona fuissent.

id est, perpetua. Similis est explicatio vers. Aeneid. 3. *hæc nobis propriæ sedes,* i. perpetuæ. Addam ad extremum Cic. locum è lib. 9. Epist. 18. ad Attic. τέτλαθι, κύντερον, *ne illud quidem nostrum proprium:* vbi Cicero verbis Vlyssis consolatur Atticum, consiliis Cæsaris, plenis suspicione tyrannidis, valdè territum. Hæc, inquit, perfer, qui tuleris grauius, quum indignissimè exsulâsti lege Clodiâ eiectus: quod enim nobis indè videtur imminere, non erit proprium, id est perpetuum, aut semper futurum, sed breui fiet eiusdem mutatio. Integer autem versus verborum Vlyssis citatus antè Satyr. 5. & est ab Horatio conuersus. Vtrum verò hæ voces Græcè τὸ κύριον καὶ τὸ ἴδιον καὶ οἰκεῖον, hanc significandi rationem possint subire, non planè mihi constat. Scio equidem τῷ ἰδίῳ, ὡς ὁμογόνῳ τοῖς πράγμασι, ταῦτα ἀλλότριον, κοινὸν, δημόσιον, ἐναντιοῦσθαι, & modò de tertia dictum est è Cleobulo. Itaq; doctioribus Hellenismi hæc consideranda relinquo.

Si neque maiorem.] Quidam volunt hîc τὸ, *si* ter positum αἰτιολογικὸν, οὐχ ὑποθετικὸν vel potius συνημμένον εἶναι. ego verò posterius malo retinere, vt ostentationis & arrogantiæ minoris, quàm prius. Valet igitur hoc loco, si non auxi fortunas meas artibus iniquis, nec luxu, nec inutili sumtu quidquam de illis diminui.

Nihil horum.] Hoc sonat, si à Diis immortalibus opto & precor, vt hæc mihi fiant & eueniant, quæ sequuntur. Cic. 1. de nat. Deo. congeminat hæc, vt cognata, colere, precari, & venerari: & certè hoc postremum *stultus veneror,* pro stultè appositissimum est ad vim auaritiæ notandam. Ita enim D. Paul. ad Ephes. c. 5. definit τὸν πλεονέκτην, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης· τὴν δὲ πλεονεξίαν ad Coloss. 3 ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, id est, auarum, qui est idolorum cultor, auaritiam autem, quæ est idolorum cultus & radix omnium malorum, vt idem Apost. 1. ad Timot. 6. ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδύναις πολλαῖς id est, *auaritia enim est radix omnium malorum, ad quam multi nimis attenti aberrarunt à Christiana religione, & sese multis vndique doloribus confixerunt.* Meritò igitur Poeta, licet Ethnicus, talem diuitiarum venerationem damnat, & sic videtur omnes docere, vt idem faciant, quum cernamus omnem non modò in Deum caritatem, verùm etiam in homines reliquos amorem & humanitatem exuere eum, quicúnque est pleonectes.

O si angulus.] Formula est optationis, qualis est Odyss. γ. Telemachi ad Nestorem.

Αἲ γὰρ ἐμοὶ τοσσήνδε θεοὶ δύναμιν περιθεῖεν!
Vtinam dedissent Dii mihi tantum roboris!

Vbi Eustathius notat εὐχὴ ἐπὶ ἀμύνῃ τὸ αἲ γὰρ ἐμοί, *optatio est auxilii ad propulsandam iniuriam.* Particula autem

ἂ est loco *τ8 αἴθε*, vt sæpè *εἰ loco τ8 εἴθε*, qualis est optatio Oedipi Tyran. sub initium Tragœdiæ de ipsius nomine:

> *Ὦ'ναξ Ἄπολλον, εἰ γὰρ ἐν τύχῃ γέ τῳ*
> *Σωτῆρι βαίη, λαμπρὸς ὥσπερ ὄμματι.*
> *O Rex Apollo, vtinam in fortuna salutari aliqua*
> *Sic veniat (Creon) vt id vultu præ se fert!*

Hæ sunt omnes optandi notæ. Hoc autem genus imitatus est Persius Sat. 2. *o si ebullet*, id est, vtinam funus patrui euanescat more bullæ. Virg. 6. Aeneid. seorsim dicit:

> *Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus*
> *Ostendat!*

Interdum, vt hîc, coniunctim:

> *O mihi præteritos referat si Iuppiter annos!*

Præterea Etymon anguli est Varroni lib. 1. de ling. Lat. ab angustia: sed Festo à voce Græca *ἀγκύλον*, quod est curuum & aduncum, & attribui solitum arcui & vngulis aquilarum. Auarus optat hîc, vt ad suũ addatur minuta portiuncula vicini agri, quæ inæqualitatem deformitatemque afferat agro suo.

Vrnam.] De Veriverbio huius vocis vide Grammatica Odes 3. l. 2. Sensus autem est: vtinam fortuna ostendat mihi abditum in aliquo loco thesaurum, sicut ostendit illi quondam, qui mercenarius & mercatus emtum agrum ipse arauit, & diues factus est fauore Herculis.

Quà.] I. in aliqua parte. Eò retexui orationem, quò d viderem eam sub obscuram propter Ellipses & dissoluta verba: sed in, *qui mercenarius*, est hic Hellenismus *ὢν μισθωτὸς*, qui mercede est conductus. Quid autem sit Thesaurus vide lib. 41. ff. Tit. de acquir. rer. dom. Paulò aliter tamen Agell. describit: *quos*, inquit, *Thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos dixisse flagussas, quòd in eos non rude æs argentumq;, sed flata signataque pecunia conderetur*: quidam putant vocem esse coniunctam *ἐκ τῆς θήκης καὶ τ8 αὔρου*, vt sit conditorium pecuniæ. Hoc enim nomine veteres Græci pecuniam vocabant: quâ qui abundabat, *αὖρος* dicebatur: alii tamen inde Thesaurum dici putant, quòd *εἰς αὔριον*, in crastinum sit repositus, vt sit *θέσις εἰς αὔριον*. Hebræi autem *otsar*, dicunt à recondendo *atsar*, quò videtur pertinere illud D. Pauli c. 16. Epist. 1. ad Corinth. *ἕκαστος ὑμῶν παρ' ἑαυτῷ τιθέτω θησαυρίζων, ὅ, τι ἂν εὐοδῶται*, i. e. *quisque vestrum apud sese ponat recondens*, quod primo quoq; die hebdomadis in collectam pauperum conferat *pro ratione benignitatis erga se diuinæ*.

Amico Hercule.] Auctor Adagiorum huius meminit: ac præterea Diodorus lib. 5. memorat Herculem ab antiquitate habitum fuisse Deum lucri & diuitiarum, & harum decimam ipsi solutam à M. Crasso, Lucullo, & Sylla: in ara autem maxima colebatur, vbi bos mactabatur, cuius sacrificii descriptio est Aeneid. 8. ad hæc verba, *dixerat Herculeâ bicolor &c.* Quidam referunt hunc locum ad fabulam rustici cuiusdam, cui Hercules inter somnum indicauit thesaurum.

Quod adest.] I. si sum contentus & delector eo, quod in præsenti habeo. Est quoque in *gratum iuuat*, Ellipsis & dissolutio, pro, si, quod mihi nunc adest, gratum est & iuuat.

Pingue pecus.] Conseruationem & amplificationem datorum postulat, boues, oues, sues, greges denique & armenta pinguefaciendo, & agros, vites, reliquásque arbores fœcundando, ac ingenium sibi exacuendo.

Et in arcem.] Id valet, postquam me recepero in meam villam, ante omnia versibus celebrabo Deos agrestes. Hîc enim *Musa pedestris* sonat rustica & syluestris. Itaq; hoc sensu, *Satyra & Musa* pendent à comparatiuo *prius*. Quum autè interpretamur de argumento & re, quam priùs tractabit Satyrica compositione ad familiarem orationem & solutam accedente, tum eædem voces casus erunt modi. Prior tamen interpretatio videtur antepònenda.

Plumbeus Auster.] Hic ventus Græcè dicitur *νότος, ὃς μὲν εἰς τὴν νόσον παραλαλεῖται· τότε γὰρ διαπνέοντος τὰ τῆς λειποψυχίας γίγνεται*. *Huius enim perflatu defectio facultatis animosæ gignitur.* Eam ob rem diximus *illum audere ad morbum* vocis affinitate, de quo sæpè dictum fuit anteà, vt Ode 14. lib. 2. *nocentem corporibus metuemus Austrum*.

Ambitio.] Definitur hic affectus, immodica honoris cupiditas, quam vox Græca *φιλοτιμία* præ se fert: de qua l. 4. Ethic.

Libitinæ quæstus.] Qui fit è venditione rerum ad funera magnifica necessariarum, quæ in æde Libitinæ curabantur à Libitinariis, pollinctoribus, præficis, Vespilonibus, sandapilariis, reliquisque designatoribus, & vt in æde Iunonis nomina nascentium, sic in illa Libitinæ morientium scribebantur: vnde Sueto. in Nerone cap. 39. *triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt*. Sed de Libitina vide Ode 30. lib. 3.

Matutine.] Plutarchus in Numa dubitare videtur, vtrum Ianus fuerit rex, an heros, an semideus: narrat tamen quid in vita fecerit, & cur bifrons dictus sit. Idémq; scribit *ἐν Ῥωμαικοῖς* principium diei & anni ab eo sumi. Itaq; quum antiquitas putaret per illum tanquam, per ianuam cæli, preces hominum & vota Diis facta ad eos perferri, primus omnium deuocabatur, præsésque operum, auctórque laborum, & vt sol alter, diespiter, tanquam diceres, diei pater, habebatur. Cicero lib. 2. de nat. Deor. dicit Ianum, pro quo etiam Eanum, ab eundo duxisse nomen. Munsterus contrà à voce Hebræa *Iain*, de qua sic Salomon cap. 20. vers. 1. *letsbaiain, vinum est scurrilis derisor*, scribit Ianum inclinari: quod primus crederetur inuenisse vinum, ideóque putat illum ab Ethnicis pro Noeo sumtum & cultum: de quo vide plura apud Macrob. lib. 1. Satur. & Seruium lib. 7. Aen. ad vers. *Sunt geminæ belli portæ*: & Athenæum lib. vltimo & Sat. 3. huius lib.

Libentiùs audis.] Sic Epist. 7. l. 1. loquitur:

> *Sæpè verecundum laudasti: rexq; paterq;*
> *Audisti coram*:

vtrobique videtur significari, quod Græci dicunt *ἀκούειν ἄριστα παρά τινος, ἢ εὐδοκιμεῖν παρὰ τοῖς ἄλλοις*, quod Terentius & Cic. per, *bene audire apud alios*, id est, bene dici & laudari ab illis, interpretantur.

Vnde homines.] A Iano incipiunt homines primos vitæ difficilis & actuosæ labores: qualis est vita vrbana. Hoc autem *labores operũ ac vitæ* dicitur *ἓν διὰ δυοῖν*, *vnum per duo, vitæ operosæ, vt arma virúmq;*, pro virum armatum.

Placitum.] I. sic visum est, decretum & institutum à Diis. Hoc autem verbum non est oblectationis, sed censuræ, conclusæq; deliberationis, quod Græci reddunt, *οὕτως ἔδοξε θεοῖς, ἢ οὕτω δέδοκται*.

Romæ sponsorem.] Variè hic locus sumitur: quidam enim putant Horatium sic Vrbis incommoda recensere, vt initiò se dicat cogi à Iano ad officium spondendi pro aliis: & quasi hoc munus sibi pergratum Poeta ostenderet, precari Ianum, vt ad id maturè ab ipso impellatur, ne quis fortè aliis sponsor hanc liberalis & ingenui animi gloriam in spondendo ipsi

præripiat.

præripiat. Neutrum meo iudicio neq; Ianum, neque Poetam satis decet hæc interpretatio, præsertim quũ vtrique notum sit ἀπόφθεγμα τȣ̃ Πιτ]ακȣ̃. ἐγγύη, παρὰ δ' ἄτη, *factæ sponsionis comes est noxa*: sponsor enim recipit in se rei ac consilii euentum, illique dependendum erit, quicquid pro alio spoponderit, & culpa, siqua commissa fuerit, præstanda. Præterea pugnat hæc expositio cum incommodorum vrbanorum commemoratione ac multò magis cum hac impia Poetæ responsione ad Ianum, *quid vis insane?* Alii sic interpretantur, vt de Iano tantum dicatur, tu Iane, impellis me ac vrges, vt præstem me officiosiorem aliis hoc munere fideiubẽdi. Non equidem improbo sententiam reliquorum, qui hîc agnoscunt orationem modificatam ad aliquem clientem, de qua suo loco.

Aquilo radit.] Sic Epo.16. Eurus radit arua.

Interiore gyro.] I. sub terram. Hoc autem intelligendum est è Proclo de sphæra obliqua: vbi sic ille: ὁ δὲ χειμερινὸς τροπικὸς κύκλος ὑπὸ τȣ̃ ὁρίζοντος τέμνεται οὕτως, ὥστε τὸ μὲν ἔλασσον τμῆμα ὑπὲρ γῆν γίνεται, τὸ δὲ μεῖζον ὑπὸ γῆν. *Itaq; Tropicus hybernus sic ab horizonte secatur, vt minor pars supra terram sit, vnde dies est breuior: maior verò sub terra, vnde illa dies est longior*: quod fit, quum Sol est in Capricorno: de quo Ode 6. lib. 2. Est autem in hoc disticho Ellipsis & Asyndetos discretiuarum cõiunctionum; quamuis dies sit breuissimus & frigidissimus, necessariò tamen eundum mihi est ad sponsionem.

Post modò.] I. posteà mihi, qui clarè & apertè promisi fideiussionem mihi nocituram, contendendum erit & elaborandum in turba, vt ante alios rem expediam & pro amico spondeam, caussam deniq; sponsionis disceptem: quod non fit sine iniuria alterius, qui me antecedebat, & hic à me retrusus posteà queritur, contumeliámq; in me iacit.

Quid vis.] Bifariam hoc exponitur. Quidam putant improbas esse querelas hominis pulsati: atque sequentia, *tu pulsas omne &c.* esse verba Poetæ seipsum alloquentis. Alii verò dicunt esse poscentis Horatium sponsorem, qui ipsum assiduis iratisque precibus fatigat, ne tantopere festinet ad Fabianum arcum, nec luctetur in turba quum possit omne obstaculum repellere ad Mæcenatem profectus. Ad eum igitur properè redeat rei benè memor: vbi facilè, quicquid videtur obesse, tolletur. Hic sensus præstat aliis.

Improbus.] Poeta loquitur de acerrimo studio improbissimóque labore clientis ad eum assiduè solicitandum.

Hoc iuuat.] Quibusdam placet pronomine *hoc*, luctam in turba demonstrari, quâ dicit se delectari: sed satius est intelligi de consilio & admonitione clientis, qui monet eundum esse ad Mæcenatem, ac illi rem verè explicandam: quod Horatius ironicῶs respondet sibi valdè probari & esse cordi. A *mel* deflectitur *melli* casus dandi eiusdem syntaxeῶs, atque illud Ciceronis ad Attic. lib. 13. *Ea res nobis fuit delectationi.*

At simul.] I. quum primùm ad ædes Mæcenatis veni, quæ erant in Esquiliis infelicibus, de quibus vide 5. Epod. & Satyr. 8. lib. 1. infinita alia negotia & curæ me circumpalârunt: ac primùm quidem nuncius significat Roscio esse opus meo patrocinio postridie horâ secundâ: sic Terent. in Eunuch. Act. 2. Sc. 3. *cras est mihi iudicium, quid tum? vt diligenter nuncies patri, aduocatus manè mihi esse vt meminerit.*

Puteal.] Quidam Puteal definiunt tribunali & subsellio Prætoris, quod tamen minimè Iosepho Scaligero probatur in castig. in Sext. Pomp. quem consules & inde in summa disces, tribunal Prætoris fuisse ad Puteal: non autem hoc fuisse tribunal: alii loco fœnoratorum: alii Basilicæ, vbi Scribonius Libo primum Tribunal collocauit propinquum foro Romano, Ianis duobus, arcuiq; Fabiano. Sed placet huc proferre verba Cælii Rodogini è lib. 10. cap. 27. explicantis alios locos huc pertinentes: vnum Persii Sat. 4. *Si puteal multâ cautus vibice flagellas.*

Id est, si tu creditor callidus vexas tuos obæratos seueritate iudicii: ex hoc igitur loco ad Puteal exercebantur iudicia. Alterum huius Poetæ est ex Epist. 19.

— *Forum Putealq; Libonis. Mandabo siccis.*

Vbi in veteribus libris se comperisse scribit, in Comitii gradibus ipsis fuisse Attii Næuii statuam capite velato: quo in loco is cotem nouaculâ discidit, qui locus è Dionysio Halicarn. l. 4. puteus vocatur à Romanis, vbi erat ara subterranea. Cic. 1. de diuin. *Cotem, inquit, & illam defossam in Comitio, supráq; impositum Puteal accepimus, ex eo euenit, vt & Tarquinius Priscus augure Attio Næuio, qui priùs subulcus propter paupertatem fuerat, vteretur, & populus de suis rebus ad eum referret.* Est autem Puteal e Pomponio. ff. de Act. em. & vend. quo putei operiuntur, velut vmbellâ vel petaso. Legitur quoq; in Græcorum Thesauris fuisse in Attica iuri dicendo stationem siue iudiciale forum, quod diceretur ἐν φρέατι *in puteo*, vbi caussæ imprudentium interfectorum agitabantur.

De re communi.] Hunc locum quidam interpretantur de negotio publico: alii de re ad Horatium & ad Scribas communiter attinente: vnde multi suspicantur Poetam fuisse de curia Scribarum, de qua Sat. 5. li. 1. Valet autem, *de re communi*, pro re magna, vel propter rem. Ita boni Latinitatis auctores vsurpant *de*, vt Terentius 3. 2. Eunuch. *Ecquid nos amas de fidicina isthac?* Cicero quoq; 3. in Verrem. *flebat vterq;, non de suo supplicio, sed pater de filii morte, de patris filius*, i. propter fidicinam & mortem: sic Sat. 5. l. 1.

Missi magnis de rebus vterq; legati.

Imprimat.] I. cura, vt Mæcenas obsignet has tabellas. In *dixeris* intellige *si dixeris, experiar* (pro hoc Terentius dicit, periculum faciam: Græci, διάπειραν λήψω ἢ πρόπειραν ποιήσομαι, i. prætentabo Ciceroni) respondet statim supplex, *potes, si vis, efficere*, vt tabulæ obsignentur à Mæcenate.

Septimus.] Eleuat gratiam Poeta, quâ putabatur vulgò plurimùm valere apud Mæcenatem, vt se molestiis postulantium expediret, quum audiret Mæcenati opus esse tantum opera Poetę ad res leues, minutas & iocosas, non ad graues & serias, quales memorantur hîc sermones.

Hoc genus.] I. leues & vulgares sermones eius generis, qualis est Antiptosis l. 6. Ep. ad Fam. Thoranium. *Ita viximus, & id ætatis iam sumus, vt omnia, quæ non nostrâ culpâ nobis accedant, fortiter ferre debeamus*: pro sumus iam eius ætatis.

Thrax.] E iocosis percontationibus Mæcenatis tres hîc enumerantur: prima est de notione temporis instantis: hæc est altera de præstantia gladiatoris: sed hîc dubitatur vtrum Thrax Gallina faciat vnum par cum Syro commissum & compositum: vnde Cic. lib. 2. ad Fam. Epist. 8. compositiones gladiatorum ad certamen dicit: an Thrax vnus sit gladiator, & Gallina alter: ideóque legunt, an Gallina sit par Syro: quod posterius videtur magis probandum. Nam si Thrax est Gallina, id est, inualidus & parùm fortis gladiator, inconsideratè quæreretur, vtrùm æquiparandus esset Syro, siue superiori, siue inferiori. Itaq; placet

mihi lectio & interpretatio illa, quæ tres gladiatores diuersarum nationum agnoscit inter se comparari: sunt tamen, qui duo tantùm gladiatorum genera constituunt, vnum Thracum siue Threcum & Retiariorum: alterum Gallorum & Myrmillonum: qui duo sunt iidem: quales inter se sunt etiam priores tres: Gallina autem per iocum aut propter metrum dixisse Poetam, à quo petere solebat Mæcenas, vter gladiatorum, Thráxne, an Gallus esset par Syro. Hæc opinio non dissimilis est posteriori, vbi tres etiam apparent diuersæ gentis gladiatores. Verba tamen veteris interpretis, *Threx Gallina fuit secutor, Syrus autem Retiarius*, videntur agnoscere tantum duos: cuius interpretationis causâ interpres ille fuit Iusto Lipsio ludus & iocus, quòd sic Threcem confuderit cum Secutore: quos censet lib. 2. c. 9. Saturnal. armis & ratione pugnæ diuersos. Genus autem & discrimen Gladiatorum habes ibidem, sed cap. 7. in hac classe, *Secutores Retiarios, Threces, Myrmillones, Hoplomachos, Samnites, Essedarios, Andabatas, Dimacheros, Laquearios.* Quidam legunt Thræx admoniti à Festo, cui Thræces dicuntur gladiatores ratione parmularum Thraciarum. Quod ad Thrax & Thræx attinet, nomina sunt eiusdem gentis ταυτοδυύναμα sub diuersa dialecto, prius communi, posterius Ionica, vt Ode 24. l. 1. attigimus: vtrumque scribitur integré atque Græcè Θρᾷιξ ϰ Θρήιξ item concisè Θρᾷξ ϰ Θρήξ: quod factum creditur ἐκ τοῦ θορεῖν ϰ ἀΐσσειν, id est, ex verbis concitatum sonantibus naturæ impetum, quali historiæ narrant Thracas præditos fuisse. De ratione autem huiusmodi nominũ lege parecbolas Eustathi in Ἰλιαδ. Δ subinitium: verior est hæc etymologia, quàm illa in Gram. odes 16. lib. 1. notata. Idem auctor docet in duello alterum gladiatorum vocari Retiarum: cuius meminit Suetonius in Claudio cap. 34. *de ipsius crudelitate, quocunque gladiatorio munere, vel suo vel alieno, etiam fortè prolapsos iugulari iubebat, maximè Retiarios, vt exspirantium faciem videret.* alterum Secutorem & Myrmillonem, quo Cicero vtitur 5. & 6. Philip. & Iuuen. Sat. 6. a quodam armaturæ genere Myrmillonico, in cuius galeis effigies piscis insculpta erat, quo Galli vtebantur. Iustus Lipsius lib. 2. Saturnal. Serm. cap. 10. putat Gallos dictos Myrmillones, quod grauitate armaturæ viderentur repere, non incedere: vnde Crupellarii & Crupellares & Prorepi vocabantur, & ad hoc firmandum profert è lib. 23. Ammiani hoc de Persis, *Pedites in speciem Myrmillonum contecti iussa faciunt.* Tertia denique percontatio est vulgaris sermo de mutata cæli affectione.

Rimosa.] Repetatur à superiori, Mæcenas mihi tantùm concredebat ea, quæ possent cuiuis committi & diuulgari. Videretur hic taciturnitas commendari in Mæcenate, nisi de ipso scriptum reliquisset Sueto. in Oct. c. 66. *Desiderauit nonnunquam & M. Agrippæ patientiam & Mæcenatis taciturnitatem: quod his secretum de comperta Murenæ coniuratione vxori Terentiæ prodidisset.*

Per totum.] Ellipsis est verbi, fui magis obnoxius inuidiæ iam inde à principio familiaritatis, in quam veni cum Mæcenate. Notandum est hic ἐννικῶς in diem & horam dictum more Græcorum καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν pro in dies & horas: quod tempus perpetuum & inuidiæ incrementum comparatiuo videtur indicari.

Subiectior.] I. maiorem mihi collegi inuidiam multorum ex hac familiaritate.

Nostra ludos.] Variè exponitur hic locus: Quidam enim interpretantur quasi verba sint Poetæ, qui memorat sermonem maleuolorum, si Mæcenas interfuerat ludis publicis, & vnà cum eo adfuerat Horatius, aut in campo Martio vnà luserat, omnes dicere & laudare fortunas illius, qui tantum haberet amicum. Alii exponunt de populo sic loquente: Horatius homo plebeius & priuatus, vt nos, solebat vnà nobiscum de extrema cauea olim ludos spectare: iam nũc vtitur familiariter Mæcenate, nec ab eius latere comitatúque vnquam discedit. Triplex autem est hic ellipsis, primum connexiuæ si, deinde in, *omnes*, substantiui, maleuoli vel inuidi homines: postremò verbi, *dicunt*. Sententia igitur est: si noster popularis Horatius vnà spectauerat ludos: si in campo luserat; omnes inuidi statim dicunt, quàm Horatius est fortunatus! Hinc liquet quàm ineptè nonnulli τὸ *Fortunæ filius*, intelligant de Mæcenate.

Frigidus.] Ellipsis est alia, pro, si quis nuncius horribilis affertur, protinus omnes, qui mihi occurrunt percontantur ex me, quid audierim de hostibus pop. Rom. Posset etiam *frigidus rumor* exponi, vt illud Sophoclis in Οἰδίπ. Τύραν. τὰ κωφὰ καὶ παλαιὰ ἔπη, *vani & obsoleti rumores*, quos vetus interpres interpretatur, ψυχρὰ καὶ οὐδὲν σαφὲς ἔχοντα. τὰ ψιθυρίσματα, *nouos frigidos nec certi quicquam nuntiantes, ac velut leues susurros.* Triclinius autem μάταια καὶ ἀσύστατα, *vanos & inconstantes.* Opus ita dicitur frigere, quum intermittitur & desinit: contrà, feruere, quum celeratur & fit diligenter. Sed rumor definitur à Cic. in Orat. pro Plancio & lib. Epist. 8. ad Fam. *rumor est fama incerta sine capite*, sine auctore, ipse tantùm nuncius.

A rostris. &c.] Notatum fuit Epodis quartis adversum, *Quid attinet tot nauium graui rostrata duci pondere*: quo tempore, ex qua materia, & quo in loco extructa fuerunt rostra. Nũc autem ad id addam, in rostris leges ferri solitas, agi caussas, ad populum haberi conciones: quæ duo Romæ fuisse memoriæ proditum est: quorum noua sita fuerunt ad radices Palatii: vetera apud Curiam in Comitio. T. Liuius, Plutarchus in vita Ciceronis, Dio lib. 47. scribunt Antonium curasse caput Ciceronis interfecti amputatum, & ipsi allatum in rostris inter duas manus collocandum.

Hic versus *Semper eris derisor ad omnes Di exagitent me*, mẽdosè est scriptus & distinctus, sic igitur restituatur,

Semper eris derisor, at omnes di exagitent me.

Militibus.] Altera percontatio, an Augustus daturus esset militibus prædia ex Italo solo, an Siculo, vt pollicitus erat. Sicilia autem dicitur Triquetra à tribus promontoriis, Pachino, Lilybæo & Peloro, vt Græcè τριγωνία & τριγλωχῖνα, *à tribus angulis*, & à totidem collis τρίακρον.

Vnum mortalem.] I. mirantur me fidelem arcani custodem. In *silenti* apocope est metri caussâ, ac præterea rectio, qualis est, *hospes multi ioci, sed pauci cibi.*

Iurantem me.] Hoc Gallicè interpreteris, *quand ie leur afferme par iurement, que ie ne sçay rien de nouueau, ils m'estiment auec admiration que ie suis l'homme seul qui sçait bien taire vn secret*: vnde Ouid. *Exigua est virtus præstare silentia reb.* qđ Græcè dicit, παρέχειν τοῖς πράγμασι σιωπήν.

Perditur lux.] I. inutiliter percontando dies consumitur.

Quando licebit.] I. quando potero curas & molestias rei vrbanæ obliuione delere? Horas inertes appellat tempus, quod sibi vacuum solet dare ad animum iocis & ludis relaxandum, intermissis grauioribus negotiis.

Faba.] Hoc rusticæ vitæ desiderio irridet facetè ἀκυαμοφαγίαν Pythagoreorum, de qua lege Agellium l. 4. c. 11. & prouerb. *à fabis abstineto*, Laertiũ ex Aristotele;

tele: Cic.l.1.de Diuinat. Faba verò κύαμος Græcè dicitur παρὰ τὸ κύειν τὸ αἷμα, *à concipiendo sanguine.* Agellius tamen ibidem ex Empedocle deflectit à profluuio rei Venereæ, & tum κύαμοι sunt ὄρχεις εἰς τὸ κύειν δεινοί, ἢ αἴτιοι τοῦ κύειν, id est, *ad mulierem grauidandam idonei:* atque tum videretur explicandum, *à venere abstineto.*

Lardo.] Macrobius putat lardum dici quasi largè aridum, de quo vide Plin.l.8.c.11.

Noctes.] I. o nocturnæ cænæ, νυκτερινὰ δεῖπνα Græcè, quæ nocte in summo silentio, maximâque quiete apparantur, dantúrque Diis & hominibus iucundè sine luxu, & quas placidus somnus consequitur. De tali cæna lege lib. 7. Arnob. contra Gentes & Sueto. in August. cap. 77. tam gratâ & suaui cænâ Plautus in Pseud. dicit Iouem frui, *Eum in odorem cœnat Iupiter quotidiè.*

Larem proprium.] Lares erant priuati & communes. Hic intelligitur de domestico & familiari: de quo vide Ode 12. l. 1. in Rhet.

Vernas.] Festus deducit vocem hanc à vere & natus ex ancilla ciuis Romani, quòd ver sit fœturæ tempus naturale. Ille Græcè dicitur οἰκογενὴς ἢ οἰκοτραφὴς, ἢ οἰκότριψ. Procax hîc dicitur ab assiduitate poscendi, Epithetum procis & meretricibus tributum.

Libatis dapibus.] Religiosa fuit ratio cænandi veteribus, qui è cæna sumebant aliquid Lari aliisque domesticis Diis, tanquam primitias offerendum. Nam modico vino aspergebant ignem, & in patellam μικρὸν κρέας dabant, vt è Varrone & Nonio apparet.

Prout cuiq;.] Versus gratiâ dixit *prout*, vbi simplex *vt* fuisset satis: sententia est: bibit quisq; inæquales cyathos pro suo arbitrio, sine symposiarcho: vbi Archiposia sui temporis obiter notatur.

Siccat calices.] Græcè ξηραίνει δύο κύλικας, ἢ ἐκπίνει. Ab hac enim Græca fluxit *Calix* vox Latina à Calido, quod in eo bibitur, dicta, vel ἀπὸ ξύλου, à ligno tornato: sed κύλιξ παρὰ τὸ κυλίεσθαι τῷ τρόχῳ, quòd volubili rotâ fiat.i.torno: vnde Plinius celebrauit Thericlem, qui è Terebintho calices faceret torno.

Legibus.] Notat τὴν ἀρχιποσίαν, magisterium & arbitrium bibendi ex aliena libidine & præscripto.

Seu quis fortis.] Acris & magnus potor, cui opus est amplis & acribus poculis largâq; potione, siue quis facilè, libentérq; modicâ madescit. Hic acria & modica manifestam habent antithesin, atq; rectè nonnulli putant legendum *cupit* pro *capit*, vt respondeat antecedenti, *prout cuiq; est libido.*

Ergo serui.] Hîc per *ergo* magis ordo significari videtur, quàm vlla rei ratio & conclusio, vt fit, εἶτα λόγος γίγνεται, quomodo sumitur τὸ *igitur* Act.1.Sc.1. vers. 1. Eunuch. *Quid igitur faciam?* vt Menander, εἶτα τί ποιήσω; sicut Donatus interpretatur.

Lepus saltet.] Nomen est cuiusdam saltatoris Archimimi, cuius iucundâ saltatione plurimùm Augustus delectabatur, atq; ex eiusdem dignitate hoc cognomen sibi inuenerat: quod magis significat se cum suis domesticis, aliisque conuictoribus solitum agitare fabulas conuiuales, non mentionem de villicis negotiis & alienis: sed sermonem moralem omnib. profuturum: cuius tres hîc nudæ proponuntur quæstiones. Prima est, vbi felicitas hominis sita sit: de qua Aristoteles li.1.Ethic. Secunda est de amicitia, de qua idem li.8. & Cicero in Lælio. Tertia est, quid bonum, & quid sit summum bonum, de quo summa est inter Philosophos contentio; Platonem, Aristotelem, Ciceronem.

Beati.] Beatus valet absolutè ὄλβιος, πλούσιος, sed hîc accipiendum videtur, vt Tuscul.5. vbi disputat id esse beatum, quod in genere suo expletum est: virtutem autē ipsiúsq; compotes, esse huiusmodi, ideò vtrúnque existimatur beatum. De numero conuiuarum & sermonibus lege Agellium l.3.c.11. Hic *garrire* non est futilem esse & ineptè loqui, sed iucundè commemorare rem vulgarem & intellectu facilem: cui opponitur agitare & exquirere rerum caussas. Hic Ceruius erat vnus è conuiuis, & iucundus vicinus: contrà Arelius pleonectes quidam & auarus.

Olim rusti.] Videtur hic mus esse de genere 4. bestiolarum, quas Salomon facit ad futurum prouidentiores aliis vel maioribus c.30. prouerb. versibus 24.25.26.27.28. vbi mures montani ponuntur loco secundo, quos Græci χοιρογρύλλιος ἢ χερσομῦς dicunt. Priscianus de præexercitamentis Rhet. post fabulæ definitionem sic illam firmat auctoritate vetustissimorum, Hesiodi, Archilochi, Horatii. Hesiodus vsus est fabulâ Lusciniæ, Archilochus vulpis, Horatius muris: aggregentur huc antiquiores & sanctiores apologi è l.2.reg.c.12. Nathanis ad Dauidem de facinore coarguendum & è 9 c.Iudic. Iothami de arboribus Regem eligentibus.

Accepisse.] Hoc verbum est conuiuatoris, quomodo Cicero vsus est in somnio Scipionis: *post regio apparatu accepti sermonem in multam noctem produximus.* Idem l.2.ad Famil. *non multi cibi hospitem accipies* Teren. Eun. Act.5.Sc.9. *accepit hominem nemo meliùs prorsus, atque prolixiùs:* vbi Donatus annotat, prius aduerbium indicare apparatum, posterius copiam, & verbum interpretatur per *pascit & inuitat*, vt Seruius & Nonius: sed meritò Valla l.6.c.7. vrbaniorem requirit explanationem in illis Grammaticis: quum τὸ pascere sit brutorum gregatim errantium, non autem hominum. Exponatur igitur decentiùs, admisisse conuiuam & adhibuisse in mensa, & vt dicet post de vrbano mure:

Ergo vbi purpurea porrectum in veste locauit
Agrestem.

Cauo.] Est ellipsis præpositionis *in*, quam Virg. expressit 1. Æneid.

Illos porticibus rex accipiebat in amplis.

Asper.] Hoc explico, vt studiis asperrima belli: cupiditate ostentandi & apponendi quæsita.

Attentus quæsitis.] Aliâ syntaxi Terentius dicit de senibus Adelph.5.3. *attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat &c.* Aliâ item Cicer. in Verrem: *diligens & attentus in re.*

Vt tamen. Quidam exponunt *vt*, pro ita tamen. Ego verò malo explicare plenè ac discretè, quamuis mus rusticus esset valdè ad aceruum suum attentus; soluit tamen animum tali curâ, & se relaxat hospitis gratiâ.

Quid multa] Exple Ellipsin particulæ *sed*, & verbi *dicam.* Hæc autem loquendi genera, quid multa? quid plura? quid multis opus est? quid pluribus opus est? quid verbis opus est? atq; adeo hæc, citra interrogationem, ne multa: ne multis: ne plura: ne pluribus: ne te plurib. morer: ne te multis teneam: ne sim prolixior: hęc, inquam, vsurpantur, quum orationem volumus in pauca contrahere.

Sepositi.] Syntaxis est Græca, quâ dicitur, φθονῶ σοι τούτου, pro quo ipsemet Sat.6. lib.1. dicit, *non honorem iure mihi inuideat quiuis.* Valet igitur: non inuideo tibi hoc, vel, non tibi denego. Ita mus rusticus benignè concedit vrbano & apponit libenter, quicquid considerat ciceris & longæ auenæ. Est autem cicer legumen, Gall. *pois chiche*, de quo Dioscorides lib.2.cap.

...o, quod Græcè dicitur ἐρέβινθος, vnde Διονύσιος ἐρεβίνθινος Bacchus Cicerrinus. Inde quoq; Cicero ſic eſt cognominatus.

Acinum.] Racemum deſiccatum, & ſolatum.

Fruſta lardi.] Suillam corroſam & ſemeſam: hac meliorum ciborum varietate faſtidia delicati muris, in vrbe molliùs antè nutriti, diſcutere ſtudebat.

Dente ſuperbo.] Tangere cibos dente ſuperbo eſt illos faſtidire, Gall. *deſdaigner les viandes.*

Quum pater.] Quum mus pauperis caui dominus comederet porrectus in palea præſentis anni dapes viliores, & meliores reſeruaret hoſpiti vrbano. Sed in *meliora dapis* videtur repetendum à ſuperiori, fruſta. Gal. *lui laiſſans les plus friands morceaux.*

Palea horna.] De hoc epitheto dictum eſt Ode 23. l. 3. Porrectus autem in palea horna Græcè dicitur, βεβλημένος ἐπὶ τῷ ἀχύρῳ ἐπετείῳ καὶ σιτανείῳ.

Ador.] Genus frumenti & farris Feſto & Nonio ab edendo vel adurendo, à quo poſteriori exiſtimat deflexum adorare: quia in ſacris immolationibus adhibebatur: ſed Valla aliter notat l. 5.

Lolium.] Herba eſt aliis ſegetibus pernicioſa: ideóq; infelix lolium eſt Virgilio, Græcis αἶρα ἢ θύαρος. Dioſcoridi l. 2. c. 122. Theologis eſt ζιζάνιον παρὰ τὸ αὐξάνεσθαι τῷ σίτῳ quòd vnà creſcat cum frumento, & ferè apud eos πληθυντικῶς vſurpatur.

Ad hunc inquit.] Ἑλληνικῶς dictum εἶπε πρὸς τοῦτον. Rarò ſic Latinè, & ſi quando reperitur, vt, ad iudicem dicere, ibi *ad* valet *apud*, vel potiùs locum ἐν δικαστηρίῳ.

Quid te.] Quomodo delectaris iſtâ vitâ & habitatione nemoris excelſi?

Vin' tu.] Viſne cultum vitæ humaniorem & gratiorem ſequi ferino & agreſti relicto?

Terreſtria.] Similis fuit cohortatio Poetæ Ode 11. l. 2. ad Q. Hirpinum: vbi de immortalitate animæ dictum eſt, & de ipſius vocis notatione Ode 12. l. 4. Senſus igitur eſt: quoniam terreſtria animãtia ſunt mortalia, nullúmq; horum lethum fugere poteſt, viue iucundiùs & lautiùs in hac vitæ breuitate. Hic certè apologus nimis eſt affectatus, & Epicureiſmum & Atheiſmum ſcriptoris redolet.

Bone.] Exple, o bone vir, quod compellationis genus Græci efferunt ὦ ἀγαθὲ vel ὠγαθέ. *Quo bone circa,* tmeſis eſt, pro quocirca vel quapropter.

Hæc vbi.] Mus ruſticus parens conſilio vrbani, cum hoſpite in viam ſe celeriter dedit ad Vrbem.

Domo exſilit.] Plautus exprimit præpoſitionem in Amphitruone, *citus è cunis exſilit.* Cicero item 4. Ver. Ita properans de ſella exſiluit: verbum quidem perappoſitè tributum perturbatione aliquâ concitato, ac præſertim lætitiâ.

Nocturni.] Antimeria eſt pro aduerbio noctu.

Nox medium.] Aduenerunt in Vrbem ſub mediam noctem, quum ſilent omnia, & domum opulentam ſubeunt.

Vbi cocco.] E lib. 4. cap. 48. Dioſcoridis diſcimus, ὅτι κόκκος βαφικὴ θάμνος ἐστὶ μικρὸς φρυγανώδης, ᾧ πρόσκειντai οἱ κόκκοι, ὡς φακοί, οἵτινες ἐκλεγόμενοι συντίθενται. ἀρίστη δὲ ἐστὶν ἡ Γαλατικὴ. *Coccus ad inficiendum aptus & paruus frutex ſurculoſus, cui grana, tanquam lentes, adhærent, & lecta conduntur: præſtantiſsimus naſcitur in Galatia,* vnde perſpicitur ὁ κόκκος ſignificare tam fruticem, quàm ipſius ſemen. Sed Theophraſtus lib. 3. Hiſt. Plant. cap. 8. fruticem vocat πρῖνον, & fructum coccum, cuius granum eſt phœniceum & rutilum ad paludamenta Imperatorum olim inficienda, de quo Agellius lib. 2. c. 26. Galli videntur hunc colorem vocare *Scarlatum,* Narbonenſes vermillonum: officinæ granum tinctorum.

Canderet.] Id eſt, niteret, rutilaret, ruberet, & multi ciborum miſſus reſtarent de lautiſſima cæna.

Fercula.] Quæcúnq; in menſam ferri ſolent, ſic appellantur Græcè τὰ περιφερόμενα φορεία καὶ ἐδέσματα, & ita generatim interpretatur Nonius, miſſus quarumcunque dapum, quomodo ſumi videtur Sat. 1. Iuuenalis:

Quis fercula ſeptem
Secreto cœnauit auus.

Vbi purpurea.] Poſtquam mus vrbanus ruſticum diſcumbere fecit in purpurea veſte, expeditus ad munus architriclini, continenter fercula ferculis apponit, prægustans quicquid illi apponit, ne quid conuiua putaret veneni ſubeſſe.

Porrectum.] Extentum & ſtratum.

Vernaliter.] More ſerui in ædibus nati, vel dextrè & delicatè vel luxurioſè, vt quidam volunt.

Agit lætum.] Ita Cicero lib. 2. Epiſt. ad Cæl. Epiſt. 8. *Egi omnes illos adoleſcentes.* Idem pro Roſcio Comœdo, *Agit lenonem & Chæream repræſentat.* Hic verò, præſtat ſe hilarem conuiuam, vel ſpeciem læti conuiuæ præbet. Gall. *ſe monſtrer ioyeux & faire bonne chaire a la table.*

Valuarum.] Valua à voluo deflectitur, quaſi volua, quæ bifida introrſum reuoluitur & recluditur.

Excuſſit.] Strepitus valuarum deturbauit & diſiecit illos è lectis diſcubitoriis, atq; maiore metu perculſi ſunt latratu canum Epiroticorum. Nam Moloſſa ciuitas eſt Epiri, quales fortaſsè ſunt canes Britanniæ, Gall. *dogues.*

Per conclaue.] Donatus in Eunuch. Act. 3. Sc. 5 ad verba, *virgo in conclaui ſedet*: hanc vocem ſic definit & notat: *conclaue eſt ſeparatus locus in interioribus tectis: vel, quòd intra eum loca multa & cubicula clauſa ſint adhærentia triclinio.* Eadem repetit in Heaut. Act. 5. Sc. 1. Verbum autem *perſonuit*, videtur mihi eleuare diſcrimen, quod Scholiaſtes Theocr. in Εἰδυλ. ς. notauit, βαΰζειν, inquit, ἐπὶ τῶν σκυλακίων, ſed ἐπὶ τῶν τελείων κυνῶν τὸ ὑλακτεῖν λέγεται, *prius hoc verbum dicitur de latratu catellorum, ſed poſterius de illo perfectorum canum,* qui propriè perſonant, i. magnum referunt ſonum, quum clamant, vt Vir. 6. Æneid. de Cerbero dicit: *Cerberus perſonat regna latratu.* Ita Cicero pro M. Cælio, *illa verò non loquuntur ſolùm, verum etiam perſonant*: quod Lucr. lib. 5. dicit, *ac quum deſerti baubantur in ædibus.* Fit vtrúmque verbum tam Græcum, quàm Latinum διὰ τῆς ὀνοματοποιΐας à ſyllaba pleni ſoni bau, iterata. Itaque relinquerem τὸ ὑλάκτειν commune vtrorúmque canum.

Domus alta.] Auguſtum ædificium: quod fortaſsè μέγαρον Græci dicunt. Quidam tamen volunt τὴν καταγγειον οἴκησιν, ſubterraneá habitationem ſignificari.

Tum ruſticus. Mus agreſtis veritaté Apophthegmatis expertus è Solone, ἡδονὴν φεῦγε, αὐτὴ γὰρ λύπην τίκτει, iubet vitam vrbanam, & inquietam & turbulentam, cum ſuis deliciis longè valere, quod per cõtemptionem dicitur, quomodo ſumitur Epiſt. 1. l. 2.

-- *Valeat res ludicra.*

Sed in Andria 4. 2 κατ᾽ εὐφημισμὸν Pamphili de patre, *valeant qui inter nos diſsidium volunt,* ſignificat, diſcedat à noſtro comercio pater, qui vult diſſoluere noſtram amicitiam: nonnunquam tamen eſt imprecantis: ruſticus, inquam, mus ſtatuit in ſuam cauernam redire paruo victurus.

Eruo.] Eruum eſt legumen, quod vicia nigra quibuſdam

bufdam

busdã dicitur, Gall. *vesse noire, ou ers*, de quo vide Dioscoridem lib. 2. c. 131. & Theophrast. lib. 2. cap. 5. Hist. Plant. & cur in sacrificiis purgationibusque adhibitum fuerit olim, vide Plutarchum in Græcanicis quæstionibus. Isidorus scribit flexum è Græco, ὄροβος. Vires ipsius disces ex auctoribus citatis, & colorem geminum, album & nigrum: priori Eustathius in Iliad. λ. de apro ad vers. 416. annotat similem esse gemmam margaritam, eámque gigni in ostreo Berberi ac dici ἀπὸ τοῦ μαίρειν, *à lucendo*, sicut in suillis carnibus τὰς χαλάζας, ἃς δὴ ὀρόβους ἰδιῶταί φασι, *grandines, quas vulgus dicit erua.*

Me sylua.] Græcè hoc dicitur, μὲ δὴ θρέψει ὕλη δασεῖα καὶ κατώρυχον ἀσφαλὲς καὶ ὀχυρὸν κατὰ τῶν ἐνέδρων ὀρόβῳ λεπτῷ. i. *Me certè alet & sustentabit sylua densa & cauus tenui eruo tutus ac munitus aduersus insidias.*

Explicatio Rhetorica.

Familiaris est huic Poetæ & Virgilio synecdoche periphrastica Mercurii: sed hic est per implorationem: paulò aliter Ode 2. l. 1. filius Maiæ & Aeneid. 1.

Maiâ genitum demittit ab alto.

b In *si*, repetito initio membrororum anaphora est, qualis est in, *o si*, etiam bis iterato, & in hoc præterea duplex exclamatio Poetæ magno animi affectu optantis: similis est optantis exclamatio & tropus Satyra 4. Persii, -- *ô si*

Sub rastris crepet argenti mihi seria dextro
Hercule.

c Obliqua est prosopopœia auari optantis, quàm alii appellant μίμησιν.

d Sumtum est ab architectis angulos normæ minimè respondentes corrigentibus, qui fortassè Græcè dicerentur παραγνωμοῦντες. Qualis fuit metaphora Sat. 3. lib. 1. *in regula peccatis &c.* vnde discere potes, Lector, meliùs legendum, denormat, quàm deformat, vt etiam Henricus Stephanus è variis exemplaribus comprobauit. Huc adde, quod verbũ *deformare* διπλοσημαντόν ἐστι, πρῶτον μὲν ἀντὶ τοῦ δύσμορφον ποιεῖσθαι καὶ ἀφανίζειν. Gallicè *defigurer, enlaider*. Huius prioris significatus sunt hæc Ciceronis, *Imago ignominiâ deformata, deformatus corpore, fractus animo.* Virgilius, *horrida macies deformat vultum.* εἶτα δὲ ἀντὶ τοῦ τυποῦν τῶσαι καὶ τοῦ κοσμεῖν. *Gallicè pourtraire, ocuer, & parer*: atque huius notionis sunt hæc, partim Ciceronis, *ille, quem modo deformaui:* partim Senecæ, qui, vt doctus imitator Latinitatis antiquioris sic loquutus est lib. 7. cap. 2. de Beneficiis, *Hanc voluptatem æqualem, intrepidam, nunquam sensuram sui tædium percipit hic, quem deformauimus quàm maximè, qui, vt ita dicam, diuini iuris atq; humani peritus præsentibus gaudet, ex futuro non pendet.*

e Metonymia est efficientis pro ope & fauore Herculis.

f Breuiter deprecatur ingenii stupiditatem per metaphoram satis notam. Valet autem *pingue* idem, quod hebes, crassum, tardum, & ad intelligentiam inhabile, quod Satyrâ 3. lib. 1. explicatur: vers. 38. *è tardo cognomen pinguis damus.* Nonius explicat per impeditum & ineptum, vt pro Archia Poeta, de Cordubensibus Poetis *aliquid pingue & peregrinum sonantibus*, quasi adipale, quod puritatem linguæ Latinæ non redoleret, vt de sermone Liuii Fab. Quintilianus dicit Patauinitatem. αἰτεῖ μὲν οὖν τὸν Ἑρμῆν τὸν νοῦν λεπτὸν καὶ λεπτὴν γνώμην, ἐξαιτεῖται δὲ καὶ ἀπεύχεται σοι παχὺ καὶ ἀμαθὲς νόημα. i. *petit igitur à Mercurio mentem & iudicium subtile: sed à se deprecatur crassum & indocilem intellectum.*

g Synecdoche est generis & multitudinis pro vno Sabino, vbi villa Poetæ sita erat, quam translatè à præsidiis locisq; benè munitis vocat arcem & propugnaculum.

h Ἀπορία hic videtur esse, si Poetam dicimus secum deliberare de materia, quam proximè Satyrico carmine ad rationem solutæ orationis accedente tractaturus sit. Sed si statuimus eundem loqui comparatè, vt nihil sit ipsi in villa sua quietè habitanti priùs elaborandum, quàm vt Satyros & Musas cantet, simplex erit interrogatio, & in, *Musam pedestrem*, synecdoche speciei pro, Musas syluestres & Nymphas, & rursus metonymia pro carminibus in illarum honorem decantatis, præterea τὸ *illustrem* habet translationem ex hoc versu odes 14. l. 4.

— *qua sol habitabiles illustret oras*:

vbi significatur sol lucem inferre illis locis: vnde transfertur, vt à cæteris planetis ad res obscuras & ignotas claritate orationis elegantis detegendum & patefaciendum. Verba enim translata, tanquam stellæ luminosam faciunt orationem, ait Cicero 3. de Oratore.

i Est anaphora initiò incisorum.

k Metaph. à metallo omnium grauissimo, & rursus metonymia effecti pro efficiente pigros & grauante corpora morbósq; inducente.

l Altera est imploratio per quandam apostrophen. Priùs enim sermo institutus fuerat cum Mercurio, quem inde nunc auertit ad Ianum per correctionem nominis gratioris.

m Verba sunt Poetæ non ad Ianum, sed ad clientem aliquem, qui celeriter illum hortatur ad maturè pro se spondendum: vbi est synecdoche finiti pro infinito, i. pro quolibet cliente.

n Iam prosopopœia est clientis Poetam adigentis ad hoc munus spondendi libentiùs & alacriùs aliis exsequendum: ideóq; legendum est, *vrge*, i. insta meis negotiis & omni ratione incumbe, Gall. *poursuiuez hastiuement mes affaires.*

o Nunc Poeta loquitur vsque ad, *quiduis insane*, vbi rursus cliens reprehendit moram Horatii luctantis in turba, atq; post interiectum horum, *improbus vrget iratis precibus*, monet potiùs recurrendum ad Mæcenatem, cuius ope ista facilè impedimenta tollentur.

p Metaphora est satis nota pro, quod mones, valdè mihi placet: vbi tamen vna est ironia, quum nihil peiùs oderit tali sollicitatione.

q Metonymia est adiunctorum pro subiectis & sollicitatoribus: deinde synecdoche finiti pro infinito: sententia igitur est, *innumeri procuratores hominum & litigatores me vndiq; implicant negotiis*, quorum nonnulli huc inducuntur cum ipso colloquentes κατὰ μίμησιν, vt quidam volunt, sed potiùs κατὰ τὴν προσωποποιΐαν σχῆμα ῥητορικώτερον.

r Alia est synecdoche, pro, si dixerimus, vel, quiuis dixerit, ac præterea προκατάληψις eorum, quæ solent postulari: quæ quid valeant, è Donato in Eunuch. Act. 3. Sc. 3. ad hæc verba Chremetis de Thaide cognosci potest: *sermonem quærere, vbi friget: sermonem*, ait, *quærimus, quando non solùm, quod dicamus, quærimus, verùm etiam, quomodo alter nobis respondeat & obloquatur, puta quum deficientibus sermocinandi caussis, quota sit hora, & satis rectè quis valeat, percontamur.*

s Persona Mæcenatis hic leuiter repræsentatur sic cum Horatio nugantis, sumtum est a baiulis, qui onera deponere propriè dicuntur, quomodo Lucretius lib. 3. loquitur, *commutare locum, quasi onus deponere possit*. et epist. 13. lib. 1. hic dicet, *sic positum seruabis onus, pro depositum*. ita Cicero li. 5. Epist. 2. ad famil. Metellum translato vsus est, illud dico, *me, vt primum in concione prouinciam dep. suerim, statim quemadmodum eam tibi traderem, id est, imponerem, cogitare cœpisse*: eodem quoque tropo noster Poeta vsus est epist. proximè antecedenti, quum dixit, *aut spem deponas*. hic autem *deponere aliquid in aure bene rimosa* idem sonat, atque proferre in apertum & diuulgare, contrà atque dictum fuit Ode 27. lib. 1. *quicquid habes, age depone tutis auribus*: vbi promittitur fidelis custodia dictorum, qualis etiam debet fieri rerum iuxta sententiam apophthegmaticam Pittaci Hyrraclii Mitylenæi, *παρακαταθήκην λαβὼν, δικαίως ἀπόδος*, i. *vbi acceperis depositum aliquod, iustè illud reddito*.

t Translatum est ab animato ad inanimum, pro, pungunt, vrunt, lædunt.

u Alia prosopopœia vulgi inuidentis Poetæ.

x Sumtum est à superstitione Ethnicorum, qui facerent Fortunam Deam, summè potentem in aliis euehendis, & aliis deprimendis: sed hic accipitur pro homine fatalis & raræ felicitatis apud Principes ex opinione vulgi.

y Duplex est tropus: prior metonymia effecti pro rumore homines exanimante metu de aliquo malo, etiamsi fuerit vanus: alter est metaphora, qualis est in *homo frigidus* pro languido ac remisso: vt rumor remissus dicatur, sicut Cicero scribit lib. 9. Epist. 2. ad Fam. Varronem, *rumorem fieri raucum*, à voce hominis obscura, minúsq; clara sumtũ ad significandũ minutum rumusculum de re aliqua differri & euanescere paullatim. Epist. autem 16. lib. 10. ad Famil. Plancum explicatur hic tropus altero epitheto, velut prioris epexegetico: *quum ut frigidas sanè & inconstantes recitasset literas Lepidi*.

z Sumtum est ab aquis, quarum more diffluit rumor, quum differtur & dissipatur, pro quo Virgilius lib. 2. Aen. aliâ translatione dicit, *varios rumores serí*.

aa Sumtum est à diuinis ad humana extollenda, Augustum, Mæcenatem, Agrippam, reliquósq; proceres, quos colis & frequentas: vbi leuis est prosopopœia *τῶν σπερμολογούντων*, sic *o bone* nugantium, vt nouas res alias funditantium libenter.

bb Exclamatio imprecantis, sed sub certa lege & conditione.

cc Synecdoche generis pro Augusto.

dd Triplex est exclamatio optantis pristinam & rusticam commoditatem.

ee Hoc tropo notatur *μετεμψύχωσις* Pythagorica, qui a multis eduliis temperabat, quòd putaret animos parentum, aut propinquorum, illuc inclusos.

ff Ex hac metaphora exclamata suauissimæ, tranquillissimæque cœnæ, vt ex *sollicitas* efficientes anxios *μετωνυμικῶς* intelliguntur.

gg Integra est prosopopœia sine admonitione tamen depositionis, quam habuit apparatus ad hæc verba: *Ceruius hæc inter &c*:

hh Hæ duæ voces eiusdem inclinamenti *πολυπτώτως* cadunt.

ii Sumtum est à corporibus *ἀλληγορικῶς* ad animum, qui sæpiùs est nimis parcus & restrictus, tenax, relaxandum ex angustiis, vt corpora solemus nimis arcta & astricta laxare. Simili tropo Cicero lib. de Off. 2. vtitur: *In his restrictì omnino esse nullo modo debemus.*

kk Synecdoche partis pro vua & racemo. *Variâ cœnâ &c.* hoc *μεταφορικῶς* dicitur à coloribus, qui propriè dicuntur varii, vt docet Cicero lib. de finib. *varietas Latinum verbum est, idq; propriè in dispàribus coloribus dicitur, sed transfertur in multa disparia, varium poema, varia oratio*, vt constat ex his vers. epist. ad Pisones, *Qui variare cupit rem prodigialiter vnam Delphinum syluis appingit fluctibus aprum.* Sic Græcè sumuntur *τὰ ποικίλος αἰόλος, δαιδάλεος, καὶ ποικίλλειν αἰολεῖν, δαιδάλλειν καὶ ποίκιλμα, δαίδαλμα ἐπὶ πολλῶν χρωμάτων*, id est, *de multis dicuntur coloribus*.

ll Alter synecdoches modus, generis pro mure rustico principe villæ, atque simul metaphora ab agricolis, qui præsunt suæ familiæ, quæ intelligitur nomine domus, & his continetur; patre, matre, filiâ, sicut Ouidius cecinit: *tres illi tota fuêre domus*.

mm Prosopopœia imperfecta interseritur perfectiori muris vrbani ad meliorem vitæ cultum cohortantis rusticum, cui hic postremò inducitur respondens, non sibi vrbanam vitam tot molestiis implicatam placere.

nn Metaphora est ab animalibus, quibus propriè hæc posterior pars corporis in hominibus, superior in bestiis, tribuitur, dicta Festo, quòd deorsum ut deuexa, pro cliuo montis, vbi mus rusticus patienter viuebat. Simili tropo Claudianus dixit: *Campi dorso recurua*. vt Homerus Iliad. β. *ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης*: quod imitatus Virgilius 1. Aeneidos. *Dorsum immane mari summo* pro superficie.

SATYRA SEPTIMA.

Flagitiosa heri vita *δραματικῶς καὶ συγκριτικῶς* à seruo reprehenditur precariâ Saturnaliorum libertate.

IAm dudum ausculto, & cupiens tibi dicere seruus
Pauca, reformido. Dauúsne? ita Dauus, amicum
Mancipium Domino, & frugi, quod sit satis: hoc est,
Vt vitale putes. Age, libertate Decembri
(Quando ita maiores voluerunt) vtere: narra.
2 Pars hominum vitiis gaudet constanter & vrget
Propositum: pars multa a natat, modò recta capessens,
Interdum prauis obnoxia. 3 Sæpè notatus
Cum tribus annellis, modò læuâ Priscus inani,
Vixit b inæqualis: clauum vt mutaret in horas:
Aedibus ex magnis subitò se conderet: vnde
Mundior exiret vir Libertinus honestè.
Iam c mœchus Romæ, iam mallet doctor Athenis
Viuere: 4 d Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
5 Scurra Volanerius, postquam illi iusta chiragra

e Con-

e *Contudit articulos, qui pro se tolleret, atq;*
Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ
Conductum pauit. Quantò constantior idem
In vitiis, tantò leuius miser, ac prior illo,
Qui iam contento, iam laxo f *fune laborat.*
6. Non dices hodie, quorsum hæc tam g *putida tendant*
Furcifer? Ad te, inquam. 7. Quo pacto, pessime? Laudas
h *Fortunam, & mores antiquæ plebis: & idem,*
Si quis ad illa Deus subitò te agat: vsq; recuses:
Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse:
Aut quia non firmus rectum defendis: & hæres,
i *Nequicquam cœno cupiens euellere plantam.*
8. Romæ rus optas, absentem rusticus Vrbem
k *Tollis ad astra leuis: si nusquam es fortè vocatus*
Ad cœnam, laudas securum olus: ac, velut vsquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amásq;.
Quòd nusquam tibi sit potandum: iusserit ad se
Mæcenas serum sub m *lumina prima venire*
Conuiuam; n *nemón' oleum feret ocyùs, ecquis*
Audit? cum magno blateras sermone, furisq;:
9. Miluius & Scurræ tibi non referenda precati
Discedunt. 10. Etenim fateor, me dixerit o *ille*
Duci ventre leuem: nasum nidore supinor:
Imbecillus, iners: p *sim quiduis, adde popino,*
Tu, quum sis, quod ego, & fortassis nequior: vltrò
Insectere, velut melior? verbisq; decoris
Obuoluas vitium? quid si me stultior ipso
Quingentis emto drachmis deprenderis? q *aufer*
Me vultu terrere: manum stomachumq; teneto,
Dum, quæ Crispini docuit me ianitor, edo.
10. Te coniux aliena capit, meretricula Dauum:
Peccat vter nostrûm cruce dignius? acris vbi me
Natura incendit: sub clara nuda lucerna
Quæcunq; excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus aut agitauit r *equum lasciua supinum:*
Demittit neq; famosum, neq; sollicitum, ne
Ditior aut formæ meiat melioris eodem.
Tu quum proiectis insignibus, annulo equestri,
Romanóq; habitu, prodis ex Iudice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacernâ;
Non es, quod simulas: metuens induceris atq;
Altercante libidinibus tremis ossa pauore:
11. Quid refert s *vri virgis, ferróq; necari?*
t *Auctoratus eas, an turpi clausus in arca,*
Quo te demisit peccati conscia herilis,
Contractum, genibus tangas caput? 12. Estne marito
Matronæ peccantis in ambos iusta potestas?
In corruptorem vel iustior? illa tamen se
Non habitu mutátue loco: peccatue supernè,
Quum te formidet u *mulier: neq; credat amanti.*
13. Ibis sub x *furcam prudens, dominóq; furenti*
Committes rem omnem, & vitam, & cum corpore famam.
Euâsti? y *credo, metues, doctúsq; cauebis.*
Quæres, quando iterum paueas, z *iterúmq; perire*
Possis. aa *ô toties seruus!* bb *Quæ bellua ruptis,*
Quum semel effugit, reddit se praua catenis?
14. Non sum mœchus, ais: neq; ego hercule, fur, vbi vasa
Prætereo sapiens argentea: 15. tolle periclum,
Iam vaga prosiliet cc *frænis natura remotis.*
16. Túne mihi dominus, rerum imperiis, hominúmque
Tot, tantísque minor? quem dd *ter vindicta, quatérque*
Imposita haud vnquam miserâ formidine priuet?
17. Adde supra dictis, quod non leuiùs valeat: nam
Siue vicarius est, qui seruo paret (vti mos
Vester ait) seu conseruus: tibi quid sum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, aliis seruis miser: atq;
Duceris, vt ee *neruis alienis mobile lignum.*
18. Quísnam igitur liber? sapiens, ff *sibíque imperiosus:*
Quem neque pauperies, neque mors, nec vincula terrent:
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in ipso totus teres atq; gg *rotundus:*
Externi ne quid valeat per læue morari:
In quem manca ruit semper Fortuna. Potésne
Ex his, vt proprium, quid noscere? Quinque talenta
Poscit te mulier, vexat, foribúsq; repulsum
Perfundit gelidâ: rursus vocat: eripe turpi
hh *Colla iugo, liber. Liber sum, dic, age: non quis:*
Vrget enim dominus mentem non lenis, & acres
Subiectat lasso ii *stimulos, versátq; negantem.*
19. Vel quum Pausiacâ kk *torpes insane tabellâ;*
Qui peccas minus, atque ego? quum Fului, Rutubæque
Aut Placideiani contento poplite miror
Prœlia rubricâ picta aut carbone: 20. velut si
Re uera pugnent: feriant, vitentq; mouentes
Arma viri. Nequam & cessator Dauus: 21. at ipse
Subtilis veterum iudex, & callidus audis.
Nil ego, si ducor libo fumante: ll *tibi ingens*
Virtus atq; animus cœnis responsat opimis.
Obsequium ventris mihi perniciosius est: cur?
Tergo plector enim: qui tu impunitior illa,
Quæ paruo sumi nequeunt, quum opsonia captas?
Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ,
mm *Illusiq; pedes vitiosum ferre recusant*
Corpus: 22. an hic peccat, sub noctem qui puer vuam
Furtiuâ mutat strigili? qui prædia vendit,
Nil seruile gulæ parens habet? 23. adde quòd idem
Non horam tecum esse potes: non otia rectè
Ponere: nn *teq; ipsum vitas, fugitiuus & erro.*
Iam vino quærens, iam somno fallere curam,
Frustra: nam comes atra premit, sequiturque fugacem.
24. oo *Vnde mihi lapidem? quorsum est opus? vnde sagittas?*
Aut insanit pp *homo, aut versus facit. Ocyùs hinc te*
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

Analyſis Dialectica.

Φιλοῦσι μὲν πάντες τοῖς ἄλλοις ἐπεγγελᾷν, ἀλλὰ παυρότεροι ὑπ' ἄλλων ἐπεγγελᾶσθαι ἐθέλουσιν. *Omnes quidem ſolent aliis illudere: ſed pauci ab aliis illudi amant*: In hac tamen paucitate poteſt numerari noſter Poeta, qui dum aliorum ſtupra, flagitia, cæteráque vitia ſtudet notare, ſe libenter in exemplum proponit: ὅθεν θαυμάσῃ μὲν ἡ τούτου ἀνθρώπου φύσις, καὶ πρὸς τὸν γέλωτα πλέον ἄλλων πεφυκυῖα, *vnde admirabile eſt huius hominis ingenium, & ad riſum naturâ præter alios comparatum*, ſicut Sat. 3. huius libri attigimus, vt ſibi parcere minimè curet, modò aliorum & diuitum, & potentum verè ac facetè vitia notet, & in his præcipuè Mæcenatis, quem fortaſsè nouerat aliquantò à ſe factum alieniorem propter antecedentem de vita ruſtica Satyram: vbi Poeta profeſſus eſt, ſe totum ferè octennium Romæ apud eum conſumſiſſe in dicendis viciſſimque audiendis nugis, ac illum cum vrbano mure, & ſe cum ruſtico comparaſſe. Quamobrem præſens Satyra videtur inſtituta ad gratiæ conciliationem, aut certè ad culpam ſuſpectæ offenſionis hac ſimilitudine ſeruilis reprehenſionis nonnihil recidendam: vbi Mæcenas perſonam Horatii, & hic illam ſerui Daui videtur ſuſtinere, eademque vis ad veritatis vtriuſque confirmationem: vnde perſpicias, præter hoc inſtitutum, ſummam illius prudentiam in hac inductione ſerui, ὅστις μηδὲν ποιεῖ ἔξω τοῦ πρέποντος καὶ λόγου, *qui nihil extra decorum, nihil etiam præter rationem faciat.* Dùm enim ſuam auſcultationem commendat diuturnitate: dum liberalem hero deſeruiendi voluntatem & reformidationem proponit, valde conſentanea facit ſeruili conditioni, quæ tota pendet ex nutu alieno. Itaque Poeta fingit, ſe admirari ſerui poſtulationem, à quo nihil non exſpectaſſet huiuſmodi futurum: atque tandem permittit ei poteſtatem, quid vellet, loquendi: quod equidem credo eâ mente factum, vt aliquid boni diſcere poſſent alii à ſeruo, iuxta illud Phocylidis νουθέτημα.

Λάμβανε καὶ βουλὴν παρὰ οἰκέτου εὐφρονέοντος.

Cape etiam à ſeruo rectè conſulenti conſilium.

quàm quòd probè ſciret non poſſe licentiam ſeruis, niſi inhumaniter negari, feſtis præſertim Saturnalibus, impunè loquendi, quicquid liberet. Metuebat enim idem, quod Lyſias, à Dauo de iſta libertate, vt conſcius vitæ turpiter ac impurè anteactæ, cuius quidem conſcientiâ proſpiciebat, ſe non poſteà Dauum ſeruum, ſed dominum, habiturum: in quem ſibi non ampliùs animaduertere liceret. Ad hanc igitur ſermonis libertatem ab hero impetrandam, Dauus ſe ex adiunctis commendat: *quòd ſemper ipſi fidelis amicus, ſeruúſq; frugi fuerit, & hac officiorum fidelitate meruerit, vt è ſeruo fieret libertus, ne dum à malis & à crudeli poteſtate domini in poſterum tutus*: ſed libertas tantùm loquendi illis diebus feſtis, quid vellet, data eſt: non etiam viuendi in poſterum, vt vellet, poteſtas facta. Ad quod concedendum non humanitate, ſed inſtituto, ac more maiorum herus ſe non obſcurè impulſum fatetur admirabili ſimulatione.

2. Quod hactenus dictum eſt, exordii ſpeciem præ ſe fert, ac ſimul propoſitum breue eſſe, cuius iam diſtributio fit bipartita, & quaſi priùs apertè Dauus ſtatuiſſet, ſe de vita & moribus hominum dicturum, eos in duo tribuit genera ex effectis, *vt alii pertinaciter vitia perſequantur, ac turpis vitæ curſum ſemel inſtitutum teneant obſtinatè: alii modò ſtudiis virtutum, modò vitiorum inconſtanter ſe dedant, & in vtroq; fluctuent.*

Horatius hîc mihi perinde videtur ordinē diſtributionis propoſitæ inuertere, atq; ſæpè Cicero in ſimili genere facit. Nam exorſus à pertinacibus pravi inſtituti, in explanatione apponit loco priore exemplum inconſtantium, qui poſteriori loco fuerant nominati. Idem obſeruatur in partitionibus Ciceronis: vbi ad duo poſtulata filii de ſuo otio & voluntate dicendi reſpondet loco priori ad poſteriorem poſtulationem. Propoſitis item duobus quæſtionum generibus ibidem finito & infinito; hoc prius declarat: illud verò poſteriùs. Hîc quidem certè inuerſus ordo rei propoſitæ cùm in omni omnino ſcriptore animaduertendus eſt, tum vel maximè in artifice & artis doctore: in Poeta tamen tolerandus videtur. Inconſtantia verò & inconſulta Priſci cuiuſdam leuitas adiunctis explicatur: *quòd interdum annulatus: interdum ſine annulis in ſiniſtra conſpiciatur: modò laticlauius, modò latiori clauo minimè inſignitus*: idem deinde aduerſis: *quòd matutino tempore bonas ſtas ædes, pomeridiano famoſas & inhoneſtas adeat*: alii tamen hoc ſic exponunt: *quòd ille certo tempore in magnificis & ſuperbis ædibus, alio in humilibus & ipſius perſona indignis habitet*: poſtremò ſubiectis, *quòd iam flagitiosè viuere Romæ, iam Athenis velit docere*: quod ἐκ παρόδου Satyricè dicitur in luxum & flagitia Romanorum ad laudem Athenienſium ſapientum.

4. Varium & mutabile Priſci ingenium ex efficientibus deſcribitur, *quòd ab iratis Diis hæc inſita illi ſit naturæ leuitas.*

5. Altera eſt pars diuiſionis *de pertinacibus ac perſeuerantibus in vitiis* enunciata ſuo exemplo: *Scurra Volanerius*, inquit, *fuit huiuſmodi*: quod adiunctis, effectis & comparatis approbatur. *Is enim, poſtquam* οὕτως ἐμόχθησε τὴν τε χειραλγίαν καὶ τὴν ἀχειρονηξίαν, *ſic laborauit ex articulari dolore manuum, & earum impotentiâ captus eſt, vt iam talos nec ſumere ex alueo, nec ſublatos in fritillum mittere poſſet, hominem aluit mercede conductum ad hoc vtrumque munus pro ſe fungendum, & hac quidem in vitiis perſeuerantiâ minùs habendus eſt miſer illo inconſtante Priſco.*

6. Herus priuatæ inconſtantiæ conſcius, ſuſpicatur de ſe fabulam narrari, & hac leuitatis conſcientiâ preſſus coegit ſeruum reuocare, velut thesin ad hypotheſin, & ab antecedente aſſumere, *tu es iſtiuſmodi, here.* Magna quidem certè vis eſt conſcientiæ, vt non immeritò exclamatum ſit ab Ouidio 2. Metaph.

Heu quàm difficile eſt crimen non prodere vultu!

ἐπεὶ συνείδησις πλήττει τὴν ψυχὴν, *quandoquidem animum conſcientia verberat.*

7. Perſpectâ ab hero cauſsâ, quorſum hæc dicerentur à ſeruo, iam dicto queritur confirmatio, & redditur è diſparatis: *quòd herus ſummâ prædicatione & gloriâ efferat rectos bonorum vſus frugalitatem, moreſque antiquorum: quos tamen poſteà imitari recuſat alicuius Dei largitione cumulatus*: qualis repugnantia fuit Sat. 1. lib. 1. notata his verbis, --- *ſi quis Deus, en ego, dicat, iam faciam, quod vultis, &c.* quæ repugnantia primùm illuſtratur diſſimilitudine: *quod aliter ipſe ſentiat de partibus honeſtatis, atq; loquatur*: deinde efficiente, *quòd dubitationem de iis habeat, quæ ſemel ipſe ſtatuerit, & à quibus tam facilè poſteà deſciſcat ad diuerſa: ex qua dubitatione exiſtit illius inconſtan-*

incõstantiæ malũ: ad quẽ quidem habitũ illius sic animus præcultus ac præparatus est, vt iã cœperit cõsuetudinẽ impurè, turpiter, flagitioséq; viuẽdi, ac in perditis desperatisq; habeatur.

8. Inconstantia pluribus factis eiusdem atque dictis inter se dissentaneis amplificatur: *Quum*, inquit, *es Romæ, optas rus: quum verò hic degis*, Romam *desideras: quum domi tua remanes, nusquam aliò vocatus ad cænas, te liberum, te felicem victu frugali & moderato contentus prædicas: contrà vocatus a Mæcenate ad lautiores epulas, tantâ exsultas lætitiâ, vt tuis neglectis conuiuis celeritas officiosissimi cuiusq; serui sit tibi in mora illuc aduolandi.* Hîc Dauus apertè arguit herum suum fuisse cænipetam & cęnarum lautiorum captatorem, ac velut quærentem in triuijs vocationes, vt Catullus loqui solet: qui nihil peius oderit, quàm domicænium, quicquid ille dissimulet.

9. Iam seruus diluit obiectum, *ὅτι γαστρίμαργος, ἄσωτος, ἀδόνης, ἀργὸς ἢ ὁτιοῦν ἄλλο τοιοῦτον δοκεῖ δεσπότῃ, quod ventri addictus, seruus nihili, inualidus, iners vel quidlibet aliud hero videatur*: refutat, inquam, hæc crimina, vel certè eleuat primùm paribus: *quòd in hero sint planè æqualia*: deinde *ἐπανορθωτικῶς* alterâ maiorum, *quòd herus sit nequior, belluo furiosior, inertior seruo*: vnde conficit, *nihil esse hero, quòd huic succenseat, multò deterior ipso deprehensus certis indicijs, quicquid ille vitiorum conetur inuolucris speciosæ orationis obtegere.* Huius autem iudicij ac conclusionis cõfirmatio est ex efficiente: *quippe qui hanc censendi rationem, non a Stoico Crispino, sed certè ab illius seruo & discipulo acceperit.* Posset etiam hæc ratio ad Categoriam assumtorum referri:

10. Pergit Dauus herum agere grauioris peccati reũ partib. huius quæstionis, *vter dignior sit cruce, ine qui petulans fuit in aliqua coniuge matrona, an is, cuius libido lapsa est in meretrice ignota*, cõparatè disputatis, cuius tamen neutram metitur personarum circumstantijs, in quibus quum culpa est cõmissa, potest esse peccatum alterum altero grauius & maius: quod dum non fecit, videtur paradoxum Stoicum de æqualitate peccatorum retinere cõtra vim positæ quæstionis. Quòd si rationẽ adhibuisset eius, in quo peccatũ est, clariùs ac breuiùs effecisset, herum turpius deliquisse: quò tamen tendit: sed euentis vtramq; metitur & æstimat: *Scortatori*, inquit, *nulla infamiæ nota inuritur: nullo ille riualis metu cruciatur: at verò mœchũ grauissima quæq; pericula manẽt præter hæc* de quibus vide annot. in Od. 25. l. 1. & Sat. 2. l. 1.

11. Pœma heri mœchantis illustratur parium collatione, *quòd in angustissima includi arca ab ancilla adultera, & ex illius dubia fide cum ingenti pauore pendere, tam crudelis & tam grauis sit pœna, quàm virgis lacerari, & tandẽ gladio necari*: cui pœnæ gladiatores sese obligatione addicebant olim acceptâ mercede in ludis pugnandi.

12. Est hîc aggeratio pœnæ in adulterum constitutæ ex argumento assumto: quod licet nominatim nõ exprimatur, certissimum tamen est, Atheniensium lege permissam fuisse marito potestatem ambos mœchantes necandi: quam posteà lex Iulia de adulterijs attribuit iudicibus, ac quædam mæchorum discrimina statuit. Eòdem exaggerationis accedit comparatio minorum: *quòd iustiùs animaduertendum sit in subsessorem alieni tori, quàm in matronam peccantem: & huic potiùs ignoscendũ, quàm illi*: cuius rei approbatio est ex matronę factis, *quia nec habitũ, nec locũ, nec rectũ, nec naturalem cõcubitus vsum mutat: præterea corruptorẽ formidat: illi diffidit: nec eũ sic redamat, vt maritũ velit deserere, meretricũ more.*

13. Hîc videtur ex antecedentibus concludere, *herũ cruce digniorem seruo & gladiatore, qui non satisfecit obligationi*: ideoq; in complexione triplicem colligit pœnã, *bonorum, vitæ, & famæ*: ex efficiente sola & per se: *quæ pericula etiamsi effugerit semel Poeta, eòdem tamen sæpiùs relabitur, & incautiùs belluã laqueis semel ereptâ*: quæ ratio est e collatione maiorum petita.

14. Obiectum hero adulterium paribus diluitur: *quòd æquè huius flagitij sit purus, atq; seruus furti.*

15. Firmatur tota comparatio efficiente, *quòd vterq; metu pœnæ temperet a vitio, herus ab inferendo matronæ stupro, seruus à surripiẽdis rebus alienis*: quod certè nõ est verę laudi ducendum, quæ vni animi integritati debetur.

16. Hæc maiorum cõparatio eò spectat, *vt eum ostendat propriè seruum haberi, qui inferiorem gerit animum pecuniâ, libidine amore & voluptate, cupiditate opum & honorũ, reliquisq; perturbationibus ac vitijs, quibus quum miserè hic herus pareat, quis eum stultiorem, perditiorem & nequiorem Dauo esse non iudicaret? neque enim vna Prætoris vindicta potest in libertatem vindicare: illum verò ne infinitæ quidem poterunt vnquam ab illis sæuis dominis metu liberare.*

17. Ad seruitutem heri magis probandam descriptio seruorum vicariorum & conseruorum e factis adhibetur: vnde sic instituitur argumentatio: *eum esse conseruum aut vicarium eius, qui iussa capessit alterius serui: Dauum exsequi mandata Horatij serui: Dauum igitur esse conseruum aut vicarium Horatij serui*: vel sic clariùs: *qui facit imperata ab alio seruo, is est illius aut vicarius, aut cõseruus: atqui Dauus est huiusmodi erga Poetam: est ergò aut vicarius, aut conseruus Horatij serui.* Hæc quidem *seruus, conseruus, serui* præ se ferre videntur quandam *τῆς συζυγίας* speciem: sed vis probationis magis cernitur in efficientia, quàm in illis coniugatis. Quòd autem Poeta sit seruus, præterquàm quod vi coniugatorum sic potest demonstrari: Horatius seruit libidini a ratione alienæ: est igitur seruus: declaratur tamen similitudine multorum, *quæ vt motu alieno trahuntur: sic trahitur Horatius suâ voluptate & libidine furiosâ dominâ, & miserè ab eo cultâ.*

18. Satis iam quidem certè conuictus videbatur seruitutis Poeta, sed quum dare manum recusaret, atque ita se argumento e Relatis defenderet: *liber sum, quod falsò negas: non sum igitur seruus*: tum Dauus illud refellit *μακρᾷ σκιαγραφίᾳ, descriptione adumbratâ τοῦ ἐλευθέρου*, partim ex adiunctis, partim ex effectis quam ego in pauca sic contraho: *liber est, qui totus ex sese aptus est, & in se posita habet omnia, æquabilitatem animi in quolibet vitæ statu sedatè constanterq; retinens*: assumantur negatè pro his literæ verbis: *Potésne ex his vt pro &c. atqui Horatius nihil horum habet, neque facit: Non est igitur liber.* Quid ergo? *seruus libidinis, dominæ asperrimæ & immanissimæ miserrimus*: vnde omnis spes illius in libertatẽ vindicandi omninò deplorata est: siquidem iurisconsulti definiunt *libertatem, naturalem eius rei facultatem, quam cuiq; facere liber atq; licet, nisi quæ vi ac iure prohibetur*: sed apertior est Ciceronis definitio, & huic loco accommodatior: *libertas est potestas viuendi, vt velis: is verò viuit, vt vult, qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui viuendi via considerata atq; prouisa est, qui ne legibus quidem propter metum pâret, sed eas sequitur atq; colit: quod salutare maximè iudicat*, & ab eodem ibidem *liber* definitur, *qui nulli turpitudini seruit*: & ita concludit paradoxo 5. *qui viuit vt vult, liber est: atqui sapiens viuit solus, vt vult: ille ergò solus est liber.*

19. Ad huiusmodi seruilem heri conditionem accedit parium collatio, *quòd ille tantundem peccet in spectandis pictorum tabulis, quantum Dauus in pugnis gladiatorum suspiciendis, quæ depicta sunt in parietibus.*

20. Apodosis augetur similitudine, quæ efficit illam hypotyposin, & subiectionẽ rei, quasi geratur, ex quo seruus dicitur nihili & ignauus.

21. Querela est Daui de iudicijs hominum, in se iniquis & dissimilibus, *quòd illic secus de vitijs ipsius sta-*

tuant, atq; de herilibus peccatis. Herus, inquit, impunè quiduis peccat: ego verò de leuißimo quoq; delicto grauißimè plector. Ille tamen non effugerit tandem aliquando intemperantiæ suæ pœnam, quum tali cruditate illius matre incidet in arthritida, nephritida, colicum dolorem, aliosque morbos ex apepsia profectos.

22. Eiusdem heri intemperantiam insectatur minorum collatione: *Minùs peccat, qui pretio furtiuæ strigilis racemos comedit emtos, quàm qui obligurit patria bona exquisitis epulis sumtuosisq; cænis.*

23. Ad extremum describit ex adiunctis incommodis huiusmodi intemperantiæ, & similitudine ipsum herum: *quòd mollitie, luxu, libidine perditus, honestis cogitationibus carebit: curis mordacibus premetur: nusquam durabit inquietus: nec deniq; ad se redire, sicut nec fugitiuus seruus vult ad dominum suum reuerti.* Sed de assiduo curarum comitatu & morsu sic fecit Ode 16. lib. 2.

—Patriæ quis exsul
Se quoq; fugit?
Scandit æratas vitiosa naues
Cura: nec turmas equitum relinquit,
Ocyor ceruis, & agente nimbos
Ocyor Euro.

Hoc autem non tantum de hoc adfectu, verùm de reliquis etiam inueteratis iudicandum est qui quóuis terrarum fugias, nullâ eluendi aquâ, nullâ obruendi terrâ te sequentur. Quod si tu quæras, cur ita? ego, quod Socrates cuidam percontáti, respondit, nunc tibi possum respondere, quia te, id est, tuos adfectus prauos non deseruisti.

24. Dauo silentium & abitus ab hero imperatur comminatione asperioris conditionis, qui non didicerit odium pari veritatis dictione, quam celare debuerat, si manumissionem, quam sperabat, vellet obtinere. Apparet autem ex eo simulatio iræ Horatianæ, quòd herus *seruum* induxerit tam confidenter secum, herilique personâ tam indigna comparatè loquentem. Ad hanc autem dialogismi inter herum & seruum rationem intelligendam non parùm tibi proderit, Lector, quod Macrobius scribit lib. 1. cap. 11. Saturn. de sorte & conditione seruorum non temnenda.

Enarratio Grammatica.

IAmdudum.] Quidam putant hoc aduerbio totum temporis spatium inter bina Saturnalia posse significari, quamdiu siluit Dauus attentè auscultans herum. Verùm ego, quum intelligam e Donato in hunc Terentij versum Eunuch. Act. 4. Scen. 5. *Iamdudum ætatem lites sunt inter eos factæ maximæ*: quia *iamdudum*, inquit, *finita mora est, Poeta ætatem addit, vt ostendat multum abysse temporis, vt factum est*: ego, inquam, his adducor, ne tali opinioni planè assentiar, sed potiùs existimem temporis breuitatem designari: tu tamen, Lector, videris.

Ausculto, &c.] Hoc verbum videtur Ciceroni e Pacuuio lib. 1. de Diuinatione, minùs esse quàm audire, *magis audiendum, quàm auscultandum censeo*: vbi ego posteriùs puto explicandum per credendum & parendum, & tunc casum dandi postulat: multa enim audiuntur, quæ non creduntur.

Dauúsne.] Repete ex antecedente, Dauúsne cupit mihi pauca dicere? Mancipium autem ita dictum videtur, quasi manu captum. Simili ferè notatione Græci dicunt αἰχμάλωτον, hominem bello captum, & in seruitutem addictum.

Quod sit satis.] Quod, nempe seruum esse fidelem, officiosum & domino vtilem, est pretium idoneum ad manumissionem & salutem, non autem ad eum in Tusca ergastula vel in pistrinum, vel in lapicidinas detrudendum. Quid autem sit *frugi*, vide Sat. 3. lib. 1. in Gram. perspicuè ac copiosè declaratum. Sunt, qui frugalitatem, vt propriam in seruo & in liberto laudem agnoscunt: sed reperimus etiam translatam ad ingenuos: Cicero enim illam laudauit in rege Deiot. oratione pro eo habitâ. *Omnes, ait, in illo regiæ virtutes, sed præcipuè singularis & admiranda frugalitas. Etsi hoc verbo scio laudari reges non solere, frugi hominem dici, non multum laudis habet in rege: fortem, iustum, seuerum, grauē, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt regiæ laudes, illa priuata est: vt volet quisq;, accipiat: Ego tamen frugalitatem,* id est, *modestiam & temperantiam, virtutem esse magnam iudico.*

Vtere libertate.] Ex hac libertate dicendi, quid vellent serui Saturnalibus, facerè iocatus est céturio quidam Romanus in castris Syllæ contra 15. millia seruorum fortiter pugnantium, vt est in vita Syllæ. Hic ne putes *Decembri* pendere a libertate, sed a subintellecto aliquo, vt libertate dari solitâ seruis mēse Decembri: & ita est ablatiuus de termino temporis. Verùm est hic notandum vtrumque & seruum & herum frustra fuisse. Ille enim videbatur petere libertatem, vt vellet, viuendi perpetuam, non tantùm loquendi diurnam: hic verò a seruo facetam exspectabat narrationem alicuius fabulæ, non vitæ suæ historiam & accusationē: licet hoc ingeniosè a Poeta confictum sit de alijs seruis & heris, vt antè patuit in Dialecticis.

Libertate Decēbri.] Nihil hîc opus est diutiùs immorari in descriptione Saturnaliorum, quum satis supérque eam habeas explicatam apud Macrob. l. 1. & Plut. in vita Numæ. & iam in Gram. Sat. 3. huius libri, & apud Athenæum l. 14. & Lucian. 1. Dial. πρὸς Κρόνον: dicam tamen ad intelligentiam Saturnaliorum plurimùm valere lib. 14. Martialis, quem inscripsit *apophoreta*, quæ grati animi munera erant, festis Saturnalibus per septem dies vltrò citroque solita mitti ac remitti: quando licebat equitibus. Rom. & Senatoribus togâ positâ gestare vestem breuiorem, quod erat alijs diebus opus censorium, de quo primum eiusdem libri Epigramma factum est:

Synthesibus dum gaudet eques, Dominusq; Senatus,
Dumq; decet nostrum pilea sumta Iouem, &c.

Cur autem instituta sint τὰ Κρόνια ϗ Κρονιάδες ἡμέραι, vide Plutar. in comparatione Numæ & Lycurgi. Dicuntur præterea hæc agitari solita 14. Cal. Ian. in recordationem priscæ libertatis & æqualitatis, quâ creditur ætas Saturni floruisse, quum homines erant liberi omnes, serui nulli, vt pleniùs e locis citatis intelligetur. Martiæ Calendæ simile quid obsequij & humanitatis offerebant seruis, quibus matronæ cænam lautè ministrabant, vt Ode 8. l. 3. notatum est. Sed memorabile videtur & ad hæc Saturnalia valdè appositum, quod scribit Berosus l. 1. Babyloniacorum, vbi scribit decimâ sextâ mensis *Loi*, festum Babylone 5. dierum spatio celebrari, Saceas dictum: per quod tempus solere dominos famulis parêre: ex his vnum domui præesse veste, quæ Regiæ similitudinem referat, indutum: quem & Zoganem appellari. Meminit huius festi Ctesias quoque lib. Persicorum 2. Hæc citantur ab Athenæo lib. 14. sub medium: cuius loci sunt indicio marginis verba, ἑορτάς, ἐν αἷς οἱ δεσπόται τοῖς δούλοις ὑπηρετοῦσιν. Idem Dio libro decimo octauo, ἐν τοῖς Κρονίοις οἱ δοῦλοι τῶν δεσποτῶν σχῆμα μεταλαμβάνοντες ἑορτάζουσι, id est, *festis Saturnalium serui habitu Dominorum sumpto id festum celebrant.* Idem Seneca epist. quinquagesima octaua.

In-

Instituerunt diem festum, non quo solum Domini cum seruis vescerentur, sed quo vtique honores illis in domo gerere, Ius dicere permiserunt, & domum, pusillam Remp. esse iudicauerunt.

Gaudet constanter.] Pariter, perpetuò, æqualiterque placet illi vitiosa vita. Sic Ovid. appellat hominē constanter iniquū, vt constantia sit perpetua quędā immutabilisq́; permansio in re qualibet, siue bona, siue mala. Sæpiùs tamen in virtute quàm in vitio locum habet.

Vrgere propositum.] Hoc idem sonat, quod dixit Od. 3. l. 3. *propositi esse tenacem*: attamen hoc plurimum interest: quòd in hac Satyra de hominis studio in vitio perseuerantis, in illa Ode de viro in amore virtutis constanter permanente, sermo institutus sit.

Recta capessens.] Honestum sequens, rectamque viam ingrediens, & interdū vitiosa & turpia persequēs. Hoc autem verbum Aen. 1. pro exsequi & explere vsurpatur, ——*mihi iussa capessere fas est.* Ita capessere Remp. est Ciceroni illam administrare, Epist. 9. l. 1. ad Famil. *Capessere ēmne Remp. implicatus tenebar* Eidem 3. de Rep. *Non est Resp. quum tyrannus eam factione capessat*, id est, gerat & administret. Sed de recto substantiuo vide Sat. 2. huius libri ad verba, *Rectum animi seruas? &c.* τὸ *recta capesse* e Galli suâ interpretātur lingua τρο-πενῶς, *prandrio allerle droict chemin, c'est a dire, suiure vertus.* Hic autem τὸ *pars multa* sonat tantundem, quantum *plerique*, & huic opponitur τὸ *pauci* apud Salustium, *in diuisione orbis terræ* τὸ *plerisq.* *in tertia parte Africam posuere: pauci tantummodo Asiam & Europam*, vt iam citatum fuit Satyrâ. 6. lib. 1.

Prauis obnoxia.] Hoc Galli interpretantur, *aucunes fois s' addonnant & s' assuiectissant a vices.* Definitur autem *obnoxius* a Festo, *qui pœna est obligat⁹ ob delictū, & noxam*, Gall. *qui a merité d'estre chastié pour les fautes qu'il a faites.* De quo lege plura l. 7. c. 17. apud Agell. exemplis illustrata. Ad illam autem Festi definitionem Græci dicunt τῷ ἄγει ἔνοχον εἶναι, *teneri crimine piaculari*: contra ad alteram Plinij notionem Epist. 299 *o noxium esse periculis & ludibriis*, iidem vno verbo efferunt εὐεπηρέαστον, *cui facilè quis posset nocere dictis & factis.*

Cum tribus.] Legendus est Plin. l. 33 c. 1. & Alex. ab Alex. l. 2. c. 19. & Bud. in Pandect. vt scias, quorum fuerit olim Romę annulum manu gestare. Intereà tamen tibi dicam hoc insigne fuisse ordinis equestris, vt clauum Senatorii, de quo iam a nobis dictū est in Gram. Sat. 1. libri 1.

Læua.] Quidam hîc legunt pro *læua* manu sinistra (quæ priscis temporibus annulo ornabatur) *læna*, & ita hanc constituunt syntaxin, Priscus modò ita vixit inæqualis, vt clauum vel latum, vel angustum mutaret in horas inani lænâ, id est, vili & militari veste: quâ certè lectione magis inconstantia illius hominis patefiebat oculis spectantium. Sic dicet epist. ad Pisones de puero, qui *mutatur in horas*, i. sæpissimè. qualem Priscus se gessit.

Aedibus.] Ellipsis est sic explenda: & ex ædibus magnis egress⁹ eò se abderet, vnde aliquis libertinus paulo munditiæ cupidior vereretur exire. De *Mœcho* dictum est Od. 15. l. 1. & Sat 2. l. 1.

Iam mœchus.] Videtur hic Priscus, qui creditur Rhetor fuisse, ad ingenium Polypi eruditus, gaudentis colore cuiuslibet corporis, quod attingit: cuius naturam Theognis docet callidos imitari:

> Πολύπου ὀργὴν ἴσχε πολυπλόκου, ὃς ποτὶ πέτρῃ
> Τῇ προσομιλήσει τοῖος ἰδεῖν ἐφάνη.
> *Mores Polypi indue versipellis, qui qualis est petra,*
> *Quam attingit, talis ipse aspectu apparet.*

Magna quidem certe vis est in habitu locorum, & iustarum obseruatione natum est prouerbium ὡς καὶ τῶν φυτῶν τὰ σπέρματα, καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ βίοι ταῖς χώραις συνεξομοιοῦνται *& plātarum semina, & hominum mores fiunt naturæ locorum similes*: quòd Sylla dicitur prudenter animaduertisse, qui militibus amœnam regionem & feracem postulantibus ad habitandū denegauit. Idem Cyrum fecisse Persis narrat Herodotus sub finem l. postremi, ne animi vtriusque postulantis tali amœnitate soli remollescerent, & ad militarem laborem ineptiores fierent: cuius longè patientissimi sunt homines in montosis asperisque regionibus nati & educati. Verba Herodoti sunt: φιλέειν ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων μαλακοὺς γίνεσθαι. οὐ γάρ τοι τῆς αὐτῆς γῆς εἶναι καρπόν τε θωμαστὸν φύειν, καὶ ἄνδρας ἀγαθοὺς τὰ πολέμια. hoc est ex interpretatione L. Vallæ: *naturâ enim comparatum esse, vt e mollibus regionibus molles viri existant: neue ex eadem terra fruges admiranda & egregij bello viri gignantur.* vt alibi notatum fuit. Lectio autem, *doctor Athenis*, præstat alteri, *doctus Athenis*, vt quæ magis conueniat professioni huius Rhetoris interdum Romæ mœchantis, interdū Athenis docentis.

Vertumnis.] Vertumnus Romanorū respondet Proteo Græcorum mutabili formarum varietate, & definitur Deus Tiberis, & ab ipsius amnis alueo verso dictus putatur: alij tamen ab anno vertente, quòd variam cæli faciem imitetur. Alij quoque a vertendis hominum mentibus, permutandisque rebus deflectunt. E Donato denique in Adelph. Act. 2. Sc. 1. v. 37. --- *quæ res tibi vortat male*, didicimus quid ille sit: *Vertumnus dicitur Deus, qui rebus ad optatam vertentibus præest: sæpè autem malè cedit, quod bonum putatur, & hoc est malè vertisse, vt ille gladius, qui ab Aenea muneri datus Didoni admonitum fuit reginæ pereunti*, de quo Virg 4. Aen. v. 646.

> ——*ensemque recludit*
> *Dardanium, non hos quæsitum munus in vsus.*

quem Aeneas non ad hunc vsum reliquerat, ait Servius. Non equidē dubito, quin, τὸ *natus Vertumnis iniquis* idem valeat, quod *inuitis cælestibus*, l. 1. Aen. & hoc Odyss. γ. initio de Telemacho, θεῶν ἀέκητι γενέσθαι, *Deis inuitis natum esse.* Huius meminit Cic. 3. Verr. Dicit autem Poeta, *iniquis natus Vertumnis*, vt Sat. 3. l. 2. *iratis parietes natus Diis.* & 3. huius; *Gnata lymphis iratis exstructa.*

Scurra.] De hac voce lege Grammat. in Satyr. 3. huius libri.

Iusta chiragra.] Hoc Græci sic enunciant, ἀκριβὴς χειράγρα σου τὰ ψευ ἄρθρα, *Plenus & magnus articulor in dolor confregit manus*, quarum articuli sunt iam tophis & nodis intercepti, & humoribus malignis quasi irretiti. Id enim sonat χειράγρα ἡ ἄγρα τῆς χειρὸς *captura manus* Alij tamen malunt deflectere παρὰ τὸ τῆς χειρὸς ἄλγημα. *a dolore manus*, quasi χειράλγα Hîc contra quantitatem Grę-cam Chiragra corripit priorem: vnde probatur mihi scriptura quorundam Cheragra, quum dissolutę diphthongi ει præpositiua sic restituatur suæ quantitati, quę remanet dubia in Chiragra propter ι anceps. Iusta Chiragra dicitur ad exemplar exercitus iusti, quum vtrumque est plenum, absolutum & perfectum, nisi velis interpretari iure debitam & conuenientem viię intemperanter actæ.

Qui pro se.] Qui acciperet vicariis manibus talos ab alueolo, & mille prius confusè agitatos eodem mitteret: quod Græci dicunt ὅσπερ ἂν αὐτῷ ἀντιμεταχειρίζηται τοὺς κύβους, καὶ ἐμβάλῃ εἰς τὸν πύργον. Eustat. ex Herod. scribit Λυδοὶ τοὺς κύβους εὗρον, καὶ τοὺς ἀστραγάλους, καὶ τὴν σφαῖραν, καὶ τ' ἄλλα παίγνια πλὴν τῶν πεσσῶν *Lydi fuerunt inventores tessserarum & talorum, & sphæræ, & aliarū puerilium lusionum præter calculos* Idem e Soph Παλαμήδης ἐφεῦρε πεσσοὺς, κύβους τε τερπνὸν ἀργίας ἄκος. *Palamedes invenit calculos & cubos otiositatis iucundum remedium.*

Phimum.] Hæc vox præterquam quòd significat frænum & capistrum, est etiam ὄργανον κυβευτικὸν, *aleatorium instrumentum*, vel potius vasculum & fritillus, quo tali iniecti agitantur, & post in alueolum lusorium, vel tabulam lusoriam mittuntur, Gallicè, *tablier a dez*. sed phimum, pyrgum & fritillum, Gallicè nescio, vt Gallis inusitatum. De quo Iul. Pollux lib. 10. cap. 31. Aliàs etiam hic legitur pyrgum, quem interpretatur Martialis lib. 14. Epig. 16. turriculam, & eam inducit gloriantem de fraude manus coercenda.

Quærit compositos manus improba mittere talos,
Si per me misit, nil nisi vota facit.

Vbi Domitius scribit instrumentū fuisse, quo concusso tali emittebantur, ne illi lusoris fraude compositi consisterent optato puncto. Suidas de pyrgo mentionem facit in τάβλα, quod fuit ludi genus inuentum a Palamede in exercitu Græcorum ducendo, vnde ταβλίζειν, *tesseris ludere*. E concisa autem voce tabula fit tabla Græcæ similis. Vt autem vox Latina *turris* fortassis dicta est ab incutiendo hostib. terrore: sic Græca πύργος ab eo, quod editissima quæque ædificia ignibus fulmineis sæpius tanguntur.

Ac prior.] Malo hanc lectionem, quàm *acrior ille* vel, *ac prior illo*, cuius sententiæ rationem pete ab argumento in Dialecticis notato. Sensus igitur loci est: Quantò idem Volanerius est constantior in vitiis, tantò minùs miser est, quàm ille Priscus leuis & inconstans, qui hic pluribus verbis pronunciatur:

Qui iam contento, iam laxo fune laborat.

Vis autem huius copulæ, *ac prior* rectè percepta dirimit omnem de lectione contentioēm. Hîc enim non modò vim coniungendi, verùm etiam eligendi vel discernendi habet, qualem notauimus in Gramm. Epod. 12. ad verba, *Inachia langues minùs ac me*: quod valet, *tute præstas validiorem erga Inachiam, quàm erga me*. Idem obseruatum est Sat. 5. lib. 1. *Iter est vnum præcinctis altiùs, ac nos.* Idem quoque hîc paulò pòst in, *atque, qui peccas minùs, atq; ego*, pro, quàm nos, & quàm ego.

Quorsum.] Quò spectant ista verba tam auditu iniucunda & odiosa. Hoc Græci interpretantur, πρὸς τί τοῦτο λέγεται. Pro eodem dixit Satyra 2. lib. 1. *quò res hæc pertinet?*

Furcifer.] Quid furcifer valeat, & quid sub furcam ire, primùm Donatus declarat in Act. 3. Scen. 5. vers. 11. Andriæ, vbi Pamphilus sic Dauum aggreditur: *Ob tibi ego vt credam furcifer, &c. Illi*, inquit, *furciferi dicebantur, qui ob leue delictum cogebantur à dominis ignominiæ magis, quàm supplicij causâ circa vicinos furcam in collo ferre manibus ad eam subligatis, & peccatum suum profiteri, simúlque cæteros admonere, ne quid admitterent simile.* Deinde in Problematibus Roman. Plutarch definitur furca τὸ ξύλον διπλοῦν, ὃ ταῖς ἁμάξαις ὑφίστασιν, ἡμεῖς μὲν στήριγγα, Ῥωμαῖοι δὲ φοῦρκαν ὀνομάζουσι. *est lignum duplex, quod plaustris supponunt fulciendi gratiâ: nos quidem Græci* στήριγγα: *Romani verò furcam nominant.* Illic Henricus Stephanus doctè quidē reposuit στήριγγα pro vulgata σόριτα: quem locum ibidem apud Plutarchum consules: vnde etiam disces id genus supplicij, cuius etiam acerbitatem in hero quodam reprehensam, grauiterque multatam apud eundem leges in vita Coriolani ad narrationem cuiusdam visi, quod Tito Latino ciui Romano obiectum est inter somnum: vbi furca geminatis vocibus Græcis exprimitur, ὃ γὰρ ἥγουν ξύλον οἱ Ἕλληνες ὑποστάτην καὶ στήριγγα, τοῦτο οἱ Ῥωμαῖοι φοῦρκαν ὀνομάζουσι. *Quod enim, nempe lignum, Græci* ὑποστάτην *&* στήριγγα, *id Romani furcam nominare dicunt.*

Laudas Fortunam.] Prædicas fortunatos & antiquā virtute atque fide veteres, qui simplicem vitæ cultum, tranquillum & frugalem sequerentur, non sumtuosum, nec magnificum, nec luxuriosum: ad quem si quis Deus minimè rogatus te transferre vellet, tu vehementer recusares transferentem sequi, vel quòd id nescias rectius esse, quod tanti facis: vel certè, quod tu dubites de eo, & ita videaris in altissimo luto defixus inhærere, vnde te frustrà tentes expedire: vel si quis Deus agat te ad illa, id est, ad mores antiquę plebis, aut ad viuendū ἀρχαϊκῶς te inuitet ac impellat. Id verbum in eodem significatu, sed Græcâ syntaxi vsurpauit Ode 2. l. 1. *Proteus egit pecus visere montes*

Romæ rus.] Hæc phrasis redolet Hellēismum, qualis posset esse, ὢν ἐν Ῥώμῃ, *tu Romæ manens*. Rursus in *rusticus* est antimeria, pro, ὢν rure laudas Vrbem, vel tu rusticās.

Olus.] De hac voce Sat. 6 lib. 1. fuit.

Ac velut.] Id est, tu quasi inuitus & coactus semper ad aliorum cænas venias, ita victum simplicem ac domesticum laudas, eoque plurimùm delectaris. Quidam hæc sic obseruant, vt coniungāt *amas* cum antecedente, *dicis te fælicem, amasq;*, & videtur explicandum, miraris te. Alij cum sequente, quòd nusquam tibi sit potandum, valet plurimùm gaudes, vel tibi placet, quòd &c. Et certè τὸ [illegible] ἀντιλογικὸν ἐστιν ἀμφοτέρα καὶ τοῦ μακαρισμοῦ καὶ τῆς φιλήσεως. Neque admodùm est vtilis hęc obseruatio. Ita Cic. loquitur ad Attic l. 1. *Te multum amamus, quod ea abs te diligenter paruoq; curata sunt*, pro, tu nobis multùm places.

Serum.] Antimeria est pro serò sub exortum, vel potiùs sub epiphaniam vesperi & stellarū. Mæcenas iusserit te cænatum venire secum, eò properas ire: hoc interpreteris Græcè, κελεύσει δ' αὐ ὁ Μαικήνας σε προσελθεῖν συνδειπνήσοντα ἑαυτῷ ἐν ἀμυδρῷ φωτί, τοῦτ' ἐστι ὀψίας γενομένης, ἐκεῖσε πορεύῃ τάχιστα. Hîc autem prima lumina dicuntur post occasum solis præcipuè Hesperi, id est, Veneris esse, & mox post eam reliquarum stellarum.

Nemón'.] Pro, memóne seruorum afferet citò oleum, vt lautus & vnctus cænatum abeam? Id veteres faciebant, quò hilariores, iucundioresque se præstarent conuiuas. Alij putant oleum posci ad lucernam: quod tamē parùm commodè præferri solet euntibus. Viderit Lector.

Blateras.] Pro quo Plautus in Pseudolo dicit, *sermonibus morologis vteris*, id est, stulta, inepta & supina loqueris. Hoc autem verbum Festus deflectit παρὰ τὸ βλάξ, κὸς, qualis est homo vel fatuitate vilis & abiectus, & hoc παρὰ τὸ βλῶ concisum ἀπὸ τοῦ βάλλειν, & hinc rursus βλάζειν ἤγουν μωραίνειν, fatuum & hebetem esse: cuius etymi altera lectio, quæ habet *furijs, profugisq;*, non mihi displicet tali geminatione fatuitatis & mentis malè sanæ constans. Græci verbum blaterandi per βαττολογεῖν interpretari solent, quod partim factum putant ex proprio nomine cuiusdam Batti, qui fuit vel princeps *Cyrenæorum* linguæ balbutientis, de quo Herodotus lib. 4. vel Poeta ille Battus vnum & idem subinde repetens. Hesychius tamen & Etymologus tradunt, ὡς τὰ βαρβαρίζειν ἢ ποππύζειν, οὕτω τὰ βατταρίζειν ἢ βαττολογεῖν κατὰ μίμησιν φωνῆς ὀνομάζεσθαι, ὅθεν ἡ βαττολογία σημαίνει τὴν πολυλογίαν, ἢ βαττολόγος σημαίνει τὸν πολυλόγον ἢ πολυλάλον, id est, *garrulum & loquacem.*

Miluius & scurra.] Hi grauiter tulerūt discessum Horatij, & diris deuouerunt, qui sperarent se cum eo cænaturos. Miluius autem est nomen parasiti cuiusdam a rapaci volucri dictum, Gallicè, *Milan*: sed de scurris lege Gram. Sat. 3 lib. huius. Hæc *duci ventre, popinonē esse & helluonem* admodū significanter verbo Græco exprimunt, ἡττᾶσθαι τῆς γαστρὸς ἢ τῆς νηδύος, i. *ventri deditū esse*, sicut τῆς ἡδονῆς ἡττᾶσθαι, i. *inferiorē esse voluptate, & ab ea vinci.*

Nasum

Nasum supinor.] Syntaxis est Græca per ellipsin præpositionis, pro duco naribus nidorem pulmentariorū & ad illum hauriendum illas extollo & resupino: vel nasus mihi supinatur nidore, quem Grammatici deflectunt a nimio odore rerum tostarum.

Tu quum sis.] Tu here, quum sis seruus, sicut ego, ego quidem corpore, ipse verò animo: quòd seruitutis genus est deterius priori, deberésne nullâ iustâ caussâ ductus me insectari, & vitia tua lepida oratione elegantiq; specie virtutis & honesti obtegere? Hac certè confesione mei delicti nemo est, qui non me prædicet te meliorem, qui celando, occultando tuam turpitudinē velis pro vitioso bonus haberi. Hæc certè phrasis, *vltrò insectere*, notat summam heri impudentiam, qui quum ipse vehementer accusandus videretur, alium accusat. Ità Parmeno Act. 1. Scen. 1. Eunuch. Phædriam nominabat, *te vltrò accusabit*, & in Phorm. *o audaciam! etiam me vltrò accusatum aduenit*. Non video, cur hic seruus mentionem pretij, quo fuerat emtus, faciat, nisi velit contentionis gratiâ herum, si hic venalis esset, minoris ipso vendi, qui octoginta septem Francis & dimidio solum venierat.

Quid si me.] Elliptica est hæc loquutio, pro, quid respondebis, si percontando inueniaris stultior me ipso.

Aufer terrere.] Vix alibi reperias hoc verbum cum infinito: vnde equidem suspicor antimeriam esse infiniti cum sua syntaxi, pro substantiuo aufer mihi istū terrorem, quem tu videris contractâ fronte inferre: manum quoque compesce & a me abstine, irascique mihi desine, dum te e Stoicorum doctrina moneo. Ex hac serui deprecatione cognoscimus, eum non satis fretum Saturnalitiâ breui libertate & heros, sicut omnes superiores, ægrè ferre reprehensiones seruorum & inferiorum, vt ex Act. 1 Scen. 4. vers. 46. Phor. Phædria Getæ seruo stomachatur, *aufer mihi oportet: quin tu, quod faciam, impera* Gallicè *oste moi cette parolle contraignante, ou raiment plus tost me commande ce, que ié Doibe faire*.

Dum quæ.] Dauus profitetur se, vt erat seruus, sic a seruo Crispini Stoici Philosophiam moralem didicisse. Huius Stoici meminit postremus versus Sat. 1. lib. 1. vt verbum Latinum *doceo* duos casus accusandi, alterum personæ, alterum rei admittit: ita Græcum διδάσκω, sicut ex hoc Demosthenis exemplo Ὀλυνθ. orat. 2. perspicitur, πρὸς δὲ θετ[τ]αλοὺς πρεσβείαν πέμπειν, ἣ τοὺς μὲν διδάξει ταῦτα, τοὺς δὲ παροξυνεῖ, id est, dico autem oportere vos, *ad Thessalos legationem mittere, quæ alios quidem hæc doceat, alios verò exsuscitet*.

Acrus ubi.] Τοῦτ' ἐστιν, ἐπειδὴ πρὸς ὁμιλίαν ὀργῶ ἢ πρὸς τὴν ὀχείαν, cum tentigine rumpor, quæcunque meretricula excipit me incubum vel succubum, si mihi in tanta obscœnitate ista loqui licet, dimitte me integrâ existimatione & omni securitate. Illud autem, *sub clara lucerna*, quidam exponunt de die & luce, alij de lychno & lampade, in qua posteriori Iustus Lipsius est sententia lib. 1. Elect. cap. 4. vbi citatur hic locus, & alter e Iuuenali;

Obscurisq; genis turpis, fumoq; lucernæ:

annotans, in more positum fuisse, vt scorta sub vesperam prostarent ad lucernas, nec ante nonam diei fas eis esset copiam facere sui; vnde Persius talem meretricem vocat nonariam. Hæ autem lucernæ ad noua lupanaria erant suspensæ: quæ certè sententia probabilior mihi videtur, quanquam alij malunt legere *Lacerna* pro pallio rarissimæ texturæ: itaque pellucidæ, vt meretricula cerneretur ferè nuda: quod pallij genus dictum est Satyr. 2. lib. 1. vestis Coa & Græcè τελάριον, atque adeò Isidorus lib. 19. cap. 7. scribit illud lineum pallium fuisse meretricis signum: quod matronis in adulterio deprehensis induebatur ignominiæ nota.

Meiat eodem.] Poterat honestiùs enunciari more Virgilij, ne quis riualis vel formâ vel opibus me præstantior illi misceatur, vel in illius congressum veniat, rémue cum ea habeat: quod Græcè dicitur μιγνύναι ἢ συνεῖναί τινι.

Tu cum proiectis.] Hæc non omninò conueniunt Poetæ, qui nec equestris nec Senatorij erat ordinis, sed eò dicuntur, vt plerique domini agnoscantur deteriores seruis, quum tam sæpè turpiter que deponant insignia vtriusque ordinis, atque illis abiectis reliquoque personæ publicæ habitu posito videantur non solùm esse plebeij ordinis, sed ex ipsius etiam multis gradibus seruilem omnium postremum tenere.

Prodis.] Verbum est Scenicum, tu iam depositâ iudicis personâ sustines illam infamis serui, & sub pallio fimbriato militis domum introduceris & ingrederis aliquo perfusus odore: vbi totus tremis & horres timore pugnanti cū tua libidine: sed in *tremis ossa*, ellipsis est præpositionis pro, ossa tibi tremunt, & metu concutiuntur.

Non es, quod.] Id est, non es talis, qualem te prædicas, quomodo dicit alibi, sum quod ille, id est, talis sum, qualis est ille. Simulare & dissimulare quid differant, ostendimus Od. 20. l. 2. quod hic memoriæ gratiâ repeto. Vera dicuntur dissimulari, quum ea occultantur: sed falsa simulari, quum ea finguntur, quę non sunt. Græca autem εἰρωνεύεσθαι καὶ εἰρωνεύεσθαι pro vtróque vsurpantur.

Altercante.] Participium est ab *alterco, as*, quo vtitur Terentius in And. Act. 4. Sc. 1. *Cum patre altercasti dudum*, vbi Donatus annotat alias legi, *altercatus est*: non enim ait, *alterco* dicimus: sed Priscianus tradit, antiquos solere actiua pro passiuis vsurpare, vt aucupo pro aucupor, alterco pro altercor.

Quid refert.] Videtur ellipsis particulæ dubitandi, *an, ne, vtrùm eas auctoratus*. id est, præmio addictus capitali pœnæ perferendæ, pro quo casu sunt hic infinita ἐλλειπτικῶς posita: quod etiam auctoramentum dicebatur. Longa est Turnebi annotatio in hunc locum, ex qua hoc adscribam: quid refert, vtrùm te ludo gladiatorio obligâris & vendideris hac lege, vt ius sit virgis cædere te & ferro interficere: concipitur & apud Petronium iurisiurandi formula in verba: *Eumolpi iurabimus sacramentum vinciri, verberari, ferroq; necari, & quicquid aliud Eumolpus iussisset, tanquam legitimi gladiatores domino corpora animósque religiosissimè addicimus*: ex libro 36. capite 15. Plin. cognoscitur τὸ *auctorari* verbum esse seruile, quum qui seruitutem [illegible] auctione venire soleant. Sic enim ille: *Gladiatorum spectacula edebat, ipsum magis auctoratum populum Romanum circumferens*, id est, suâ stultitiâ seruientem magis, quàm gladiatores ipsos libertatis expertes, qui quum auctorati essent, id est, in seruitutem empti, imperio domini, vel cum vitæ periculo cogebantur parêre.

Vri virgis] Ita loquutus est Epod. 4. *Ibericis peruste funibus latus*. & Epist. 16. ad Quintium, *loris non vreris aio*, id est, cædi. Nos cæderis: corpus enim dolore ictuum calefit. Dicitur etiam loco prioris, sectus flagellis.

Ferroq; necari.] Hinc apparet, quàm verum sit discrimen, quod quidam ponunt inter occidere & necare, vt illud fiat ictu cadendo: hoc sine ictu.

Conscia herilis.] Ellipsis est substantiui *ancilla* siue *famula* herilis culpæ ferè semper consciola, quæ mœchum incluserat in arcam tam angustam metu interuenientis mariti, vt ille cogeretur propter angustias

loci sese velut in globum contrahere. Sic ἐλλειπτικῶς dixit Sat.2.lib.1. *miseram se conscia clamet*: sic Ouid. *pro charta conscia tergum prabeat.*

Iusta potestas.] Aequalis potestas vlciscendi flagitiũ vtrinque mœchantis.

Tamen habitu,] Hæc videntur ἀντιθετικῶς dici, Poeta quum vult scortari, & domum & habitum, naturalemque coeundi rationem mutare solet: matrona contrà id domi præstat vestitu consueto naturalique concubitu. Quidam tamen putant *mutare se loco & peccare supernè* ad incumbendi & succumbendi rationes referenda esse.

Domino furenti.] Quidam intelligunt propriè de marito, qui adulterum deprehensum sub furcam mittit, & supplicio afficit: alij tropicῶs, vt posteà in Rhet. dicetur.

Euâsti.] Periculum triplicis illius pœnæ in re, corpore & fama fugisti & euasisti. Est autem euadere per quamcunque difficultatem, per ardua, per prærupta peruenire ad aliquid, ait Donatus multis locis in Terent.

Praua.] Legitur aliàs priua, quæ lectio mihi non displicet.

Tolle periclum.] Hæc naturalis ad vitium propensio copiosè disputatur Epist 16. lib. 1. vbi pro, *tolle periclum* dicitur *sit spes fallendi & latendi, miscebis sacra prophanis.* Eódem spectat illud Mitionis Act. 1 Scen. 1. Adel. *Malo coactus qui suum officium facit, dum id rescitum iri credat, tantisper cauet: si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.* Aristoteles lib. 1. Rhet annumerat caussis iniuriam alijs inferendi spem flagitij tegendi.

Tú ne mihi.] Tanquam seruus hero diceret: Tu non potes esse mihi dominus, qui seruias tot tantisque dominis, libidini, metui, gloriæ, nec inde vllâ vindictâ te possis eximere. Fuit autem vindicta Prætoris virga quâ seruus in libertatem asserebatur, sicut e Theophilo in lib. Inst. iuris ciuilis perspicitur. Hinc apparet distinctio Cornelij Frotonis inter vltionem & vindictam, vt illa vindicet factum, hæc prohibeat futura, vt hîc ne seruus semel manumissus posterum seruituti sit obnoxius: sed syntaxis verborum sic habet: túne es Dauo dominus, qui es minor tot, tantisque imperijs rerum & hominum, id est, quis tot tantisque perturbationibus, sæuissimis dominis ac tyrannis seruis:

Siue vicarius.] Hoc serui genus suberat ordinario. Sunt autem alia seruorum genera apud Iuriscósultos, vt ff. de iniurijs. Etenim multum interest, qualis seruus sit, bonæ frugi, ordinarius dispensator: an verò vulgaris, mediastinus, qui est omnium maximè laboriosus, ita dictus quòd stet in medio semper velut positus, & ad omnium imperia paratus omnia: videtur tamen Turnebo mediastinus habere tantùm priorem iuncturæ partem significantem, posteriorem otiosam & productionis solùm gratià adhibitam. Alij volunt vocem esse similem hybridæ, e *Media* Latino & ἄστυ Græco, quasi esset publicus seruus, in medijs vrbis quadriuijs, vbi stant baiuli Parisienses μισθαρνοῦντες. Plura vide in Annot. Philip. Beroaldi in Colum. vnde subijcitur villico Epist. 14.

Tu mediastinus tacitâ prece rura petebas.

Quidam malè hunc censent esse seruum atriensem. Alij seruum balneatoris: sed atrienses serui erant honoratiores & lautiores, vt constat ex Asinaria Plauti: *qui negotia Domini procurarent: res venales distraherent*: id est, *venderent, debita exigerent: imperium in alios haberent: in atrijs deniq; diuitias Domini, signa, tabulas, imagines maiorum seruarent.* Nec est dubium, quin ille sit descriptus Lucæ 12. τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν ὁ κύριος καταστήσει ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον; *Ecquis est fidus dispensator, ac prudens, quem dominus præficiat famulitio suo, vt in tempore det demensum?* Fuit hic dispensator, id est seruus atriensis Budæo in Pandect. primæ auctoritatis, qui seruis reliquis frumentum admetiri Calendis solebat, quod demensum dicebatur: ex qua consuetudine illud Euangelij manârit, *frugi porrò serui*, id est, parsimoniâ vtentes, & cibo modico contenti ex eo, quod de quaternis modijs comparcere poterant, peculium sibi comparabant: vnde aliquando etiam se redimebant a dominis: aut alias arbitratu suo vtebantur, vt Terentianus Geta, qui munusculum nuptiale vxori herilis filij dicitur dedisse. Serui autem nequam, id est, prodigi & luxuriosi nullum, aut pertenue peculium habebant, luxu & comessationibus ac perpotationibus nocturnis omne suum demensum & peculium dilapidantes. De mediastino dicetur Epist. suprà citatâ.

Mobile lignum.] Plerique interpretantur de turbine, quem scuticis solent pueri verberare & exercere: de quo lege Eleg. 5. Tibul. lib. 1. & 7. Aeneid. ad hunc locum:

Quem pueri magno in gyro vacua atria circum.

Sed præstat locum intelligi de simulacris minutis, quæ neruis ac vinculis huc atque illuc decenter dimouentur pro arbitrio neurospastarum. Hæc Græci vocant ἀγάλματα νευρόσπαστα, atque Budæus scribit τοὺς νευροσπάστας esse genus circulatorum, præstigiatorum, qui imaguncularum motus & lusiunculas ridiculis moliuntur ita, vt saltare & osculari inuicem sigilla ipsa & amplecti se videantur. De his Lucianus in lib. de Syria Dea, φαλλοὺς ἔλλινες τῷ Διονύσῳ ἐγείρουσι, ἐπὶ τῶν καὶ τοιόνδε τι φορέουσι, ἄνδρας μικροὺς ἐκ ξύλου πεποιημένους μεγάλα αἰδοῖα ἔχοντας. καλέεται δὲ τάδε νευρόσπαστα, *Græci penem Priapi excitârunt Dionysio: hic etiam simile quiddam ferunt, paruos homines e ligno factos & magna pudenda habentes: quæ vocantur neurospasta,* ὡς αὐτόματα καὶ αὐτοκίνητα, *neruis tracta & velut suâ sponte se mouentia.* Ex hoc Luciani loco perspicitur nihil interesse ad sententiam, vtrùm legeris hîc lignúmne an signum: si illud significabis μετωνυμικῶς e materia imagunculam inde factam: si hoc, synecdochicῶs rem eandem. De his quoque Apuleius de mundo ex Arist. scribit: *Etiam illi, ait, qui in ligneolis hominum figuris gestus mouent: quando filum membri, quod agitare solent, traxerint, torquebitur ceruix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad ministerium præstò erunt, nec inuenustè totum videbitur viuere.* Meminit quoque Vlpianus lib. 41. de legat. lib. 1. quorundam automatariorum. Suetonius quoque in Claud. Cæs. cap. 34. *De fabrorum quoq; ac ministrorum atq; id genus numero si automaton, vel pegma, vel quid tale parum rectè cessisset, quosdam committebat inter ipsos more gladiatorũ ad necem vsq; pugnantes.* De his denique simulacris lege Herodot. in Euterpe. Est quoque alterum præstigiatorum genus, cuius ludo Arcesilaus dicebat τοὺς διαλεκτικοὺς ἐοικέναι τοῖς ψηφοπαίκταις, οἵτινες χαριέντως παραλογίζονται, id est, *dialecticos similes esse psephopactis, qui scitè imponunt spectantibus calculos ex vno aceptabulo in aliud dexiῶs καὶ θαυμαστῶς transeuntes,* id Galli appellant *ioeur de Gobelet & de passe.*

Quinam igitur.] Hæc descriptio liberi hominis persimilis est illi Virgilianæ pro viro bono & sententiæ & verborum vsu & ordine, quæ sic incipit:

Vir bonus & sapiens, qualem vix repperit vnum,

reliqua sume de opusculis Virgilij.

Responsare.] Sic epist. 1. l. 1. dicetur, *fortuna responsare superba:*

superbæ: proquo Seneca lib. 2. cap. 2. de Clementia dicit, loquens de sapiente Stoico, *Quoties poterit fortunæ intercedet*, sic intercedere casib⁹, occursare fortunæ, obsistere, passim reperiuntur. Illud autem Senecæ sumtum videtur e consuetudine Romani Senatus: vbi Tribuni solebant consulibus & Senatoribus intercedere nomine populi, si quando eum ab illis premi viderent. Qui perturbationes, affectus, opes, ambitionem, pauperiem & durissimum quicquid vincere, domare & reprimere valet, in quem nihil potest vtraque fortuna: adeò fixus & præclarè fundatus est ipsius status, adeò læuis, politus, vt marmor, & lubricus, vt nihil in eo inhærere possit pollutum, & quod Virgilius dicit de viro bono:

Externæ ne quid labis per læuia sidat.

Teres atque rotundus.] Vide lib. 2. de nat. Deor. quid Cic. sentiat de figura rotunda ad verba sub initium: *quid pulcrius eâ figurâ, quæ sola omnes alias figuras complexa continet, quæq; nihil asperitatis habere, nihil offensionis potest, nihil incisum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunosum?* reliqua illic lege de eadem.

Poscit] Id est, tria aureorum millia te poscit mulier, & te παίγνιον ποιεῖται, *ludos facit*. Vt vides hîc *posco* Latinum cum duobus accusat. sic Græcum τὸ αἰτέω in Xenoph. παιδ. 8. ἐμὲ πολλοὶ μὲν οἰκέται σῖτον αἰτοῦσι, πολλοὶ δὲ πιεῖν. id est, *multi me famuli poscunt cibum, multi potum.* Sic in Aristoph. in Plut. Act. 4. Sc. 4.

Ἔπειτ' ἴσως ᾔτησεν αὖ σ' ὑποδήματα. i.

Posteaquam fortasse te poposcisset calceos.

Foribus repulsum rursus.] *Noui ingenium mulierum*, ait Gnato in Eunu. Act. 4. Sc. 7. *nolunt, vbi velis: vbi nolunt, cupiunt vltrò.* Sic Propertius de hoc sexu:

Non sic incerto mutantur flamine Syrtes.
Nec folia hyberno tam tremefacta noto:
Quàm citò fœminea non constat fœdus in ira
Siue ea caussa grauis, siue ea caussa leuis.

Non quis.] A queo, quis, quit: itaque valet, non potes te liberum dicere.

Dominus non lenis.] Hinc est manifestum illud Donati ἀντίθετον in Phorm. Act. 2. Sc. 1. v. 3. *Lenem patrem illum, factum me esse acerrimum: non enim*, ait, *leni asperrimum, sed acerrimum reddidit, & mutauit gradum, positiuo superlatiuum opponens*: ita Celsus opponit cibos lenes & acres: sed Cic. 2. de finibus bon. & mal. hoc interalia sic opponit, dulce, amarum: lene, asperum: propè, longè: stare, mouere: quadratum, rotundum: idem auctor in partitionibus opponit verba lenia & aspera. Hæc dissensio ex eo exstitit quòd asper sapor, sonus, cutis aspera communiter, vt lene dicatur: sed acer ferè tantum de sapore.

Pausiaca.] Immoderatum studium picturæ reprehendit ab hero. Fuit autem Pausias nobilis pictor Sicyonius, de quo vide Plin. 21. c. 2. & Varr. 3. de re rust. Est. 8. πολιτ Arist. pictor affinis huic nomini: *oportet pueros & adolescentes nō Pausonis, sed Polygnoti picturas intueri.*

Qui peccas.] Quomodò minùs peccas, quam ego. De *atque* coniunctione electionis pro, *quàm* dictum est Epod. 18. Hi autem Fuluius, Rutuba & Placideianus, fuerunt gladiatores, quorum prœlia picta erant: citatur l. de opt. genere orat. e Saty. Lucilij alter nobilissimus gladiator, cui⁹ nomen sine L. scribitur Pareidianus. Itaq; videris, lector, num vtrobiq; similis adhibenda sit scriptura, præsertim quum idem ordo, eadem ars personarū significetur vnde fortassis vnus & idē gladiator fuerit & a Cicerone & ab Horatio propositus. Dubitatur hîc, vtrò hanc poplitis contentionem oporteat referri, ad Dauumne, qui ὡς ἀτενῶς, intentis oculis, & immotis intueatur pictas illas pugnas, & innixus vni contento popliti stat altero leuiter inflexo. an ad ipsas gladiatorum imagines simili habitu gestuque pictas: quod posterius sequentia videntur postulare:

Contento poblite.] Sic Suet. in Tib. c. 7. dicit: *Contentis & tumentibus oculi aliquid prosequi*, quod respondet superiori Græco pro fixis in eo oculis.

Nequam.] Ellipsis est, dicor ab hero nequam & cessator: qualis est in, *nihil ego*, nempe audio laudationis & nihili fio: si me capit nidor alicuius cibi & placentæ.

Subtilis & callidus.] Hæc epitheta magis pertinent ad ingenij acumen & exercitationem in agendo & respondendo celerem, quàm ad verborum elegantiam & concinnitatem. τὸ *audis iudex* valet, vulgò diceris callidus iudex.

Nihil ego.] Repete ab antecedente, *nihil audio*, id est, omnes dicunt me hominem esse nihili, si me capi ac duci placentis vident.

Ducor libo.] Libum est genus placentæ e farina & melle, vel oleo, vel lacte: dictum παρὰ τὸ λείβειν, a libando & sacrificando.

Cœnis responsat virtus opimis.] Animus tibi aduersatur in opimis cœnis, vel tu non obsequeris lautioribus cœnis, imò contrà, tu facilè illis caperis per incontinentiam. Est autem *virtus responsat tibi in cœnis* impedit te, ne vincaris suauitate lautiorum ciborum, εἰρωνικῶς tamen. *Plecti autē tergo* dici ita puta, vt capite plecti, Gall. *estre fouette & tranchè la teste.*

Impunitior.] Antimeria est pro impuniùs captas opsonia, quæ nequeunt sumi, id est, paruo pretio emi & comparari.

Inamarescunt epulæ.] Tua, inquit seruus, intemperantia non abit impunè, nec luxuria. Inde enim fis ὀξυρεγμιώδης plenus fœtidorum, acidorum ructuum & crudorum humorum, vnde gignuntur omnia arthriticidis genera, ἰσχίας, γονάγρα, ποδάγρα, χείραγρα, cholera morbus & similia, quæ corporis impediunt functiones: de quibus impedimentis lege Sat. 2. huius.

Strigilis.] Strigilis, vt ξύστρα Græcum, inuenerunt nomen a destringendo & radendo παρὰ τὸ ἀποξύειν, sine serratis tamen dentibus: quorum vsus erat etiam in balneis, palæstris, & gymnasijs ad radendas corporis sordes ex arenis palæstræ collectas, sudores, caputque scalpendum. Illa autē fiebant e varia materia sicut pectines. De his sic Persius. Sat. 5.

I puer & strigiles Crispini ad balnea defer.

Vsus autem sic ostenditur Epist. Senecæ 223. destringere est sudorem strigilibus siccare & detergere, vt sudorem, ait, quem mouerunt potionibus crebris feruentibus subinde destringant & linteis detergant. Hic locus arguit Grāmaticos erroris duplicis, vt alter Cic. l. 4. de fin. bon. & mal. *Apula strigilis accedat*, qui tradiderint hoc nomen *strigil.* esse mascul. generis & in recto hunc habere finem.

Parens gulæ.] Valet indulgens ventri.

Qui mutat vuam strigili vel vuâ strigilem.] Hæc vtraque syntaxis tolerabilis est, prior quidem videt̄ exponenda, qui comparat & emit rationes strigili, & est syntaxis hypallagica, & notatum fuit Od. 17. l. 1. sed posterior videtur probabilior, quæ factionem serui in strigilem sumtam ostendit, & casus auferendi pendet ex ellipsi τοῦ *cum* perpetua, vel in coniuncto, *fidem & religionem pecuniâ commutare*, pro Cluentio. Repetitur tamen expressum, *vitam cum morte commutare.*

Vitæ fugitiuus.] Desideratur ante *fugitiuus*, nota similitudinis sic explenda: vt fugitiuus seruus & erro fugit dominum, nec ad eum vult redire: sic Poeta se ipsum vitat, nec resipiscere curat, vt iam in Dialecticis expletum fuerat. Hæc autem duo verba reperiuntur in

edicto Aedilium Curulium, cui titulus est seruorum fugitiuorum. *Si quis fugitiuus errove sit, noxâque solutus non sit, &c.* quem vtrumque Iurisconsulti sic distinguunt, vt fugitiuus sit desertor domini sui, sine vlla spe ad ipsum redeundi: erro autem sit quidam vagabundus, cum spe ad herum suum tandem aliquando reuertendi.

Frustra.] Expleatur sententia, *quæris solutionē curarum.*

Vnde mihi.] Reticentia est irati grauiter heri, qui quærit, vnde sibi lapidem & sagittas sumat ad Dauum profligandum, immemor hæc omnia commemorari suo iussu.

Versus facit.] Hinc cognoscimus Poesin esse quoddam insaniæ genus.

Hinc te rapis.] Id est, nisi quàm celerrimè hinc discedas, mittam te ad ergastulū rusticum. Operam autem nonam dicit pro nono operario. Græcè προσθήσῃ τῷ ἀγρῷ Σαβίνῳ ἐννάτος ἐργάτης id est, *adiungeris ad culturam Sabini mei prædioli nonus operarius*: quod minùs est vsitatum in singulari, quàm in plurali. Cic ad Att. Epist. 8. l. 2. *Boni viri precibus Claudij a caussa removentur, opera comparantur.* Philip. item 1. *Mercenaria opera conducuntur.*

Explicatio Rhetorica:

VIx reperias alibi hoc verbum sic translatum, neque Græca huic respondentia νεύειν καὶ νήχεσθαι. Quod autem profertur ex 1. de nat. Deor, de Democrito, *qui natare videtur in natura Deorum*: & e 2. de Fin. bon. *Nunc autem dico, ipsum Epicurum nescire & in eo natare*: plerique omnes codices habent vtrobique *nutare* pro dubitare. Sed hæc ἐπιπολῆς τινος εἶναι καὶ ἐπιπολάζειν, mirè exprimunt inconstantiam. Cuius verbi posterioris translatio non minùs est vsitata priori. Metaphora igitur est hic valdè apposita ad inconstantiam & fluctuationem animi indicandam: vnde etiam Græcè dicit Hermogenes ἐννοίας ἐπιπολαίους καὶ κενάς, *sententias inanes & futiles*, quibus opponuntur, ἔννοια βαθεῖα καὶ νόημα βαθύ, *alta & acuta sententia* & intelligentia reconditi sensus. Ad hoc translationis exemplum libet addere alterum e lib. 4. Manilij diligenter annotatum nuper a Scaligero filio: *Huic est mobilitas rerum, mutataq; sæpè*

Mens natat.

qui locus, vt ille lib. 3. de natura Deorum mihi confirmant translationem esse ab aquatilibus, quorum natatu nihil est magis vagum & varium. Locus Cicer. sic habet: *quoniam Neptunum a natando putas appellatum, magis tu mihi natare visus es, quàm ipse Neptunus*: quod priùs dixerat, in enodatione nominum hærere, siquidem νήκτα & natatores, dum natant, in fluctu summo videntur pendere & librari: sic animi non nullorum fluctuant in genere vitæ deligendo, vt nauis ritu huc atque illuc agitatæ conuertant se modò ad virtutem modò ad contrarium. Sic fluitare spe dicitur Epist. 18. lib. 1.

b Sumtum est a Mathematicis quantitatibus ad eandem inconstantiam mutabilitatemque ingeniorum notandam, quâ vsus est Sat. 3. lib. 1. *Nihil æquale homini fuit.* Item, *impar sibi*: quibus mox hîc opponet *teretem & rotundum esse.*

c Ex effectis caussa significari videtur metonymicῶς pro Prisco, & in, *iam*, repetito est anaphora: qui mavult modò Romæ mœchari, modò Athenis bene dicendi artem docere.

d Synecdoche est multitudinis pro vno Vertumno, nisi malis ex hac specie genus vel Deorum, vt valeat, quod in Milite glorioso, *Quî magis Diis inimicis natus quàm tu, atque iratis?* vel hominum leuium & inconstantium intelligi, aut varios illorum mores, quale est illud Sat. 2. Iuuenalis:

Qui Curios simulant & Bacchanalia viuunt.

pro hominibus temperatis & frugi: item pro intemperatis & luxuriosis.

e Sumtum est ab ijs, qui vtuntur tuditibus, pilis, malleolis ad aliquid comminuendum, vt dictum est Od. 6. l. 3. Hîc pro infirmauit ac debilitauit articulos quodam compressu doloris.

f Allegoria est ἐκ τῆς νευστικῆς, ab arte natandi, cuius qui adhuc sunt tirones ac rudes initiò funem tenent, qui illis modò contenditur, modò iisdem remittitur, quò meliùs discant corpus in aquas librare & illud demersum efferre, vt iri videntur modò in tuto versari: quos imitatur noster Priscus frequenti suâ iam in rectum, iam in prauum declinatione. Hic funis est genus humanæ vitæ: contentione autem & remissione illius intelliguntur extrema temperantiæ profusio & auaritia, & quicquid offendit, vel hyperbole vel ellipsi identidam mutatis. Alij malunt rationem huius allegoriæ petere a captura ferarum, quæ posteà ligatæ catenam modò adducunt, modò remittunt, & laxant interdum, & strictum aliàs relinquunt: sed hæc translatio aptè nequit & ἀναλογικῶς ad inconstantiam nostri Prisci accommodari.

g Translatum est ab olfactu, cuius proprium obiectum est odor, in quo diiudicando nares occupantur ad significandum auditum, cuius quoq; sonus est proprium obiectum, in quo diiudicando aures versantur. Significat ergo illo putore insuauem & iniucundam Daui orationem aurib. heri esse.

h Non erit alienum agnoscere hîc metonymiam efficientis pro felici & moderata conditione vitę: quemadmodum Cicero loquitur pro Milone, vbi definitio cum definito geminatur, conditio & fortuna hominum infimi generis.

i Allegoria est e continuatis metaphoris a viatoribus in altissimum tenacissimumque lutum delapsis, e quo nunquam inluctabili pedem illi nequeunt expedire: de quo vide prouerbium *in luto hæsitas* apud Terentium: cui similis est vitiosus animi habitus, vnde vix emergit quisquam ad meliorem statum.

k Similis fuit hyperbolica allegoria Od. 1. l. 1.

Sublimi feriam sidera vertice.

Similes quoq; sunt laudationes hyperbolicæ Eclog. 5.

——*Daphnimq; tuum tollemus ad astra.*

Item:

Daphnim ad astra feremus.

l Synecdochica est periphrasis frugalis cænæ & domesticæ, & *securum* συνβρωτικῶς ponitur pro reddente illud comedentem tranquillum & quietem.

m Altera est synecdochica periphrasis τῆς ἀμφιλύκης ἑσπέρας crepusculi vespertini & lucis dubiæ Gall. *entre chien & loup.*

n Dauus facit herum loquentem per prosopopœiam imperfectam, quam alii μίμησιν vocant.

o Synecdoche est finiti & designati cuiusdam, pro, quislibet mihi obiecerit γαστριμαργίαν, helluationem: estque præterea procatalepsis.

p Concessio est, quæ velut testis rectæ conscientiæ adhibetur.

q Parrhesia quædam est, quâ facetè illudit hero.

r Hoc genere metaphoræ infandam Veneris turpitudinem videtur obtegere voluisse.

s Sumptum est ab igne pro grauiter lædi & offendi plagis, quæ magno cum dolore corpus incendunt.

t Sumtum

t Sumtum quoque est a stipendiarijs siue militibus, siue gladiatoribus, qui se caputque suum certo pretio addicunt neci, & ab aliena voluntate, id est, emtoris, non ex arbitrio proprio ampliùs pendent. Hic tropus apertè cognoscitur ex epist. 37. *Senecæ*, vbi dissimiliter comparatur mors militum & gladiatorum cum morte hominis Philosophiâ apprimè tincti, *Sacramento rogatus es* (vt in verba Lanistæ iures, teq; auctores) *decipit te, signu tibi dixerit mollem esse militiam & facilem: nolo te decipi. Eadē honestissimi huius & illius turpissimi auctoramenti verba sunt, vri virgis, ferroq́, necari ab illis, qui manus arenæ locant, & edunt ac bibunt, quæ per sanguinem reddant. Cauetur, vt ista vel inuiti patiantur a te, vt volens libensq́, patiaris, illis licet arma submittere, misericordiam populi tentare: tu neq; submittes, neq; vitam rogabis, recto tibi inuictoq́; moriendum est.* Hac voce vsus est Liuius l. 46. *Signo dato suo impressas tabellas misit, & vero pignore veluti auctoratum sibi proditorem ratus est*: quod Valla interpretatur obligatum & subiectum. Budæus quoque auctorare verbum explicat οἰκειοῦσθαι in l. 1. Herodiani, ὡς μεγαλόφρονι ἐπιδόσει οἰκειώσηται τὸ στράτευμα, *vt sibi magnificâ largitione exercitum deuinciret & obligaret.* Exauctorare verò est tali sacramento & obligatione obstrictum exsoluere, & veluti rude donare.

u Synecdoche est generis pro illa matrona.

x Allegoria est ab infidis seruis crudelibusq; heris: quales Poeta sentiet affectus suos intemperantes.

y Ironia est. Contrarium enim intelligit, quamuis accepto malo more stulti sapere deberet, libidini tamen suæ sæuo tyranno non desinet parêre, donec extrema passus sit.

z Epanorthosis est ex simili eiusdem vocis sono locis mixtis.

aa Exclamatio est deplorantis miseriam hominis luxuriosi & intemperantis.

bb Ironia est: contrarium enim est subintelligendum. Perinde quidem hoc valet, ac si diceret: quamuis stultus accepto malo sapere insueuerit, tu tamen non in posterum cautior fies, imò verò sciēs, prudens & expertus in ijsdem periculis miserè peribis.

cc Sumtum est hoc ab equo infræni, πρὸς ὃν ἀχαλίνωτον καὶ αὐθαδόστομον παραβάλλεται φύσις αὐθαίρετος ἀνθρώπου· *cum equo effrænati oris & soluti natura hominis per se quiduis eligens comparatur*, ad malum semper procliuis.

dd Synecdochicῶs hoc intelligendum, id est, e definito aliquid infinitum, id est, sæpè imposita.

ee Synecdochica est periphrasis τῶν νευροσπάστων, de quibus in Grammaticis.

gg Allegoria est e metaphoris ἀπὸ τοῦ σχήματος μαθηματικοῦ στρογγύλου, ὅπερ ἐστὶ τὸ θαῦμα τῶν ἐκ τῶν θαυμάτων μηχανικῶν Ἀριστοτέλους, *a figura Mathematica rotunda, quæ ex Aristotelis Mechanicis est miraculum miraculorum*: quòd tota in se collecta & conuoluta propulset facilimè & optimè durissimam quamq́; impressionem, reliquasq; figuras complectatur: quæ omnia quadrant aptè in liberū & sapientem, qui vndiq; ita teptus ac munitus nullâ vi, nullâ impressione euerti potest, qualem nobis Plutarchus depingit Aristidem Atheniensem, quod Gallicè pronunciatur, *qui est tousiour doune mesme facon & mesme estat sans quil i ait a redire.* Simili tropo, diuersâ tamen mathematicæ figurâ, vtitur Aristot. l. 1. Eth. c. 10. ad descriptionē viri beati, vt obiter monuimus Ep. 11. sed nunc verba ipsius subijciam: καὶ τὰς τύχας οἴσει κάλλιστα, καὶ πάντη πάντως ἐμμελῶς, ὅ γ' ὡς ἀγαθὸς ἀληθῶς καὶ τετράγωνος ἄνευ ψόγου. i. *Vir hic beatus, quem tibi informo, planè omninoq́, quoslibet casus feret, eosq́, pulcerrimè ac moderatissime, vt qui verè & ex animo vir bonus sit & inculpatè quadratus.* Hæc autem Philosophus, ὡς ἐκ τοῦ ... desumsit ἀχαθίστως e Protagora Platonis, qui prior ea vsurpauit ex Ode Simonidis ad Scopam Thessalū, Creontis filium, quum vellet Poeta melicus ostendere, quàm arduum sit inuenire virum verè probum, & omnes numeros habentem bonitatis, qualē his verbis significauit, χερσί τε καὶ ποσὶ, νόῳ τετράγωνον ἄνευ ψόγου τετυγμένον. i. *qui & manibus & pedibus, sit mente sine vituperio factus*: Aristoteles autem procatalepticῶs δὲ vsurpauit aduersus eos, qui obijcerent, virum ipsius beatum varijs sæpè infortunijs lædi, quibus respondet statum illius adeò firmâ niti basi, vt, quacunque ipsum comouerit fortuna, semper, nec secus, atque cubus, quo quo modo proiectus, nisi in firmissimam sedem, recidere possit. Elegantia certè huius tropi præter vsum visa est huic Philosopho digna, quam proferret in exemplum verba transferendi lib. 3. Rhet. c. 14. οἷον τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα φάναι τετράγωνον, i. *quum virum bonum dicimus quadratum.* In hac autem translationum continuatione separatim nunc etiam explico τὸ *ruit manca*, sumtum a bellatoribus, & τὸ *in quem ruit* valet coniunctum, *irruit*, quo Terentius vtitur in Eunucho Act. 4. Scen. 7. *Quam mox irruimus*, quod Donatus interpretatur, *irruere propriè dicuntur, qui cum furore prælium ineunt.* Idē in Adel. Act. 4. Sc. 2. *vide, ne ille huc prorsus se irruat*, hoc dixit tanquam de eo, qui pugnaturus sit, aut tanquam de sue, vt Horatius epist. 2. lib. 2. *Hac luculenta ruit sus.* Vide nostras illic notas, hoc autem *fortuna ruit manca* Gallicè interpreteris, *la fortune ne se rue quarec vne main sur l'hōme libre, c'est a dire, qu'arec bien peu de force aupris de la fisne, & par amsi elle ne gangne rien surlui.*

hh Allegoria est a bestijs iugalibus, quæ vt iugo subditæ coguntur dominis agricolis seruire, non secus noster Poeta subactus seruit libidini.

ii Continuatio est allegoriæ, vt ignauæ iugales impelluntur stimulo, quem Hesiodus vocat lib. 2. operū ὄρπηκα, nempe virgam oblongam & aculeatam: vel si mauis, de equis intelligito, οἵπερ τῷ κέντρῳ ἐπικατέρχονται, qui vt calcari & aculeo incitantur, sic tu here, tuâ libidine premeris, nec inde poteris esse liber.

kk Videtur sumtum a torpedine pisce, de quo sic Aristoteles l. 9. c. 37. de hist. anim. ἡ δὲ νάρκη φανερά ἐστι καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποιοῦσα ναρκᾶν, *certum est torpedinem afficere homines stupore*: quâ facultate alios etiam pisces capit & vorat. Ita herus desiderio picturæ obstupescit & attonitus redditur, vt facilè pereat illâ seruitute perturbationum.

ll Ironia est, quâ significat, nullam inesse virtutem & continentiam in hero ad cibos lautiores despiciendos.

mm Si legatur *illisi*, vt ad respirationem notandam quidam putant posse legi, nullus erit tropus, sed vt est hîc scriptum, translatum videtur a ludis, vbi collusores se inuicem decipere & circumuenire sæpius videntur. Ita herus colludens cum voluptatibus ac delicijs opprimitur tandem, atque tam corpore, quàm animo torpere ab omnibus putatur.

nn Metonymia est subiecti pro adiuncta resipiscentia, quam fingit & odit.

oo In *vnde lapidem, vnde sagittas* est figura priùs dictionis initiò sententiæ in iteratione eiusdem soni: deinde sententiæ ἐν ἀποσιωπήσει, sententiæ inchoatæ cursu represso, vnde aliquid non dictum intelligitur, vt assolet in sermone iratorum.

pp Málo hîc sumere τὸ *homo* synecdochicῶs pro Horatio hero, quàm dicere positum pro *ille*, vt quidam Grammatici.

SATYRA OCTAVA.

Insolens Nasidieni diuitis conuiuatoris ostentatio, luxusq; illotus facetè notatur ad similium vitiorum animaduersionem & castigationem.

VT Nasidieni iuuit te cœna beati?
Nam mihi quærenti conuiuam, dictus here illic
De medio potare die. 2. Sic vt mihi nunquam
In vita fuerit meliùs. 3. Da, si graue non est,
Quæ prima a *iratum ventrem placauerit esca.*
In primis Lucanus b *aper leni fuit Austro*
Captus, vt aiebat, cœnæ c *pater: 4. acria circum*
Rapula, lactucæ, d *radices, qualia lassum*
Peruellunt stomachum, siser, alec, fæcula Coa.
5. His vbi sublatis puer altè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit, & alter
Sublegit, quodcunq; iaceret inutile, quodq;
Posset cœnantes offendere; vt Attica virgo
Cum sacris Cereris procedit Fuscus Hydaspes
Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers.
e *Hic herus Albanum, Mæcenas, siue Falernum*
Te magis appositis delectat: habemus vtramq;.
f *Diuitias miseras! 6. sed queis cœnantibus vnà*
Fundani pulcrè fuerit, tibi nosse laboro.
Summus ego & propè me Viscus Turinus, & infrà,
Si memini, Varius, cum Seruilio Balatrone
Vibidius: quos Mæcenas adduxerat g *vmbras.*
Nomentanus erat super ipsum. Porcius infrà
Ridiculus totas simul absorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, si quid fortè lateret,
Indice monstraret digito: nam cætera turba,
Nos, inquam, cœnamus aues, conchylia, pisces,
Longè dissimilem noto celantia succum:
Vt vel continuò patuit, quum passeris, atq;
Ingustata mihi porrexerat ilia Rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere, minorem
Ad lunam delecta: quid hoc intersit ab ipso
Audieris meliùs: 7. h *tum Vibidius Balatroni,*
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti,
Et calices poscunt maiores, vertere pallor
Tum parochi faciem, nil sic metuentis, vt acres
Potores: vel quòd maledicunt liberiùs, vel
Feruida quòd subtile i *exsurdant vina palatum.*
Inuertunt Aliphanis vinaria tota.
Vibidius Balatroq;, sequutis omnibus: imi
Conuiuæ lecti nihilum nocuêre lagenis.
8. Affertur squillas inter muræna natantes
In patina porrecta: k *sub hoc herus, hæc grauida, inquit,*
Capta est, deterior post partum carne futura.
His mistum ius est oleo, quod prima Venafri
Pressit l *cella, garo de succis* m *piscis Iberi,*
Vino quinquenni: verùm citra mare nato,
Dum coquitur (cocto vinum sic conuenit, vt non
Hoc magis vllum aliud) pipere albo, non sine aceto,
Quod Methymnæam n *vitio mutauerat vuam.*
Erucas virides, inulis ego primus amaris
Monstraui incoquere: illutos Curtillus echinos,
Vt meliùs muriâ, quàm o *testa marina remittat.*
9. p *Intereà suspensa graues aulæa ruinas*
In patinam fecere trahentia pulueris atri,
Quantum non aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius veriti, postquam nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus posito capite, vt si
Filius immaturus obisset, flere: quis esset
Finis, q *ni sapiens sic Nomentanus amicum*
Tolleret? heu Fortuna, quis est crudelior in nos
Te Deus? vt semper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Hæc est conditio viuendi, aiebat, eoq;
Responsura tuo nunquam par fama labori.
Ten' vt ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum, ne panis adustus,
Ne malè-conditum ius apponatur? vt omnes
Præcincti rectè pueri comtiq; ministrent?
Adde hos prætereà casus: aulæa ruant si,
Vt modò: si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed conuiuatoris, vti ducis ingenium res
Aduersæ r *nudare solent: celare secundæ.*
10. s *Nasidienus ad hæc: tibi Dî, quæcunq; preceris,*
Commoda dent: ita vir bonus es conuiuaq; comis.
Et soleas poscit: tum in lecto quoq; videres
Stridere secretâ diuersos aure susurros.
11. Nullos his mallem ludos spectasse: sed illa
Redde age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num sit quoq; fracta lagena,
Quòd sibi poscenti non dentur pocula, dumq;
Ridetur fictis rerum Balatrone secundo:
t *Nasidiene redis mutatæ frontis: vt arte*
Emendaturus fortunam: 12 deinde sequuti
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis, sparsi sale multo non sine farre,
Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi,
Et leporum auulsos, vt multò suauiùs, armos,
Quàm si cum lumbis quis edit: tum pectore adusto
Vidimus & merulas poni & sine clune palumbes:
Suaues res, si non caussas narraret earum, &
Naturas, u *dominus: quem nos sic fugimus vlti,*
Vt nihil omninò gustaremus: velut illis
x *Canidia afflâsset peior serpentibus Afris.*

Analysis Dialectica.

HOratius dictis priùs aggreditur Fundanium de conditione Nasidienanæ cœnæ, atque caussam, *cur præcipuè illum hac de re conueniat*, affert e publica testificatione.

2. Fundanius e minorum collatione respondet, *æquiuinus* tamen, *se nunquam meliùs cœnatum, nunquam liberaliùs ac-*

lius acceptum, quàm a Nasidieno, fuisse, quibus sanè verbis Nasidienus videret conuiuium magnificè splendideque ornasse : quum tamen τὸ δεῖπνον πάνυ γλισχρὸν αὐτοῖς ἦ. id est, *cœna valdè ipsis fuerit parca & sordida*, vt Plutarchus in Lycurgo loquitur : vnde ipse meritò conuiuator posset nominari παροιμιακῶς Μυκόνιος ἀνὴρ, κυμινοκίμβιξ, ῥυποκόνδυλος, κυμινοπρίστης, θυμβρεπιδεῖπνος, τελευταῖα δὲ τροσίβιος. Hic videtur, mihi operæpretium iuventutem admonere, quemadmodum illa internoscat contentionem maiorum a minorum comparatione: quod equidem fateor nunc aliquantò seriùs fieri, quàm prudentia diligentis enarratoris postularet : id enim prima quæque huiusmodi collatio & in primo quoque carmine reperta tum requirebat: hęc tamen sera admonitio minimè suo fructu apud studiosos carebit. Itaque in huiusmodi distinctione comparatorum in primis spectanda est quæstio legenti: verbi gratiâ, ne longiùs discedatur, quæritur hìc *qualibus ferculis apparatuq; cœnæ acceptus sit Fundanius a Nasidieno*, & ita cœna Nasidieni est in quæstione : quòd autem Fundanius respondet, *se nunquam meliùs cœnasse*: vel, *nullam sibi vnquam cœnam lautiùs fuisse instructam & apparatam*, argumentum est, non sic tamē apertè pronunciatum, vt constet, quando apud alios anteà cænauerit: verùm satis patet, vel apud se, vel apud alios familiares id contigisse, vnde facilè perspicis superiores cænas, vel domesticas, vel alienas, vt minus lautas, cum cœna Nasidieni, vt lautiori, comparari. Itaque quod ad fidem quæstioni faciendam profertur, ex aliquo comparatorum genere argumentum ducitur, vt hìc a minoribus, quale est Ode 7. lib. 1. auctum cæteris comparatorum generibus : vnde potes huius admonitionis confirmandæ tibi sumere exempla.

3 Iam Poeta, quò magis cognoscat ordinem ferculorum, percontatur, *quid primum conviuis sit appositum: vnde illi latrantes stomachos placarent*: respondetur: *aper*, cuius commendatio instituitur primùm e subiecto, fortassè quia Lucani apri tum essent laudatioris saporis: deinde ex adiuncto tempore, *quòd ille venatione captus sit cœlo leni & benè temperato, nec nimis æstuante, ciboq; corrumpente, reliquaq; corpora grauiter afficiente*, vt annotatum est Sat. 2. huius libri.

4 Hæc ad aprum adiuncta sunt, non tam ad exacuendum palatum, vel ad languētem stomachum excitandum, qui initiò famelicus esse solet, nec his indiget, ἢ πρὸς τὴν τοῦ συάγρου δυσοσμίαν καὶ δυσωδίαν κατακλάττειν, vt Dioscorides loquitur, *quàm ad emendandam apri corrupti graueolentiam*, quæ facetè ac tacitè notatur.

5 Hæc fuerunt primi missus prima fercula, ac velut τὰ πρόδειπνα, *antecania*: quæ tamen videntur abstemia, καὶ παρὰ τῶν ἀπότων συνδείπνων, *a conuiuis potione vini minimè vsis peracta* : quod paucissimis, nisi aliqua de caussa, solet accidere. Memorat deinde munera ministrorum distributione quadam ex effectis: *quòd nonnulli mensam iure vel aliâ re pollutam detergunt: vel panno villoso contegunt : alij reliquias auferunt : alij solum triclinij euerrunt : alij denique vinum aliud atque aliud proferunt* : quod posterius similitudiue declaratur : *Tali, inquit, gestu atque incessu ferunt illi vina, quali virgines olim dona Cereri, vel Dianæ solebant canistris ferre sub horam suarum nuptiarum* : de quibus repete, quod est annotatum Saty. 3. lib. 1. His interponitur excusatio conuiuatoris, *quòd animaduertisset allata vina Mæcenati displicere.*

6 Octo conuiuæ numerantur percontatori, quibus pater cænæ nonus accedit: atque ab his cæna, veluta personis Scenicis fabula, ridiculè iocoséque peragitur: ordo quoque accubationis epularis e litera perspicitur : ac præterea sua cuique personæ attributa redduntur aptè & decorè. Primum Mæcenati e factis, *quòd fretus benevolentiâ conuiuatoris & auctoritate, duos secum comites ad cœnam adduxerit, Seruilium Balatronem & Vibidium* : deinde Porcio ex efficiente, *quòd ab eo ioci, facetiæ & risus alijs concitarentur* : posteà Nomentano e duplici fine, *vt quum illi palatum præ cæteris insigniter saperet, ludos se faceret & risum moueret, vt Porcius præstantiam quoque vel insulsitatem ciborum & condimentorum aliis indicaret*. Item Fundanio e similibus, *quòd ipse & alij quidam talibus condimentis insueti vescantur tamen edulijs salubritate longè differentibus ab vsitatis* : quod facto in præsentia periculo confirmat: Nasidieno denique ex factis, *quòd quum audijsset epulas suas, earumq; apparatum improbari, conuertit animos conuiuarum ad doctrinam de tempore decerpendi mel. mela percipiendam, si quis vellet ea fieri rubicunda.*

7 Vibidius iam dictis subijcitur, vt homo hilaris & iocosus ex effectis & consequentibus, *qui dum videret conuiuas sordidè & illiberaliter acceptos, cohortatur sodales ad largiorem vini potionem : ac ne sordes parochi impunè abirent, capaciores scyphos, quales erant Aliphani, afferri rogauit : vndè pallor subitò Nasidieni ora occupauit : quòd præsentiret ex immodica potione ebrietatem gigni, ex hac contumeliam* καὶ τὴν παῤῥησίαν, *licentiam quidlibet, vel tacendum, loquendi : atque ex ea ipsius auaritiam pro certo indicatum, ac postremò eiusdem cados & lagenas exhaustum iri*: quod effectum dederunt Vibidius & Balatro, & qui discumbebant in partibus lectorum infimis : sed qui summas mediasque eorundem tenebant, vt Fundanius, Viscus, Turius, Mæcenas, Varius nihil damni cadis dederunt.

8 Secundi missus sunt fercula secunda e varia multiplicique materia & adiunctis explicata : quò accedit commendatio murænæ e minorum collatione, *quòd illa grauida capta sit, quo tempore eius caro melior & delicatior haberi solet*. eódem quoque commendatio iuris & condimenti ex efficientibus. *Nasidienus*, inquit, *insignis conditor opsoniorum docuit primus incoquere erucas virides & inulas amaras cum illo iure vsitato* : deinde minoribus : *Curtillus alter Epicureus echinos e sua salsugine extractos meliùs incoxit muriâ testa marina*. Quàm verò rectè hæc commisceantur, οἱ τῆς μαγειρικῆς διδασκαλίας ἐμπειροι κρίνωσι, vel, vt loquitur Plutarchus e sententia Catonis in commentario de ratione audiendi Poetas, ἐκείνοις ἀποφαίνεσθαι παρῶμεν, οἷς ὁ Κάτων ἔφη, τῆς καρδίας τὴν ὑπερῴαν συναισθητέραν ὑπάρχειν, *de hac*, inquam, *quæstione carnium & piscium sinamus illos pronunciare, quibus palatū plus sapit, quàm animus.*

9 Fercula secunda e suis caussis adhuc patuerunt: nunc e consequentibus symptomatis eadem intelligantur : *in mensam tam bellè instructam delapsa sunt aulæa.* qui casus augetur minorum comparatione, *quòd Aquilo minus excitet pulueris in Campania, quàm ruina tapetum in triclinio & maxime in condimentis: vnde metus & surrectio discumbentium exstitit: vndè etiam dolor & fletus parochi*, qui similibus describit, *quòd non secus talem casum plorârit, atq; filium præmatura morte sublatum: quem luctū Nomentanus tam facetâ consolatione dicitur leuasse, & de Fortuna parochum alloquutus fuisse, vt Varius risum vix potuerit tenere*: quod enunciatur minorum collatione. Simile consolandi genus suscipit Balatro vndecim versibus explicatum vnde ex adiuncta communione similium euentorum, quæ hoc versu comprehensa, communiter ad omnes homines attinent:

Οὐκ ἔστι βίον εὑρεῖν ἄλυπον οὐδένι.

Non invenire licet in quoquam hominis vitam omnis molestiæ expertem. Magnitudine solicitudinis distributâ ex aliquot subiectis: *vt Parochus solicitus sit modò de conuiuis lautè accipiendis: modò de honesto ciborum apparatu: modò de munditia ministrorum: modò de casibus improvisis:* quæ profectò omnia intellige ex hac callida Poetæ dissimulatione pessimè instructa, & ab indignissimis hominibus administrata & ordinata: quò pertinet similitudo Parochi & imperatoris, quorum ingenia similiter arguuntur & indicantur rebus adversis: celantur verò ac dissimulantur secundis.

10. Oportuit conuiuatorem ingenio valdè hebeti ac crasso fuisse, qui non senserit ridiculam Balatronis consolationem, vt apparet e seria gratiarum actione, & ex adiuncta eidē virtute & humanitate, qua de causa omnes illum e triclinio egressum riserunt.

11. Poeta, vt Fundanium inuitet ad continuationem huiusmodi iocorum, narrationem conuiuij omnibus aliis anteponit. Itaq; Fundanius pergit narrare, *quemadmodum Vibidius in petitione vini iocatus fit cum œnochois & pincernis,* quem subsequutus Balatro, facetè e loco adversorum excepit Parochum redeuntem, quòd quum hic, tristis & mæstus e mensa surrexisset & abijsset, tum lætus hilarisq; rediret, reparaturus arte & ingenio casum aulæorum instructioribus epulis.

12. Tertij missus sunt fercula quintuplici ciborū genere instructa, *grue ansere, armis leporum,* comparatione pronunciatis, *merulis & palumbibus*: quæ duo posteriora suis attributis, vt etiam duo priora, enunciantur: *præstabant quidem,* inquit Fundanius, *suauitate tales cibi, sed dum ipse caussas illorum naturales, vt mos fortaßis erat olim architriclinorum,* δειπνοσοφιστικώτερον ἢ καὶ τραπεζορητορικώτερον *scrutatur, aliquid illi excidit de appositis: quod ea injastidiū adduxit:* cuius insolentia declaratur similium collatione: *Tali,* inquit, *loco conuiuæ habuerunt postea illa postrema fercula, quali solent haberi, quæ à Canidia venefica parantur*: apodosis confirmatur minoribus, *quum hæc venefica pestilentior venenosiorq; fit Afris viperis*: vnde perspicimus narratione Nasidieni insolēs fastidium conviuis illis allatum fuisse.

Enarratio Grammatica

VT *te Nasidieni*] Poeta percontatur e Fundanio amico (quem Sat 10. lib. 1. dicit optimum esse Comicum) & conuiuia Nasidieni cum Mæcenate aliisque sodalibus, genus epularum & formam cænæ Nasidienanæ: e cuius narratione cognoscit summum vtrobiq; fuisse luxum cum summa immunditia & confusione coniunctum. Particula autem, *vt,* de modo sæpè quærit cum aliquo affectu, quomodo sumitur 5. de finib. *vt illi efferuntur gloria, quum vicerint.* Ita hoc loco, vt delectauit te Nasidieni cæna: sic τὸ *iuvare,* pro verbo delectationis sumtum fuit Ode 1. lib. 1. *Sunt, quos curriculo puluerem Olympicum collegisse iuuat,* item 2. Ode lib. eiusdem. *Quem iuvat clamor*: quod Galli interpretarentur: *quel plaisir aues vous pris au souper du riche Nasidiene?* vt etiam illud de medio potare die, *ou me dist, aussi que ie demandoit quelq'un pour souper auec mes, que vous commenceastes des hier a midi a boire.* Quidam notant hic varietatē quantitatis in *Nasidienus* quam tamen facilè tollas hac lectione, *vt te Nasidieni &c*: vbi per anaphoram quidam repetunt τὸ *vt,* ante *iuvit.* Fuit autem Nasidienus, vt nonnulli volunt, eques Romanus futilissimus rerum suarum prædicator, putidissimusque opsoniorum instructor: alii, quia præter affinitatem prioris nominis Rufus etiam nominatur in litera, putant eum fuisse, quem Suetonius in Augusto appellat Saluidienum Rufum, de quo vide ibidem: alij suspicantur eum esse Catium Saty. 4. huius libri, vel certè Catij doctorem. Ex instituto autem Romanorum dies erat negotiis acrebus conficiendis destinatus, vt nox corporibus curandis & leuandis, quem accelerabant qui intemperantiùs vivebant, parùm aut nihil soliciti de consilio Xenoph. lib. de rep. Laced. αἱ γὰρ ἀναγκαῖαι πόσεις σφάλλουσι μὲν σώματα, σφάλλουσι δὲ γνώμας, *potiones minùs necessariæ corruere corpora faciunt & mentes sibi non constare*: vt Suetonius scribit in Nerone cap. 27. *Epulas a medio die ad mediam noctem protrahebat, refotus sæpiùs calidis piscinis, ac tempore æstiuo niuatis.* Beatus hic dicitur more Græcorum ὄλβιος ἢ πλούσιος, de quo Saty. 6. proximâ.

Dictus herè.] Veteres sine discrimine dicebant heri & herè, vesperi & vesperè, mani & manè ex obseruatione Donati in Act. 3. Sc. 2. Heaut.

De medio.] Huiusmodi terminus temporis continuantis sæpiùs designatur alijs præpositionibus a vel ab, vt Cæsar, *a prima luce,* Plautus, *a manè, ab aurora*: Livius, *ab orto sole. Gallicè, des le point du iour.* Cicero tamen in orat. pro Milone, vt hic noster Poeta, contrariam temporis partem per *de* præpositionē enuntiat, *de media nocte cum magna manu in campum Martium venit.* Similiter Terentius Adelph. Act. 5. Sc. 9. *apparare de die conuiuium*: quod tempus tamen Donatus interpretatur per *repente,* addens, neque ante prædictum, neque pridie constitutum.

Sic vt.] Hæc subiectio prætendit hoc responsum, ita me delectauit hesterna Nasidieni cæna, vt nulla mihi fuerit anteà suauior.

Da, si non est graue.] Id est, dic & narra, si id facere non grauaberis: ita sumitur in prologo Heaut. *Nunc, quamobrem has partes didicerim pau is dabo,* id est, dicam: vt in Tityro:

Sed tamen, iste Deus qui sit, da Tityre, nobis.

Qua prima.] Pro quo Cicero dicit, *quo cibo, quâque potione famem & sitim stomacho primùm depulisti?*

In primis.] Ellipsis sic explenda est: & aper Lucanus primùm placauit stomachum, qui captus fuerat Austro leniter spirante. Deflectit autem aper ab asper, quòd in asperis lateat locis & setis horreat: vel a Græca dictione, κάπρος, amotione literæ primæ.

Leni Austro.] De natura & etymo Noti dictum est Ode. 3. l. 1. & Sat. 2. huius in Gram. & Rhetoricis.

Cænæ pater.] Qui posteà conuiuator, parochus, & herus vocatur, & Græcè συμποσίαρχος.

Rapula.] De his & lactucis Sat. 2. huius libri diximus.

Qualia lassum.] Ταῦτα λέγεται τὸν ἐκκαμνόντα στόμαχον ἀναζωπυροῦν, ἢ τῆς ὀρέξεως ἀπολιπούσης ἀναζωπυρῶσαι δύναμιν ἔχειν, *hæc dicuntur defessum stomachū exacuere, vel excitandæ appetentiæ vim habere*: quod hic dicit languentem stomachum peruellere, pungere, prouocare.

Circum.] Puto ex hac particula, huiusmodi anastomotica vel patinis alijs circūposita, vel ex his & aceto cōdimenta facta significari: iudicet tamē τραπεζοποιός. Siser est radix herbæ dulcis, Gall. *Cheruis*: de quo lege Dioscor. lib. 2. cap. 139. De halec vide Gram. Sat. 4. huius libri.

Fæcula Coa.] Condimentum est e crassiori retrimento & sedimento vini Coi, vnde profluit purum, Græcis ἄκοιτον, quasi sine cubili, de quo Plinius l. 14. c. 25. Qui autem deflectūt fæx a φέκλη, volunt scribi sine diphongo, & Galenus l. 1 κατὰ τόπους affirmat hanc esse vocem Romanam, & propriè significare fæcem vini coctam vel vitam.

Puer alte.] Probatur quibusdam lectio, *puer alter cinctus,*

ctus, propter distributionem munerũ seruilium. Sententia autem loci est: primis ferculis remotis, postquam vnus e pueris tersit, vel potiùs texit mensas gausapis, & alter solum purgauit fastidium afferentibus; Hydaspes procedit ferens vina.

Acernam.] Mensam acernam Græci vocant τράπεζαν σφενδαμνίνην, quo genere mensæ quidam putant sordes Nasidieni diuitis notari, qui potuisset cedrinam vel citream habere: ex Plin. tamen l.16. c.15. scimus, *acer* esse arborem elegantiâ materiæ & subtilitate cedro secundam.

Gausape.] Vario fine profertur hæc vox a, e, um: ac definitur genus vestimenti vtrinque villosum, Græcè ἀμφίμαλλον, τοῦτ᾽ ἐστι ἀμφοτέρωθεν μάλλωτον, quomodo χιτῶνες ἀμφίμαλλοι, *tunicæ vtrinq; villosæ*: sed ex altera tantum parte, χιτῶνες μαλλωτοὶ ἢ ἑτερόμαλλοι, quales sunt chlamydes, quæ lecti loco in castris sternebantur, & quibus induti captiui trahebantur in triumpho, vt e Satyr. 3. Persij constat:

Iam chlamydas regum, iam lutea gausapa captis
Essedaq;, ingentesq; locat Cæsonia Rhenos.

id est, vxor Caligulæ. Eodem quoque gausapo mensa tegebatur, vt scribit Martialis lib. 14.

Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum.

id est, mensam citream: vnde conijcitur legendum esse *pertexit* pro *pertersit*: sed hac voce maior luxus significatur. *Sublegit, quodcunq; iaceret*, est, tollit de terra vel tabulato, quod eò deciderat inutile, Gallicè, *il recuelle & leue de la place, ce qui estoit tombe d'ordure.* In, *quod posset*, subijce, afferre cænantibus fastidia. Quidam ex vtroque loco Horatij & Martialis conijciunt, mensam non consueuisse olim sterni mappâ, sed vnũquemque conuiuam pro se afferre mappam, id est, linteum ad sordes manuum abstergendas, sicut è lib. 12. Martialis cognoscitur,

Attulerat mappam nemo, dum furta timentur.

Attica virgo.] De Canephoris & Canistroferis, vel, vt Solinus dicit, sacrigerulis virginibus & sacris, repete copiosam annotationem in Satyr. 3. lib. 1. Hydaspes & Alcon fuerunt serui Nasidieni, ac ille fortasse Maurus e colore fusco: huius appellationis fuit fabulosus Hydaspes flumen Ode 22. lib. 1.

Cæcuba.] De his Campaniæ vinis lege Grammat. Odes 20. lib. 1. ac prætereà lib. 1 Athenæi de vinis Italicis, vt de Chio apud eundem & 9. Epod. Hoc autem, *maris expers* bifariam explicatur: vel quòd nihil aquæ marinæ huic esset permixtum & infusum: quod e l. 1. Athenęi cognoscimus olim factitatum, ad cruditatem corrigendam, ad soluendam aluum, ad concoctionem iuuandam, ad appetentiam excitandam, ad flatus denique discutiendos: vel quòd in Italia esset natum: ideoque non e Græcia nauibus auectum erat, nec mare senserat.

Hic herus.] Ellipsis est verbi, *dixit*, quemadmodum Donatus docet sumendum Act. 2. Sc. 3. v. 15. & 16. τὸ *hic* in Andr. hîc reddes omnia quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta vt sient. Valet igitur: tum conuiuator dicit Mæcenati &c. Ita explicandum videtur Aeneid. 9. vers. 246.

Hic annis grauis atq; animi maturus Alethes. Gallic, *surce poinct & a lhors, il se print adire a haulte voix, Dij Patrij.* De Albano & Falerno vide locos citatos.

Magis appositis.] Id est, si hæc posteriora vina magis tibi placent, quàm priora.

Sed queis.] O Fundani, quibus cum sodalibus tam lautè cænatus es? vbi potest expleri ellipsis præpositionis *cum* vel queis cænantibus absolutè sumi.

Summus ego.] De accubatione epulari dictum est Sat. 4, lib. 1. Præsens autem ordo discumbentium videtur quidem describi, sed variè explicatur, & ex illa varietate colligo duplicẽ esse ordinem: vnum lectorũ, quos Hebræi, *mesiboth* vocant, vt discumbentes *mesubim*, vt esset summus, medius, & imus lectus, cuius postremi meminit Suet. in Octa c. 64. *Neque cænauit vna nisi vt in imo lecto nepotes assiderent.* & hic ipse infrà, *imi conuiuæ lecti*: vbi Paulus Manutius legit *secutis omnibus imis*, citans hunc locum in Epistolam 26. lib. 9. ad famil. & interpretans quartum locum: sed male vtrumque: alterum discumbentium, quorum medius habebat vnum sodalem suprà, & alterum infrà, id est, a dextra & a sinistra. Suet. in Caligula c. 24. *Plenoq; conuiuio singulas sorores infrà se vicissim collocabat, vxore suprà cubante.* Qui igitur discumbebat in medio lecto, & medius inter binos sodales, habebatur honoratissimus, qualem quidem accubationem obtinuit Cicero meritò in ea Epist. suprà citata, quòd vir esset consularis: ita enim scribit: *accubueram horâ nonâ, quum ad te harum exemplum in codicillis exarauis. Dices, vbi? apud Volumnium Eutrapelum: & quidem suprà me Atticus, infrà Verrius, familiares tui.* Quod post hæc additur, *infrà Eutrapelum Cytheris accubuit.* P. Manutius non vult intelligendum de lecto separato & proprio, sed de quarto loco accubationis lecticæ, ductus fortassis hoc versu Sat. 4. l. 1. *Sæpè tribus lectis videas cænare quaternos.* Quod ad honoratiorem accubationis locum attinet, quem modò assignauimus Ciceroni, non videtur illud Plutarchi in συμποσ. α. consentire cum hac Ciceronis accubatione. Nam illic Consul dicitur non loco medio, qui ciui dignitate præstâti aliis dabatur, sed postremo medij lecti solitus accumbere, non ob eam tantùm caussam, ne videretur imitatio regum, quorum actiones & mores liberæ ciuitati summo erant odio, sed vt posses faciliùs admittere & audire primum quemque aduenientem, scribam, ministrum, corporis custodem, nuncium, atque his omnibus respondere sine vllo aliorum conuiuarum impedimento: iccircò lectus secundus supernè adhærebat primo, infernè, vbi Cõsul accumbebat, exiguâ distantiâ semotus erat a tertio. Itaque ex hoc Plutarchi testimonio cognoscimus, medium locum medij lecti non semper honoratiorem aliis fuisse: qua de re lege plura lib. 3. antiq. lect. a Iusto Lipsio prudẽter ab antiquitate repetita. Quomodo Mæcenas dicitur discumbere inter Balatronem & Vibidium vmbras: ita Fundanius, vt honoratior, in summo lecto, inter superiorem Turinum & inferiorem Varium: ita deniq; Nasidienus in imo inter Nomentanum & Porcium. Scio equidem ab aliis Mæcenatem inter Nomentanum & Porcium locari, adductis hac explicatione: Nomentanus erat super ipsum, id est, Męcenatem: sed ego malo referre ipsum ad herum Nasidienũ. Per me tamen liceat cuiuis suo sensu frui. Memini Suetonium in Octauio c. 43. sic loquutum: *Parthorum obsides tunc primùm missos per arenam mediam ad spectaculum induxit, superq; se subsellio secundo*, id est, cuneo secundo, *collocauit*: sed hæc sessio theatralis multùm erat dissimilis huic accubationi epulari. De Nomentano dictum est Sat. 8, lib. 1. & 1. huius. a cuius nomine abstinuit hîc contemtionis caussâ.

Ad hoc.] Rectè meâ sententiâ *hoc* referri potest, &, ad ridiculum antecedens, ꝓpter illud ridiculum sequens, *ni sapiens Nomentanus &c*: sed sic vellem post *qui* intelligere *&*, aut aliquid simile, vt ratio Dialectica indicauit: quę expositionis ratio si cui nõ probetur, Nomentanus intelligatur solùm eò vocatus ad delicatiores cibos suis sodalibus digito eruditoque palato indicandos, non item ad illos facetiis & salibus condiendos.

Adduxerat vmbras.] Quibus quidem duobus minimè a Naſidieno vocatis Mæcenas venerat comitatus ad cænam. Ita dicuntur vmbræ a Græcis σκίαι, qui ſequuntur alios ad cænam inuitatos, ipſi tamen minimè vocati: quam deſcriptionem affert parœmiographus e Symp. probl.6. Plutarchi, & docet, ortum e fabula Socratis & Ariſtodemi, de qua vide Dialogum Platonis inſcriptum συμπόσιον, & locum Plutarchi citatum, vnde diſces etiam ἐπικλήτους conuiuas eſſe, tanquam diceres, deſuper aduocatos, non vocatos a conuiuatore, ſed ab altero iam vocato inductos. Præterea notandum eſt in, *quos adduxerat vmbras*, eſſe anomaliam generis, & ſenſum, non verba reſpici. Sed te, lector, puto memoriâ tenere, quod ſæpè aliàs monui, bonam prouerbiorum partem eſſe fœturam troporum & cōparatorum, quorum ignorantia homines inducit in grauiſsimos errores: quod ideò adſcribo, quia video parœmiologos id tribuere iuſtitiæ prouerbiorum: quod eſt pluris facere effectus, quàm ipſorum cauſſas. Sic enim illi in præſentem tropum, ac præſertim in alterum epiſt.5.l.1. Chriſtophorus Landinus vir alioqui doctus vmbras interpretatur loca rure operta vmbris, in quibus commodè diſcumbebant conuiuæ, prętereà capras illic interpretatur, ſcurras mordaces. Poſtremò, hæc, *dic, quotus eſſe velis*, id eſt, reſcribe, cuius fortunæ homines tibi conuiuas adhibeam. Nam ſi cupis digniores te, eris poſtremus, ſi inferiores, eris ſummus: hæc non fueram adſcripturus, nî conduceret oſtendi, in quæ deliramenta virum eruditum adigat nonnunquam vnius prouerbialis ſententię ignorantia. Quod autem ὁ παρακλητὸς λέγεται ἄγεσθαι ἑλληνικῶς ἢ ἰδίως τοὺς συνδείπνους, i. Inuitatus dicitur Græcè vel propriè adducere ſecum compranſores vel cōcænatores, id Latinè ſolet dici adducere vmbras translatè.

Ridiculus.] Ego quidem exiſtimo helleniſmum hîc eſſe, qualis eſt apud Platonem in Apologia, εἰπεῖν γελοιότερον, *dictu magis ridiculū*: quemadmodum Plautus in Caſina enunciat per ſupinum *iteratu ridiculum*: quod valet, Porcius præſtat ſe ridiculum in abſorbendis ſimul omnibus placentis: hîc tamen nonnulli malunt ſcripturam, *abſorbere*.

Placentas.] Hæc vox planè Græca eſt, quanquam Latini velint eam deflectere a placendo vel placando. Definitur autem πλακοῦς ὁ ἄρτος πλατὺς ἐκ γάλακτος, ἰτρίων τε, καὶ μέλιτος, *ex lacte, ſumine ſuillo, ac melle*, cuius genera recenſet Athenæus quàm plurima lib. 14. ſed vnde manet, Euſtathius docet Iliad. ς. ad hunc verſum ſub finem.

Τῶν δ' ἀπὸ χαιτάων κονίην οὐδάς δε βάλοντες.

Illi vero, equi, a iubis puluerem humi decutientes.

nempe currum rapidè ferebant: vbi Scholiaſtes declarat ſubolem vocum ἐκ τ' κόνεως, ἢ τ' κονίας ortarum, in quibus numeratur διακόνιον, ὅπερ φασιν εἶδος πλακοῦντος· ὅς ἐςι γενικῶς ἄρτος τις ἢ πέμμα πλατὺ, παρὰ τ' πλάκα ἵνα ἢ ὡς τυρόεις τυροῦς, σησαμόεις σησαμοῦς· οὕτω καὶ πλακόεις πλακοῦς, καὶ κώμη Θηβῶν ὑπὸ πλακίων ἀπέχουσα σταδίους ἕξ· Diaconium eſt genus placentæ, quæ generatim ſonat panem quēdam & opus piſtorium latum, a lata tabula dictum, vt, quemadmodum τυρόεις contrahitur in τυροῦς, σησαμόεις in σησαμοῦς, ſic etiam πλακόεις in πλακοῦς· Τυρόεις δὲ ἄρτος, ſed panis, in quo aliquid caſei eſt intritum: σησαμόεις quoque, in quo aliquid tritici Indici: πλακόεις ἄρτος, panis latus inſtar cruſtæ: eſt quoque Placous vicus & pagus ſex ſtadia diſtans a Thebis planis.

Indice digito.] Multa ſunt, quæ quum effari veremur, tacitis manus ſignis vel nutu capitis audemus ſignificare, ne præſentes audiant: itaque Nomentanus rei culinariæ peritiſsimus indice monſtrabat alijs cibos ſalubriores, quos illi non agnoſcerent. Hic autem digitus ab effectu nomen inuenit Latinum, vt Græcum δεικτικὸς qui & λιχανὸς, a lingendo: ab hac ſignificandi facultate transfertur ad delatorem notandū, quem Pedianus ſic deſcribit, vt ſit, qui facinoris, cuius eſt ipſe conſcius, latebras indicit, impunitate propoſitâ, eiusque Seneca lib.1. cap.9. de Clementia περιφραστικῶς ſic exprimit, *vnus ex conſcijs deferebat, cuius indicium ad eum eſt delatum.* Idem a Suetonio ſalutaris vocatur in Octau. cap. 80. *Dextræ*, inquit, *manus digitum ſalutarem tam imbecillum interdum ſentiebat, vt torpentem, contractumq́; frigore vix cornei circuli ſupplemento ſcripturæ admoueret.* Cæterorum autem digitorum nomina ſunt ἀντίχειρ ἢ δάκτυλος μέγας, pollex: μέσος ἢ σφάκελος, medius vel impudicus: παράμεσος ἢ δακτυλιώδης, ἢ ἰατρὸς, medio proximus vel annularis, vel medicus: μικρὸς ἢ ὠτίτης, minimus, auricularis.

Conchylia.] De his vide annotationem 2. Epod. vt de paſſere Plin. lib.9.

Celantia.] Ex hoc loco cognoſce, quàm ſibi conſtent Grammatici, qui præcipiunt e pluribus ſubſtantiuis varij generis, ſi res ſunt animatæ, adiectiuum maſculinis reſpondere: quæ conchylia, piſces, aues, continent ſaporem meliorem eo, qui Epicureis eſt notus. Nam quæ edulia nobis videntur inſipida, illis ſolent benè ſapere: vt ſtatim intellectum eſt e porrectis ab hero Epicureo ilibus paſſeris & rhombi, quæ non guſtauimus, ſed in, *noto*, intellige ſucco Epicureis noto (quales fuerunt Catius, Naſidienus, Curtillus) ſicut ſtatim apparuit ex appoſitis mihi huiuſmodi ilibus.

Post hoc.] Porrectis nempe ilibus & inguſtatis, ille ſtuduit faſtidio mederi explicanda ratione rubefaciendi melimela. Eſt autem μελίμηλον, malum referens ſaporem mellis coniunctum e duabus Græcis vocibus μέλι & μῆλον, de quo vide Plin. l.15. c.14. Quidam interpretantur Cydonium malum. Illâ voce vſus eſt Martialis lib. 7.

Infanti melimela dato fatuasq́; mariſcas.

id eſt, ficus inſipidas.

Quid hoc interſit.] Quid ſibi velit temporis obſeruatio in decerpendis talibus malis, ille tibi meliùs, quā ego, explicabit. Tum Vibidius dixit Balatroni, eumque ſic admonuit, hanc præparcam & ſordidam menſam vlciſcamur profuſis, immodicis, conuiuatorique damnoſis potionibus vini, ne poſteà irrideamur ab alijs ſic ſordidè illiberaliterque accepti.

Damnosè.] Poſſet hoc Græcè enunciari, πίνομεν πολυδαπανῶς, *niſi bibimus multis ſumtibus.* Tradunt autem Grammatici *damnum* ab adimendo flexum, quòd magni ſumtus multum de re familiari deducunt: ſed verius etymon eſt παρὰ τὴν δαπάνην exiguâ permutatione quaſi dapnum a ſumtu & impendio, & hoc παρὰ τὸ δάπτειν, a vorando. Itaque damnosè bibere, eſt hîc πινεῖν δαπανηρῶς, profusè bibere, eoque modo conuiuatori magnum dare damnum: ita dicet poſteà Venerem & libidinem damnoſas.

Calices maiores.] Quales ſunt pateræ Græcè τὸ δέπας καὶ δεπάστρα, ἤγουν ποτήρια, ἢ φιάλη, μείζων τοῦ ποτηρίου, quam Aſclepiades Myrleanus deflectit κατὰ τὴν ἀντιστοιχίαν τὸ πιεῖν ἅλις ἔχειν, οἷον ἔπως, πιάλην, i. *quòd ſatis contineat potionis, tanquam diceres piala pro phiala.* Maioribus quoque poculis poteſt adſcribi δίχουν ποτήριον, τὸ χωροῦν δύο χοᾶς. i. *poculum capax duorum congiorum*, ad menſuram Pariſienſem 12. ſextariorum, ex quibus tres conſtant pintæ. Ode 19. lib. 1. dictum fuit a nobis e notis Euſtathij in verſ.3. Ὀδυσ. σ. Alexandrum magnum ex hauſtu talis poculi obijſſe: à priori φιάλη & ὑπὲρ fit epithetum ὑπερφίαλος pro effluente & immenſo: cuius

παραγωγὸν ἐπίῤῥημα Homerus vsurpauit ad vers. de Procis:

Δαίνυνται κατὰ δῶμα ὑπερφιάλως &c. Conuiuari domi profuse, tanquam diceres suprà & extrà phialarum mensuram.

Vertere.] Ellipsis est verbi deliberatiui cœpit vertere. De Parocho dictum est Saty. 4. & 5. lib. 1.

Nil sic metuentis.] Pro, nihil tam metuens, quàm profusos potores, *grands beuueurs Gallicè*: quos Græci dicunt ποτιστὰς, bibacissimos conuiuas: sic acria pocula pro immodicis & capacibus dixit Sat. 2. huius libri.

Inuertunt Aliphanis.] Pro, capacissimis pateris & cyathis exhauriunt magna œnophora & cados, vt quod intus erat, foras exeat, cadique & lagenæ & œnophora posteà in sua ora vertantur, e quibus vinum effundebatur in pateras & latos calices ad potionem: sic loquutus est Ode 29. lib. 3. *non antè verso lene merum cado.* Aliphanis autem requirit substantiuum Cyathis, crateribus, vel latis calicibus: contrà Cumani calices pro paruis dicuntur a Varrone. Aliphani autem appellantur ab Aliphe oppido Samnitum e lib. 5. Strabonis. Variè autem declinatur, Aliphe Aliphes, vel Alipha Aliphæ, vel Aliphæ arum: quæ sunt etiam Campaniæ e lib. 9. Decad. 1. Liuij, vbi tales calices fiebant lati & capaces.

Squillas.] De squillis dictum est Sat. 4. huius libri: sed de muræna lege Plinium lib. 9. cap. 23. quam ex eo cognoscimus elixam, quòd in iure nataret immersa.

Conuiuæ lecti.] Distinctionis gratiâ sic nunc appellat inuitatos conuiuas lectos per oppositionem vmbrarum: vnde cognoscuntur Vibidius, Balatro, Nomentanus fuisse Mæcenatis vmbræ ab facetias adductæ.

Sub hoc.] Exple ellipsin, sub hoc temporis & appositionis punctum & momentum.

Venafri.] De hoc etiam scriptum est in Gram. Odes 6. lib. 2 vt de garo Sat. 4. huius libri.

Quod Methymnæam.] Methymna oppidum fuit in Lesbo insula: sic Virg. Georg. 2. vers. 90. *Quam Methymnæo carpit de palmite Lesbos.* Eustathius in Ὀδυσ. γ. ad versum sub finem, ἀλλὰ ἄνασσ᾽ ἵληθι. *quare ô Regina sis propitia*: nomē Bacchi *Methymnæus*, non ab vrbe Methymna deriua, sed a verbo μεθύεσθαι τοὺς παλαιοὺς εἰς εὐφροσύνην καὶ ἄνεσιν ἐν τῷ τιμᾷν τὸ θεῖον, *quum veteres per cultum numinis dimitterebantur ad lætitiam & recreationem, & poculum vocabatur μέθυ, ad quod dimittuntur, & qui hoc dat Deus, Methymnæus & Lyæus, & Euius dicitur.*

Erucas.] Dioscorides lib. 2. cap. 10. scribit, hanc herbam esse εὔχυμον καὶ ζωμοποιόν, afferre gratiã iuri, quam notationem Plin. lib. 20. c. 13. interpretatur: *in condiendis*, inquit, *opsoniis tanta est suauitas erucæ, vt Græci εὔζωμον* appellârint. Has Dioscorides, præter alias, facultates ei tribuit, quòd sit θρεπτικὴν καὶ πεπτικόν, quod οὐρητικόν, *vrinam excitet, concoctionem iuuet, facilè soluat aluum.* De inula habes Sat. 2. lib. 2. de echino Epod. 5. Hîc echini dicuntur illoti, quòd non sint liquefacti, neque in muriam resoluti. Ex vi tamen vocis inloti, quam ego sic coniunctam puto, vt *inliterata pax*, quæ non ast literis comprehensa ex Festo, quemadmodum dicuntur echini inluti, qui non sunt suâ salsugine eluti & purgati, sed quales fuerunt depromti ex vasis, vbi erant sale aspersi, tales Curtilus Epicureus docuit incoquere in hoc iure.

Vt melius.] Quod Græci dicunt, ὡς βέλτιόν τι ὄν, tanquam sit aliquid suauius eâ muriâ, quæ aduehitur orcâ Byzantiâ: ellipsis autem est in hac voce, *inulis*, præpositionis, *in*, itaque sententia est: ego Nasidienus primus docui incoquere in illo iure virides erucas & inulas, quod est illic macerare & emollire: vbi ego non satis intelligo caussam, cur quidam talem elipsin dicant exoletam esse hominis semidocti. Præterea Curtillus etiam Epicureus monstrauit incoquere in hoc iure integros echinos, meliùs quã in illa muria, quam orca Byzantia ad nos remittit: hoc sensu colon subijcio verbo *incoquere*, & *quam*, relationis, non electionis notam statuo: eam tamen intelligo inclusam in muria, quę syntaxi mutatã sic apparet: Curtillus monstrauit incoquere echinos integros in hoc iure (nempe e vino Chio, pipere albo, aceto Methymnæo) meliùs quàm in ea muria Romam allata Græcâ testâ.

Intereà.] Dum herus nos retinet commemoratione sui iuris, & condimenti, tapetes suspensi e camera triclinij deciderunt in patinam murænæ & vnà magna vis atri pulueris: vnde incuria sordidissimi hominis perstringitur, in cuius cæna Poeta desiderat munditiam: qualem seruauit in accipiendo Mæcenate Ode 29. lib. 3.

Nos maius veriti.] Grauiorem casum, periculum, ruinam deniq; totius ædificij veriti sumus: sed vbi nihil tale sensimus, truncũ corporis & caput erigimus, quæ metu in lectos reclinaueramus.

Pulueris.] Supplendum est, *tantum.*

Rufus.] Nasidienus Rufus, ὡς υἱὸν προώρως τεθνηκότα ἢ τὸν πρόμοιρον θρηνῶν, quasi filium intempestiuã morte exstinctũ amisisset, sic lamentari & deplorare ruinam aulæorum cœpit demisso capite, vultuque in humum deiecto: nec lugendi finem fecisset, nisi Nomentanus melius sperare iussisset, mærorémq; solatio leuasset: v. bi *tolleret*, tanquàm de lapso, dicitur.

Fortuna Deus.] Apparet ex hoc loco & alijs, vt e 2. Aeneid. ad versum:

Descendo, ac ducente Deo flammam inter & hostes,

quod Lactantius testatur, veteres Philosophos tribuisse Diis sexum vtrumq;, vel, vt ibi loquitur Seruius, illos fuisse participes vtriusque sexus: nam hîc ex *ducente Deo* intelligitur Venus, sicut alibi, *Deus non abfuit dextra erranti*, vbi Iuno aut Alecto significatur. Itaque τὸ ἀρσενοθηλὺς Seruius scribit esse Deorum epithetum: quod etiam Aristoteles lib. de Histor. animal. tribuit piscibus nonnullis. Posset etiam esse hellenismus, passim enim reperias Deos cõstrui cum epithetis generis muliebris, vt in Pindar. Πυθ. ιβ. de Pallade sic loquente, Θεὸς ἀλλὰ νιν ηὕρεσα, *sed vbi Pallas tibiã inuenisset.*

Vt semper.] Τὸ vt μόριον quãtitatis est per exclamationem pronuntiandæ: quale in illo Satyræ 6. lib. huius,

Vt tu semper eris derisor ad omnes.

pro, ô quàm! quod Galli interpretantur, *o que vous seres tousiours vn grand mocqueur de tout le mondes!* sic quóque hunc locum, *Helas fortune ! quel dieu ia il contre nous plus cruel, que vous. ô que vous prenes tousiours plaisir a vous iouer & morquer des choses humaines*, pro, quantum te iuuat res hominum illudere.

Compescere risum.] Hoc Græci dicunt τὸν γέλωτα κατέχειν ἢ ἀποσοβῆσαι, ἐπιλαύνειν. Ex hoc versu Parœmiographus nititur ostendere vim & originem verbi *manticulari* contrà, atque Festus Pompeius, qui tradit illud a Poetis vsurpari pro fucum facere & subdolè agere: ipse autem dicit idem sumtum esse a dissimulantibus in conuiuio, qui faciem tegunt mantili, tanquam detergerent labem oris.

Suspendens.] Hæc phrasis fuit Sat. 6. lib. 1. pro irrisore omnium.

Est conditio.] Pro, ita sunt homines naturâ comparati & hac lege nati, vt res illorum nunquam procedãt pro ratione & consilio ipsorum.

Eoq;.] Id est, ideoque, eam ob rem, & huic anteponendum est colon.

Ten'. vt.] Explenda est ellipsis, téne oportet torqueri tantâ mei curâ & molestiâ?

Accipiat.] Antè Saty. 6. hoc verbum expositum fuit, sed addam ad locos Terentij, Virgilij, & Horatij, ibi citatos, vbi verbum *accipere* Donatus & Seruius & Nonius interpretantur per *pascere & invitare*. Laurentium Vallam lib. 6. cap. 7. improbare talem interpretationem, cuius rationem illic videto.

Iubet appon.] Sic Terentius, *cœnam dubiam apponi*. sic Homerus τὸ δεῖπνον παρατίθεσθαι.

Si agaso.] Hæc vox dicitur παρὰ τὸ ἄγειν & per Tarentinam paragogen ἀγάζειν, qualis est σεβάζειν, βιβάζειν, a σέβειν & βιβῶν, a primo fluit ἀγάζων. Manifesta est hîc Satyrica irrisio. Est enim propriè agaso qui agit & curat equos, quem Galli suâ dialecto vocant *parefrenier*, quasi a fræno parando, & paroemiologus in prouerbiorum numerum congessit, *agaso asellum*, expleatur, curet vel tractet, quasi diceret, quod est epistolâ. 1. l. 2.

———quod medicorum est,
Promittant medici: tractent fabrilia fabri.

Virgilius tamen lib. 1. Georg. vers. 273. περιφραστικῶς eundem appellat agitatorem tardi aselli & Græci ὀνηλάτην, sed hoc equidem puto patere fusiùs & γενικώτερον accipiendum pro, quouis dossoarij iumenti curatore: vnde manifestum, quàm sordidè Nasidienus mandauerit huic honestum munus mensæ ministrandi: vbi Nasidienus respondet, agens, vt incautus, gratias irrisori pro illa simulata consolatione, & illi optimè esse cupiens.

Soleas poscit Nasidienus.] Ex hoc loco cognoscimus vsum soleatū olim fuisse in cubiculis, vt calceorum foris. Tum vix Nasid. e triclinio egressus erat, quum in singulis lectisternijs, quisq; insusurraret aliquid ridiculi in aurem sodalis sui. Definitus est Od. 9. l. 1. susurrus genere & differētia soni tenuis: qualem nunc dicit stridere: quod Grecè videt̄ enunciari κελαρύζειν propriè de aquis inter fluxum leniter sibilantibus.

Stridere.] Hoc verbum est hîc coniugat: primę in *am*, alibi tamen reperitur secundæ in *bo*.

Redde age.] id est, narra & memora, quæ præterea videris digna risu, & tanquam acceperis credita, nunc iam, quasi cedente die, redde.

Quæ deinceps risisti.] Hoc aduerbium videtur potius consequutionis esse pro *præterea* quàm ordinis pro certo loco propositæ alicuius partitionis: hac voce, quæ per synæresin est dissyllaba, non vsus creditur Virg.

Quærit.] id est, pueros percontatur de statu lagenæ post aulæorum ruinam, quum illa esset fracta. De voce lagenæ dicetur, si Deus voluerit, Epist. 2. l. 2. Hæc syntaxis, quærere de pueris, ambigua est, vtrum de statu illorum, valetudine, opere, profectu, an de recta rei alicuius cognitione intelligendum sit. Ita Cicero tamen loquitur 4. Academico. *quæsiuit de Zenone fortaße, quid futurum esset*: & Liuius 4. ab Vrbe, *quære de te*, pro, a Zenone, abs te, vel ex te.

Ridetur fictis rerum.] Hoc verbum ἀπροσώπως potest accipi, pro, risus mouetur, vel παθητικῶς, Nasidienus ab omnibus conuiuis irridetur propter fictam & simulatam, id est, falsam epularum & condimentorū laudationem, quę tali commendatione indignissima erant. *Fictis* hîc substantiuè, sicut Sat. 2. huius libri, *vanis rerum*, vt Grammatici loquuntur, debet accipi.

Balatrone secundo.] Imitante & approbante tale ludibrium. Gall. *Balatro secondoit bien les autres a se mocquer de ce beau fasseur & bailleur de souper.*

Vt arte.] Allusio videtur ad Platonis cōparationem, quem Plutar. scribit dixisse, vitam humanam ludo alearum similem, in quo quod cecidit dextrum, eo rectè vti decet: quod sinistrum, arte & consilio corrigendum: quò respexit Terentius Adelph. Act. 4. Scen. 7. *ita vita est hominum, quasi quum ludas tesseris.*

Mazonomo.] Μαζόνομον vox Græca est quæ μαζονόμιον dicitur, & definitur a Poll. l. 6. c. 12. κοῖλος, ἢ μεγάλος πίναξ, ἐφ' οὗ αἱ μᾶζαι διενέμοντο ξύλινον ἢ ὄν, *cauus & magnus discus*, vel lanx, *quâ distribuebantur alimenta ex lacte & frumento*, vnde nomen invenit: quo etiam vtitur Varro lib. 3. cap. 4. de re rustica, *alios videret in mazonomo positos coctos.* Hîc interpretantur prægrandem lancem. De grue. Epo. 2.

Iecur anseris.] Quod Oribasius vocat συκωτὸν ἧπαρ, id est, esu ficum auctum & præparatum: quod veteres duxerunt in summis delicijs. Aetius quoq; lib. 2. cap. 127. commendat iecur quorumlibet animalium ficis siccis nutritum, in quibus sues ponit: Sed de anserum generibus vide Plin. l. 10. c. 12. Columellam l. 8. c. 14. Has aues Græci χῆνας vocant παρὰ τὸ χαίνειν, quòd magno rostri hiatu & edāt voraciter & homines ipsis appropinquantes persequantur, ὅτε ἢ θρασύνονται ἢ δειλιῶσι *quum aut irritantur aut timent* vt annotat Eustath. Ἰλιάδ. β. paulò ante Catal. nauim, & illarū pastores χηνοβοσκούς.

Leporum armos.] Hæ feræ partes sic commendauit Catius Saty. 4 huius libri.

Quis edit.] Pro edat, vt alibi annotauimus in hoc Poeta. de palumbibus sic Plinius lib. 10. cap. 35 quod ad ipsorum cantum attinet, is omnibus est similis, atque idem terno conficitur versu, præterquàm in clausula, hyeme mutis, vere vocalibus: propriè autem palumbes dicuntur minurrire, vt Ælius Spartianus scribit his verbis, *familiare Getæ Antonino has quæstiones Grammaticis proponere, vt dicerent singula animalia quomodo vocem emitterent. velut, agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minurriunt, vrsi sæuiunt, leones rugiunt, leopardi rictant, elephanti barriunt, ranæ coaxant, equi hinniunt, asini rudunt, tauri mugiunt, easdemq; de veteribus approbare.* Videtur tamen Virgilius in Tityro tribuere gemitum iuxtà palumbibus, atque turturibus, contrà Ouidius elegiâ de vocibus auium dicit τὸ *gemere* magis conuenire posterioribus & columbis,

Et Cessius turtur atq; columba gemunt.

de carne autem palumbina lege quoque lib. 29. cap. 12. Plinij de qua sic Martialis fecit lib. 13.

Inguina torquati tardant, hebetantq; palumbi,
Non edat hanc volucrem, qui cupit esse salax.

de hac aue iam nonnihil attigimus Ode 2. l. 1. & 4. l. 3.

Quem nos.] Hoc intelligendum est de lectis conuiuis solùm, vmbræ enim largioribus poculis conuiuatoris sordes vltæ fuerant.

Vt nihil omninò &c.] Hoc Gallicè reddas, *tellement, que nous n'auons aucunement rien gousté de ces viandes, comme si vne sorciere les eust halenées & touchée de son vent & haleine, plus venimeuse qu'elle vne vipere d'Afrique.*

Explicatio Rhetorica.

DVbitatur hîc, vtrùm verba propriè, an translatè sumenda sint: proprietatem videtur tueri materia iræ, quæ existit maximè è feruore bilis, vt hęc alitur & augetur inediâ, vnde Ouidius 15. Metam. dicit, *ieiunia ventris voracis placare*, pro sedare famem: sed quum Philosophi definiunt iram animi commotionem vltionis cupidam: hinc sumptum verbum ad corpus transferri videtur, vnde dicit Epod. 2. *Neq; horret iratum mare.* Propriè autem dicit Cic. 2. de leg. *iratos Deos placare donis, sanguine, ture &c.*

b Altera est dubitatio synecdochen, ne integri pro membro apti, an ipsum integrum hîc intelligamus.

Ferunt enim a Seruio Rullo Romanorum primo vni mensæ integrum aprum olim appositum fuisse, vnde Iuuenalis in huiusmodi conuiuatorem hoc fecit:

——Quanta est gula, quæ sibi totos
Ponit apros!——

c Synecdoche est generis pro Nasidieno Rufo deipnopœio, qui mox simili tropo dicetur herus, parochus, conuiuator.

d Similis est tropus pro raphanis: similis quoque est in Attica virgo pro Canephora.

e Accessus est ad prosopopœiam Nasidieni excusationis caussâ.

f Exclamatio est Poetæ deridentis conuiuatorem miserè-diuitem, qui diuitijs suis apposite nesciat vti: vbi præterea accipe miseras per metonymiam effecti pro efficiente possessorem miserum: vt Ode 24. lib. 3. dixit *improbas diuitias crescere*, pro impellentes ad improbitatem: simili tropo dicet in Epist. ad Pisones *miseram artem*, quòd ipsius perceptio laboriosè discentes exerceat: quidam tamen sermonem esse putant Nasidieni, Mæcenati opes suas eleuantis.

g Metaphora est a corporibus, quibus vmbra indissolutè adhæret ad notandam comitum epularium adiunctionem: similis est tropus Epist. 5. *locus est & pluribus vmbris.*

h Apparatus est lenis ad prosopopœiam Vibidij, exhortantis sodales ad compotationem copiosiorem.

i Metaphora est catachrestica a sonis, qui quum fractiores sunt & tumultuosiores, obtundunt aures, quod est exsurdare, ad sapores, quorum crapula hebetat gustatum & infuscat vim.

k Rursus Nasidieni prosopopœia interponitur ad commendationem epularum.

l In *prima*, potest esse metaphora a principatu ad significandam olei excellentiam & bonitatem, & in *cella* synecdoche generis pro cella olearia. Potest etiã sumi hoc vtrunq; pro oleo primæ expressionis.

m Synecdoche est generis pro Scombro, è quo macerato & liquato fiebat optimum garum: quod Sociorum garum dicebatur, cuius meminit Plin. l. 9 c. 17. Item l. 31. c. 8. & l. 32. c. 7.

n Quod acetum factum erat ex acore vini Lesbij: itaq; *vitio* dicitur per synecdochen generis pro acore, & vua pro vuis & racemis Lesbijs, & hæc per metonymiam materiæ pro vinis inde expressis.

o Synecdochica est periphrasis orcæ Byzantiæ.

p Hoc casu deposita est prosopopœia Nasidieni: ideoque Fundanius narrationem resumit. *Immaturus* dicitur translatè a fructibus nondum maturis.

q Duplex est personæ inductio, vbi primum Nomentanus facetè irridet Rufum: deinde Balatro idem facit, sed pluribus.

r Nota est metaphora a corpore, quod vt spoliatum patet oculis omnium; sic natura hominis & ingeniũ bono vel malo rerum successu arguitur.

s Inducitur tertiò Nasidienus.

t Apostr. est, vbi Vibidius sermonẽ auertit ad Rufum.

u Synecdoche est generis pro Nasidieno narrante, quod certè satiùs fuisset taceri.

x Synecdochicῶs quoq; dicitur pro impurissima muliere & venefica, quam Poeta ex odio plus quàm Vatiniano iam in prouerbium traduxerat, vt Epod. 3. v. 7.

Finis libri secundi Satyrarum.